

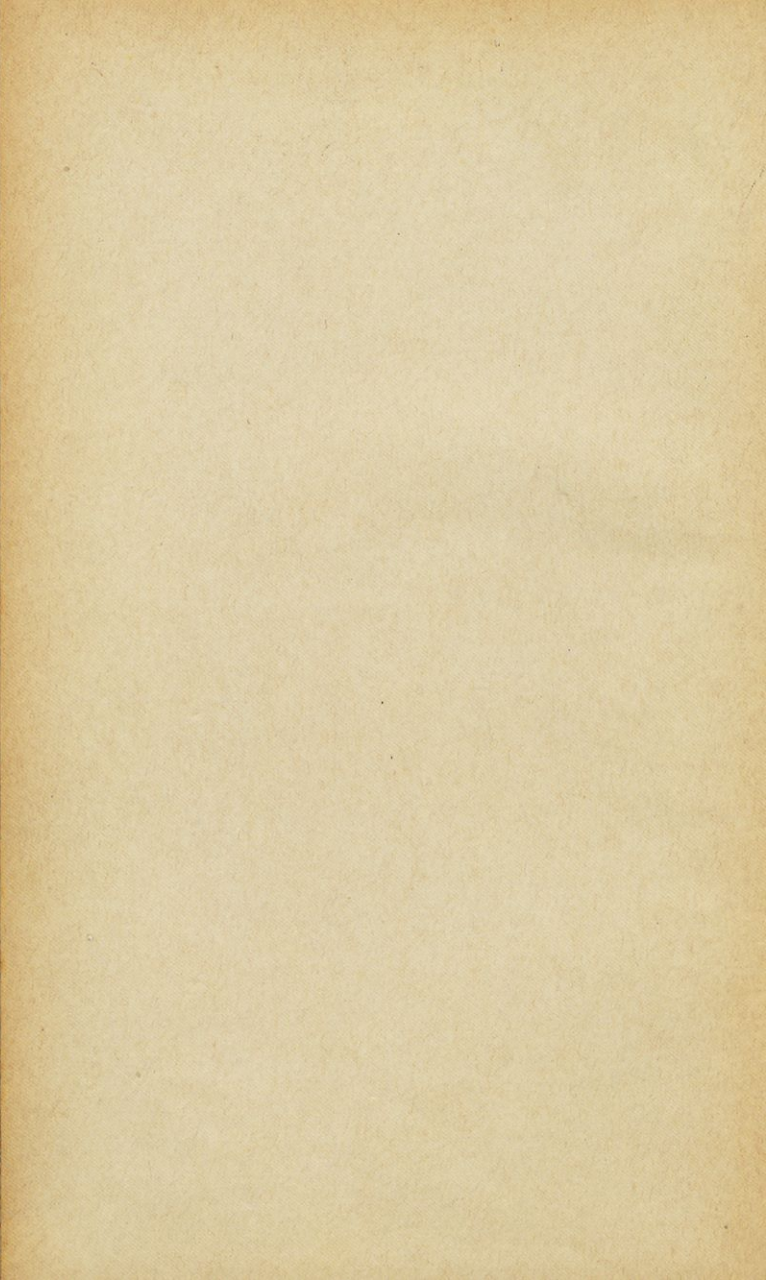
T
C 33 145
d

2

MRTVE
DUŠE

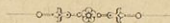

Fr. Šodkovič
žel. postaja Maribor
Sava
1887.

ZABAVNA

ZALOŽILA IN NA SVETLO DALA
„MATICA SLOVENSKA.“

II. ZVEZEK :

MRTVE DUŠE.

V LJUBLJANI, 1887.

TISKALA »KATOLIŠKA TISKARNA«.

MRTVE DUŠE.

RUSKI SPISAL

NIKOLAJ VASILIJ GOGOLJ.

PRELOŽIL

+ L. PODGORIŠKI. = *po besedam*
Laroslava Goronjca, župnika v
Medveščah.

V LJUBLJANI, 1887.

ZALOŽILA »MATICA SLOVENSKA«. — TISKALA »KATOLIŠKA
TISKARNA«.

33145

2545

II C 33145 d

I.

V guberniško mesto I. — nekovi gostilni pred vrata se je bila pripeljala precěj lepa, srednja brička, taka, v kakeršnih se v Ruski vozijo samoživci: doslužni nižji polkovniki, stabni kapitani, pomješčiki,*) kateri imajo blizu po sto krščanskih duš v lasti, skratka: vsi tisti, o katerih trdé, da so srednje bogati.

V brički je sedel gospod — ne lep, a tudi ne grd, ne pretolst, pa tudi ne pretenak; človek ni mogel trditi, da je star, niti — da je mlad. Njegov prihod ni vzbudil v mestu nikakeršnega šuma in nič nenavadnega ga ni počastilo; le dva ruska kmeta sta stala pred vrati krčmi čez ulice — onádva sta pošepetala nekoliko opomenj, katere pa so se tikale bolj nekazne bričke, nego popotne osebe v nji.

»Gledi« — opomnil je zemljak zemljaku, »to so kola! Kaj méniš, ko bi morala drdrati v Moskvo, ali bi privehrala tja, ali ne?«

»Pač« — odgovori kmet.

»Ali v Kazan ne verujem, da bi prišla.«

»V Kazan pa gotovo ne« — pritegne tovariš.

S poslednjimi besedami sta končala svoj razgovor. Ko je brička privehrala pred gostilno, snide se ž njo

---

*) Pomješčik je v Ruski posestnik (vlastelin), kateri ima nekoliko zemlje, na zemlji pa poslušnike, ali, kakor jih imenujejo — duše.

mlad človek v belih kanafasastih, jako opesnih in kratkih hlačah, v fraku in — prsljaci, izpod katerega je gledala oplečnica (maniška), zapeta s tulsko iglo, podobno bronastemu samokrescu. Ta mladi moški se je obrnil: pogledal je bričko, z roko prijel klobuk, kateri bi mu bil veter skoro odnesel, in odšel je dalje po svojem potu.

Ko so se bila kola privrtéla na dvor, précej je popotnega gospoda vsprejel sluga ali polovoj — kakor takim ljudem rekajo po ruskih gostilnah — živ človek in tak škripec, da nisi lahko videl, kakovega je obraza. Nemudoma se je s prtičem v roci obrnil v poluplatnenem vrhniku, z životom skoro vsem na plečih; otrl si je z roko lase na glavi in odvedel gospoda navzgor po lesenih pomolih, da mu je pokazal po božji milosti odločeno sobico. Sobica je bila navadna, ker taka je bila tudi gostilna, kakeršne so sploh po gubernijskih mestih, kjer na potu lahko za dva rublja na štiriindvajset ur najmeš pokojno sobico z žoharji, katerih množne skupine, kakor suhe slive, gledajo iz vseh kotov, in z durimi — zmerom zastavljenimi z omaro — z durimi v sosednjo izbo, kjer biva in se preoblači sosed, molčljiv in miran, ali nenavadno radoveden človek, kateremu je mnogo do tega, da zvé vse popotnikove okolnosti. Gostilničina zunanost je bila primerna notranjosti; jako dolgo je bilo pročelje, imelo je dve nadstropji. Dolénje nadstropje ni bilo pobeljeno, zid je bil od temnordeče opeke, katero so tem bolj temnile neugodne vremenske izpremembe; gorénje pa je bilo okrašeno z vedno žolto barvo; pri tleh so bile prodajalnice s komati, z vózami in z jančjimi kožami. V jedni teh prodajalnic, v tisti na oglu, ali bolje: pri oknu je bival sbitenščik*) s samovarom od rdeče medi, obraza je bil rdečega tako, kakor samovar, da bi človek bil zdaleč lahko menil, da dva samovara stojita na oknu, ko bi jeden njiju ne bil imel brade črne, liki smola.

Ko je popotnik ogledaval svojo izbo, v tem sta mu slugi vánjo znesla prtljago njegovo: najprej torbo od bele kože, nekoliko ogoljene, kar je kazalo, da ni

---

*) Sbitenščik hodi s samovarom v roci po ulicah in prodaja prav po ceni topel čaj.

prvič na poti. Torbo sta prinesla kočijaž Selifan, nizek mladič v tulupu (Schlafpelz), in sluga Petruška, majhen, tridesetleten človek v velikem, obnošenem sjurtuku (vrhna suknja), ki je kdaj bil, kakor je bilo videti, gospodarjevih pleč ogrinjalo; mladič je nekamo surovo gledal, ustnici pa je imel debeli in nos velik. Po torbi sta précej prinesla srednje velik kovčeg (skrinjo) od rdečega lesa in umétalno oplatičen z brezovino, kopiti za obutalo in v višnjev popir zavito pečeno kokoš. Ko sta bila znesla vse, kočijaž Selifan odide v konjski hlev, da oskrbi konje, lakaj Petruška pa se začne nastanavljati v majhni, zeló temni prednji izbi, kamor je bil že zanesel svoj plašč in ž njim vred neko posebno smrajo, brez katere ni bil nikoli, takoj pa je tudi prinesel vrečo z razno služabniško obleko. V tej temni béznici je k steni pristavil ozko posteljo na tréh nogah in jo pokril z neko slabotino, podobno žimnici: trda in ploska je bila, kakor mlinec, pa tudi mastna in zamazana tako, kakor mlinec; imel je še srečo, ker mu jo je dal gostilničar.

V tem, ko sta se služabnika nastanavljala in okrepčavala, odide gospod v občo sobo. Kake so po gostilnah te dvorane, to vsak popotnik jako dobro zna: tudi tù so stene bile take — okrašene z oljnato barvo, strop je bil okajen od tobačnega dima, zid pa so zdolaj s pleči gulili razni gostje, zlasti domači kupci, kajti le-teh je o tržnih dneh po šest, po sedem zahajalo lê-sem, da so pili svoje navadne obróke čaja; strop je bil odimljen, okajen tudi lesteneč z množino visečega stekla vred, katero je skakljalo in cinkalo vselej, kolikorkrat je polovoj bežal po razprostrtem voščnem platnu in neokretno nesel podnos (Tasse), na katerem je za čaj bila tolika množina čaš, kolikor ptic na morski obali; tudi tù so po stenah bili tisti obrazi, naslikani z oljnatimi barvami, skratka: tù je bilo vse to, kar povsod drugod; razlika je bila samo ta, da je neki obraz kazal Vilo (nimfo) tako sila sesáto, kakeršne čitatelj še gotovo ni videl nikoli. Bogate natore podobno igro sicer vidimo časih na različnih zgodovinskih slikah, o katerih ne znamo, kdaj, od kod in kdo jih je prinesel k nam v Rusko; nekatere so domóv zanesli naši mogotci, krasne umetelj-

nosti prijatelji, nakupili so si jih v Italiji po svétu svojih kočijažev, kateri so jim bili vodje.

Gospod sname klobuk in z vratú odmotá kakor mavrica pisano pahálko — kakeršne zakoncem soproge zgotavljajo svojeroč — in tudi učé jih, kako naj se ovijajo ž njimi, a samoživcem, kdo jih njim déla, tega ne morem zapisati, to zna Bog; jaz nikdar nisem nosil takih pahálek.

Gospod odmotá ovratek in ukaže, naj mu prinesó obed.

Ko so mu prinašali različna, po gostilnah navadna jedila: juho s testenico (pašteto) — katero nalašč nekoliko tednov prirejajo — mozeg z grahom, noge s kapusom, pečenega kopuna, kislih kumaric in mastni in sladki pirog (pašteto), ki je bil zmerom pri rokah na postrežbo — ko so mu donášali vse to pogreto ali pa do céla hladno, ustavi slugo ali polovoja, zato da mu pové vse malosti o tem, kdo je prej vzdržaval gostilno in kdo jo vzdržuje zdaj, daje li mnogo dohodka, in ali je gospodar njegov hud slepar, čemur je polovoj, kakor vselej, odgovoril:

»Oj, velik malopridnež je, gospod!«

Tudi v razsvetljeni Řuski je dandanes mnogo poštenih ljudij, kateri v gostilni ne mogó okusiti ničesar, da bi se nekoliko ne pogovorili s slugo in da bi se časih ne pošalili ž njim. Naš gost ni povpraševal, da je le povpraševal; nenavadno natanko je povpraševal, kdo je v mestu gubernator, kdo sodišču prvomestnik, kdo prokurator, skratka: nobenega znamenitega uradnika ni zábil; še natančneje pa, dà, z nekovim sočutjem je povpraševal ob vseh znamenitih tamošnjih pomješčikih, po koliko ima kateri izmed njih duš, kako daleč živi od mesta, kakov je njegov značaj in ali ima kaj zahoda v mesto, ali ne; skrbno je pozvedaval tudi, kako se ima krajina: ali so kakove bolezni bile v tem guberniji, morda nalezne vročinske bolezni, ali nevarne mrzlice, osepnice in osepnicam kaj podobnega, toda vse to je izpraševal tako natanko, da je njegova skrbnost pričala vse več, nego prosto zvedavost. Vêl se je gost nekako moški, vsekaval pa se je nenavadno glasno. Bog znaj, kako je delal, ali nos mu je pel, kakor tromba bučéca.

Ta gotovo čisto nedolžna vlastitost pa mu je pridobila mnogo važnosti, kar se tiče gostilničinega sluge, da je le-tá, kadar je zaslišal ta glas, vselej stresnil glavo, čestiteje se vsklonil, priklonil glavo svojo in povprašal: »Ali ni treba tega ali tega?«

Po obedu je gost izpil čašo kave in sédel na divan, del si je za hrbet blazinico, katerih po ruskih gostilnah ne bašejo s prožno žimo, temveč z nečim, kar je močno podobno skalicam in kremenu.

A jel je zevati in ukazal slugi, naj ga odvede v njegovo sobo, kjer je legel in spal dve uri.

Ko se je naspal, napisal je, ker ga je sluga poprosil, na kosec popirja svoj stan, ime in družino svojo, zato da so ga po navadi oglasili policiji. Na listku je polovoj, ko je šel nazaj po stopnicah, preslovkal tó-le: »Kolegijski svetovalec Pavel Ivanovič Čičikov, pomješčik, po svojih opravkih.«

Ko je polovoj še slovkal zapisek, odide Pavel Ivanovič Čičikov, da ogleda mesto, s katerim je bil, kar je kazalo, zadovoljen, kajti uveril se je bil, da nikakor ne zaostaja za drugimi guberniškimi mesti: na kamenitih domeh je žolta barva silno zbadala oči, lesene hiše pa je skromno temnila siva barva. Dómi so imeli po jedno nadstropje, po dve nadstropji, pa po poludrugo nadstropje s pristrešjem, kar je bilo jako krasno, kakor so menili guberniški zidarski umetelniki.

Tam in tam se je človeku zdelo, da se ti domi izgublajo sredi nedogledno širokih ulic in neskonečnih lesenih plotov; tù in tam pa jih je bila kar gromada, torej je tù očito bilo več živosti in hrmečega národa.

Skoro drugo na drugem so bila od dežja že izprana hišna kazala s presto ali s čevljem. Sem in tam so na izveski (Schild) naslikane bile modre hlače z imenom kakega aršavskega krojača, kje drugje je bilo skladišče klobukov in čapek, noseče napis: »Inozemec Vasilij Tedorov.« Tù je bil namalan bilijar z igralcema v frakih, kakeršne na Ruskem oblačijo v gledališči gostje, ki prihajajo na pozorišče o poslednjem dejanji. Igralca sta držala palici namerjeni in roci imela nekoliko nazaj pomaknjeni, a noge so jima bile krive, kakor da sta

kozléčevala v zraku. Pod vsem tem je bilo zapisano: »Tù je igrališče.«

Tam pa tam so na ulicah prosto stale mize z orehi, z mijlom in s popernjaci, ki so tudi mijlu bili podobni; tù je bila gostilna z namalano tolsto ribo, v katero so bile zasajene vilice. Največ je človek videl dvoglavih temotnih carskih orlov, katere zdaj že nameščujejo lakonični napisi: »Pitejnij dom« (žganjarnica). Tlak je bil slab povsod.

Čičikov je šel tudi na mestni vrt s tenkim drevjičem, ki je slabotno se ujemalo; zdolaj se je naslanjalo na trioglate, jako krasno z zeleno oljnato barvo prevlečene podporke.

Dasi drevesca niso bila višja od trstja, vendar so jih o popisi nekove mestne osvečave v novinah veličali, češ, »da je naše mesto okrašeno z vrtom od košatih senčnatih dreves, ki hlad delajo o vročih dneh, hvala bodi na tem mestnemu načelniku; radostno je človek o tej priliki gledal, kako so meščanom srca igrala od posebne zadovoljnosti in kako so potoki solz tekli gosposu načelniku na dokaz njih hvaležnosti.«

Ko je Čičikov natanko izprašal stražnika, kod je najbližji pot k stolni cerkvi, k sodiščnim uradom in h gubernatorju, odide, zató da bi ogledal reko, tekočo po sredi mesta; na poti odtrga na ogel prilepljen gledališki list, da ga domóv prišedši dobro prečita; pazno je pogledal neko po lesenem tlaku idočo, dosti lepo damo, za katero je stopal mladič v vojaški obleki in nesel v roci sveženj, ozrl se je še jedenkrat krog sebe, kakor bi bil dobro hotel zapomniti mestno položje, in odšel domóv narávnost v svojo številko. Po stopnicah idočega je na láhko podpiral gostilni sluga. Napil se je čaja, sédel za mizo, dal si prinesiti svečo, potegnil iz žepa list, približal ga sveči, jel je čitati in utripal je nekoliko z desnim očesom. Toda list ni bil nič posebno zanimiv: napovedana je bila v njem neka Kotzebuova drama, v kateri je Rolla prevzel gospod Poplevin, Koro, gospodična Zjablova, druge osebe pa niso bile važne, ali Čičikov je prečital vse — dà, pogledal je tudi pritličju (parterju) ceno, zvedel, da so list natisnili v tiskarni gubernijskega urada, in obrnil ga je na drugo stran, da bi se uveril,

ali je tudi tam kaj, toda ker ni našel ničesar na nji, otrè si oči, zgane list skrbno in položi ga v svoj kovčeg, kamor je navado imel vkladati vse, kar mu je prišlo v roci. Dan je dokončal z obrókom mrzle teletine, s steklenico kislih ščej (hladeče pijače) in s krepkim spancem.

Ves naslednji dan je bil posvečen pohodom. Čičikov je odšel in pohodil vse mestne višje uradnike. Najprej se je poklónil gubernatorju, kateri, kakor Čičikov, ni bil predebel, pa tudi prešibak ne, in krog vratú je nosil Anin red — dà, govorili so, da dobode i zvezdo; sicer pa je bil dobra duša in časih je tudi šival.

Po tem pohodu je šel k namestnemu gubernatorju, k prokuratorju, k sodišča prvomestniku, k policijskemu načelniku, k zakupniku, *) k načelniku državnih tovaren . . . . Žal mi je, ker človek nekako težko našteje tega sveta vse mogotce; ali dosti bodi, da znate: Čičikov je posebno marljivost razodeval s svojimi pohodi; oglasil se je tudi zdravstvene uprave nadzorniku in mestnemu arhitektu (zidarskemu nastavniku), a napósled je dolgo sedèl v brički in premišljal, koga bi še pohodil, ker v mestu ni bilo nobenega uradnika več. O razgovorih s temi oblastniki se je Čičikov znal jako izkušeno prilizniti vsakemu. Gubernatorju je kar mimogredé opomnil, da se v njegov gubernij pelje človek, kakor v raj; da so ceste take, kakor bi bile pometene, in da je vlada, ki odbira tako modre uradnike, vredna velike pohvale.

Policijskemu načelniku je jako lisičje pohvalil mestne stražnike; toda v razgovoru z namestnim gubernatorjem in s sodišča prvomestnikom, ki sta bila le državna svetovalca, ogovoril ja je dvakrat: »Vaše prevoshoditeljstvo«, kar je obema bilo jako ugodno. Zaradi tega je gubernator poprosil ga, da bi prišel na majhno domačo večerjo, drugi uradniki pa so ga vabili: ta na obed, ta na »boston«, ta na čašo čaja.

Čičikov se je močno ogibal, da sam o sebi ni govoril; pa kadar je vendarle govoril, govoril je splošno in očito skromno, a njegov razgovor je o takih prilikah

---

*) To je najemnik, ki se z vlado pobota za pravico, da smé žganje kuhati v guberniji; zakupniki so navadno jako bogati.

imel nekako književne obračaje: da je neznamen črv na tem svetu in ne vreden, da bi kdo govoril o njem; da je dokaj izkusil svoje žive dni in pretrpel v borbi za pravico; da je imel mnogo sovražnikov, ki so nevarni bili celó njegovemu življenju, in da bi zdaj rad mirno živel, torej išče prostora, kjer bi se naselil — in ko je bil prišel v to mesto, da mu je najsvetejša dolžnost bila ta, da se pokloni prvim njegovim odličnikom.

To je bilo vse, kar so v mestu zvedeli o tej novi osebi, katera ni zabila priti na gubernatorjevo večerjo. Priprava na to večerno zabavo je trajala skoro dve uri, in Čičikov je o tej priliki do svoje toalete pokazal táko pozornost, kakeršno le redkokdaj vidi človek.

Nekoliko naspavši se po obedu si je dal prinesiti umivalnico — in nenavadno dolgo je z mijlom otiral obe lici in ji znotraj podpiral z jezikom; a vzel je gostilničnemu slugi otiračo z rame, začel je otirati se za ušesoma in otrl je na vseh straneh polno svoje lice, prej pa še dvakrat prav v obraz vode brizgnil služabniku. Pred zrcalom je oblekel naprsnik, izpulil dve iz nosa izrastli dlaki in takoj náse nateknil tudi frak z drobnimi iskrami in takošne barvé, kakeršne je brusnica (Preiselbeere).

Tako oblečen se v svojem vozi odpelje po neizmerno širokih ulicah, katere je razsvetljevala tù in tam skozi okno predirajoča luč. Gubernatorski dom pak je bil razsvetljen tako, kakor o plesi; vozovi so imeli svetilnice, pred vrati sta bila dva žandarja, kočijaži so zdaleč krikali — skratka: vse je bilo tako, kakor mora biti.

Ko je bil Čičikov prišel v sobano, moral je zamížati na nekoliko časa, zato ker so ga slepile goreče sveče, svetilnice in mnogih dâm oblačila. Vse je kar plavalo v svetlobi. Črni fraki so posamezno in v gručah migali semtertja, kakor muhe o vročem dnevi julija meseca na belem lesketajočem sladkoru, kadar ga stara ključarica seka in na kosce drobí pred odprtim oknom; otroci se vsi zberó krog nje in zvedavo pazijo na udarce nje zagorelih rok, dvigajočih sekáč, a truma muh, ki jih vsplaši lehkí zrak, smélo leta semtertja, kakor svobodni gospodarji, upotrebljajo kratki staruhin vid in sijajno solnčno svetlobo, katera slepi nje oči ter sedajo

na kosce ali posamezno, ali pa kar v obláčkih. Trudne od mnogege letanja in ker jim vsako trenutje ponuja sladek užitek, prileté, pa ne zaradi tega, da bi jedle, temveč zató, da se pokažejo in malo sprehodijo semtertja po gromadah sladkora, da zadnji ali prednji nožici oteró drugo ob drugo, ali da se pod perotničicama počesó, ali pa zato, da iztegnó obe prednji nožici, pogladijo se ž njima po glavi, potlej pa zopet odleté in zopet prileté z novimi množnimi oblaci vred.

Čičikov se ni še dobro ozrl, že ga za róko prime gubernator in odvede pred svojo soprogo. Čičikov tudi o tej priliki ni bil v zadregi: povedal je nekov poklon, jako priličen srednje staremu človeku, kateri je nižjih uradnikov jeden, pa tudi ni najnižji.

Ko so se bili uredili plesalci in plesalke, odrinili so vse druge k zidu; Čičikov dene roci na hrbet in jako pozorno jih je gledal blizu dve minuti.

Mnogo gospij je bilo jako lepo in po noši oblečenih; druge so oblekle, kar jim je bil Bog poslal v guberniško mesto. Moških sta bila, kakor povsod, tako tudi tukaj, dva roda: nekateri so bili brdkki, lè-ti so se v jednomer sukali krog dâm, a nekatere izmed njih je človek težko razlikoval od petrogradskih: imeli so skrbno in lepo počesane zalisce, ali prijetno gladke, obrite óble obraze, sedali so k damam tako neskrbno, francoski so govorili in šalili se z damami tako, kakor se to godi v Petrogradu; v drugem rodu pa so bili moški debeli, ali vsaj takovi, kakeršen je bil Čičikov, to je, niso bili predebeli, pa tudi ne prešibki. Ti so se ogibali dâm in pogledavali so se le po strani, če gubernatorski sluga ni postavil kje zelene mize za »vist«.

Lica so jim bila polna in okrogla, nekatera so bila bradavičasta, nekatera tudi pégava, lãs na glavi niso imeli ni šopastih, ni sesvedránih, niti na »vrag me odnesi«, kakor se Francozje izražajo; na kratko so bili pristrizeni ali počesani, obrazom črte pa so bile zaokrožene in krepke.

To so bili čestiti mestni uradniki. Res, debeli ljudjé umévajo bolje od brdkkih na tem svetu zvrševati dela svoja. Šibki so največ poslušniki, mnogo morajo pretrpeti — in kmalu so tù, kmalu tam; njih bistvovanje (Existenz),

le-tó je nekako lehkotno, zračno in breznažno! Debeljaci se nikoli ne udadé dvojbenim službam, temveč vselej le varnim, ali kadar kam sedejo, sedé stalno in krepko, da ne padejo, kadar se prostor premakne pod njimi — in poka. Debeluhi ne ljubijo zunanjega bleska, frakov nimajo skrojenih tako lepo, kakor šibki moški, zató pa imajo v mošnah božji blagoslov. Sušec konci tretjega leta več nima nobene duše, katere bi ne bil zastavil upniku; debeluh pa ima kjer si bodi konci mesta dom, kupil ga je na ime svoje soproge, a na drugem konci ima drugo hišo, blizu mesta pristavo in vas z vsemi potrebnostimi vred. Debeljak se napósled, ko dosluži Boga in cara, ko si je pridobil splošno dostojanstvenost, odpové službi in prerodi, potlej je pomješčik, slaven rusk bojar, gostoljub — in živi, dobro živi. A šibki dediči po ruski razvadi na potih zadegajo vso dedščino.

Človek ne more lahko tajiti, da se je blizu s takimi mislimi motil Čičikov, motrèč društvo, in tega nastopek je bil, da se je napósled pridružil debeljakom, kjer je našel skoro vse znamenite osebe: prokuratorja z gostimi, jako črnimi obrvimi in nekoliko navskriž gledajočim levim očesom, kakor bi bil hotel reči: »idiva, brate, v drugo sobo, tam ti hočem nekaj povedati«, človeka sicer resnega in molčljivega; poštarja, nizkega možica, ali objestnika in modroslovca; sodniškega prvomestnika, jako razumnega in ljubeznivega človeka. Vsi so Čičikova vsprejeli, kakor kakega starega znanca, a Čičikov se je malo nespretno, pa vendar ugodno poklanjal.

Tù se je seznanil z vrlo družnim in čestitim vlastelinom Manilovom in s Sobakevičem, ki je na videz bil nekako neokreten in ki mu je takoj iz početka stopil na nogo ter opomnil: »Prosim, ne zamerite!« Tù so mu ponudili na »vist« karto, katero je Čičikov vzel in se uljudno poklonil. Sedli so k zeleni mizi in niso vstali do večerje. Pretrgali so se vsi razgovori, kar se zgodi vselej, kadar ljudjé napósled poprimejo za kako važno delo.

Dasi je poštar bil jako zgovoren, vendar je karte vzel v roci, pazljivosti posvetil svoj obraz, dolénje ustno pokrtil z gorénjim ustnom in takov je bil ves čas, dokler so igrali. Kadar je vrgel karto, vselej je krepko ob mizo

udaril z roko — in če je bila dama, opomnil je: »Idi, stara popica!« Kadar je bil kralj: »Idi, tambovski kočar!« A prvosednik je pritezal: »Jaz ga popadem za brke! A jaz jo potegnem za brke!« Časih so s kartami topli ob mizo — in slišal si vskrike: »Ali bi bila — ali bi ne bila, ničesar ne dé to, le-tá kukavica!« Ali pa si čul samo vsklike: »Červi! Červotočina! Pikencija!« Ali: »Pikendras! Pičuruščuh! Pičura!« Ali samo: »Pičuk!« To so bili nazovi, katere so bili zdeli kartam v svojem društvu.

Po dokončani igri so se bili, kakor je navada, razprli dosti glasno. Čičikov se je tudi kregal, toda nekako nenavadno umno, in vsi so poznali, da se prička, ali prijetno prička. Čičikov nikoli ni dejal: »Vi ste vrgli«, temveč: »Vi ste račili dati; jaz sem imel čas, da sem pokrila Vašo dvojko«, tako in takisto je opomnil vselej.

Da bi s tem izdatneje miril protivnike svoje, podajal jim je pogostoma svojo srebrno tobačnico, ki sta ji na dnu bili dve vijolici; položil ji je vánjo zaradi vonjave.

Čičikova: njegovo pozornost sta posebno zanimala vlastelina Manilov in Sobakevič, katerih sem že prej opomnil. Čičikov je takoj povprašal, kje sta, in poštarja in prvomestnika je poklical malo na stran. Nekoliko njegovih vprašanj je gostom pokazalo, da Čičikov ni le zvedav, temveč, da je tudi korenit, kajti najprej je povprašal, po koliko ima kateri duš, kakovo je njiju imenje, potlej stoprav je pozvedel imeni in rojstvo.

V kratkem časi se mu je posrečilo, da je očaral vse goste.

Do čela je bil Čičikov omamil pomješčika Manilova, človeka še v najboljših letih, in oči je imel prijazne, kakor je sladkor slasten, in mežikal je z njimi, kadar se je smijal. Jako dolgo mu je stiskal roko in silno ga prosil, naj bi ga počastil ter pohodil v njegovem grádu, ki je, kar je sam trdil, le petnajst vrst daleč od mestne mitnice, in Čičikov je z jako uljudnim priklonom svoje glave in z iskrenim stiskom svoje roke obetal, da tega ne stori le z največjo radostjo, temveč da mu bode to najsvetejša dolžnost.

Tudi Sobakevič je nekako lakonično rekel: »Prosim, pridite tudi k meni« — in brsnil je z ного, obuto v čevelj, ki je bil tako orjašk, da bi človek težko našel mu primerne noge, zlasti dandanes, ko so tudi v Ruski jeli giniti vitezi.

D drugega dné je šel Čičikov obedovat in večerjat k policijskemu načelniku, kjer so ob trih popoldne jeli igrati »vist« — in igrali so do dveh popolunoči. Tam se je seznanil s pomješčikom Nozdrevom, z veselim, blizu tridesetletnim človekom, ki ga je précej po prvih besedah začel tikati. Tudi policijskega načelnika in prokuratorja je tikal Nozdrev ter se vél vpričo njiju kakor vpričo znancev; a ko so bili jeli igrati draže, gledala sta policijski načelnik in prokurator nenavadno pozorno njegove dobitke in skoro vsako karto, katero je oddal.

Naslednjega dné je Čičikov večerjal pri sodišča prvomestniku, ki je goste svoje vsprejemal v nekoliko zamazanem halatu in v pričo kakih dveh dâm; zopet drugega dné je na večerni veselici bil pri namestnem gubernatorji; na vélikem obedu pri zakupniku; pri prokuratorji na poštenem domačem obedu, ki je bil prava domača gostba; na mali južini pa je bil po obedu pri trgovskem prvostojniku — ta južina je bila tudi prav obed. Skratka: ni bilo ni ure, ki bi jo bil mogel prebiti domá, v gostilno je zahajal le spat. Čičikov se je povsod znal vésti in kazal je, da je izkušen svetovnik. O čimer koli so kje govorili, védel je prikladati s svojimi besedami: kadar je na vrsti bila beseda o konjarstvu, govoril je o konjarstvu; če so se razgovarjali o dobrih pseh, razodeval je znamenite opazke svoje o dobrih pseh; kadar so reševali sodniške preiskave, pokazal je, da mu tudi sodniške razmere niso neznané; če so razsojali bilijar, tudi o bilijarji je govoril dobro; kadar so se razgovarjali o kreposti, jako lepo je znal soditi tudi krepost, celó s solznimi očmi; kadar je nanesla govoricica na vinsko žganje, razvijal je misli svoje tudi o žganji; kadar je bil razgovor o mitniških nadzornikih in uradnikih, sodil je tudi o njih tako, kakor da je sam bil uradnik ali mitnišk nadzornik.

Vendar znamenito je bilo, ker je vse znal kriti z nekovo skromnostjo in ker se je umel vážno nositi.

Govoril ni ni glasno, ni tiho, ampak prav kakor je treba. Skratka: Čičikov je bil v sleharnem oziru človek na svojem mestu.

Vsi uradniki so bili zadovoljni s prihodom te nove osebe. Gubernator se je izražal o njem, da je pošten človek; prokurator je trdil, da je pameten človek; žandarmski polkovnik je govoril, da je učen človek; sodišča prvomestnik je sodil, da je več in pošten človek; policijski načelnik ga je hvalil, da je čestit in ljubezniv človek; policijskega načelnika soproga je zatrjevala, da je najprijetnejši in najuljudnejši človek. Celó Sobakovič, ki se je redkokdaj dobro izrazil o kom, ko je bil dosta pozno prišel iz mesta, do céla se slekel in legel na posteljo k mršavi soprogi svoji — Sobakevič sam je opomnil: »Danés sem bil, dušica, pri gubernatorji na večerji, pri policijskem načelniku pa na obedu ter sem se seznanil s kolegijskim svetovalcem Pavlom Ivanovičem Čičikovem: jako prijeten človek ti je!« a soproga se je oglasila: »Hm!« — in brnila ga je z nogo.

Takovo mnenje, jako laskavo Čičikovu, vstalo je in se razširilo po mestu in trajalo je tako dolgo, dokler neka nenavadna gostova vlastitost in podjetnost, ali, kakor na deželi rekajo, pásaž, o kateri kmalu zvé čitatelj, dokler ta ni skoro vsega mesta pehnila v neko strašno sumnjo.

II.

Že je nad teden dnij Čičikov živel v mestu, vozil se na obede in večerje ter mu je zaradi tega, kakor rekamo, jako prijeto tekel čas. Napósled se je odločil, da svoje pohode preseli iz mesta in pohodi vlastelina Manilova in Sobakeviča, katerima je to obetal. Mogoče pak je, da ga je gnal kakov drug, korenitejši vzrok, gnala ga kaka važnejša okolnost, bliža njegovemu srečanju. Ali vse to čitatelj zvé malo po malo in o svojem časi, ako bode vstrpljiv le toliko, da prečita to dolgo povest, ki se bode posléj razvijala in širila prosteje — tako, kakor se bode bližala koncu, kateri venča delo.

Kočijaž Selifan je dobil ukaz, naj zgodaj zjutraj vpreže konje k znani brički; Petruški je gospod naročil,

da mora ostati doma, stražeč sobo in torbo. Čitatelj menda ne zameri, če ga seznanim s tema poslušnikoma in slugama junaka našega. Dasi ti osobi nista posebno znameniti, ker sta, kakor rekajo, le druge ali tretje vrste, in dasi te povesti glavni stebri s prožinami vred niso vtrjeni nánji, temveč se dotičejo njiju le tam pa tam — in lahko zamičejo zánji; vendar pisatelj, ker je rad natančen v vsem — in brez ozira na to, da je Rus — vendar hoče tudi na tej strani biti strog, kakor je Nemeec. Sicer ne jemlje to mnogo prostora, ni časa, ker ni treba mnogo pridevati k temu, kar čitatelj že zna, to je, da je Petruška nosil svojega gospodarja nekov sjurtuk cime-tove bôje in da je, kakor navadno njegovega stanu ljudjé, imel velik nos in velika ustna. Njegov značaj je bil bolj molčljiv, nego razgovoren; hvalno je hrepenel po omiki, to je, po knjigah, toda dosti ni skrbel, kakova jim je vsebina; njemu je bilo prav tisto, ali je čital kakega zaljubljenega junaka dogodke, ali preprost abecednik, ali molitvenik — vse je čital takisto pozorno; da mu je dal kdo kemijo, pa bi se bil zanimal tudi ž njo. Njega ni veselilo to, kar je čital, temveč zanimalo ga je samo čitanje, ali bolje: samega čitanja proces, kako iz črk zmerom vshajajo besede, katerih znači ta ali ta, zdaj pa zdaj, sam vrag zna, kaj. Najrajše je čital v vhodnici in ležal na postelji in na blazinici, ki se je zaradi takih okolnostij zmlinčila in stlačila tako, da je bila, kakor platnica.

Poleg strasti do takega čitanja pa je Petruška imel še dve navadi, kateri sta rišali njegovega značaja dve drugi črti: kadar je šel spat, nobenkrat se ni slekel, zmerom je ležal v sjurtuku in neprestano je s seboj nosil svoje sape nekov poseben zrak, ki se je takoj vmestil povsod, kjer se je malo pomudil — da je le kam zanesel svojo posteljo, če prav v kako sobo, kjer nihče ni bival prej, in da je vánjo prinesel svojo suktnjo in drugo imovino, pa je vsakdo trdil, da so v tej sobi deset let živeli ljudjé.

Čičikov je bil jako občutljiv človek — dà, o nekaterih slučajih tudi nekoliko izbiričen; ko je zjutraj ta zrak potegnil v svoj tenki nos, nakremžil se je, stresnil

je glavo in opomnil: »Ti, brate, hudir védi, ali se potiš, ali kaj li? Vendar bi šel v kopel.«

A Petruška ni odgovoril ničesar, vselej je skrbel, da se je zamotil s kakim delom, s kakeršnim koli: ali je s krtačo v roci se približal visečemu gospodarjevemu fraku, ali pa je svojevoljno urejal, kar si bodi.

Kaj je mislil o takih trenutkih, ko je molčal — morda je sam sebi opominjal: »I, ti si ljubezniv človek! Ne mrzi se ti, da štiridesetkrat vselej tisto opomniš....« Bog védi; človek težko zna, kaj ubogi sluga misli tiste trenutke, ko ga gospod uči in krega. A to je vse, kar more človek brž povedati o Petruški.

Kočijaž Selifan je bil vès drug človek. A pisatelj si dela očitke, zato ker čitatelje tako dolgo moti s tema nizkima osobama, izkušnja ga uči, kako neradi se ljudjé znanijo z nizkimi stanovi. Ali Rus je takov: silna strast ga priganja, da se znani s tistim, ki je v časti samo nekoliko višji od njega, in površno znanje s kakim grofom ali knezom mu je ljubše od najtesnejšega prijateljskega razmerja.

Pisatelj se boji tudi za junaka svojega, zato ker je le kolegišk svetovalec. Dvorni svetovalci se morebiti seznanijo ž njim, toda tisti, kateri so se že dokopali do generalske časti, poslavé ga morebiti z jednim tistih zaničljivih pogledov, s katerimi človek motri vse, kar se plazi krog njegovih nog, ali pa mimo njega odidó brezi vsakojake pozornosti, kar je še trpkeje in smrtno pisatelju. A bodi že bridko prvo in drugo, vendar se moramo vrniti k junaku svojemu.

Čičikov je bil vse potrebno ukazal že zvečer; vzbudil se je zjutraj jako rano, omil se in z mokro gobo otrl od vrha do tal, kar je storil sicer le vsako nedeljo, in tega dné je bila nedelja. Obril se je do čista tako, da je lica imel gladka in svetla, kakeršen je pravi atlas; oblekel frak in plašč, podložen z medvedjo kožo, odšel po stopnicah, podpiral ga je zdaj na tej, zdaj na oni strani gostilničini sluga, in sédel je v bričko. Z ropotom se je pripeljala brička izpred gostilničinih vrat na ulice. Mimo idoč pop je snel klobuk, a nekoliko dečkov v zamazanih košuljah je iztegnilo roke — in klicali so: »Gospod, daj miloščine sirotam!« Kočijaž je bil opazil,

kako jednega izmed njih močno žene, da bi sédel zadaj na zapetko, švignil ga je torej z bičem — in brička je začela skakati po kamenji. Radostno od daleč naš junak opazi progasto prečnico (Schlagbaum), ki je oznanjala, da bode skoro konec tlaka in vseh drugih muk, in še nekolikokrat je Čičikov z glavo dovolj krepko zadel brički ob streho, potlej pa se je peljal po mehkem svetu. Stoprav umeknilo se je mesto, že so po obeh straneh ob cesti, kar je navada v Ruski, jele kazati se svinje in divjina; krtine, jelke, mladih smrék nizko in gibko grmovje, opaljeni smrékovi štori, divja brinjevina in jednako lesovje pa je pasalo pot. Dalje so, kakor ob vrvi, sezale kočé, podobne skladalnicam starih drv, pokritih s sivimi strehami, izpod katerih so gledale od lesa izrezane krasline, podobne razvešenim vezenim otiračam.

Nekoliko kmetov je po navadi sedelo na klopéh pred vrati in zevalo v svojih ovčjih kožuhih. Debelih obrazov in prevezanih nedrij ženske so gledale skozi gorénja okna, a skozi dolénja so tam pa tam zijala teleta, ali pa so pomáljale svinje skozi nja slepe svoje rilce, skratka: prizor navaden.

Ko se je bil Čičikov pripeljal petnajst vrst daleč, spomnil se je, da mora tù biti Manilovo selo, saj mu je Manilov sam bil povedal takistó; no, pa je že šestnajsta vrsta bila zadaj, toda še ni videl sela, in da ni bilo dveh seljakov, ki sta ga srečala na cesti, težko bi bil našel pravo cesto. Povpraša torej, ali je še daleč selo Zamanilovka; kmeta pa se odkrijeta, in njiju jeden, ki je bil umnejši in ki je imel klinasti pristriženo brado, povpraša:

»Ali morebiti Manilovka, ne Zamanilovka?«

»No, dà, Manilovka!«

»Manilovka! Kadar prideš še vrsto daleč, dej, to je, na desno.«

»Ali na desno?« — povpraša kočijaž.

»Na desno« — odgovori kmet. »To je cesta v Manilovko, Zamanilovke pa ni nikjer. Tako ji je ime, to je Manilovka, Zamanilovke pa ne pozná nihče. Tam, prav na vrhu ugledaš dom, kamenit je, dve nadstropji ima, gosposk dom je to, v njem, to je, živi gospod

sam. To je ta Manilovka, ali Zamanilovke tū nikjer ni in je ni bilo.«

Čičikov se odpelje dalje, da bi tem prej videl Manilovko. A ko se pripelje dve vrsti daleč, krene na stranski pot, pelje se dalje dve vrsti, tri, štiri vrste, nikjer pa ne ugleda kamenitega doma z dvema nadstropjema. Čičikov se spomni: če prijatelj koga k sebi povabi na selo petnajst vrst daleč, da je gotovo trideset vrst daleč do njega.

Vas Manilovka je malokoga mogla zanimati s svojo ležo. Gospodski dom je osamel stal na holmu, to je, na višku, izročnem vsem vetrovom, o katerih si človek more misliti, da razsajajo. Holmu réber — holmu, na katerem je stal dom, pokrita je bila s pokošeno celino. Na nji je po angleški navadi rastle nekoliko grmičev jazminovih in žolte akacije in semtertjā stalo nekoliko bréz s tenkolistnatimi in gibkimi vrhovi.

Pod dvema izmed njih je človek videl hladnico (Laube) s plosko zeleno kúpolo, z lesenimi, modrimi slopi in z napisom: »Hram osamelega razmišljanja«; niže je bil ribnik, pokrit z zelenjem, kar sicer ni redkost po angleških vrtovih ruskih vlastelinov. V znožji tega holma in nekoliko tudi po rebri so se navzdol in povprek spuščale sive lesene hišice, katere je naš junak, ne znam, zakaj, takoj začel šteti ter jih je naštel nekoliko nad dve sto. Nikjer med njimi ni bilo nobenega rastočega drevesa, nikjer nikakeršnega zelenja: povsodi je človek videl le bruna.

Prizorišče sta oživljali dve ženski, kateri sta pisana krila imeli izpodbréncana in na vseh straneh okropljena; bredli sta do kolen po ribniku in za seboj vlekli na dveh lesenih kljukah raztrgano mrežo, v kateri si videl dva zamotana raka in ujeto lesketajočo plotvo (Rothfeder); kazalo je vse, da sta se ženski prepirali.

Nekoliko dalje na strani je dolgočasno zelenel temnomoder smrékov les. Celó vreme se je ujemalo z vsem prizoriščem: dan ni bil jasen, pa tudi mračen ne, temveč nekako svetlo je bil siv, tak, kakeršna je garnizonskih vojščakov montura (obleka). Da je bila slika popolna, pogrešal nisi ni petelina, izpremenljivemu vremenu preroka, ki mu ni bilo na mari to, ker so mu bili zaradi

znane žarljivosti drugi petelinje s svojimi ostrimi kljuni skoro prav do možgan razkljuvali glavo, temveč kukurikal je jako glasno in otepal s perotnicama, očopanima tako, kakor kaka stara štorja.

Ko se je Čičikov bližal dvoru, ugledal je na krilci (Freitreppe) samega gospodarja, ki je stal v zelenem sjurtuku in si oči zaslanjal z roko, zato da bi bil bolje videl prihajajoči voz. Čim bolj se je brička bližala stopnicam, tem veselejše so bile njegove oči in tem slaje se je smijal.

»Pavel Ivanovič!« — krikne napósled, ko je Čičikov izlezel iz bričke. »Vendar ste se nas spomnili!«

Oba prijatelja se jako čvrsto poljubita — in Manilov odvede gosta svojega v sobo.

Dasi je čas, o katerem premerita obe sobi, prednjo in obedno, nekoliko kratek, vendar poskusimo, ako se nam posreči, da ga upotrebimo ter le o domačem gospodu povemo nekoliko. Ali pisatelj mora priznati, da je táko podjetje posebno težko.

Mnogo laže človek popisuje velikih razmer značaje: tù lahko polno šako bôj naneseš na platno, treba je le namalati črne ognjene oči, dolge goste obrvi, čelo — bogato z grbanci, čez ramo plašč — črn ali jasnordeč, kakeršen je ogenj, a zgotovil si obraz. A značaje, kakeršnih je mnogo na svetu, kateri so o prvem pogledu jako podobni drug drugemu, sicer pa v njih, če jih bolje pregledaš, najdeš mnogo malostnih vlastitostij — take značaje človek strašno težko riše. Silno moraš natezati pozornost, da uganeš vse njih tenke, skoro nevidne črte, in sploh je treba, da se zamakneš še globoče, nego je dosti to, kar ti ne mara kažó izbistreni motrilni nazori.

Le Bog bi mogel povedati, kakov značaj je imel Manilov. Na sveti živé ljudjé, o katerih moramo trditi, da niso ni kuhani, ni pečeni, ali kakor pravi ruska prislovica: niso iz mesta Bogdanova, ni iz vasi Nehitrovke.

Morda bi njim smeli pridružiti pač i Manilova. O prvem pogledi je bil čestitljiv človek; njegovega obraza črte niso bile brez prijaznosti, le v tej prijaznosti je bilo, kakor se je hitro spoznalo, preveč sladkorja; ljudi je vsprejemal in vël se vpričo njih nekako nenavadno in

preprijazno. Smijal se je vabljivo — in roci je imel beli, oči pa modre. Ko se prvo trenutje razgovarjaš z njim, ne moreš drugače, moraš opomniti: »Kako prijazen in dober človek je to!« Naslednje trenutje ne opomniš ničesar, tretji trenutek pa opaziš: »Vrag védi, kakov človek je to!« — in odideš dalje, če pa ne odideš, tare te mrtvaška dolgočasnost.

Od njega ne pričakaš nikakeršne žive ali vsaj ponosne besede, kakeršne se lahko nadejaš, da jo izpregovori vsak človek, kakor hitro se dotakneš kakega njemu zanimivega predmeta. A vsakoga nekaj miče: ta ima rad brze pse; drugemu se zdi, da silno ljubi godbo in da posebno čuti vse globoke misli v nji; tretji rad dobro obeduje; četrti želi, naj bi bil, da le za prst višji, nego je res; peti, ki ima mnogo zmernejše želje, ubija si glavo s tem, kako bi se mogel sprehajati s krilnim pribočnikom zató, da bi ga znanci in neznanci videli; šesti je nadarjen z roko, katera čuti nadzemsko željo, da bi ogel odtrgala kakemu asu ali dvojki, sedmega roka pa hrepení po tem, da bi mogla delati red kjer koli, zato se približuje poštnemu nadzorniku ali jamščku*) — skratka: vsakdo ima nekaj, no, Manilov pa nima ničesar.

Domá je jako malo govoril, najrajši je le premišljal, a kaj je premišljal, to je znal samo Bog. Ne bi lahko dokazal, da se je motil z gospodarstvom, saj nikdar ni šel na polje, gospodarstvo je bilo prepuščeno samo sebi. Kadar mu je oskrbnik opomnil: »Dobro bi bilo, gospod, ko bi to in to storili« — navadno je izgovoril: »Dà, ne škodilo bi« — in kuril je dalje svojo lulo, katero se je navadil paliti že, ko je bil v vojaki, kjer so mu dajali čast, da je najskromnejši, najdelikatnejši in najomikanejši častnik. »Dà, resnično bi ne škodilo« — zatrjeval je v takih slučajih.

Če je k njemu prišel kak kmet, popraskal se za ušesom in poprosil: »Gospodar, izvoli, prišel sem na tlako, odkaži mi delo« — opomnil je: »Idi« — kadil tobak, toda ni pomislil ni, da bi kmet utegnil iti in pijančevati.

*) To je ruski voznik.

Rad je s krilca gledal na dvor in na ribnjak in govoril o tem, kako bi lepo bilo, ko bi pač iz doma pod zemljo izkopali hodnik, ali ko bi čez ribnik postavili kamenen most, na katerem bi po obeh straneh bile barake, v barakah pa, ko bi sedeli trgovci in prodajali različne, kmetu potrebne reči.

O tem je oči imel nenavadno sladke in po obrazi se mu je razprostiral največjega zadovoljstva izraz. Sicer so vse te osnove bile samo besede. V njegovi sobi je zmerom ležala neka knjiga, na štirinajsti strani je list bil privihan, pridno jo je čital že dve leti. V njegovem domu se je zmerom pogrešalo nečesa: v sprejemni sobi je stalo krasno posobje, prevlečeno s sijajno svilovino, katera gotovo ni bila cenéna, za dva stola pa ni bilo novcev, zaradi tega sta bila pogrneni s preprosto štorjo; sicer je gospodar že nekoliko lét ob vsaki priliki gostom svojim opominjal: »Ne sedajte na óna-le stola; nista še dogotovljena.« V neki drugi sobi ni bilo dosti posobja, dasi je prve dni po svatbi svoji soprogi izpregovoril: »Dušica, treba bode misliti na to, da to sobo vsaj na nekoliko časa preskrbiva s posobjem.«

Zvečer so v njegovem domu na mizo postavljali jako dragocen svečnik od temnega bronu s tremi starinskimi gracijami in z dragocenim ščitkom od biserov, a vstric njemu so stavljali nekovega preprostega od medi litega invalida, hromega, zvehranega, polnega loja, pa tega ni opazil ni gospodar, ni videla gospodinja, niso videli služabniki.

Manilova soproga.... sicer sta bila oba popolnoma zadovoljna drug z drugim. Dasi je bilo minilo že več nego osem lét njiju zakonstva, vendar sta drug drugemu prinašala ali krhelj jabolka, ali kake slaščice, ali oreh — in z ginljivo nežnim, popolno ljubezen izražujočim glasom sta govorila: »Odpri, dušica, kljunček svoj, denem ti vánj ta-le kosec!« Človek sam ob sebi lahko umeje, da sta o takih prilikah jako ljubko odpirala usta. Za godovni dan je vselej bil prigotovljen kakov dar, ali mošna od biserov, ali kako dragoceno trebilo za zobé, ali kar koli.

A jako često se je dogajalo, da sta, na divanu sedé, sama ne znajoč, zakaj, popustila: Manilov svojo

lulo, soproga delo svoje, če je le imela delo v rokah o takem trenutku, pa sta drug drugemu pritisnila tako dolg in vroč poljub, da bi bil človek ta čas lahko skadil kratko slamnato cigaro. Skratka: srečna sta bila, kakor rekamo. Lehko bi človek oponesel, da je v domu dosta drugega dela — razven dolzih poljubov in darov, in marsikaj bi mogel povprašati, n. pr.: Zakaj tako abotno kuhajo v kuhinji? — Zakaj je jedilnica skoro prazna? — Zakaj ključarica ni zvesta? — Zakaj so služabniki nesnažni in pijani? — Zakaj vsa družina spi na dvoru tako neusmiljeno dolgo časa, sicer pa se ves dan poteplje?

Vendar to so malosti; a Manilova je dobro vzgojena; dobra vzgoja, kar je znano, domá je pa v ustavih, in po ustavih so, to vemo, človeške omike zaklad trije predmetje: francoščina, neogibno potrebna srečnemu družinskemu življenju — klavir, da soproga ž njim soprogu sladi ure — in napósled prava gospodarstvena panoga: vezenje mošnic in drugih darov.

Sicer pa so učilne dovršenosti in izpremembe različne, zlasti zdanji čas: to je največ sad razuma in sposobnosti lastnic po ustavih.

Po nekaterih ustavih je taka navada, da je najprej klavir na vrsti, potlej francoščina, po francoščini pa gospodarski oddelek; po nekaterih pak je tako, da je gospodarstvena panoga prva, to je, vezenje raznih darov, potlej je na vrsti francoščina, in napósled klavir. Učila (metode) so različna.

Ne bilo bi odveč, ko bi še opomnil, da je Manilova . . . . no, priznavam, da se močno bojim govoriti o damah in čas je že, da se vrnemo k svojima junakoma, ki sta že nekoliko časa stala v sprejemni sobi pred durimi in drug drugega prosila, da bi šel naprej.

»Bodite milostivi, nikar se tako ne vznemirjajte zaradi mene, jaz stopim za Vami.« — opomnil je Čičikov.

»Ne, Pavel Ivanovič, ne, Vi ste gost« — odbil je Manilov in duri pokazal z roko.

»Ne trudite se, prosim Vas, nikar se ne trudite; račite, stopite naprej« — branil se je Čičikov.

»Ne, opráščajte, ne, tega nečem, da bi za menoj šel gost, ki je tako prijeten in omikan.«

»Kako omikan? . . . . Prosim, stopite naprej!«

»No, prosim, stopite Vi.«

»Zakaj li?«

»I no, zato!« — odgovori Manilov in se prijazno nasmehne.

Napósled oba prijatelja tisto trenutje stopita k durim in drug drugega malo pritisneta na stran.

»Dovoljajte mi, da Vam pokažem soprogo svojo« — opomni Manilov. »Dušica, Pavel Ivanovič!«

Čičikov je res ugledal gospó, katere ni videl prej, priklanjala se je z Manilovom vred pri durih. Ni bila grda; obleka se je ujemala z njenim obličjem. Lepo ji je pristojala siva svilena obleka; nje nežna, drobna ročica je nekaj naglo vrgla na mizo in zvila batistasto ruto s prešitimi okrajci. Vstala je z divana, kjer je sedela; Čičikov se ni brez zadovoljnosti približal nje ročici. Manilova je nekako pogrkovala in opomnila, kako sta vesela njegovega prihoda in da ni minil noben dan, da bi se njega ne bil spomnil soprog.

»Dà« — pristavi Manilov, »zmerom me je povpraševala: ‚Pa zakaj ne pride tvoj prijatelj?‘ — ‚Le čaki, dušica, sàj pride!‘ A dejte, vendar ste náju počestili s svojim pohodom. S tem ste náju pač razveselili, majnika meseca dan, praznik srcu . . . .«

Ko Čičikov zasliši, da je že srcu praznik na vrsti, ostrmi in skromno opomni, da nima slavnega imena, niti znamenitega stanú.

»Vi imate oboje« — seže mu Manilov v besedo in se prijazno nasmeje, »Vi imate oboje — dà, še več.«

»Kako Vam ugaja mesto naše?« — povpraša Manilova. »Ali ste prijetno v njem prebili čas?«

»Jako lepo mesto, prekrasno mesto je to« — odgovori Čičikov, »in čas sem preživel jako ugodno v njem; občestvo je močno prijazno.«

»A kakov se Vam zdí, da je naš gubernator?« — povpraša Manilova.

»Ali ni res, da je prečestit in jako ljubezniv človek to?« — povpraša Manilov.

»Pač res je to« — odgovori Čičikov, »prečestit človek je. Pa kako zvršuje dolžnosti svoje, kako jih umeje! Človek bi moral želeti več takih ljudij.«

»Kako umeje, sàj to znate, vsprejeti vsakoga, kako se nežno (delikatno) vède« — pristavil je Manilov in se nasmijal, skoro zamežkral je z očmi od same zadovoljnosti, kakor mačka, če jo na lãhko s prstom pošegačes za ušesoma.

»Jako uljuden in prijeten človek je to« — govoril je Čičikov dalje, »in kakov izkušenec je! Jaz bi tega nikakor ne bil mogel verjeti! Kako krasno veze razne domače vzore! Pokazal mi je delo svoje — mošnico, malokatera dama zna tako lepo vezti.«

»A namestni gubernator, ali ni res, kako mil človek je to?« — povpraša Manilov in zopet nekoliko pomežkra z očmi.

»Jako čestit človek je« — odgovori Čičikov.

»No, dovoljajte, kako Vam ugaja policijski načelnik? — Ali ni res, da je prijeten človek to?«

»Nenavadno je ugoden, a kako umen, kako učen človek je! Igrali smo pri njem »vist« s prokuratorjem in sodišča prvomestnikom vred prav do jutra. Jako, močno čestit človek je to.«

»No, a kaj Vi mislite o gospé policijskega načelnika?« — povpraša Manilova. »Ali ni res, da je preljubezniva dama?«

»Oj, to je jedna izmed najčestitejših dãm, kolikor jih jaz poznam« — odgovori Čičikov.

Tudi niso zabili sodišča prvomestnika, niti poštarja, presodili so skoro vse mestne uradnike, katere so odločili, da so dostojanstvene osebe.

»Ali Vi zmerom bivate na deželi?« — povpraša napósled Čičikov v svoji zvedavosti.

»Največ živim na deželi« — odgovori Manilov. »Sedaj pa sedaj se zatečem v mesto, vendar le zató, da se snidem z izobraženimi ljudmi. Znajte, človek zdivjá, če zmerom živi na kmetih.«

»Res je to — res« — pritegne Čičikov.

»Napósled« — govoril je dalje Manilov, »drugače bi bilo, ko bi sosedstvo bilo dobro, n. pr.: da imam kakega človeka, s katerim bi se mogel, kar koli, časih pogovarjati o ljubeznjivosti, o poštenem življenji, o kakem nauku, kateri bi nekako razvnemal dušo, ali vzviševal....« Hotel je še nekaj povedati, pa ker je bil opazil, da se

je nekako zaplel, kolebnil je le z roko po zraku in dalje govoril: »imelo bi selo, imela samota velike prijetnosti. Ali tû res nikogar ni . . . . Le to je, da človeku zdaj in zdaj pred oči pride ‚Sin otečestva‘.«

Čičikov se je popolnoma strinjal s temi mislimi, pritegnil je, da ne more biti nič prijetnejšega od življenja na samoti, kjer človek premišlja prirodo ter se kratkočasi, pa katerikrat čita kako knjigo . . . .

»Ali znate« — pristavi Manilov, »res je to, ker pa človek nima nobenega prijatelja, da bi se razgovarjal ž njim ob vzajemnih pojmi . . . .«

»Oj, to je resnično, popolna resnica je to!« — prestriže mu Čičikov besedo. »Kaj so o taki okolnosti vsi zakladje na sveti! ‚Ne išči novcev, temveč poštenih ljudij išči, da bodeš občeval ž njimi,‘ dejal je neki modrijan.«

»A znajte, Pavel Ivanovič!« — opomni Manilov, njegovega obraza izraz ni bil le sladak, temveč tudi zopern je bil, podoben tisti zmési, katero umni svetski doktor nemilosrčno osladi, ker meni, da ž njo ugodi bolniku, »človek čuti neko duševno razkošje . . . . dejte, táko, kakeršno čutim jaz zdaj, ko mi je slučaj prinesel srečo, smem reči — vzorno srečo, da govorim z Vami in se blagostim s prijetnim Vašim razgovorom . . . .«

»Prosim Vas, s kakim prijetnim razgovorom? . . . . Ničemen človek, drugega nič« — opomni Čičikov.

»Oj, Pavel Ivanovič! dovoljajte mi, da bodem očit: jaz bi z radostjo dal vsega svojega imenja polovico, ko bi imel le del teh dostojnostij, katere imate Vi! . . . .«

»Narobe je to, kar se tiče mene, menil bi, da je največje . . . .«

Bog zna, kam bi bilo prikipelo obeh prijateljev čustveno razodevanje, da ni prišel sluga, ki je ojavil, da je že jed na mizi.

»Prosim najpokorneje!« — opomni Manilov.

»Opraščajte, ker mi nimamo takega obeda, kakeršni so po salonih in prestolnicah: mi obedujemo preprosto, po ruskem običaji — »ščeј«, toda iz čistega srca! Prosim najpokorneje.«

Zopet sta se nekoliko minut prepirala, kateri prvi stopi v obednico, napósled pa Čičikov po strani stopi vánjo.

V obednici sta že stala dva dečka, gospoda Manilova sina, ki sta bila v tistih letih, ko otroci že sédajo za mizo, pa vendar še na visoke stole. Pri njima je stal učitelj, priklónil se uljudno in nasmijal.

Gospodarica je sedla k svoji čaši s polivko, gosta so posadili med gospodarja in gospodarico, služabnik je dečkoma prtiča privezal krog vratov.

»Kako ljubka dečka sta to!« — opomnil je Čičikov, ko se je bil ozrl vánja, »koliko sta stara?«

»Starejši je osemleten, mlajšemu pa je včeraj minilo šest let« — odgovori Manilova.

»Temistoklus!« — izpregovori Manilov — obrnivši se v starejšega sinka, ki se je trudil, da bi osvobodil brado, ker mu jo je bil sluga v prtič zavezal. Čičikov malo dvigne obrví, ko je zaslišal to nekako grško ime, kateremu je Manilov, ni znano, zakaj, pritikal končnico us; no, pa pohitel je, da je takoj zopet imel prejšnje obličje.

»Temistoklus, povedi mi, katero mesto je največje v Francoski?«

Učitelj se ves pozoren obrne v Temistoklusa, videlo se je, da je hotel v oči skočiti mu, a napósled se do céla upokoji in prikima z glavo, zato ker je Temistoklus odgovoril: »Pariz«.

»In v Ruski, katero mesto je največje?« — povpraša zopet Manilov.

Učitelj se zopet zagleda v dečka.

»Petrograd« — odgovori Temistoklus.

»Pa katero mesto še?«

»Moskva« — odgovori Temistoklus.

»Učljiv deček je to!« — pohvali ga Čičikov. »Ali za Boga . . . .« — govoril je dalje in se nekako osupel obrnil v oba Manilova. »Jaz moram Vama zatrditi, da ima ta deček še večje sposobnosti.«

»Oj, Vi ga še ne poznate!« — opomni Manilov, »nenavadno je ostroumen. Mlajši, Alkid, ta ni tako bistroglav, starejši pa précej, če le kje kaj vidi — ali žužka, ali kako mušico, takoj teče za njo, précej jo ulovi. Jaz bi ga rad vzredil diplomaciji. Temistoklus!« — pokliče sinka in se zopet obrne vánj, »ali bi rad bil poslanec?«

»Rad bi bil poslanec«, odgovori Temistoklus, žvečil je kruh in na desno in na levo obračal glavo.

Prav ta trenutek zadaj stoječi služabnik poslancu otare nos, in pač dosti zgodaj, če ne, kanila bi bila v polivko lepo okrogla kaplja. Za mizo so bili začeli razgovor o radostji mirnega življenja, gospodarica pa je ta razgovor s svojimi opomnjami brž zasuknila na mestno gledališče in na igralce.

Učitelj je jako pozorno gledal govoreče ljudi, ali kakor hitro je bil opazil, da jih smeh sili, takoj je raztegnil usta in se srčno smijal. Gotovo je bil hvaležen človek, torej je s tem hotel gospodarju zahvaliti se za dobro postrežbo. Sicer se mu je neko trenutje lice pomračilo, krepko je udaril ob mizo in hudo pogledal dečka, sedeča njemu nasproti. Pa to je bilo prav: Temistoklus je bil Alkida ubral za uho, ta pa je zamežkral z okoma in odprl usta: hotel je na glas zagnati jok; ker pa se je bil spomnil, da bi ga utegnili zapoditi od jedi, zaprl je usta in solznih očij jel glodati ovčjo kost, da se je po obeh licih svetil od same masti.

Gospodarica je često obrnila se v Čičikova in ogorila ga: »Vi ničesar ne jéste, Vi ste jako malo vzeli.«

Čičikov pa je vselej opomnil: »Najpokornejše se zahvaljujem, jaz sem sit. Prijazen razgovor je boljši od sleharne jedi.«

Vstali so izza mize. Manilov je bil nenavadno zadovoljen; položil je roko gostu svojemu na hrbet ter hotel odvesti ga v sprejemno sobo, kar mu gost jako znamenito ojavi, da bi se rad pogovoril ž njim o neki posebni važnosti.

»O tem slučaju mi dovoljajte, da Vas poprosim stopiti v moj kabinet« — reče Manilov in odvede ga v neko majhno sobo, ki je jedno okno imela obrneno v temotno hosto. »Glejte, to je moj kot« — opomni Manilov.

»Prijazna sobica« — opazil je Čičikov, ko jo je bil premeril z očmi. Sobica res ni pogrešala prijetnosti: stene so bile okrašene z nekovo modro bôjo, ki je že sivela; v tej sobici so bili štirje stoli, stal je v nji naslanjač, stala miza, na mizi je ležala knjiga z zavihanim oglom — tista knjiga, o kateri smo bili že izpregovorili

o priliki, ležalo nekoliko popisanih pól popirja, največ pa je na nji bilo tobaka. Tobak je bil različen: v krabicah, v tobačnicah in kar na kup nasut na mizi. Na obeh oknih so stali jako lepo in marljivo razrejeni kupci pepela, iztrkanega iz lul. Vidilo se je, da se gospodar s tem kdaj kratkočasi.

»Dovoljajte, prosim Vas, sédite na tá-le naslanjač« — reče Manilov. »Tù Vam bode priročno.«

»Osvobajajte, jaz sédem na stol.«

»Opraščajte, ker Vam ne dovoljujem tega« — prosi Manilov — in smijal se je. »Ta naslanjač imam jaz odločen gostom; ali radi, ali neradi, morate sestiti.«

Čičikov séde.

»Dovoljujete li, da Vam postrežem z lulo?«

»Ne, jaz ne pušim« — odgovori Čičikov laskavo in nekako milosrčno.

»Zakaj ne?« — povpraša Manilov tudi laskavo in milosrčno.

»Nisem vajen, bojim se; ljudjé govore, da lula suši.«

»Ne zamerite mojemu opominu, da je to le dozdevnost. Jaz pa verjamem, da je mnogo zdraveje, če človek tobak žgè, nego če ga njuha. V našem polku je bil poročnik, prekrasen in izobražen človek, kateri lule ni del iz ust ne le pri mizi ne, temveč, dovoljeno mi bodi povedati, tudi nikjer drugje ne. Ta ima zdaj že, hvala Bogu, štirideset lét, in zmerom je tako zdrav, da ne more biti zdravejši.«

Čičikov je priteknil, da se to res pripeti časih in da nahajamo v prirodi mnogo stvarij, katerih ne more razjasniti ni kak veleum.

»Ali dovoljajte mi samo jedno prošnjo . . . .« — izpregovoril je z glasom, v katerem je odmeval nekov nenavaden, skoro čudovit izraz — in takoj se je, ni znano, zakaj, ozrl nazaj. Tudi Manilov, ne znam, zakaj, bil se je ozrl. »Koliko je že tega, kar ste Vi račili in poslednjič oddali pregledni popis?«

»Dà, že dolgo je tega; ali bolje je, da povem: ne pomnim več.«

»Ali je Vam potlej umrlo že mnogo kmetov?«

»Menda jih ni mnogo umrlo, jaz sem že oddal imenik, povprašati moram oskrbnika«. »Hoj, sluga, pokličí oskrbnika, danes utegne biti domá.«

Oskrbnik je prišel. To je bil človek — menj, nego štirideset let star; brado je bril, oblačil sjurtuk — in kakor je bilo videti, živel jako mirno, kajti obraz je imel nekako zabuhlo poln, žolta koža pa — in male oči so kazale, da dobro zna, kaj so mehke pérnice. Človek je précej lahko spoznal, da je dokončal življenje svoje, kakor ga dovršujó vsi gospodski oskrbniki: najprej je bil otroški vzgojitelj v domu, potlej se je pozakonil z gospodaričino ljubimko, s ključarico Agaško in sam prevzel ključe, napósled pa je bil oskrbnik. A ko se je bil posvetil oskrbníštvu, to je — dà, jel se je vésti tako, kakor se vedó vsi oskrbniki: tovarišil in bratil se je z vsemi tistimi, kateri so v vasi bili bogatejši, siromakom večal tlako, vstajal ob devetih vsako jutro, kuril samovar in srkal čaj.

»Čuj, predragi! Koliko nam je umrlo seljakov potlej, ko smo bili poslednjič oddali pregled?«

»Kaj? — Koliko? — Mnogo jih je pomrlo po tistem časi« — odgovori oskrbnik — zazeva ter zasloni usta na láhko z roko, kakor s ščitom.

»Dà, tudi jaz sem menil takisto« — prime za besedo Manilov, »posebno mnogo jih je umrlo!« Po teh besedah se obrne v Čičikova in zopet je povedal: »Res je, jako mnogo jih je umrlo.«

»Koliko je, n. pr. njih število?« — povpraša Čičikov.

»Dà, ali koliko je njih število?« — povpraša tudi Manilov.

»Ali koliko je njih število, da bi to povedal? — Tega ne znamo, koliko jih je umrlo, sàj jih nihče ni preštel.«

»Dà, mnogo je mrtvih« — opomni Manilov in obrne se v Čičikova; »jaz sem tudi menil to, mnogo jih je umrlo, toda koliko, tega ne znamo.«

»Prosim te, da bi jih seštel« — trudil se je Čičikov dalje, »in spiši vse na tanko po imenih.«

»Dà, vse po imenih« — ukaže Manilov.

Oskrbnik potrdi: »Čujem!« Potem odide.

»A čemu Vam je treba tega?« — povpraša Manilov po oskrbnikovem odhodu.

Gostu je to vprašanje bilo prilestno, to se je videlo: na lice se mu je bil prikazal nekov osupel izraz — in rudečica ga je bila polila; te osuplosti ne more človek popolnoma dopovedati z besedo. Vendar res je bilo to: napósled je Manilov slišal take čudovitosti in nenavadnosti, kakeršnih gotovo še nikoli ni čul noben človek.

»Vi ste vprašali, čemu je meni tega treba. Razlog je ta: jaz bi rad kupil kmetov . . . .« — odgovoril je Čičikov, zatajil se ter ne okončal besede svoje.

»Ali dovoljajte mi, da Vas vprašam« — poprosi Manilov. »Katerih seljakov želite kupiti, ali z zemljo ali samo na preseljenje, to je, brez zemlje?«

»Ne, jaz ne želim resnično seljakov« — odgovori Čičikov, »jaz bi rad mrtve . . . .«

»Kaj? — Prizanašajte . . . . jaz imam uha nekoliko gluha, zdi se mi, da sem slišal neko čudovito besedo . . . .«

»Jaz bi rad kupil mrtvih seljakov, ki bi sicer bili v reviziji zapisani, da živé« — razjasni Čičikov.

Manilov izpusti na tla cev in lulo — in kakor je bil odprl usta, prav tako je ustna raztegnena imel nekoliko minut. Oba prijatelja, ki sta prej premišljala prijateljskega življenja prijetnosti, ostala sta nepremična in strmela drug v drugega, kakor podobi, ki so ji o davnih časih drugo proti drugi obešali na obe strani zrcala. Napósled Manilov dvigne lulo in cev in spodaj Čičikovu pogleda v lice: rad bi bil spazil, ali se mu na smeh drže ustna, ali se morebiti ni le pošalil; a ni videl nič podobnega, temveč obraz se mu je zdel, da je resnejši, nego je bil sicer. Potlej je začel misliti, da je utegnila nenadno gosta obiti blaznost ter je strahoma in pozorno pogledal mu v obraz; pa gostu oči so bile čisto jasne, ni bilo v njih tistega divjega nepokojnega ognja, kateri plapolá blaznemu človeku v očeh, vse je bilo v najlepšem redu. Dasi je Manilov premišljal, kaj bi storil, vendar ni mogel izumiti ničesar drugega, nego da je iz ust puhnil jako tenek oblaček dima, ki mu je bil zaostal v njih.

»Torej bi jaz rad znal, ali Vi morete meni prepuštit ali prodati takih seljakov — neživočih, a resnično,

ali živih, kar se tiče zakonite oblike, ali, kakor se Vam zdi bolje?»

No, Manilov je bil tako zmóčen in osupel, da je le strmel vánj.

»Meni se zdi, da Vas vznemirja to . . . .« — opomni Čičikov.

»Ali mene? . . . . Oj, ne, tega pa ne, tega!« — začudi se Manilov, »ali jaz ne morem umeti . . . . opráščajte . . . . jaz si nisem mogel pridobiti toliko sijajne omike, kolikor je, da tako govorim, izvira iz sleharnega Vašega obrata; ne znam se umétalno izražati . . . . Morebiti je tù . . . . v Vašem izrečenem pojasnili . . . . skrito kaj drugega . . . . Ali ste morda račili in se takisto izrazili zaradi krasnejšega zloga?»

»Ne« — odbije Čičikov, »ne, jaz umejem ta predmet tako, kakor je, to je, tiste duše, katere so res že umrle.«

Manilov je bil popolnoma v zadregi. Znal je, da mora nekaj storiti, nečesa povprašati, ali česa — vrag védi to! Končal je s tem, da je zopet izpustil dim, ali ne iz ust, temveč skozi nosnici.

»Torej, če ni nikakeršnih zaprek, lahko se z božjo pomočjo primeva in zgotoviva kupno pismo« — opomni Čičikov.

»Kaj? — Ali o mrtvih dušah pogodbo?!«

»A, ne!« — začudi se Čičikov, »midva zapiševa, da so žive, kakor je resnično zaznamenovano v preglednem prepisi. Jaz sem vaju, da se nikoli ni za dlako ne izneverim državnim zakonom, dasi sem zaradi tega dôkaj trpel v službi; ali opráščajte: dolžnost je meni sveta, zakon — jaz sem nem vpričo zakona.«

Poslednje besede so ugodile Manilovu, do jedra pa tej stvári vendar ni segel, torej ni opomnil ničesar, temveč jel je kaditi tako silno, da je cev pela, kakor fagot. Kazno je bilo, kakor bi bil iz nje hotel izsesati njeno mnenje o tej nenavadni okolnosti, toda lula je le cvilila, družega pa ni bilo ničesar.

»Ali morda o čem dvojite?«

»Oj, prosim, pač ne! Jaz ne govorim o tem, da bi kako odločilno razsodbo, kakeršno koli, imel do Vas. Ali, osvobajajte, da povprašam, ne bode li to podjetje,

ali, da se izrazim bolje, ta »negocija« — ne bode li ta »negocija« nasprotovala državnim zakonom in daljnim ruskim nameram?»

Manilov nekolikokrat odmaje z glavo in jako znamenito pogleda Čičikova v obraz — in v vseh črtah svojega obraza in v zaprtih ustnih pokaže tako globok izraz, da takega ne vidiš morda na nobenem človeškem obrazi, razven na kakem veleumnem ministru, pa še to o priliki kake posebno važne okolnosti.

Ali Čičikov je hladno odgovoril, da táko podjetje — ali da ta »negocija« pač nikakor ne bode nasprotovala ni državnim zakonom, niti daljnim nameram mogočne Ruske, a minuto kesneje je pristavil, da bode to pač na korist državni blagajnici, zato ker dobode zakonito davščino.

»Ali torej menite Vi?» . . . .

»Jaz menim, da bode dobro to.«

»A, če bode dobro, tedaj je to kaj družega. Jaz se nikakor ne upiram temu« — opomni Manilov in se do céla upokoji.

»Zdaj stoprav je čas, da se pogovoriva o ceni. . . .«

»O kaki ceni?» — povpraša zopet Manilov in osupne.

»Ali morda menite, da novce vzamem za vaščane, ki so v nekaterem oziru že končali svoj život? — Če se je lotila Vas taka, da govorim, čudna želja, prodám Vam jih jaz s svoje strani brez dobička in prevzamem tudi prodajno poboto.«

Grenkega očitka bi vreden bil teh resničnih dogodkov pisatelj, ko bi zábil opomniti, da se je zadovoljnost vzbudila v gostu po teh besedah, katere je bil Manilov izgovoril. Dasi je bil miran in oprezen, vendar je bilo čudovito, ker ni začel skakati po kozlovsko o tej priliki, kar se godí, kakor je znano, le o največjem vskipu človeške radosti. Čičikov se je bil na naslanjači zgenil tako silno, da se je razpleznila bombažasta tkanina, ki je naslanjač bil pogrnen ž njo. Sam Manilov ga je pogledal nekako čudovito. Čičikova je bila pritegllost zeló razpalila in začel je govoriti s toliko zahvalnostjo, da se je osuplost polotila Manilova, da se je do céla zarudel, močno stresal glavo, napósled pa razodel, da to pač ni nič, da je s tem hotel dokazati le srčno svojo

udanost, svoje duše magnetizem, ali mrtve duše, da so v nekakem oziru le smeti.

»Nikakor niso smeti« — odbije Čičikov, stisne mu roko in globoko vzdihne. Videti je bilo, da bi rad bil razodel svojega srca čutje, napósled pa je povedal, a ne brez čutja, naslednje besede: »Ko bi Vi znali, kako ste s temi dozdevnimi plevami ustregli človeku brez stanu in zaroda! Pač, res je to, česa že nisem pretrpel jaz? — Kakor morska ladija med razburjenimi valovi.... Koliko preganjanja sem preživel, koliko zla izkusil, in zakaj? — Zató, ker sem zagovarjal pravico, ker sem vest imel čisto, ker sem pomagal zapuščeni vdovi in ubogemu sirotku!....« — Po teh besedah si Čičikov otare solzo, ki mu je priigrala v okó.

Manilov je bil močno ganen. Oba prijatelja sta si dolgo stiskala roci — in dolgo sta molčala in drug drugemu gledala v oči, na katere so se bile nabrale solze. Manilov nikakor ni hotel izpustiti našega junaka — njegove roke, stiskal jo je neprestano ognjeno tako, da Čičikov res ni znal, kako bi jo osvobodil. Napósled jo tiho izvije in opomni, da bi ne škodilo, ko bi se na moč brzo pobotala, in da bi dobro bilo, ko bi sam odšel v mesto; po teh besedah je vzel klobuk in se jél priporočati.

»Kaj, ali že hočete oditi?« — povpraša Manilov, ki se je nenadoma obodril in skoro prestrašil.

To trenutje v sobico stopi Manilova.

»Lizina« — izpregovori Manilov z žalostnim glasom — »Pavel Ivanovič nas zapušča.«

»Menda zaradi tega, ker smo se že priskútili Pavlu Ivanoviču« — opomni Manilova.

»Milostiva gospá, tù — opomni Čičikov, »tù« — dejal je in roko položil na srce, »tù-le mi ostane spomin na prijetni čas, kateri sem prebil pri Vas! Ali verjemite mi, da bi jaz ne mogel uživati večje blagosti, nego ko bi mogel živeti z Vami, če ne pod tisto streho, pa vsaj v najbližem sosedstvu.«

»A znajte« — opomni Pavel Ivanovič, kateremu je posebno ugodila ta misel — »kako krásno bi bilo res, če bi mogli živeti v družčini, pod tisto streho ali v

senci kake bresti (Ulme), ko bi o čemer koli modrovali — in sanjarili! . . . .«

»Oj, to bi bilo rajsko življenje!« — pritegne Čičikov in vzdihne. »Z Bogom, milostiva gospá!« — priporočal se je dalje in približal gospé Manilove roci. »Z Bogom, velečestiti prijatelj! Nikar ne zábite moje prošnje!«

»Oj, verjemite mi!« — obeta Manilov. »Poslavljam se od Vas najdelj na dva dneva.«

Vsi trije odidó v obednico.

»Z Bogom, predraga otroka!« — opomni Čičikov, ko zagleda Alkida in Temistoklusa, katera sta si igrala z lesenim huzarjem, ki že ni imel nì rok, nì nosa. »Z Bogom, preljuba otroka! Sàj mi prizanašata, ker vama ničesar nisem prinesel s seboj, sàj nì znal nisem, zagotavljam to, da sta na sveti; ali kadar zopet pridem, pripeljem vama gotovo nekaj. Ti dobodeš sabljo. Ali bi rad imel sabljo?«

»Rad bi jo imel« — odgovori Temistoklus.

»A ti dobodeš boben; ali bi rad imel boben?« — povpraša Čičikov in se nagne k Alkidu.

»Popen« — šepetne Alkid in povesi glavo.

»Prav je to, pripeljem ti boben, lep boben, pel bode: turr . . . . ru . . . . bum bum, bum bum . . . . Z Bogom, dragi, z Bogom!« — Po teh besedah je dečku poljubil čelo in se obrnil v Manilova in njegovo soprogo o lehkem nasmehu, s kakeršnim navadno govori roditeljema človek, ki jima razodevlje njiju otrok nedolžne želje.

»Ostanite rajši pri nas, Pavel Ivanovič!« — rekel je Manilov, ko so bili že vsi prišli na krilec. »Gledite, kako je oblačno.«

»To so majhni oblaci« — odbije Čičikov.

»Ali znate pot k Sobakeviču?«

»O tem bi Vas rad vprašal.«

»Osvobajajte, précej dopovem to Vašemu kočijažu.« Po teh besedah je Manilov posebno uljudno razkazal ves pot kočijažu — dà, celó zavikal ga je.

Ko je bil kočijaž zvedel, da bode moral peljati mimo dveh razpotij in kreniti na tretje razpotje, opomnil je: »Menda pogodim, čestiti gospod« — in Čičikov se

je odpeljal, a dolgo so ga spremljali pokloni in vihrajoči robci, ki so tičali gospodarju in gospodarici med prsti.

Manilov je dolgo stal na krilci in z očesoma spremljal bričko, ki se je peljala dalje in dalje, a ko je bila že popolnoma izginila, zmerom je še stal na svojem prostoru in žgal tobak. Napósled odide v sobo, séde na stol in jame premišljati: vesela je bila njegova duša, zató, ker je bil vsaj nekoliko ustregel svojemu gostu. Potlej so njegove misli zletele kar na druge predmete in napósled so splavale — Bog zna, kam. Premišljal je prijateljskega života blaginjo — premišljal, kako prijetno bi bilo življenje v družbi s prijateljem na bregu kake reke; jel je čez reko staviti most, začel zidati ogromen dom z belvederom — tako visokim, da bi z njega videl celó Moskvo, zvečer na njem pil čaj pod milim nebom ter razsojal prijetne predmete, katere koli; po teh mislih se je poleg Čičikova na krasnem vozu odpeljal v neko družbo, kjer sta vse očarala; tako lepo sta se vèla, da jima je dotično slavno načelništvo, ko je bilo zvedelo njiju prijateljstvo, poklonilo generalsko čast — in še več — in Bog zna, kaj je napósled premišljal vse, česar sam ni umel več nikakor. Pa čudovita Čičikova prošnja je nenadoma pretrgala vse njegove sanje. Spomin nánjo se mu nekako ni mogel vgnezditi v glavi: kakor koli jo je premišljal, ni si je mogel razjasniti — in neprestano je sedel in žgal tobak — prav do večerje.

III.

A Čičikov je duševno zadovoljen sedel v svoji brički katera je že dolgo drdrala po véliki cesti. Iz prejšnjega poglavja nam je znano, kaj je bilo njegove glave in njegove naklonjenosti najvažnejši predmet, zaradi tega ni čuda, ker se je skoro do dobra zameknil vánj z dušo in s telesom. Dozdevki, računi in primere so blodile po njegovem obrazu — in videti je bilo, da so njegove različne misli bile jako prijetne: vsako trenutje so za seboj puščale zadovoljnega smeha ostanke. A ker se je Čičikov motil ž njimi, zato ga ni malo ni dosti ni zanimalo to, kako njegov kočijaž, zadovoljen z vsprejetjem Manilovega služabništva, posebno dobro svojo pozornost

káže progastemu konju, pripreženemu na desni strani. Ta progasti konj je bil jako prekanjen, kazal je le na videz, da vozi, ko sta srednji — kostanjevec, levi pa — rjavo rdeč (ime mu je bilo »asesor«, zato ker je prej bil nekega »asesorja« last) vlekla na vso moč, da jima je zaradi tega kar veselje gledalo iz očíj.

»Zvitec, ti zvitec, dej, ali te natepem!« — jel ga je karati Selifan, pridvignil se in z bičem švignil lenuha. »Znaj svojo dolžnost, ti nemški hlačar — ti! Kostanjevec je pošten konj, zvršuje svojo dolžnost, vselej mu zato rad dajem dobro mero; »asesor« je tudi dober konj.... No, no, zakaj strižeš z ušesoma? — Ti bebec, poslušaj, ko te svarim! Jaz te, odurnež, ne učim nič slabega. Dej, kam te zopet nese vrag?!« Po teh besedah ga novič švigne z bičem in pokrega: »Oj, ti divjak!....« a vsem trijem krikne: »Hoj, ljubi moji!« — švignil je po vseh treh, ne na kazen, temveč samo zaradi tega, da je pokazal, kako so mu po godu. Ko jim je bil razodel svoje zadovoljstvo, zopet je progca ogovoril: »Ti meniš, da skrivaš lenobo svojo. Ne, živi pošteno, če hočeš, da te bodemo hvalili! Dej, kako ima pomješčik, kjer smo bili, poštene ljudi! Jaz z ugodnim človekom rad govorim. Dobremu človeku sem jaz zmerom tovariš ali prijatelj: ali pije čaj, ali kaj jéva — meni je oboje ugodno, če je dober človek. Dobrega človeka vsakdo česti. Dej, našega gospodarja vsakdo česti, zato ker je bil, čuj, carsk služabnik; kolegijsk svetovalec je bil....«

Tako se je Selifan razgovarjal — in zablodil je napósled v najdaljnješe »abstrakcije«. Ko bi Čičikov bil na ušesi vlekkel, zvedel bi bil mnogo malenkostij, katere so se tikale njegove osebe; ali njegove misli so bile v svoj predmet utopljene tako, da ga je prebudil le silnega groma kreg ter se je ozrl krog sebe: nebo je bilo čez in čez prepreženo z oblaci in prašno poštno cesto je bil že dež pokropil z debelimi kapljami.

Napósled se drugič razsrdí grom — silneje in bliže, a nenadoma se vlije dež, kakor iz védra. Iz početka je šel po strani, plehtal je košu na brički zdaj v desno, zdaj v levo stran, kesneje je izpremenil svojega toka obraz — in vlival se je narávnost ter močil brički vrh; konečno so se mu kaplje začele zaletavati v obraz. To

ga je primoralo, da se je zavaroval z usnjatim zastorom, ki je imel dve okrogli oknici, odločeni razgledu na popotne prizore, in ukazal je Selifanu, naj vozi hitreje. Selifana je to zmotilo sredi razgovora, spomnil se je, da resnično tega vremena ne more dalje trpeti, torej je izpod čičaka izvlekel ogoljeno suknjo od sivega sukna, zlezal v nje rokava, poprijel vajeti in kriknil svoji trojki, katera je jedva premikala noge: čutila je neko prijetno slaboto zaradi poučnih Selifanovih besed. Pak Selifan se nikakor ni mogel spomniti, ali je prikočijažil že mimo dveh ali trijih razpotij. Obrazil je nekoliko in premišljal cesto, uveril se je, da je bilo že mnogo razpotij, mimo katerih se je pripeljal. Kakor vsak Rus o odločilnem trenutku brž izumi, kaj mora storiti — ni mu treba, da bi se udal daljnjšemu premišljanju — tako je tudi Selifan na desno stran krenil pri prvem razpotju in kriknil: »Hoj, dragi prijatelj!« — in izpustil jih je, da so zdirjali, toda malo ga je brigalo, kam pride po tem poti.

Ali dež je kazal, da bode dolgo časa trajal. Na cesti ležeči prah se je bil brzo izpremenil v blato, a konji so teže in teže vlekli bričko. Čičikova se je že lotevala silna nepokojnost, zato ker tako dolgo ni mogel ugledati Sobakevičevega sela. Že davno bi bil po svoji sodbi moral biti na mestu. Ozrl se je iz svoje bričke na obe strani, ali tema je bila tolika, da ni mogel ugledati kar ničesar.

»Selifan!« — izpregovori napósled, ko se je nagnil iz bričke.

»Česa želite, milostivi gospod?« — povpraša Selifan.

»Gledi, ali že vidiš kje selo?«

»Ne, milostivi gospod, nikjer ga ne vidim.« — Po teh besedah Selifan sikne z bičem, zapoje — ali nikakeršne pesmi, temveč nekaj tako dolzega, da ni imelo nì kraja nì konca. To je bilo vse, kar je bilo: to so bili bodreči in priganjajoči vskriki, s katerimi konje naganjajo po vsi Ruski od kraja do kraja; vsakeršne hudobe priimki brez vsakojakega daljšega izbora — priimki, kateri koli so mu prihajali na jezik. Tako je torej to prikipel tako daleč, da je napósled konje začel imenovati tajnike.

V tem Čičikov jame opazati, da se brička ziblje na vse strani in zato ga silno suje; to mu je pričalo,

da so zašli s ceste ter se gotovo peljó preko razoranega polja. Selifan je, kakor je bilo videti, sam znal to, ali ni črhnil ni.

»Hoj, ti malopridnež! Po kakem poti voziš?« — vpraša Čičikov.

»I no, kaj bi storil, milostivi gospod, vreme je tako; ni biča ne vidiš, tako je temno!«

Ko je bil izgovoril to, nagnila se mu je brička tako, da je Čičikov moral prijeti se z obema rokama. Zdaj stoprav je opazil, da je Selifan pijan.

»Drži, drži! Zvrneš!« — kričal mu je Čičikov.

»Ne, milostivi gospod, kako bi mogel jaz zvrniti!« — govoril je Selifan. »Ne bilo bi lepo to, ko bi zvrnil, jaz sam znam to; nikakor ne zvrnem.«

Po teh besedah je na láchko začel obračati bričko ter jo je obračal, obračal, da jo je napósled prevrnil na tisto stran. Čičikov je na vse štiri šlapnil v blato. Selifan je vendar ustavil konje, kateri bi se bili tudi sami ustavili, ker so bili strašno utrujeni. Ta nepričakovani pripetljaj je Selifana popolnoma zmotil. Zleze raz čičak, stopi pred bričko, z obema rokama se podprè pod pázuhama, gospodar pa je kolehal po blati, trudil se je, da bi vstal, in napósled po kratkem premišljanji sluga opomni: »Dej, vendar si se zvrnila!«

»Ti si pijan, kakor sod!« — razhudi se Čičikov.

»Ne, milostivi gospod; kako bi bilo mogoče, da bi jaz bil pijan! Jaz znam, da ni lepo — pijanemu biti! Kratkočasil sem se s prijatelji, zato ker se z dobrim človekom svobodno razgovarja človek, to ni nič hudega, in jedli smo tudi. Če človek jé, to ni razžaljivo delo; s poštenim človekom v družbi lahko jé človek.«

»Ali kaj sem jaz tebi rekel poslednjič, ko si se bil opil? — A? — Si li zábil?« — povpraša ga Čičikov.

»Ne, milostivi gospod; kako bi jaz mogel kaj zábiti! Jaz poznam svoje dolžnosti. Jaz znam, da ni lepo, če je človek pijan. Razgovarjal sem se s poštenim človekom, torej . . . .«

»Dej, če te nabičam, znal bodeš, kako se moraš kratkočasiti z dobrim človekom.«

»Kakor se Vam, milostivi gospod, zdí, da je ugodno« — opomni Selifan, »ako bi me radi nabičali, pa me

nabičajte; jaz pač ne nasprotujem temu. Zakaj bi človek ne bičal, kadar zna, zakaj — to je gospodarjeva volja. Časih je kazen potrebna, zato da se človek ne razvadi; red je treba vzdržavati. Kdor ima razlog, mora tepsti, zakaj bi ne bičal?»

Temu modrovanju Čičikov baš ni znal, kaj bi bil odgovoril. Ali to trenutje, videlo se je, kakor bi sama usoda bila milostiva Selifanu. Zdaleč začujeta lajajoče pse. Čičikov se razveseli in Selifanu ukaže, naj požene konje.

Ruski voznik ima dober nos namesti očij; zaradi tega se časih pripetí, da na vso sapo z zaprtimi očmi jezdi, pa vendar nekam prijezdi. Dasi Selifan čisto nič ni videl, vendar je konje obrnil narávnost v selo, da so se ustavili stoprav, ko je brička bila z ojesom buhnila v plot in niso mogli dalje peljati.

Čičikov je skozi gosto krilo prodkega dežja spoznal le nekaj, kar je podobno bilo strehi. Poslal je Selifana, da bi poiskal vrata, kar bi bilo gotovo trajalo dolgo, da v Ruski namesti Švicarjev pri vratih ni hudih psov, ki so ga jeli oglašati tako krepko, da je ušesi zatisnil s prsti. Svetloba posije skozi nekovo okno, blisne skozi megleni dež v plot in našima popotnikoma pokaže vrata. Selifan jame trkati, a takoj pride in vrata odpre neka spaka v kamlotu; gospodar in sluga zaslišita hripavo žensko vprašanje: »Kdo sta? — Kdo razbija tod krog?»

»Popotnika sva, mamica, daj nama prenočišče« — odgovori Čičikov.

»Ha, ta smelonogca« — začudi se staruha, »prišla sta o takem vremeni! Tù ni gostilne, tukaj biva vlastelinka.«

»Kaj je, mamica? — Dej, zašla sva s ceste! O takem vremeni ne moreva prenočiti na stepi.«

»Dà, temno je — in slabo vreme« — pristavi Selifan.

»Môlči, šleva« — posvari ga Čičikov.

»Kdo pa sta?« — povpraša staruha.

»Plemenitaša sva, bábica.«

Beseda: plemenitaša prešine staruho, da je začela nekako premišljati.

»Čakita, oglasim váju vlastelinki« — opomnila je, a po dveh minutah se je vrnila s svetilnico v roci. Vrata zinejo. Svetloba blisne skozi drugo okno. Brička se odpelje na dvorišče in ustavi pred majhnim domom, kateri je človek težko razlikoval o temi. Samo polovico tega domca je jasnila svetloba, ki je gledala skozi okni; pred domcem si videl lužo, v katero je predirala ta svetloba. Dež je zvené bobnal po leseni strehi in vrvrajoči potočki so se ga stekali v podstavljeno védro. V tem so psi lajali z vsemi mogočimi glasovi: ta je glavo držal kvišku in glasove vzbujal — tako zategle in tako skrbno, kakor bi se bil za to nadejal, Bog zna, kake nagrade; ta je lajal na kratko. Med njimi se je jeden oglašal, kakor poštni zvonec, gotovo je bil to kakega mladega ščeneta neumoren diskant, a vse je prerenčal bas — morebiti kakega starega psa, katerega je bil Bog nadaril s pravo pasjo natoro, ker je lajal tako hripavo, kakor o petji hropi kontrabas, kadar je koncert v najlepšem razvoji; ko se tenor že vspenja na prste zaradi silne želje, da bi zapel najvišji glas; kadar vsi, kolikor jih je, žilijo se v zrak in dvigajo glave, le on neobrito brado zariva v ovratnik, zgiblje se skoro do tal ter iz sebe izpušča glas, kateri okna pretresa in drobí.

Lehko je po samem pasjem ščeketu, kateri so vzbujali godci, človek sodil, da je vasica dosti velika; ali naš zmôčeni in ozebli junak ni mislil ni na nič družega, nego na posteljo. Brička ni še čisto mirovala in že je Čičikov skočil na krilec — toda izpodletelo mu je, da bi bil skoro padel.

Na krilec je prišla zopet neka ženska, mlajša od prve, ali jako ji je bila podobna. Odvede ga v sobo. Čičikov jo premotri z dvema pogledoma: sobo so ograçale stare, progaste šarenice in krasile ptičje podobe; med okni so visela starinska, majhna zrcala s temnimi okvirji v podobi zvitega listja; ob steni je visela ura, na kazališči je imela pisano cvetje . . . družega pa ni mogel opaziti ničesar.

Čičikov je čutil, da se mu oči sprijemljó, kakor bi mu jih bil kdo z médom namazal. Nekoliko minut kesneje je prišla gospodarica, že precèj postarna ženska, na glavi je imela čapko, skrojeno na urno, krog vratú

pa flanelo. To je bila jedna tistih mamic, malih vlastelink, ki se zmerom ježé na slabo letino in na siromaštvo — in glavo nosevajo po stráni, v tem pa malo po malo novce nabirajo v pisane vrečice, razmeščene po predalcih v omarah. V prvo vrečico pokladajo samo cele rublje, v drugo mečejo polovine, v tretjo pa četrtine, čeprav se o prvem pogledu človeku zdi, da v omari ni ničesa družega, nego perilo — nočni rokavci, klobčiči, razparani plaščki, kateri so odločeni, da se kesneje izpremené v krilo, kadar stara suknja utegne pregoreti o peki prazniških testeníc, ali kadar razpade sama ob sebi. Ali često krilo ne zgori in tudi ne razpade samo ob sebi. Varčna staruha je jako oprezna, plašček dolgo leži razparan, a podeduje ga po duhovnikovem nasvetu kaka vnuka z vso drugo šaro vred.

Čičikov se jame zagovarjati, da jo je vznemiril s svojim nenadnim prihodom.

»To nič ne dé, to ne škodi nič« — opomni domačica. »O kakem vremeni Vas je Bog prinesel lê-sem! Kakova tema in kak vihar . . . Ker ste prišli s pota, treba bi bilo, da bi kaj zaužili, ali prekasno je, da bi Vam česa priredili.«

Gospodarici besede pretrga strašen sik, da se je gost prestrašil: ta šum je pričal, kakor bi vsa soba bila polna samih kač; ali ožrè se kvišku ter se upokoji, ker je opazil, kako se ura ob steni pripravlja, da bije. Po siku je takoj na vrsti bilo neko svrčanje, in napósled ura napnè vse sile in udari dve s takim glasom, kakor bi kdo bil dvakrat s palico mahnil po kakem ubitem lonci, potlej pa se je nihalo začelo zopet zibati na desno in na levo.

Čičikov se zahvali gospodarici in pové, da ne potrebuje ničesar, da bi se ne vznemirjala z ničimer, ker njemu razven postelje ni treba ničesar; rad bi zvedel le to, kam je prišel, in ali je od tû daleč k vlastelinu Sobakeviču, a vlastelinka je odgovorila, da še nikoli ni čula ni takega imena in da takega pomješčika nikjer ni blizu.

»Ali vsaj poznate Manilova?« — povpraša Čičikov.

»Kdo je ta Manilov?«

»Pomješčik je, mamica.«

»Ne, nisem še čula njegovega imena; v našem obližji ni takega vlastelina.«

»Kateri pomješčiki pak bivajo tù?«

»Bobrov, Svinjin, Kanapatjev, Harpakin, Trepakin, Plešakov.«

»Ali so bogati ljudjé to, ali né?«

»Ne, oče, bogatih ljudij ni tù. Nekateri imajo po dvajset duš, nekateri po trideset; ali da bi imeli jih po sto, takih ni.«

Čičikova je to uverilo, da je zašel res v puščo.

»Kako daleč pa je do mesta?«

»Blizu do šestdeset vrst. Kako mi je žâl, ker nimam ničesar, da bi se malo pokrepčali. Ali bi, batjuška (oče), izpili čašo čaja?«

»Hvalim, mamica. Ni mi treba ničesar — razven postelje.«

»Res je to, po takem poti je jako treba, da se človek malo oddahne. Dejte, batjuška, položite se na tá-le divan. Hoj, Fetinja, prinesi pérnico, blazinico in ruho! Káko vreme nam je poslal Bog: ta grom . . . meni je vso noč sveča goréla pred obrazom. Eh, oče moj, ti si, kakor mrjasec, ves blaten po hrbtu in po straneh; kje si se račil tako poblatiti?«

»Hvala Bogu, ker sem se le poblatil! Vesel smem biti, ker si nisem polomil réber.«

»Ljubi Bog, kake muke so to! Ali bi si morda rad s čim natrl hrbet?«

»Hvalim, hvalim. Ne vznemirjajte se, ukažite le svoji služabnici, naj mi posuši in osnaži obleko.«

»Čuj, Fetinja!« — vsklikne gospodarica in se obrne v žensko, ki je bila na krilec naproti prišla Čičikovu s svečo v roci, zdaj pa je že privlekla pérnico, katero je na obeh straneh načehnila z rokama, da se je potop perja razletel po sobi. »Vzemi tá-le kaftan in hlače ter posuši jih pred ognjem, kakor si po navadi stregla pokojnemu gospodarju, potlej pa jih oteri in lepo skrtači.«

»Slišim, milostiva gospá!« — obeta Fetinja, razgrne ruho po pérnici in priredi vajšnico.

»No, dej, posteljo imaš pripravljeno« — opomni gospodarica. »Z Bogom, batjuška; voščim ti lahko noč. Ali ni treba še kake reči? Morebiti si vajen, oče moj,

da te po noči zdaj pa zdaj kdo malo počehlja po peti? Moj pokojnik nikakor ni zaspal brez tega.«

Ali gost se je zahvalil i za to. Gospodarica odide, Čičikov pa pohiti, da se sleče ter oddá Fetinji vso obleko, górenjo in dólenjo, a Fetinja mu je tudi voščila pokojno noč — in odnesla je mokro obleko.

Ko je bil Čičikov sam ostal, z veseljem je ogledal svojo posteljo, ki je sezala skoro do stropa. Fetinja, kakor je bilo videti, znala je izborno rahljati pérnice. Ko je bil pristavil stol, vzlezal je na posteljo, a pérnica se je pod njim udrla skoro do tal, in perje se je razletelo po vseh kotih v sobi. Ugasi svečo, pokrije se s katunasto odejo, zviije pod njo kakor presta, in takoj zaspi.

Druzega dné se je vzbudil dosti pozno. Solnce mu je sijalo skozi okno narávnost v oči, a muhe, ki so po noči mirno spale po stenah in po stropu, obračale so se vánj vse: ta mu je séla na ustno, ta na uho, tretja je poskušala, kako bi séla na okó; tisto, ki je bila tako neoprezna, da mu je séla blizu nosnice, tisto je spěč potegnil v nos, kar ga je primoralo, da je krepko kihnil — to je bila okolnost, zaradi katere se je vzbudil. Ozrl se je po sobi in opazil précej, da na slikah niso same ptice; med njimi je visela Kutuzova podoba in nekov starec, namalan z oljnato barvo, imel je rdeče okrajce na ovratniku monture svoje, kakor so se nosili za cara Pavla Petroviča.

Ura zopet jame sikati in odbije deset; skozi duri je pogledalo žensko lice, toda skrilo se je précej zopet, Čičikov je bil, da bi bolje spal, vse potegnil raz sebe. To lice mu je bilo nekoliko znano. Začel je premišljati, kdo li utegne biti, napósled se spomni, da je gospodarica. Obleče košuljo; obleka je že suha in očiščena ležala poleg njega. Ko se je bil oblekel, stopil je k zrcalu in kihnil zopet tako glasno, da je to trenutje k oknu prišel purán — okno je bilo jako blizu tal — zaavdrál mu je brž nekaj v svojem neznanem jezici, kar je gotovo značilo: »Na zdravje«, ali Čičikov mu je dejal, da je bedak. Stopi k oknu in jame ogledavati prizore, ki so bili pred njim: okno je gledalo, če ne v kurnik, pa vsaj na ozko dvorišče, polno samih ptic in vsakojake domače živali.

Avdráček in kokošij je bilo neznanski mnogo; med njimi je na láhko sprehajal se petelin, stresal greben in glavo obračal po stráni, kakor bi kaj poslušal; tudi svinja z vso rodovino svojo je bila na dvoru, razgrebala je kup smetij, požrla mimo prišlo pišče — in kakor da se ni nič prigodilo, jela je po svoji navadi hrustati lubenične (Wassermelone) olupke. Ta majhni dvor ali kurnik je ograjal plot od desák, za njim so bile razsežne lehe z zeljem, z lukom, s korunom, s peso in z drugim gospodarsvenim rastlinjem.

Po zeljniku so semtertjà stale jablane in druga sadna drevesa, pokrita z mrežami — na brambo zoper srake in vrabce, kateri so kar v oblacih letali od kraja do kraja.

Pač zaradi tega je bilo razstavljenih nekoliko strašljev z razprostrtimi rokami na visokih kolcih; na jednom je visela same gospodarice čapka. Za vrtovi so bile selske kočé, katere, dasi so bile raztresene in dasi niso delale pravih ulic, kar je Čičikov opazil — katere so vendar pričale, da njih stanovniki niso ubožni, kajti poštene so bile: ostarele deske po strehah so bile zamenjene z novimi deskami, vrata niso bila nikjer skrivljena in v kritih selskih zgradah je Čičikov videl, da v vsaki stoji voz, tam pa tam je videl celó po dva voza.

»No, njé vas ni majhna«, opomni sam sebi in takoj sklene, da se pogovori in bolj seznaní z gospodarico. Pogleda skozi režo v durih, izza katerih je domačica prej pokazala glavo, in opazi, da sedi za mizico pri čaji — zdajci stopi k nji veselega in laskavega lica.

»Zdravstvujte, batjuška. Kako ste počivali?« — povpraša gospodarica in vstane s svojega prostora. Oblečena je bila lepše, nego prej ta večer — v temni obleki je bila, a ni več imela čapke; ali krog vratú ji je še zmerom tičalo nekaj zavezanega.

»Dobro, dobro« — odgovori Čičikov in séde na naslanjač. »A Vi, mamica?«

»Slabo, oče moj.«

»Kaj pa Vam je?«

»Nisem mogla zaspiti. Ves križ me boli in po nozi me nad gležnjem trga.«

»To Vas mine, mamica. To naj Vas ne skrbi.«

»Bog daj, da bi me minilo. Mazala sem se s svinjsko mastjo in močila s trpentinovim oljem. A kaj bi radi pili s čajem vred? — V steklenici je malinovka.«

»Ne bode škodilo, mamica; pijem ga tudi z malinovko vred.«

Čitatelj je, menim, že opazil, da je Čičikov, dasi laskavo, vendarle govoril mnogo svobodneje ž njo, nego z Manilovom, brez vsakeršnih okolnostij. Moram priznavati: naj tudi mi Rusi nismo v vsem dohiteli tujezemcev, vendar smo jih daleč prehiteli v znanosti človeškega občevanja. Ne znam, ali bi lahko naštel našega občevanja vse drobnosti in natančnosti. Francoz ali Nемеc nikdar ne spazi in ne bode umel vseh njegovih vlastitostij, niti različnostij; skoro s tistim glasom, s tistimi besedami govori z milijonarjem in z malim prodajalcem raznega tobaka, dasi v duši dobro razlikuje oba. V Ruski ni tako: mi imamo take modrijane, kateri z vlastelinom, ki ima dve sto duš, govore čisto drugače, nego s tistim, ki jih ima tri sto; a s tem, ki ima tri sto duš, govore zopet drugače, nego s tistim, kateri jih ima osem sto, skratka: ko bi napredovali do milijona, zmerom bi nahajali razlike. Mislimo si n. pr., da je pisalnica — ne tū, temveč v deveti carjevini; in v pisalnici je te pisalnice voditelj. Prosim, pogledite ga, kadar sedi sredi svojih poslušnikov, — ni besedice ne zine nobeden izmed njih od samega strahú! Ponos in čestitost — in kaj vse še izraža njegovo lice! Skratka: primi za čopič in riši: Prometej, odločni Prometej! Gleda po orlovo, stopa lahko, razmerno. Prav ta orel, kakor hitro odide iz sobe in se približa načelnika svojega sobi, beži s popirjem pod pázuho na vso sapo, kakor jereb (Rebhuhn). V društvu in o večernih veselicah, kjer so vsi nižjega stanu, tam je Prometej zmerom Prometej, a če je navzočen kdo — le malo višji od njega, zgodi se s Prometejem takova zména, kakeršne ni Ovid ni mogel izumiti; muha je, ne, še manjši od muhe, v zrnice peska se izpremeni Prometej!

»To ni Ivan Petrovič« — opomniš, ko ga ogleduješ. »Ivan Petrovič ima visoko rast, ta pa je nizek in mršav — on govori krepko, z basom in nikoli se ne smeja, ali ta, vrag védi, kaj je to: pišče, kakor ptič, in

zmerom se smeje. Ako pa se mu približaš in ga ogledaš — res je Ivan Petrovič!

»Aj, aj!« — pomisli človek . . . .

Toda vrnimo se h govorečima osobama. Čičikov je, kar že znano, odločil se, da bode govoril na vsa usta ter je v roko vzel čašico s čajem, vánjo vлил ma-linovke in začel naslednji razgovor:

»Vi imate lepo vas, mamica. Koliko je duš v nji?«

»Duš je v nji, oče moj, do osemdeset« — odgovori gospodarica, »ali hudo je, časi so revni, lani je letina bila tako slaba, da nas Bog varuj!«

»A vendar so kmetje na videz trdni, stanišča imajo poštena. Račite, seznanite me s svojim rodom. Jaz sem zeló razmišljen . . . . pripeljal sem se po noči . . . .«

»Korobočka sem, kolegijska tajnica.«

»Zahvaljujem se najpokorneje. A krstno Vaše ime, kakovo je?«

»Nastazija Petrovna.«

»Ali Nastazija Petrovna? — Pač lepo ime je to: Nastazija Petrovna. Moja teta, materé moje sestra je tudi Nastazija Petrovna.«

»A kako je ime Vam?« — povpraša vlastelinka.

»Menim, da ste Vi gotovo aktuvar.«

»Ne, mamica« — odbije Čičikov in se nasmeje, »nisem aktuvar, jaz popotujem le po svojih okolnostih.«

»A, tedaj ste kupec! Kako zeló mi je žál, ker sem méd prodala trgovcem tako cenéno! A dej, ti, oče moj, gotovo bi ga bil kupil.«

»Ne, jaz bi ne bil kupil medú.«

»Kaj pak drugega? — Ali morda prediva? — Dej, tudi prediva imam zdaj malo! Pol puda*) je vsega skupaj.«

»Ne, mamica, jaz kupujem drugačne stvari; povedite mi, ali Vam je mnogo umrlo seljakov?«

»Oh, batjuška, osemnajst moških« — odgovori staruha in vzdihne. »Umrli so mi najboljši ljudjé, zgolj delavci! Poznejé, to je res, narodili so se zopet drugi, ali kaj mi je do njih? — Sáj je sama drobnjav. A prišel je aktuvar, da plačam duševni davek. Ljudjé so mrtvi,

*) Pud ima stirideset naših liber.

pa plačaj, kakor za žive. Minuli teden mi je zgorel kovač, izkušen človek, in tudi ključničar je bil razumen.«

»Ali ste imeli požar?«

»Bog me varuj take nesreče; požar bi stoprav bil gorjé: sam je zgorel, oče moj. V njem se je bilo nekako vnelo, prerad je pil; le višnjev plamen je gorel iz njega, ves je tlel, napósled pa je bil črn, kakor ogelj. Toda bil je vrlo izkušen kovač! I zdaj se ni peljati ne morem nikamor, nihče mi ne more kónj podkovati.«

»Vse je božja volja, mamica« — opomni Čičikov in vzdihne: »zoper božjo modrost človek ne more ničesar reči.... Ali bi jih prepustili meni, Nastazija Petrovna?«

»Koga, batjuška?«

»Dejte, vse tiste, ki so umrli.«

»Kako bi jih prepustila?«

»Čisto prosto. Ali pa jih prodajte, prosim Vas. Jaz Vam dam novce zánje.«

»Kako je to? — Jaz gotovo ne umejem tega. Ali morda jih hočeš izkopati iz zemlje?«

Čičikov je spoznal, da je starica zašla daleč in kako mu je neogibno potrebno, da ji razjasni, kaj meni. Z nekolikimi besedami ji je torej povedal, da bi prekup ali prepust veljal samo na popirji in da bodo duše popisane, kakor bi še živele.

»Pa čemu ti bodo?« — povpraša starka in oči izbuli vánj.

»To je moja skrb.«

»Sàj so že mrtve!«

»Kdo pa trdi, da živé? — Sàj je Vaš izgubiček, ker so mrtvé: nakladajo Vam davek, a jaz Vas zdaj-le osvobojam sitnostij in plateža. Ali umejete? — Dà, ne — da bi Vas le osvobajal, temveč ponujam Vam še petnajst rubljev. Ali Vam je zdaj jasno?«

»Res je, ne umejem« — pojecljá in izgovori gospodarica. »Nikdar še nisem prodajala mrtvecev.«

»Menim, da ne! To bi bilo res čudovito, da ste jih prodali komu. Ali morebiti menite, da imam od njih res kakovo korist?«

»Ne, tega ne menim. Kakovo korist bi imeli? — Dobička nikakeršnega ni. Meni pa se v glavo vtepsi ne more le to, ker so že mrtvé.«

»No, baba kaže, da je trmoglava« — pomisli Čičikov tiho. »Čujte, mamica! Sodite le dobro: Vi se ubijate in davek plačujete o njih, kakor o živih . . . .«

»Oh, oče moj, nikar ne govôri o tem!« — seže mu vlastelinka v besedo. »Že pred tremi tedni sem plačala več, nego poludrugo stotino in aktuvarja sem podkupila . . . .«

»No, dejte, mamica. A primerite samo to, da Vam ne bode več treba aktuvarja podkupljati, zato ne, ker bodem jaz poslej plačeval o njih — jaz, ne Vi; jaz vse dolžnosti nalagam náse; jaz tudi kupne troške poplačam s svojimi novci — ali umejete le-to?«

Starka se zamisli. Spoznala je, da je ponudba ugodna, le popolnoma nova je — in nenavadna; zaradi tega se je začela silno bati, da bi jo utegnili okaniti le-ta kupec; prišel je, Bog zna, od kodi, pa celó po noči.

»Torej, kako je, mamica? — Ali sva se pogodila, ali ne?« — povpraša Čičikov.

»Res je to, oče moj, še nikoli se ni pripetilo, da bi bila pokojnike prodajala. Z živimi sem že beretala pred tremi leti. Protopopu sem prodala dve devi po sto rubljev; jako hvaležen mi je bil: izvrstni delavki ste: same prtiče tketi.«

»No, o živih ne govoriva; Bog bodi ž njimi! Jaz iščem mrtvih.«

»Jaz se resnično najhujje bojim, da bi utegnila biti kaka izguba, kakeršna koli. Mogoče je, da me ti, batjuška, mamiš in da one tega . . . . da bi dajale več dobička.«

»Poslušajte, mamica . . . . joj, kakovi ste Vi! Kaj bi mogle dati? — Sodite le to, sàj so že prah. Ali umejete? — Sam prah jih je. Mislite si, kar koli, kako neugodno, najslabšo stvar, n. pr.: staro krpo — tudi krpa ima svojo ceno: cunjar jo kupi in odnese v pópirnico, mrtve duše pa nimajo nikakeršne cene. No, povedite sami, koliko so vredne.«

»Vse je gola resnica. Pač ničesar niso vredne; mene zadržuje le to, ker so mrtve.«

»Uh, kako trda je ta buča!« — opomni Čičikov sam sebi in že ga je jela vstrpnost zapuščati. »Vrag naj

se pobota ž njo! Ves sem se spotil zaradi te pretete staruhe.«

Po teh besedah Čičikov potegne iz žepa robec, začel je otirati pot, ki mu je bil res priigral na čelo. Sicer se je Čičikov zamán jezil: živé na svetu pošteni, a tudi državni ljudjé, ki so resnično popolna Korobočka. Če si kaj vtepó v glavo, ne odvrneš jih od tega z ničimer; naštej jim, kolikor hočeš, razlogov — jasnih, kakor dan, vse odskakuje od njih, kakor prožna žoga od zida. Ko je Čičikov otrl znoj, sklene, da poskusi, kako bi jo na svojo pot napeljal s kake druge strani.

»Vi, mamica« — opomni, »ali nečete umeti mojih besed, ali pa nalašč govorite tako, da le govorite — kar koli . . . . Jaz Vam dádem petnajst rubljev v ‚asignatih‘ — ali umejete? — Náte novce. Ne našli bi jih nikjer na ulicah. No, razodenite se, po čim ste prodali méd?«

»Po dvanajst rubljev sem prodala pud.«

»Oskrunili ste svojo dušo z velikim grehom, mamica. Po dvanajst rubljev ga niste prodali.«

»Bog zna, da sem ga prodala.«

»No, ali znate? — Po tej ceni ste prodali méd. Vi ste ga zbirali morda vse leto s skrbjo in s trudom; mučili ste se, bučele ste vso zimo pasli v konobi; ali mrtve duše niso več tega sveta trud. Ž njimi Vi niste imeli nikakeršne skrbi; božja volja je bila, da so zapustile ta svet ter kvar delale gospodarstvu Vašemu. Tam ste za trud prejeli, za skrb vzeli dvanajst rubljev, tû pa doboste, ne znate, zakaj — na dar, dvanajst — ne, temveč petnajst rubljev, pa ne srebra, ampak samih modrih ‚asignatov‘.«

Po teh krepkih dokazih Čičikov skoro ni več dvojil, da se starka vendar le utegne udati.

»Res je takisto« — opomni vlastelinka, »jaz sem neizkušena vdova. Bolje bode, da malo počakam, ne mara pridejo kupci, s katerimi se pobotam o ceni.«

»Sramota, sramota, mamica! Kaj govorite, mislite malo sami; kdo li jih kupi? — No, kaj bi storili ž njimi?«

»Morda bode moči, da jih o slučaju gospodarstveno upotrebim . . . .« — odgovori staruha, pa ni dokončala

svoje besede, temveč odprla je usta in Čičikova gledala skoro boječe, rada bi bila znala, kaj poreče.

»Mrtveci v gospodarstvu! Oj, kam ste zablodili?! Ali morda boste ž njimi po noči vrabce preganjali iz ograde, ali kaj li?«

»Sveti križ bodi z nami! Kako štrastno govoriš ti!« — vsklikne staruha in se pokriža.

»Čemu li bi jih Vi še radi potrebovali? — Sàj sicer kosti in mogile — vse ostanejo Vaše: prodàja bode samo na popirji. No, kaj in kako je torej? — Vsaj odgovorite!«

Starka se zopet zamisli.

»Kaj premišljate, Nastazija Petrovna?«

»Resnično ne znam, kaj bi storila; rajši Vam prodám predivo.«

»Čemu bi mi bilo predivo? — Prosim Vas, jaz bi rad nekaj vse družega, Vi pa mi ponujate predivo! Predivo je predivo, kadar zopet pridem, takrat kupim pa prediva. Tedaj, kako bode, Nastazija Petrovna?«

»Aj, Bog, to je popolnoma čudovito blagó, nikoli še nisem beretala ž njim!«

Po teh besedah je Čičikova čisto zapustila vstrpnost; srdit s stolom udari ob tla in babo izdá vragu.

Vraga se je vlastelinka prestrašila nenavadno.

»Oh, ne spominjaj se njega, Bog bodi s teboj!« — vskrikne starica in do céla obledi. »Pred tremi dnevi se mi je vsó noč sanjalo o njem, da ga vidim. Prišlo mi je bilo na um, da sem zvečer karte vrgla po molitvi — ná, pa mi ga je Bog poslal na kazen. Gnusoben je bil — in rogat, kakor bik.«

»Jaz pa se le čudim, da se Vam jih tisto trenutije ne prikaže deset. Ker sem se uveril, da se uboga vdova ubija, da jo tare potreba, rad bi iz same krščanske ljubezni pomogel . . . poginite torej z vso svojo vasjo vred! . . . .«

»Oh, kakovi očitki?!« — potoži starka bojazljivo.

»Dà, z Vami človek resnično ne zna, kako bi govoril! Vi ste, nikar ne zamerite besedi moji, pač taki, kakeršen je pes, ki na dvorišči leži v sénu: sam ne žrè sená, pa ga tudi drugim ne privošči. Rad bi bil od Vas

kupil raznih gospodarstvenih pridelkov, zato ker ž njimi strežem tudi carskim shrambam . . . .«

Čičikov je malo polegäl, a brez vsakega daljšega namena, pač pa nenavadno vspešno. Carsko zakladalno pogojestvo je silno zdrmalo Nastazijo Petrovno, zato je skoro s prošnjim glasom povprašala: »Zakaj si se tako zeló razhudil? — Da sem prej znala, kako si srdit, nikakor bi se ti ne bila ustavljala.«

»Pač znam, zakaj se hudujem! Vse to beretanje ótlega jajceta ni vredno, pa se jezim zaradi njega!«

»No, tedaj nuj, odločila sem se, da jih dám ti za petnajst asignacij! Samo skrbi, oče moj, kar se tiče carske pogodbe, prosim te, nikar me ne zábi, kadar se pripetí, da bodeš kupaval moko — ali rženo, ali ajdovo, ali pšeno, ali mesó.«

»Ne, mamica, ne pozabim te« — obetal je Čičikov in o tem z roko otrl si pot, katerega so se mu trije potoci vsipali po obrazi. Povprašal je, ali ima v mestí kakega poverjenika ali znanca, ki bi ga mogla pooblastiti, da završi poboto in vse, česar je treba.

»Imam ga! Protopopa Kirila sin je ta, služi pri sodniškem uradu« — pové Korobočka.

Čičikov poprosi, da bi mu dala pooblastilno pismo, a da bi jo otel nepotrebnega dela, ponudi se ji, da sam zloži list.

»Dobro bi bilo« — pomisli o tem Korobočka, »ko bi vlastelin carju kupaval moko mojo in goveda. Treba je, da ga podkupim: testa je sinoči ostalo mnogo, torej idem ter Fetinji ukažem, naj ga ocrè. Tudi bi dobro bilo, ko bi mu priredila sladko testenico z jajcem vred, sàj Fetinja izborna zna pèči testo in zamudna tudi ni.«

Gospodarica odide, da bi zvršila svojo misel o testenici z jajcem vred in gotovo tudi zato, da bi jo očvrstila z drugimi proizvodi domače peči in kuhinje; Čičikov pa stopi v obednico, kjer je prenočil, da bi potrební popir vzal iz svojega kovčezca.

V obednici je že dolgo bilo urejeno vse, razkošnih pèrnic ni biló več v nji, a pred divanom je stala pogrnena miza. Na to mizo Čičikov postavi kovčezec in oddahne se nekoliko: čutil je, da je ves potan, kakor

bi bil iz kopeli prilezel: vse, kar je bilo na njem, košulja, nogovici itd. — vse je bilo mokro.

»Joj, kako me je utrudila ta preteta baba!« — opomnil je, ko se je bil malo oddehnil, in odprl je kovčezec.

Pisatelj je uverjen, da so njegovi čitatelji tako radovedni, da bi radi spoznali tega kovčezca črtež in nótranjo razredbo. Zakaj bi jim ne postregel? — Dejte, njegova nótranja uredba je bila naslednja: Na sredi je bil oddelek za mijlo, za tem oddelkom je bilo šest ali sedem pregradkov za britve; za pregradki sta bili dve štirioglati jamici za sip in črnilnico, in med njima je počival izdolben čolnič za peresa, za pečatni vosek in za vse, kar je podolgovato; poleg vsega tega so bili različni pregradki s pokrovci in brez pokrovcev, deval je vánje pohodnice (Billet), mrtvaške, gledališčne in druge liste, katere je vlagal na spomin. Ves gorénji predel z vsemi pregradci si lahko potegnil venkaj, a pod njim je bil prostor, napolnjen s knjigami popirja za pisma; za tem prostorom je bil majhen skriven predel za novce, odpiral ga je na strani tega kovčezca skrivaj. Gospodar ga je vselej odprl in zaprl tako hitro, da človek res ne more gotovo povedati, koliko je bilo novcev v njem. Čičikov séde, ureže peró in jame pisati. Ta trenutek je prišla gospodarica.

»Lep kovčeg imaš, oče moj« — opomni in séde k njemu. »Gotovo si ga kupil v Moskvi?«

»V Moskvi sem ga kupil« — odgovoril je Čičikov in pisal dalje.

»Znala sem to že sama: tam je vsako delo lepó. Pred tremi leti je sestra moja iz Moskve otrokom prinesla tople čevljičke, a kako čvrsto delo je to, še zmerom jih nosijo! — Da te, koliko imaš kolkovanega popirja!« — govorila je gospodarica in ugledala se v kovčeg. »Lehko bi meni podaril vsaj jedno pôlo! Jaz nimam ni kosca papirja: utegnilo bi se pripetiti, da bi morala kako prošnjo poslati sodišču, pa bi ne imela popirja.«

Čičikov ji je pojasnil, da ta popir ni takov, da je odločen kupčijskim pobotam, ne prošnjam. Sicer pa, da bi jo upokojil, podá ji list z rubljevo ceno. Spisal je bil pismo, dal ga je nji, da se je podpisala, in po-

prosil je, naj bi mu dala mrtvih duš imenik. Pokazalo se je, da vlastelinka ni imela nikakeršnih zapiskov, niti izpiskov, ali znala je skoro vse na pamet. Ogovoril jo je, da bi mu jih narekala. Čudil se je nekako nekaterih seljakov rodovinskim imenom, vendar še bolj se je čudil priimkom, da se je vselej, kadar je začul kak priimek, malo ustavil, potlej stoprav je zopet pisal dalje.

Posebno ga je iznenadil nekov Peter Saveljev Ne-
uvažaj-Korito, da ni mogel vstrpeti, da bi ne bil opomnil: »Uh, kako je dolg!« Nekov drug je k imenu imel pri-
taknen priimek: Kravja Opeka, tretjemu je prosto bilo ime: Ivan Kolo. Ko je Čičikov nehal pisati, potegne v nos nekoliko zraka ter zavoha vabljev duh nečesa — pečenega na maslu.

»Pokorno prosim, pokusite« — opomni gospodarica.

Čičikov se ozrè ter opazi, da na mizi že čakajo gribke, testenice, livanice in različni kolači z makom, s sirom, z lukom, in sam Bog znaj, kaj vse je bilo še na nji.

»Sladka testenica z jajcem vred!« — opomni go-
spodarica.

Čičikov se nagne k sladki testenici z jajcem, pojé dobro polovico — in pohvali. Testenica je sama ob sebi resnično bila jako slastna, in po vsem trudu s starko je bila tem slastnejša.

»A livanice?« — povpraša domačica.

Čičikov ni odgovoril, temveč tri livanice je zvil v kolaček in jih namočil v raztopljeno maslo, zanesel v usta in si s prtičem otrl roci. To je ponovil trikrat in gospodarice poprosil, naj bi mu dala zapreči bričko.

Nastazija Petrovna précej pošlje Fetinjo in ji ukaže, naj še prinese gorkih livanic.

»Mamica, livanice Vaše so jako slastne« — opomni Čičikov in poloti se novič prinesenih gorkih livanic.

»Dà, moja dekleta jih znajo dobro péči« — pohvali se domačica, »dej, škoda je le to, ker je létina slaba, pa moka ni najboljša . . . Zakaj, batjuška, tako hitite?« — povpraša gospodarica, ko je videla Čičikova, da je v roko vzel klobuk, »sàj še ni napreženo.«

»Menim, da je že napreženo, mamica, moj ko-
čijaž hitro pripreza.«

»Prosim Vas torej, nikar ne pozabite kupčijske pogodbe.«

»Ne pozabim je, tega pa ne« — obeta Čičikov, odhajajoč iz sobe.

»A svinjskega sala ne kupujete?« — povpraša gospodarica, ki je šla za njim.

»Zakaj bi ga ne kupaval?! — Kupim ga, ali kesneje.«

»O praznicah bodem imela tudi svinjsko salo.«

»Kupim, kupim, vse kupim, tudi svinjsko salo kupim.«

»Morda bodeš potreboval tudi ptičjega perja? Jaz bodem o Filipovem postu imela i ptičje perje.«

»Dobro bode to — dobro« — pohvali Čičikov.

»Gledi, oče moj, ni še naprežena tvoja brička« — opomni gospodarica, ko sta prišla na krilec.

»Takoj bode naprežena. Dopovedite mi le, kod pridem na cesto?«

»Kako bi to dopovedala?!« — začudi se gospodarica. »To je težavno. Razpotij je mnogo; ali čaki, dām ti deklico, da te spremi. Gotovo imaš na čičaku prostor, da séde nánj.«

»Imam ga — imam.«

»Dobro je, dām ti deklico; dobro pozná pot; le nikar mi je ne odpelji, čuj! Odpeljali so mi že jedno trgovci.«

Čičikov jo zagotovi, da deklice ne odpelje, in Korobočka se upokoji in jame ogledavati vse, kar je bilo na nje dvorišči; uprla je oči v ključarico, ki je iz obednice nesla leseno skledo medú — v kmeta, ki se je bil prikazal pri vratih, in malo po malo se je čisto zameknila v gospodarsko življenje.

Vendar čemu bi se tako dolgo bavili s Korobočko? — Ali je Korobočka — ali Manilova, ali je življenje gospodarsko, ali ni gospodarsko — nam to ni na mari! Čudovito je svet ustvarjen: migoma se veselje izpremeni v žalost, pa če se človek malo pomudi pred njim, tudi tedaj, Bog zna, kakove misli mu zablodé v glavo. Mogoče je, da jameš premišljati: ali res Korobočka stoji tako nizko na neizmerni lestvi človeške popolnosti? — Ali je res tako velika propast, ki je med njo in nje

sestrami, nepristopno ograjenimi s stenami aristokratskega doma z vonjavimi železnimi stopnicami, s sijajnim bronom (Erz), z rdečim lesom in šarenicami — med njo in nje sestrami, ki zevajo pri nedočitani knjizi in čakajo ostroumnega svetskega pohoda, zato, da bodo imele priliko poveličavati se s svojim umom in da razodenejo kake na pamet naučene misli — misli, s katerimi se po zakonu, po navadi mesto moti po teden dnij — misli, ne o tem, kaj se godi po njih doméh in po njih vaseh, ki so do céla oubožale in tičé v zanemarjenosti, kar je njih gospodarstvenega neznanstva nastopek — temveč o tem, kaka nova prekucija se vnemlje v Francoski, katere strani se je poprijel sočasni katolicizem. Ali dalje, le dalje! Čemu bi govorili o tem? — Zakaj sredi mirnih, veselih, blagostnih trenutkov sam ob sebi pridere prod in odnese človeka? — Smeh ni še popolnoma zapustil tvojega lica, pa si se že sredi tistih ljudij predrugačil, že je nekov drug izraz zmogel tvoj obraz . . . .

»Dej, brička, brička!« — krikne Čičikov, ko je napósled zagledal, da se pelje njegova brička. »No, lenuh, kod si tako dolgo motavilil? — Videti je, da se ti ni še izkadila včerajšnja pijanost.«

Selifan ni odgovoril ničesar.

»Z Bogom, mamica! A kako je? — Kje li je deklica Vaša?«

»Hoj, Pelagija!« — zakliče vlastelinka najstletno, na krilci stoječo dévico, ki je imela obleko od domačega blagá in je bila bosa, da se je zdaleč človeku zdelo, kakor bi imela čizme, zato ker se je mokro blato držalo nje nog. »Pokaži gospodu pot!«

Selifan deklici pomore, da je vzlezla na čičak: stopila je z nogo na gospodovo stopko in poblatila vso, potlej pa se je vspela navzgor in sedla k njemu. Takoj po nji tudi Čičikov nogo nastavi na stopko, s težo svojo bričko nagne na desno stran, napósled séde in opomni: »A, zdaj je dobro! Z Bogom, mamica!«

Konji se premaknejo.

Selifan je ves pot bil mračen, pa tudi jako pazljiv na svoje delo, kakeršen je bil kesneje vselej, kadar se je — kakor koli — pregrešil, ali kadar je bil pijan poprej. Konji so bili čudovito lepó očiščeni. Na jednom

izmed njih je bil spretno zašit — komat, kateri je bil dosléj skoro zmerom raztrgan, da so izgrebi gledale izpod kože. Vso pot je molčal, le z bičem je zdaj pa zdaj švignil, nobene poučne besede ni privoščil konjem; dasi bi progasti konj bil rad kaj slišal — kar koli poučnega, kajti o tej priliki so vajeti mirno počivali zgovornemu kočijažu v rokah, a bič je plesal, le da se je sprehajal konjem po hrbtéh. Ali o tej priliki si iz černih ust slišal le jednolične, neprijazne vsiklike: »No, no, vrani, zevaj, zevaj!« — toda ničesar družega nisi čul. Celó kostanjevec in »asesor« nista bila zadovoljna, zato ne, ker ni jedenkrat nista zaslišala niti besedice: ljubeznivi, niti: čestiti. Progec je čutil zeló neprijetne švigljaje po svojih polnih in širokih straneh.

»Gledi, kako je predrzen« — premišljal je skrivaj in nekako strigel z ušesi. »Kako zna, kod mora švigati! Ne biča narávnost po hrbtu, temveč izbéra srbjljive strani, po ušesih me šegače, ali pa ščiplje po vampu.«

»Ali na desno, ali kam?«

O tem suhoparnem vprašanji se obrne Selifan v deklico, sedečo poleg njega, in pokaže ji z bičem od dežja blatno cesto med svetlozelenimi in oživljenimi njivami.

»Ne, ne, sàj ti pokažem, kadar bode treba« — odgovori deklica.

»Kod?« — povpraša Selifan, ko se pripeljó nekoliko dalje.

»Gledi, tod-le« — odgovori deklica in kaže z roko.

»Aj ti!« — začudi se Selifan. »To je na desni strani. Ne zna, kje je desna, kje leva stran!«

Dasi je dan bil jako krasen, vendar le je zemlja bila tako razblačena, da so se brički kolesa oblagala ž njo, kakor s klobučino, kar je nenavadno težilo vožnjo; vrhu tega pa je zemlja bila glinasta in močno sprijemna. To in še kaj družega je zaviralo, da niso mogli pred póludnevom priti s selskih potov.

Brez deklice bi se jima bilo i to težko posrečilo, kajti pota so se razlezala na vse strani, kakor ujeti raki, če jih iztreseš iz mreže, a Selifan bi bil lahko zablodil brez svoje krivice. Takoj po tem deklica z roko pokaže neko v dalji čepečo, temno zgrado in pové: »Tam-le je poštna cesta!«

»A kaj je le-óna zgradba?« — povpraša Čičikov.

»Gostilna je to« — odgovori deklica.

»No, zdaj pa tudi samá pogodiva« — opomni Selifan, »idi torej domóv.«

Selifan vstane, pomore deklici, da je zlezla raz čičak, in med zobmi zagodrnja: »Uh, ali ima nozi črni!«

Čičikov ji je dal bakren groš, deklica pa je odhitela — zadovoljna že zato, ker se je peljala.

IV.

Ko se Čičikov pripelje pred gostilno, ukaže Selifanu, naj ustavi iz dveh razlogov: prvič, da bi se konji malo oddehnili, drugič pa zaradi tega, da bi sam kaj zaužil ter se pokrepčal. Pisatelj priznava, da močno zavida enakim ljudem tek in želodec. Njemu popolnoma ničesar ne znači vsa višja gospôda, živoča v Petrogradu in Moskvi — gospôda, ki čas trati s premišljanjem, kaj bi zajutrkovali, kakov obed dali prirediti po zajutрку — gospôda, ki ne séde k obedu, dokler ne použije nekoliko pilul in ne pojé nekoliko skorepnic (ostrig), morskih rakov in drugih čudes, potlej pa odhaja ali v Karlove vare, ali pa na Kavkaz. Ne, ta gospôda v meni še nikoli ni vzbujala zavisti. Ali srednja gospôda, katera na prvi postaji je gnjat, na drugi odójca (Spanferkel), na tretji kos jesetre ali pečeno klobaso z lukom vred, potlej pa, kakor bi ničesar ne bili zaužili, sedejo za mizo, kadar koli hočeš ter jim čečuga, nje úhlje z menki vred cvrčé in prskajo med zobmi, poleg tega pa jedó lukovec ali kulebjačko *) s somovim repom vred, da se tudi gledalcu vzbuja tek — ta gospôda gotovo uživa zavisti vreden nebešk dar! Mnogi izmed višjih gospodov bi ta trenutek žrtvoval polovico svojih duš in polovico imetja svojega — zastavljenega in nezastavljenega z vsemi olepšavami — ruskimi in inostranskimi vred, ko bi le mogel imeti takov želodec, kakeršni so želodci srednjevrstne gospôde; ali hudo je to, ker človek ne more ni z novci, ni z imenjem — olepšavami in brez olepšav pridobiti si takega želodca, kakeršen je srednjevrstnega gospoda želodec.

*) Okvašena testenica s slanimi ribami in z lukom.

Lesena, odimljena gostilna je Čičikova vsprejela pod svoje ozko, gostoljubo pristrešje, počivajoče na lesenih, črvivih slopéh, podobnih starim cerkvenim svečnikom. Gostilna je bila navadna ruska izba v nekem večjem razmerji. Lepo izrezljani okvirji od surovega lesa krog oken in pod streho so ostro in živo pisali njene temne stene; na oknicah so bili narisani vrči s cvetjem.

Ko je Čičikov po ozkih lesenih stopnicah prišel na višek v široko vežo, snide se z neko tolsto staruho v pisani obleki; starka mu odprè škripljoče duri in reče: »Prosim, stopite lê-sem!«

V sobi so bili sami stari prijatelji, kakeršni so v sleharni majhni gostilni, katerih dosti nahajaš ob cestah, a zlasti: obročast samovár, gladko ostrugane smrekove stene, trioglata omara s čajnikom in čašicami v kotu, porcelanasta pozlačena jajca pred obrazi, visečimi na modrih in rdečih trakéh, mačka, še mlada mati, zrcalo, ki je namesti dveh kazalo štiri oči, a namesti obraza nekov kolač, za obrazi pa so počivale cele kite vonjive trave in žebince, suhega tako, da je kar kihati začel vsak, kdor ga je hotel poduhati.

»Ali imate kaj odójca?« — povpraša Čičikov in se obrne v babo, stoječo pred njim.«

»Imam.«

»Ali s hrenom in s smetano vred?«

»S hrenom in s smetano vred.«

»Prinesi mi ga.«

Starka odide in prinese okrožnik, prtič — poskrobljen tako, da je bil zverizen, kakor suha skorja — pa nož z žoltim, koščenim držalom, tenak je bil, kakor perorežček — vilice z dvema rogljema in solnico, katere nikakor ni bilo mogoče ravno postaviti na mizo.

Naš junak se je po svoji navadi takoj začel razgovarjati s starko — povpraševal je, ali je sama gostilničarica, ali ima gospodarja, koliko dohodka daje gostilna, ali sinovi živé domá, kaj je najstarejši sin — ali je samec, ali oženjen, s kakovo žensko se je pozakoni, ali je imela veliko vena, *) ali ne, ali je tast bil zadovoljen,

*) Dóte.

ali se je srdil, ker je dobil malo darov o svatbi, skratka: ničesar ni zábil. Sam ob sebi lahko umeješ, da ga je zanimalo, kateri vlastelini živé v obližji, in zvedel je, da Blohin, Počítajev, Milnoj, polkovnik Čeprakov, Sobakevič.

»A, ali Sobakeviča poznaš?« — povpraša Čičikov, in zvedel je tudi, da starka ne pozná le Sobakeviča, ampak tudi Manilova, in da ji je Manilov ugodnejši, nego li Sobakevič, ker si dá, kadar pride, précej speči kokoš, pa tudi telétine si ukaže prinesti; če ima jagnjetino, da tudi jagnjetine veli prinesti, pa da vsako pečenino le pokusi; a Sobakevič si ukaže prinesti vselej le jedno, kakeršno koli — pečenko, pa vse sné, in še dá prinesti — vse za tisto plačo.

Ko se je Čičikov tako razgovarjal in gostil z odójcem, katerega je že poslednji kósec imel pred seboj, začuje, da se bliža drkotajoč voz. Pogleda skozi okno ter opazi, da se je pred gostilno ustavila lahka brička, priprežena je bila trojka vrlih kónj. Iz bričke sta zlezla dva moška: jeden belolas in visok, jeden pa nekoliko nižji in črnolas. Na sebi sta imela: belolasec temnomodro ogrsko, črnolasec pa prosto progasto sukno.

Zdaleč se je bližal še nekov siromašk koleselj, vlekli so ga štirje dolgogrivasti konji, imeli raztrgane komate in vajeti od konopcev. Belolasec précej po stopnicah odide v vežo, črnolasec pa je ostal zdolaj in nekaj razkopaval po brički, razgovarjal se s služabnikom in mignil z roko koleslju, peljóčemu se za njima. Čičikovu se je nekako znan zdel njegov glas. Ko ga je ogledaval, v tem belolasec najde duri in jih odprè. To je bil visoko vzrasten moški, mršavega, ali, kakor govorimo, strhlega obraza, a brke je imel rosaste (fuchsrot). Po zagorelem licu je človek lahko sodil, da je znal, kaj je dim, če ne tudi, kaj je prah, pa vsaj, kakov dim ina tobak. Uljudno se je poklonil Čičikovu, ta pa se je uljudno priklonil tudi njemu.

Gotovo bi se bila nekoliko časa razgovarjala in dobro spoznala, kajti že sta bila začela govoriti: skoro oba sta tisto trenutje izrazila vsak svojo zadovoljnost, ker je prejšnjega dné bil dež popolnoma pobil cestni prah ter da je pot prijetno hladan — kar v izbo stopi

njegov črnolasi tovariš, klobuk vrže z glave na mizo in si gizdalinski otare z roko goste, črne lase. To je bil srednje velik, jako priličen moški — polnih, rdečih lic, kakor sneg — belih zob, a kakor smola — črnih zalizcev. Svež je bil, kakor kri in mleko; zdravje mu je sijalo in kipelo iz lic.

»Ba, ba, ba!« — krikne nenadoma in razprostrè obe roci, ko zagleda Čičikova. »Kaj te nosi tod?«

Čičikov spozná Nozdreva, tistega, s katerim vred je obedoval pri prokuratorji in kateri se je bil ž njim o nekotikih minutah sprijaznil tako, da je začel tikati ga, dasi Čičikov sam ni bil dal mu nikakeršnega povoda na to.

»Kam potuješ?« — povpraša Nozdrev, toda ni čakal odgovora, ampak govoril je dalje takó-le: »A jaz, brate, prihajam iz semnja. Čestitaj mi, pognal sem vse! Ali verjameš, da vse svoje žive dni nisem razmétal še nikoli tako? — Pripeljal sem se na kmetskem vozi! Dej, nalašč pogledi skozi okno!« Po teh besedah sam nagne Čičikovu glavo, da bi ta bil ž njo skoro zadel ob oknìco. »Ali vidiš, kakova klopota je to? — Jedva se je privlekla lê-sem, ta preteta klopota; jaz sem se rajši prisedel v njegovo bričko.« Ko je bil Nozdrev to povedal, pokazal je s prstom svojega tovariša. »A vidva se še ne poznata. To je moj zet Mižujev! Midva sva vse jutro govorila o tebi. No, gledi« — govoril je, »ali sva se sešla, ali ne, s Čičikovom! No, brate, ko bi ti znal, kako sem naletel! Ali verjameš? — Nisem le izgubil štirih čilih kónj, temveč vse je vzel vrag! Nimam več ni verižice, ni ure . . . .«

Čičikov ga pogleda in res se uveri, da nima več ni verižice, ni ure. Zdelo se mu je celó, da ima i zalisce na jedni strani manjše in reje rastoče, nego na jedni.

»A znaj, da sem imel le dvajset rubljev v mošni« — govoril je dalje Nozdrev, »resnično, le dvajset, pa bi bil zopet vse priigrál, to je, poleg tega, kar bi bil priigrál, kakor gotovo sem pošten človek, tako gotovo bi zdaj-le trideset tisoč imel v listnici.«

»Ti si tudi tedaj tako govoril« — oponese mu belolasec, »ali ko sem ti bil dal petdeset rubljev, précej si jih zaigrál.«

»Ne bil bi jih zaigral, za Boga, ne bil bi jih zaigral! Da se le nisem bil zmotil, ne bi jih bil zaigral. Da se po »paroli« nisem zanašal na tisto preteto sedmerko, pa bi bil vzel vso banko.«

»Nisi dobil banke« — očita mu belolasec.

»Ne, nisem je dobil, zato ne, ker se nisem sedmerki zaupal o pravem časi. A ti meniš, da tvoj tisočnik (Major) dobro igra?«

»Ali dobro — ali slabo, obigral te je.«

»Kaka važnost je to!« — začudi se Nozdrev, »jaz pa njega lahko obigram o drugi priliki. Ali naj poskusi ter dvostroko (Dublet) igra, pa se uverim, kako zna igrati! Oj, brate Čičikov, kako smo živeli prve dni! Res je to, semenj je bil odličen. Sami kupci trdé, da se še nikoli ni sešlo toliko národa. Jaz sem vse, kar smo bili pripeljali iz sela, prodal po najugodnejši ceni. Jú, brate, kako smo jedli in pili! Še zdaj, kadar se spominjam.... vrag te odnesi, to me žali, ker ti nisi bil navzočen! Pomisli, da je tri vrste od mesta stal dragonsk polk. Ali verjameš, da so častniki, koliko jih ni bilo.... štirideset oseb je samih dostojnikov bilo v mestu.... ko smo, brate, začeli piti.... štabni konjiški stotnik Poczelujev.... krasen človek, a, brate, kakove ima brke! Bordo-vino imenuje kar bordovca. ‚Prinesi, brate‘ — ukazal je, ‚bordovca!‘ Poročnik Kuvšinikov.... Oh, brate, kako ljubezniv človek je to! Trditi smem, da se odlikuje z vsemi zvlástitostimi vrednega družabnega človeka. Midva sva zmerom bila v njegovi družbi.«

»S kakim vinom nam je postregel Ponomarev! Potreba ti je vedeti, da je slepar, od njega ni vredno, da bi človek kaj kupil: vino mési z vsakojako sódrго — s sladkim lesom, z ožgano probko (Korkholz) — dà, tudi z bezgovino ga kazi, ta hinavec; ali kadar steklenico prinese iz najzakotnejše sobe, katero imenuje ‚posebno sobo‘, no, brate, nahajaš se v raji. Šampanjec smo imeli tak, da.... kaj je gubernatorsko vino v primerji ž njim? — Preprost kvas.*) Misli si kliko (vino), ali matraduro, to je: dvojno kliko. Prinesel je še steklenico nekovega francoskega vina, ime mu je bon bon.

*) Kvas je Ruski neka kislikasta pijača od kobiljega mleka.

Dišal je, kakor resédica, ali kakor koli hočeš! Kako smo ga pili! . . . . Kesneje je prišel nekov knez, poslal je v prodajalnico po šampanjca — ali ni steklenice več ga ni bilo v vsem mestu, vse so bili častniki popili. Verjameš li, da sem jaz sam pri obedu posušil sedemnajst steklenic šampanjca?»

»No, sedemnajst steklenic ga ne izpiješ ti« — odbije belolasec.

»Stavim svojo poštenost, da sem ga res popil« — zatrdi Nozdrev.

»Ti lahko govoriš, kar hočeš, jaz pa pravim, da ga ne izpiješ ni deset steklenic.«

»Ali hočeš na stavo, da jih posušim?»

»Zakaj na stavo?»

»No, zastavi puško svojo, ki si jo kupil v mestu.«

»Nečem.«

»No, zastavi jo, poskusi!»

»Tudi poskusiti nečem.«

»Dà, brez orožja bi bil potlej. Oj, brate Čičikov, kako mene boli to, ker tebe ni bilo med nami! Znam, da bi se ne bil doslój še razsebil s poročnikom Kuvšinikovom. Kako bi se vrlo strinjala vidva! Ni tak, kakeršen je prokurator in kakeršni so v našem mestu vsi zveščelci, kateri se bojé za sleharno kopejko. Brate, le-tá duša bánka s teboj, ali igra, kar koli hočeš. Aj, Čičikov, koliko bi bil potrosil, da si prišel! Ha, prav svinja si ti, zato ker te ni bilo! Poljubi me, duša; jaz te močno ljubim! Dej, Mižujev, usoda náju je privedla lê-sem! No, kaj je meni do njega, ali njemu do mene? — On je prišel — Bog zna, odkod, a jaz živim tù . . . . A koliko je bilo, brate, kočij in vsega tega »en gros«. Poskusil sem srečo tudi z drugimi igrami, priigral sem dva lončka vonjila (Pomade), čašico od porcelana in gitaro; pa sem zopet postavil ter sem, za vruga, dodal še šest rubljev. Toda, ko bi ti znal, kako vesel človek je ta Kuvšinikov! Skoro na vseh plesih sem bil ž njim. Nekova je bila tako oblečena, vrag védi, kaj je vse imela na sebi . . . . jaz sem le mislil: ‚Vrag jo vzemi!‘ A Kuvšinikov, to je cigan, sédel je k nji in francoski se ji je začel poklanjati . . . . Verjemi, ni preprostemu ženstvu ni

dal mirú. To zove: brati jagode. Rib in baljиков, zlasti suhih, napeljali so bili mnogo jako izvrstnih. Jaz sem tudi neko ribo pripeljal s seboj, sreča je to, ker sem jo kupil, dokler sem imel še novce. Kam pa zdaj potuješ?»

»K nekemu znancu se peljem« — odgovori Čičikov.

»No, čemu ti je znanec? — Ognj se ga! Idi z menoj!«

»Ne morem se ga ogniti, ni mogoče, okolnosti mi branijo.«

»No, précej se kaj izmisli! Oh, ti Opodeldok Ivanovič — ti!«

»Res je — res, pa še važne okolnosti imam.«

»Stavim, da lažeš! No, le povedi, h komu se pelješ?«

»No, k Sobakeviču.«

Nozdrev se je zasmijal tako čvrsto, kakor hehéce le krepak, zdrav človek, ki o svojem smehu kaže vse zobé — bele, kakor sladkor, lica pa se mu tresó in skačejo, da se v tretji sobi sosed prebudi iz spanja, otare si oči in zagodrnja: »Da bi te vrag odnesel!«

»Ali je to kaj smešnega?« — povpraša Čičikov, nekoliko nezadovoljen s tem smehom.

Pak Nozdrev je dalje hehétal na vse grlo in opominjal: »Oj, nehaj, če ne, poknem od samega smeha!«

»Nič to ni smešnega: obetal sem mu, da ga pohodim« — pové Čičikov.

»Znaj, ne bodeš vesel svojega življenja, kadar prideš k njemu: to je prav skopuh! Sàj jaz poznam tvoj značaj: ti se hudo kaniš, menèč, da tam najdeš karte in dobro steklenico kakovega »bonbona«. Poslušaj, brate: vrag vzemi Sobakeviča! Idi z menoj! Postrežem ti z vrlim baljikom!« *) Ponomarev, nekaznik, poklónil se je in opomnil: »To je samo Vaše; preiščite ves trg« — dejal je, »a ne najdete takove ribe.« Pa je strašen slepar. V obraz sem mu jaz povedal: »Vi« — dejal sem mu, »in naš zakupnik sta največja sleparja!« Smijal se je, spaka, in gladil si brado. Jaz in Kuvšinikov sva

*) Baljik je tatarska beseda in znači suhe ribe, zlasti jesetre in vize (Hausen), ruski: beluge.

sleharni dan zajutrkovala pri njegovi mizi. Oh, brate, zabil sem ti povedati nekaj: znam, da ti bode po godu, ali ne prodám ga za menj, nego za deset tisoč, to zagotavljam že zdaj. »Hoj, Porfirij!« — krikne stopivši k oknu, slugi svojemu, ki je v jedni roci držal nož, v jedni pa skorjo kruha in kosec baljika, ki ga je bil odrezal mimogredé, jemljoč nekaj iz bričke. »Hoj, Porfirij!« — krikne Nozdrev, »prinesi ščenéta! Kakovo ščenè je to!« — govoril je dalje in se obrnil v Čičikova. »Ukraden je, gospodar bi ga ne bil dal ni za samega sebe. Jaz sem mu ponujal zánj tisto vrano kobilo, ki sem jo, sàj pomniš, zamenil pri Hvostirevu . . . .« Ali Čičikov nikoli ni videl ni vrane kobile, ni Hvostireva.

»Milostivi gospod, ali ne račite ničesar zaužiti?« — povpraša to trenutje staruha, ki se mu je približala.

»Ničesar. Uh, brate, kako smo jedli in pili! No, pa prinesi čašico vódke. Kakovo imaš?«

»Anizovko imam« — odgovori starka.

»No, prinesi mi anizovke« — reče Nozdrev.

»Daj je i meni čašico!« — ukaže belolasec.

»V gledališči je neka igralka, malopridnica, pela tako, kakor poje kanarček! Kuvšinikov, ki je sedèl poleg mene, opomnil je: »Gledi, brate, tù bi bilo prijetno brati jagode!« To izgovorivši, vzame čašico iz rok starčinih, ki se mu je nizko priklonila. A, daj ga lê-sem!« — krikne ugledavši Porfirija, ki je prinesel ščenéta! Porfirij je imel, kakor njegov gospod, na sebi nekako bundo s podmetkom, le pomaščena je bila nekoliko z oljem.

»Lê-sem ga daj, postavi ga na tla.«

Porfirij na tla dene ščenéta, a ko se je ščenè bilo postavilo na vse štiri, jelo je vohati po tleh.

»To je vrlo ščenè!« — opomni Nozdrev, prime ga za kožo na hrbtu in dvigne malo z roko. Ščenè je žalostno zalajalo.

»Ti vendar nisi storil tega, kar sem ti bil ukazal« — posvaril je Nozdrev Porfirija in obrnil se vánj, ko je natanko ogledoval ščenétu trebuh, »ni pomislil nisi, da bi ga bil počesal!«

»Ne, sàj sem ga počesal.«

»A zakaj je bolhav?«

»Tega ne znam. Morebiti se je v brički nalezal bòlh.«

»Lažeš, lažeš, ni na um ti ni prišlo, da bi ga bil počesal; menim, šlevež, da si mu posodil celó svojih bòlh nekoliko. Gledi, Čičikov, gledi, kaka ima ušesa, potiplji z roko!«

»Zakaj? — Sàj ja vidim: lepa žival je to!« — opomni Čičikov.

»Ne, nalašč, ušesa mu potiplji.«

Da je Čičikov ustregel Nozdrevu, potipal je ščenétu úhlja in opomnil: »Lep pes bode to.«

»A nos, ali čutiš, kako je hladan? — Potiplji ga z roko.«

Ker Čičikov ni hotel razžaliti Nozdreva, prime psa za nos in pritegne: »Dà, dà.«

»Prav mesarsk pes je to« — govoril je Nozdrev dalje, »priznavam, da sem že dolgo želel mesarskega psa. Ná, Porfirij, odnesi ga!«

Porfirij seže psù pod život in odnese ga v bričko.

»Čuj, Čičikov, takoj moraš oditi z menoj; le pet vrst je daleč, skoro bodemo tam, ako pa utegneš pozeleti, lahko odideš tudi k Sobakeviču.«

»A kaj bi bilo« — pomisli Čičikov, »ko bi res odšel k Nozdrevu. Koliko je slabši od drugih ljudij? — Človek je, kakor vsakdo, pa zapeljala ga je igra. Videti je, da je pripravljen na vse, torej bi ga človek lahko izprosil kakeršnega koli darú. — No, pa idiva« — izpregovori, »no, dalje, nikar me ne zadržuj: meni je čas drag.«

»No, draga duša, to je vrlo! Čaki, poljubim te zato.« Nozdrev in Čičikov se poljubita. »Izborno je to, ali bodemo ob brdu leteli vsi trije!«

»Ne, prosim te, nikar mi ne brani« — reče belolasec, »meni se mudí domóv.«

»Burke, burke, brate; ne puščam te.«

»Soproga se bode jezila; zdaj se lahko presedeš v njegovo bričko.«

»Ne, ne, ne, ni ne misli tega!«

Belolasec je bil jeden izmed tistih ljudij, katerih značaj se človeku o prvem trenutci zdi, da je nekako uporen. Nisi še dobro odprl ust, že so pripravljeni na

upor in vidiš, da se nikdar ne strinjajo s tem, kar javno nasprotuje njihovih mislij obliki, da abotca nikoli ne ime-
nujejo umnika in zlasti — da nikdar ne plešó po tuji
piščalki; a vrši se vse tako, da se v njih značaji javi
nekova mehkost, da se ujemljó s tem, kar so iz po-
četka zametali, glupost nazivajo umetnost — in plešó,
da ni môči bolje, tako, kakor jim drugi godejo, skratka:
začenjajo z desnico, zvršujejo pa z levico.

»Neumnost!« — vsklikne Nozdrev — kakor na
kakov odgovor Mužejevemu ugovoru, posadí mu klobuk
na glavo — a Mužejev odide za njima.

»Vódke, gospod, niste še plačali . . . .« — opomni
starka.

»A, res je — res, mamica! Čuj, zet, prosim te,
plačaj! Jaz nimam ni kopejke v žepu.«

»Koliko pa je dolgá?« — povpraša Mužejev.

»Dvajset kopejk ga je, batjuška« — odgovori starka.

»Lazeš, lažeš. Daj ji pol rublja, pa še to je preveč.«

»Malo je to, milostivi gospod« — potoži starica,
a vendar hvaležno vzame novce, celó pòhitela je, da
jim odprè duri. Ni se oškodila, kajti zaračunila je štiri-
krat toliko, kolikor je vódka bila vredna.

Popotniki sedejo v bričko. Čičikova brička je vehrala
vštric bričke, v kateri sta sedela Nozdrev in njegov zet,
torej so se vsi trije svobodno mogli razgovarjati na poti.
Za njimi so mršavi selski konji vlekli Nozdreva kalesko,
ki se je zmerom ustavljala. V nji je sedel Porfirij s
ščenétom vred.

Ker bi naših popotnikov razgovor nikakor ne bil
posebno zanimiv čitateljem, torej storimo bolje, da po-
vemo kaj o Nozdrevu, ki morebiti ni zadnja osoba v
naši povesti.

Nozdreva lice je čitatelju gotovo že nekoliko znano.
Takovih ljudij je vsakdo videl že mnogo. Imenujejo jih
prevétrance, že o detinstvu in v učilnici so na glasu,
da so dobri tovariši, vendar poleg tega često bolešno
čutijo šibe. Na licih imajo zmerom nekaj očitega, bo-
drega, podjetnega. Hitro se seznanjajo, a vselej, predno
se ozreš, že te začnó tikati. Prijateljstva sklepljejo, kakor
bi se človeku zdelo, na veke, ali skoro vselej se pripetí,
da se taka znanca še tisti večer razpjeta na kaki pri-

jateljski veselici. Ti ljudjé so zmerom zgovorni, veseli in premeteni.

Nozdrev je bil v svojem petintridesetem letu prav takov, kakeršen je bil osemnajst ali tridesetleten: rad je veseljačil. Ženitev ga skoro nič ni izpremenila, temveč ljubo mu je bilo, ker se je bila soproga brzo preselila s tega sveta ter zapustila mu dva otroka, ki sta mu bila popolnoma nepotrebna. Na ta otroka je pazila neka zamazana péstunja. Domá Nozdrev ni mogel prebiti nikoli delj, nego li po jeden dan. Njegov tenki nos je čutil mnogo vrst daleč, kje je kak semenj z vsakeršnimi shodi in plesi; kakor bi z očmi trenil, tako naglo je bil tam, kričal je in se kregal za zeleno mizo, kajti strastno rad je kartal, kakor igrajo radi vsi njemu podobni ljudjé. Že v prvem poglavji smo zvedeli, da ni igral prepošteno in čisto, znal je mnogo različnih zvijač in premetenostij, zaradi tega so igro često strnili z drugo igro: ali so ga osuvali s čevlji, ali so mu zaradi raznih zvitostij očopali gosta in jako lepa zalizca, da je zdaj in zdaj domóv prinesel le jeden zalizec, pa še ta je bil jako redek. Toda njegova zdrava in okrogla lica so bila ustvarjena tako plodovito, imela so v sebi toliko stvarne moči, da sta mu précej zopet vzrastla nova zalizca — še lepša, nego sta bila prejšnja. A kar je najčudoviteje, kar se more zgoditi le v Ruski: po nekolikem času se je vselej zopet stovarišil s tistimi prijatelji, ki so ga bili osuvali, in občil je ž njimi, kakor da se ni pripetilo nič.

Nozdrev je v nekovem zmyslu bil zgodovinska osoba. Nobena družba, kjer je bil ta krst, ni se razšla brez kakega prigodka, vsak pot se je moralo kaj pripetiti: ali so ga iz sobane pod pázuho izpeljali žandarji, ali je prijatelje svoje primoral, da so ga izgnali iz družbe. Če pa se ni dogodilo nič takega, pripetilo se je vendar kaj podobnega, kar se drugim ljudem ne pripeti nikoli: ali se je pri pivski mizi opil tako, da se je le smijal, ali pa je legal tako kosmato, da je napósled njega samega jela peči vest. Toda legal je čisto brez potrebe: kar na célem je časih začel pripovedovati, da je imel kónja z višnjevo ali pa rdečo dlako — in podobne neumnosti, da so ga napósled vsi poslušalci zapustili, opomnivši: »No, brate, vidi se, da si začel burke briti.«

Na sveti živé ljudjé, ki imajo ta nagon, da bližnjega svojega dražijo, a časih brez vsakeršnega razloga. Kak visok uradnik plemenitega lica, z zvezdo na prsih — n. pr. vam stiska roko, razgovarja se z vami o znanstvenih predmetih, ki zahtevajo premišljanja, toda malo kesneje vam na tistem prostoru, o vaši navzočnosti nasprotuje, pa nasprotuje tako, kakor kak kolegijsk vpisovalec (registrator), ali pač ne tako, kakor človek z zvezdo na prsih — človek, ki se razgovarja o predmetih, kateri zahtevajo premišljanja, da kar stojiš in se čudiš, pa skomizgaš z rameni. Táko čudovito strast je imel tudi Nozdrev. Čim tesneje se je kdo seznanil ž njim, tem rajši ga je dražil: razširjal je o njem nepotrebnosti, gluposti, kakeršne človek težko izumi, razdiral je zaroke, trgovske pogodbe, pa nikakor ni menil, da je vaš sovražnik; narobe je bilo: če ga je slučaj zopet pripeljal v društvo vaše, govoril je z vami prijateljski in opomnil: »Ali si čudovit človek ti — nikoli ne zaideš k meni!«

Nozdrev je v raznem oziru bil mnogostransk človek, to je, pripravljen je bil na vse. Tisto trenutje se vam je ponudil, da z vami vred hoče jahati, kamor sami želite, če prav na kraj svetá; da prevzame kakeršno koli podjetje; da vam zamení vse, česar koli bi se radi iznebili, a zamení za vse, za kar koli hočete. Puška, pes, konj — vse je bilo njegove zamene predmet, pa ni iskal nikakeršnega dobička; to je izviralo iz njegove neumorne ugibičnosti in iz njegovega bodrega značaja. Kadar se mu je na semnji posrečilo, da je ujel kakega preprostega človeka ter ga obigral, nakupil je mnogo vsega, kar se je v kateri prodajalnici prej prikazalo njegovim očem: komatov, sveč, péstunji obleke, žebca, suhega grozdja, srebrno umivalnico, holandskega platna, od pšeničnega pšena moke, tobaka, samokresov, slanikov, obrazov, strugarskega orodja, loncev, posode od fajansa — zakupil je vse novce, kolikor jih je imel.

Ali malokdaj se je posrečilo, da je vse to pripeljal domóv: skoro tistega dné je vse oddal kakemu drugemu srečnejšemu igralcu; časih je pridél celó svojo lulo s cevko in pokrovcem vred, a časih je zaigral vse štiri konje, koleselj in kočijaža, da je sam gospodar domóv odhajal v kratki bundi ali vrhnji suknji — in

iskal kakega prijatelja, da bi se bil nekoliko časa peljal na njegovem vozi. No, takov je bil Nozdrev! Morda poreče kdo, da so taki značaji nekdanj bili na sveti, dandanes pa, da Nozdreva ni več. Oh, krivični bi bili tisti, kateri bi utegnili to trditi. Nozdrev še dolgo ne izgine s tega svetá. Zmerom je med nami, le to je, da hodi krog v drugačnem kaftanu; ali ljudjé so malomarno kratkovidni, zdí se jim, da je človek v drugi obleki tudi drug človek.

V tem so se vsi trije vozovi približali Nozdrevljega dóma krilcu. V domu ni bilo nikakeršnih priprav gôstoma na vsprejetje. Sredi obednice sta bili dve leseni kobili, na kobilah sta stala dva moška, belila stene in pela nekovo brezkonečno pesem; tla so bila vsa pokropljena z vapnom. Nozdrev précej moškima ukaže, naj odneseta kobili — in pobegne v sosednjo sobo, zato da bi odkazal druge naredbe. Gôsta sta slišala, kakov obed je naročil kuharju; Čičikov, ki je že tek jel čutiti nekoliko, pomisli to ter se uveri, da pred peto uro ne sedejo k mizi. Nozdrev se vrne in odvéde gôsta, da ogledata vse, kar je bilo v njegovem selu, toda v dveh dobrih urah jima je razkazal popolnoma vse, da ni bilo ničesar več, kar bi jima bil mogel še pokazati. Najprej so šli pogledat v konjišnico, kjer sta gôsta videla dve kobili, jedna je imela sivo, jedna pa vrano dlako — pa temno rjavega žebca, ki na videz ni bil nič posebnega, ali Nozdrev se je rotíl, da je dal zánj deset tisoč.

»Deset tisoč nisi dal zánj« — odbije zet. »Ni tisoč ni vreden.«

»Aj, za Boga, dal sem deset tisoč« — zatrdi Nozdrev.

»Rotiš se lahko, kakor hočeš« — oponese mu zet.

»No, ali hočeš, da staviva?« — povpraša ga Nozdrev.

Zet ni hotel staviti.

Nozdrev jima dalje pokaže prazne staje, kjer so prej bivali krasni konji. V tej konjišnici sta gôsta videla kozla, ki so po stari prazni veri menili, da je neogibno potreben konjem — in ki je, kar je bilo znati, v njih tovarístvu živel zložno in se sprehajal pod njimi, kakor domá.

Nozdrev je gôsta vêdel, da sta videla mladega volka, ki je bil na verizi.

»Gledita, to je mlad volk!« — dejal jima je, »nalašč ga redim s surovim mesom. Rad bi ga vzredil, da bi bil popolna zver!«

Potlej odidó gledat ribnik, v katerem so bile, Nozdrev je sam povedal, tolike ribe, da sta dva človeka težko na uho izvlekla jedno izmed njih, o čemer Mižujev ni zâbil dvojiti.

»Jaz ti, Čičikov, pokažem dva odlična psa, čudovito imata gosto in črno dlako!« — opomni Nozdrev in gosta vêde k jako lepo zgrajeni kočici sredi velikega, krog in krog ograjenega dvora. Ko pridejo na dvor, gosta na njem opazita mnogo raznih psov z vsakeršnimi barvami: mačje sivkastih, črnouhjih, sivonogih, rjavouhjih, rudonogih.... Različno jim je bilo ime: Streljaj, Obrugaj, Porhaj, Požar, Skosir, Črkaj, Dopekaj, Pripekaj, Severga, Kasatka, Nagrada, Primiga! Nozdrev je stal sredi njih prav tako, kakor oča stoji sredi svoje družine: vsi psi so dvignili repe, gôstoma stekli naproti — in jeli so ja pozdravljati. Kakih deset psov je Nozdrevu položilo svoje tace na ramena. Obrugaj je bil tako prijazen, da se je bil postavil na zadnji nogi ter je Čičikovu obliznil ustni, da je kar pljunil Pavel Ivanovič.

Ko sta se bila gôsta nagledala psov, njihove črne, goste dlake, odšli so gledat krimsko psico, ki je bila že oslepéla. Nozdrev je dejal, da skoro pogine, dasi je pred dvema letoma bila še jako lepa žival. Videla sta gôsta tudi psico; resnično je bila slepa.

Dalje so šli pogledat še vodni málin, kjer ni bilo stojala, na katerem je vrhni kamen, ki se bistro suče.

»Précej bodemo pri kovačnici!« — opomni Nozdrev, a res po nekolikih trenutkih ugledajo kovačnico. Ogle-dala sta gôsta tudi kovačnico.

»Dejta, na ónem-le sveti!« — opomni Nozdrev in s prstom pokaže nekovo plan, »tam je sila mnogo zajcev, da ni zemlje ne vidi človek, toliko jih je; jaz sem že z rokama zajca ujel za zadnji nogi.«

»No, zajca ti nisi ujel z rokama!« — odreče mu Mižujev.

»A ujel sem ga, pa še nalašč z rokama!« — potrdi Nozdrev. »Zdaj te povêdem« — govoril je dalje in se obrnil v Čičikova, »da vidiš mejo, kje je konec mojega svetâ.«

Nozdrev gôsta svoja odvêde po sveti, ki je na mnogih prostorih bil krtinast. Gôstoma se je bilo lomiti po ledinah in po razoranem polji. Čičikov je začel pešati. Na mnogih prostorih so njiju noge hodile po vodi, tako nizka so bila tla. Iz početka sta bila oprezna, korakala sta varno, kesneje pa, ko sta se bila uverila, da je vse zamán, bredla sta dalje, ni bilo jima na mari, kje je večje, kje manjše blato. Ko sta bila prišla precêj daleč, res sta ugledala mejo, lesen steber, ozek jarek je bil ta meja. »Dejta, to je meja!« — pové Nozdrev. »Vse, kar koli vidiš na tej strani, vse to je moje — dà, tudi na óni strani, ves les, ki tam kaže svojo temo, in vse, kar je za lesom, vse je moje.«

»Kako dolgo je les tvoj?« — povpraša Mižujev. »Ali si ga morda kupil stoprav nedavno? — Znam, da ni bil tvoj.«

»Dà, ni še dolgo, kar sem ga kupil« — odgovori Nozdrev.

»Kako pa si ga mogel tako brzo kupiti?«

»Kako? — Kupil sem ga stoprav pred tremi dnevi, ali vrag vzemi vse, kupil sem ga drago.«

»Sàj si tistega dné bil na semnji.«

»Aj, ti modrijan! Ali morda človek ne more tistega dné biti na semnji in kupiti zemlje? — No, jaz sem bil na semnji, a moj oskrbnik je brez mene kupil les.«

»Dà, morebiti ga je kupil oskrbnik!« — začudi se Mižujev, dvojil je in odmajeval z glavo.

Gôsta se vrneti v dom po tistem nezložnem potu. Nozdrev ja odpelje v svojo sobico, kjer sicer ni bilo nikakeršnega znamenja o tem, kar nahajamo po sobicah, to je, v kabinetu ni bilo ni knjig, niti popirja; le sablje so visele ob stenah, pa dve puški sta videla, jedna puška je veljala tri sto, druga osem sto rubljev. Ko je bil Mižujev to zvedel, odmajal je samo — z glavo. Pokazal jima je i turške kinžale, v jeden teh kinžalov je bilo napačno rezano: nastavnik Savelij Sibirjakov.

Takoj po tem sta videla gôsta lajno. Nozdrev jo je précej začel vrteti. Lajna je igrala dosti prijetno, ali čuti je bilo, da je v nje drôbi nekaj pokaženega, kajti mazurka je nehala s pesmijo: »Malborough je odšel v boj; a Malborough je odšel v boj«, to se je nenadoma izpreminjalo v nekov znan star »valček«.

Nozdrev je že časih ustavljal vrtenje, ali lajna se je zmerom glasila jako smélo, nikakor je ni bilo umiriti in še dolgo je piskala sama. Pokazal jima je tudi lule — lesene, glinaste, od môrske pene, okajene in neokajene, čibuk z zarožcem od jantara, priigrjal ga je bil nekoliko časa prej — mošno, ki mu jo je splela grofica, katera je bila na neki poštni postaji zameknila se vánj nad ušesa — in ki je rokici po njegovih besedah imela subtilno »superfini« — s poslednjo besedo je Nozdrev zmerom izražal vsakeršne dovršenosti višek.

Použili so nekoliko suhe ribe, potlej pa so blizu ob petih sedli za mizo. Obed, kakor se je videlo Nozdrevu, življenju ni bil nikakeršna posebnost; njegova jedila se niso ponašala z veliko nalogo: nekatera so bila pripaljena, nekatera ne dosti kuhana. Znati je bilo, da kuharja vodi nekov nagon, po katerem je vselej brž porabil, kar mu je najprej prišlo pod roci: če je poleg njega bil poper — nasul je popra v jed; če je zelje bilo kje blizu — pridél je zelja, v mleko je narezal plečeta, namesil graha, skratka: ni mu bilo na mari, kakova bode slast. Zato je Nozdrev jako pazil na vina: ni bilo še juhe na mizi, že je gôstoma v velika kozarca nalival portsko vino, kesneje pa hautsauternsko, kajti po guberniških in pokrajinskih mestih ni prostega sauternskega vina. Potlej je Nozdrev ukazal prinesiti steklenico madejrovine, od katere ni pil boljšega vina ni maršal. Madejra je kar gorela v ustih, kajti trgovci, znajoči, kakovo slast imajo radi vlastelini, ki najrajši pijó dobro madejrovino — trgovci so jo neusmiljeno mesili z rumom, zdaj in zdaj pa so tudi hudičevo olje vlivali vánjo, ker so menili, da ruski želodec prebavi vse. Nozdrev je dalje dal prinesiti še neko posebno steklenico, v kateri je, kar je sam trdil, burgundec zmešen bil s šampanjcem. Nozdrev je jako pridno nalival oba kozarca na desni in na levi strani, zetu in Čičikovu;

Čičikov je mimogredé opazil, da Nozdrev sam sebi ne toči veliko. To je opreznost vzbudilo v njem, a kadar je Nozdrev zopet utopljen bil v razgovor ali ko je nalival zetu, izlil je Čičikov iz svojega kozarca vino na okrožnik.

Po nekolikem časi so na mizo prinesli jarebikovine in Nozdrev je trdil, da ima slast, kakor slivovka. Pozneje so pili nekov balzam, ime mu je bilo tako čudovito, da ga človek ne more lahko zapomniti, celó gospodar mu je drugi pot nadel drugo ime. Že davno je bilo obeda konec, vina so bili pokusili že vsa, ali še zmerom sta gôsta sedela za mizo. Čičikov se nikakor ni hotel vpričo Mižujeva z Nozdrevom spuščati v razgovor o svojem glavnem predmetu. Sicer je Mižujev bil zet, ali vendar le tujec, predmet pa je zahteval samotni in prijateljski razgovor. Pa Mižujev nikakor ni mogel biti nevaren človek, kajti, kakor se je znalo, nalezal se je bil pijače kaj dobro, sedel je na stolu in vsako trenutje z nosom zadel ob mizo. Ker je napósled sam spoznal, da ni več v varnem razmerji, vstal je in se jel priporočati, da pojde domóv, ali s takim lenim in neumljivim glasom, kakor kdo, ki po ruski priliki s kleščami komat nateza na konji.

»Ne, ne, ne, ne puščam te!« — branil se je Nozdrev.

»Ne, nikar me ne žali, prijatelj dragi, moram oditi!« — prosil je Mižujev, »ti me silno žališ.«

»Neumnost, neumnost! Poslój bodemo kartali.«

»Ne, brate, le igray sam, jaz ne utegnem igrati: soproga ima večjo pravico, moram ji povedati kaj o semnji. Treba je, brate, res treba, moram jo razveseliti s čim. Ne, nikar me ne zadržuj!«

»Idi s soprogo vred k....! Vájú obeh čaka gotovo kako važno delo!«

»Ne, brate, soproga moja je čestita in verna! Kako je postrežljiva . . . . verjemi, solzne imam oči. Ne, nikar me ne zadržuj, kakor sem gotovo pošten, tako gotovo pojdem. Prisezam ti na svojo vest.«

»Naj odide, kaj pa ti je do njega!« — opomni Čičikov tiho Nozdrevu.

»Prav praviš!« — potrdi Nozdrev. »Ali so mi pri-
skutni taki mehkužniki!« — a pristavil je glasno: »No,
vrag bodi s teboj, le odlazi lizat babo, tetjuk.«*)

»Ne, brate, ne psuj me s tetjukom« — oponese
Mižujev, »život moj je nje život. Res je to, dobra je,
mila, kako me rada ima.... jok igra z menoj. Povpraša
me, kaj sem videl na semnji — moral bodem povedati
vse.... taka je res, tako je mila.«

»No odlazi, a nalaži jo! Tam-le je tvoj klobuk.«

»Ne, brate, prav ti bi ne smel tako govoriti o nji;
s tem ti, pač smem trditi, žališ mene.... sàj je tako
ljubezniva.«

»No, tedaj le pobegni, da prej prideš do nje!«

»Dà, brate, sàj odidem, prizanašaj, ker se ne morem
delj muditi. Preljuba duša, rad bi še bil tù, pa ne morem
se muditi.«

Mižujev se je še dolgo zagovarjal, a ni opazil, da
že davno sedi v brički, da je že davno pred njim le
prazno polje. Človek lehko verjame, da soproga ni zve-
dela mnogo novostij o semnji.

»To je blebetač« — opomni Nozdrev, ki je stal
pred oknom in gledal odhajajočo bričko. »Kako se vleče!
Pristranski konj ni slab, že davno bi ga bil rad priigrjal
jaz. Ali s tem človekom se ne pogovoriš lahko: tetjuk
je tetjuk!«

Po teh besedah Nozdrev odide s Pavlom Ivano-
vičem vred v sobo. Porfirij prinese svečo, a Čičikov v
gospodarjevih rokah zagleda igro kart, pa ni znal, od-
kod jih je bil prinesel.

»Torej, brate« — izpregovori Nozdrev, stisne in
nekako zavihne karte, da je poknil in odskočil zavitek,
»no, da nama brž mine čas, v roci imam banko —
drago tri sto rubljev!«

Ali Čičikov se je potajil, kakor bi ne bil slišal
Nozdreva ponudbe ter kakor bi se bil nenadoma spomnil,
opomni: »A, da ne pozabim, nekovo prošnjo imam na
jezici.«

»Kakovo?«

»Prej mi obljubi, da jo uslišiš.«

*) To je moškimi psovka v Ruski.

»Kakova prošnja je to?«

»No, obljubi mi prej.«

»Govôri!«

»Ali je beseda poštena?«

»Poštena beseda je.«

»Prošnja moja je tá-le: ti utegneš imeti mnogo mrtvih seljakov, katerih nisi še izbrisal iz revizije.«

»Imam jih; a kaj je?«

»Prepiši jih náme, na moje ime.«

»Čemu ti bodo?«

»No, potrebujem jih.«

»Ali čemu jih potrebuješ?«

»No, treba mi jih je.... to je moja skrb, skratka: potrebujem jih.«

»No, gotovo nameravaš nekaj, kar koli; no, kaj nameravaš?«

»Kaj nameravam? — S takimi suhoparnostimi, kaj bi nameraval ž njimi!«

»Ali čemu ti bodo?«

»Oh, kako si radoveden! V sleharno neumnost bi rad dregnil z roko, celó poduhal bi jo.«

»Zakaj nečeš povedati tega?«

»Kaj ti je skočilo v glavo, ker bi rad znal ta razlog? — To ni nič družega, nego takova obraznost je to!«

»No, dej, dokler ne povéš, ne dám ti ničesar.«

»No, čuj, to ni pošteno, kar se tebe tiče, dal si besedo, pa je nečeš zvršiti.«

»No, kakor ti je drago; vendar ne dobodeš ničesar, dokler ne povéš razloga.«

»Kaj bi mu neki povedal?« — povpraša Čičikov samega sebe — in po kratkem premišljanji mu pové, da mrtvih duš potrebuje, zato da si važnost pridobode v občestvu, ker nima posebnih seljaštev, rad bi imel vsaj nekoliko duš.

»Lažeš, lažeš!« — vsikrikne Nozdrev, »lažeš, brate!«

Čičikov je sam znal, da ni dosti zvit njegov izgovor in da je razlog jako slab. »No, tedaj ti jaz bolje razjasnim to« — obeta mu in se priredi, »prosim te le, ne razodeni tega ni živi duši. Jaz bi se rad oženil; ali treba ti je znati, da sta neveste moje oča in mati česti-

lakomna roditelja. To je velika sitnost! Kesam se, ker sem sklenil to znanje: oba trdovratno zahtevata, da bi ženin ne imel nič menj, nego tri sto duš, meni pa manjka skoro sto in petdeset seljakov . . . .«

»No, lažeš, lažeš!« — krikne Nozdrev zopet.

»No, zdaj pa« — odbije Čičikov, »nisem te nalegal ni toliko« — in pokazal je s palcem vrh na svojem mezinci.

»Glavo stavim, da lažeš!«

»To je vendar žaljivo! Kdo pa sem? — Zakaj bi zmerom legal?«

»No, sàj te poznam: ti si velik slepar — dovoljuj, da ti dokažem to v prijateljstvu! Da sem jaz tvoj prvomestnik, obesil bi te na prvo drevo.«

Čičikova je razžalila ta opomnja. Neprijetno ga je dirnil vsak izraz, ki je bil le nekoliko trpek in kateri je kalil spodobnost. O nobeni priliki ni imel rad, če mu je bil kdo predomač, razven če je osoba bila visokega stanu; zaradi tega je bil ta pot popolnoma razžaljen.

»Bog je priča moja, obesil bi te« — zopet opomni Nozdrev, »razodevljem ti to očito, ne zato, da bi te žalil, temveč prosto prijateljski govorim s teboj.«

»Vse ima svoj konec« — opomni Čičikov v čutji dostojnosti svoje. »Ako se hočeš odlikovati s takimi besedami, odidi v vojašnico« — in pristavil je: »če mi jih nečeš podariti, pa jih prodaj.«

»Da bi jih prodal! Dà, čuj, jaz poznam tebe, ti si revež, ti bi ne dal mnogo zánje!«

»Oh, kakov človek si ti! Samo pomisli, ali so tebi mrtve duše biseri, ali kaj li?«

»No, tako je to. Sàj te poznam.«

»Prosim te, brate, ti si Žid! Ti bi mi jih moral dati zamán!«

»No, poslušaj, in dokažem ti, da nisem nikakeršen oderuh, jaz nečem zánje ničesar. Kupi od mene žebca, duše naj ti bodo primeček.«

»Prosim te, čemu bi meni bil žebec?« — povpraša Čičikov, ki se je resnično čudil temu nasvetu.

»Čemu bi ti bil? — Znaj, dal sem zánj deset tisoč, a tebi ga dajem za štiri tisoč.«

»Ali čemu bi mi bil žebec? — Sàj nimam žebčališča.«

»Poslušaj me — ti ne umeješ mene: jaz od tebe sedaj zahtevam le tri tisoč, ostalino lahko izplačaš kesneje.«

»Jaz ne potrebujem žebca. Bog bodi ž njim!«

»No, kupi vrano kobilu.«

»Tudi kobile ne potrebujem.«

»Za kobilu in za sivega konja, sàj si ga videl, zahtevam od tebe le dva tisoč.«

»Konj sploh jaz ne potrebujem.«

»Prodal ja bodeš: takoj na prvem semnji dobodeš zánja dvakrat več.«

»Rajši ja torej prodaj sam, ker si uverjen, da dobodeš trikrat toliko zánja.«

»Jaz znam, da bi dobil toliko za oba, ali jaz bi rad, da bi se okoristil ti.«

Čičikov se zahvali za le-to ponudbo in kar odrekel je, da neče ni sivega konja, ni vrane kobile.

»No, pa kupi nekoliko psov. Prodám ti dva — mraz ti prešine telo, takova sta! Dlaka, brke jima sršé kvišku, kakor ščetine.«

»Čemu bi mi bila psa? — Jaz nisem lovec.«

»Jaz bi rad, da bi ti imel pse. Poslušaj, ker nečeš imeti psov, pa kupi vsaj lajno. Čudovita lajna je to! Kakor gotovo sem pošten človek, tako resnično sem zánjo dal tisoč in pet sto; tebi jo dajem za devet sto rubljev.«

»Čemu bi lajna bila meni? — Sàj nisem Nemeč, da bi jo vlačil po cestah in beračil ž njo.«

»Sàj to ni taka lajna, kakeršne krog nosevajo Nemci. To je ‚organ‘; pogledi jo nalašč: vsa je od rdečega lesa. Nuj, pokažem ti jo še jedenkrat!«

Nozdrev Čičikova ubere za roko in ga jame vleči v sosednjo sobo, a četudi se je Pavel Ivanovič upiral z obema nogama in trdil, da že zna, kaka je lajna, vendar le je moral še jedenkrat slišati, kako je bil »Malborough odšel na boj.«

»Ker nečeš novcev, torej poslušaj: jaz ti dám lajno in vse mrtve duše, kolikor jih imam, ti pa daj meni svojo bričko in tri sto rubljev.«

»No, i to še! Na čim pa se odpeljem?«

»Jaz ti dám drugo bričko. Idi v kolnico, pokažem ti jo. Le nekoliko jo prebarvaš, pak bode čudovita brička.«

»Menda vrag biva v njem!« — pomisli Čičikov in sklene, da se vsakako odreče vsakeršnim bričkam, lajnam in vsem pasjim plemenom.

»Ponujam ti bričko, lajno in mrtve duše — vse skupaj!«

»Nečem!« — pové zopet Čičikov.

»Zakaj nečeš?«

»Zato ne, ker nečem, dosti besed.«

»Kako čuden človek si ti! S teboj, kakor vidim, človek ne more lahko shajati, kakor shajamo z drugimi dobrimi prijatelji.... Zdaj stoprav znam, da si dvoličen človek!«

»Meniš li, da sem blaznik, ali kaj li?« — Presodi sam: zakaj bi kupaval predmete, kateri mi nikakor niso potrebni?

»No, prosim te, ne govôri. Jako dobro jaz zdaj poznam tebe. No, poslušaj: ali hočeš, da malo poigrava s kartami? — Jaz na karto stavim vse mrtve duše, lajno tudi.«

»No, kdor se banki zaupa, to znači, da se je negotovosti prodal« — opomnil je Čičikov in se v tem izpod čela ozrl na karte v Nozdreva roci. Zdele so se mu zeló sumnjive.

»Zakaj negotovosti?« — povpraša Nozdrev. »Nikakeršni negotovosti; če je sreča na tvoji strani, lahko priigraš vražjo propast. Gledi, kaka sreča je to« — govoril je in začel metati karte, zato da bi željo bil prebudil v njem, »kaka sreča, koliko sreča! Gledi, to je ta preteta devetka, s katero sem zaigral vse! Jaz sem slutil, da zaigram, ali zamižal sem, menèč: vrag te odnesi, pa izgúbi, pretetica!«

Ko je Nozdrev takisto govoril, v tem je Porfirij prinesel steklenico. Ali Čičikov je popolnoma odrekel, da ne bode pil, ne igral.

»Zakaj nečeš igrati?« — povpraša Nozdrev.

»No, zato ne, ker nisem veselega duha. Razodevljem pa se, da nikakor ne igram rad.«

»Zakaj ne igraš rad?«

Čičikov je zgenil z ramenoma in pristavil: »Zato ne, ker ne igram rad.«

»Ti si šleva.«

»Jaz nisem kriv. Bog me je ustvaril takega.«

»Resnično si tetjuk ti! Jaz sem prej menil, da si ti kolikor toliko pošten človek, pa se nikakor ne znaš vesti. S teboj človek ne govori lahko, kakor s kakim znancem . . . ti ne poznaš nikakeršne pravičnosti, ni odkritosti! Pravi Sobakevič, pač tak hinavec si ti!«

»Zakaj me kregaš? — Ali sem morda jaz krivičen, zato ker ne igram? — Samo prodaj mi duše, ker si takov človek, da ceniš takšne ničnosti.«

»Vraga — plešastega dobodeš! Hotel sem ti jih podariti, ali ne dobodeš jih! Da mi daješ tri carjevine, vendar bi jih ne dobil. Ti si zmikač, gnusoben zapečkar! Pa sedaj nečem nikakeršne besede več imeti s teboj. Porfirij, idi, reci konjarju, naj ne daje ovsa njegovim konjem, naj jedó le senó.«

Takega konca nikakor ni pričakoval Čičikov.

»Bolje bi bilo, da mi nikdar nisi prišel pred oči!« obrne se Nozdrev vánj.

A vendar sta gost in gospodar, ne gledé na ta prepir, večerjala skupaj, le da na mizi ni bilo nikakeršnih vin s čudovitimi imeni. Stala je na mizi samo jedna steklenica z nekako ciprovino, katera je bila to, kar imenujejo kislico. Po večerji Nozdrev Čičikova odvêde v sosednjo sobo, kjer so mu priredili posteljo, in opomni: »Ná, to je tvoja postelja! Ni lehke noči ti ne voščim!«

Čičikov je bil po Nozdreva odhodu jako nejevoljnega duha. Hudoval se je skrivaj sam náse, jezil, zakaj je prišel k njemu ter nepotrebno potratil čas, huje še pa je psoval samega sebe, zato ker je ž njim govoril o svoji nameri, ker se je neoprezno vél, kakor kak otrok, kakor kakov abotec: kajti njegovo kupovanje ni bilo táko, da bi ga bil mogel zaupati Nozdrevu . . . Nozdrev je šlevast človek, Nozdrev, mogoče je, da laže, torej pridene, razglasi o njem, Bog zna, kaj; lahko bi vstale spletke — kakeršne koli . . . »Hudo je to — hudo! Pač abotnež sem jaz!« — opomnil je sam sebi.

Spal je po noči posebno slabo. Neka drobna go-mezljád ga je neznanski bolešno ujedala zmerom, da

se je z vsemi nohata praskal po opikanih udih, napósled pa je opomnil: »Da bi vas vrag pozobal z Nozdrevom vred!« — Rano zjutraj se vzbudi. Njegova prva skrb je bila ta, da se je oblekel in obul, potlej pa je po dvorišči odšel v konjišnico, da je Selifanu ukazal, naj précej napreže. Ko je nazaj šel po dvorišči, sreča Nozdreva, ki je tudi že bil v halatu, v ustih pa je držal lulo.

Nozdrev ga je prijateljski pozdravil in povprašal, kako je spal.

»Spal sem, spal« — odgovori Čičikov popolnoma hladno.

»A jaz, brate« — pové Nozdrev, »vso noč je taka mrzkost lazila po meni, da se mi gnusi povedati, in ustni imam takovi, kakor bi bila kar truma te gomazni prenočila na njih. Pomisli: sanjalo se mi je, da me dva tepeta, aj, aj! A kdo bi me bil šibal? — Nikakor bi tega ti ne ugenil: Pocjelujev in Kuvšinikov!«

»Dà« — pomisli Čičikov, »dobro bi bilo, da sta te resnično stepla.«

»Aj, za Boga, hudo je to! Prebudim se, ali bès te lopi, čutil sem, da me nekaj srbi; gotovo so me bile ogrizle te pretete bolhé. No, idi, obleci se, précej pridem k tebi. Moram le, da opsujem malopridnega svojega oskrbnika.«

Čičikov odide v spalnico, da se je oblekel in omil. Ko je kesneje prišel v obednico, že je na mizi čakal čaj s steklenico ruma vred. V obednici so bili ostanki po obedu in večerji prejšnjega dné; videlo se je, da se metla pač ni doteknila tal. Po tleh so bile raztresene krušne drobtine, a tobakov pepel je bil še na prtú. Gospodar sam, ki je bil brzo prišel, pod halatom ni imél ničesar družega, nego le gole prsi, po katerih so rasle goste dlake. Ko je v roci držal čibuk in srebal iz čašice, posebno priličen obraz je bil malarju, ki nima rad gospôde — olizane in ostrižene, kakeršne imajo brivci podobne na svojih izveskah.

»No, kaj meniš?« — povpraša Nozdrev po kratkem molčanji, »ali bodeš igral za duše?«

»Sàj sem ti že povedal, brate, da nečem igrati; kupim pa jih, kupim.«

»Prodáti jih nečem: to bi ne bilo prijateljski. Jaz ne jemljem novcev, da bi ne znal, za kaj, če kdo kaj zaigra, to je kaj družega. Vrziva samo jedenkrat.«

»Povedal sem že, da nečem igrati.«

»Ali i menjati nečeš?«

»Nečem.«

»No, poslušaj: nujva šahati; če priigraš — vse duše bodo tvoje. Jaz imam mnogo takih duš, da jih moram izbrisati iz ‚revizije‘. Hoj, Porfirij, prinesi nama šahovnico!«

»To je prazen trud, jaz ne bodem igral.«

»Znaj, to ni banka; tù ne odloča sreča, niti prevara, tù pomaga le umetelnost. Jaz ti moram kar précej povedati, da ne znam igrati, moraš mi nekaj dati précej zdaj.«

»No« — pomisli Čičikov, »šahal bodem ž njim! Šahati sem znal že dobro, s to igro me ne bode mogel lahko okaniti.«

»Pa bodi, šahala bodeva.«

»Duše so sto rubljev drage.«

»Zakaj? — Dosti je petdeset rubljev.«

»Ne, kaj pa je to, petdeset rubljev?! — Pridám ti še kakega psa ali zlat pečátnik.«

»No, pa bodi!« — pritegne Čičikov.

»Koliko mi hočeš dati naprej?« — povpraša Nozdrev.

»Zakaj? — Ničesar ti ne morem dati.«

»Dàj mi vsaj, da dvakrat pomaknem.«

»Nečem, jaz sam slabo igram.«

»Poznam jaz tebe, kako slabo igraš!« — opomni Nozdrev in pomakne šaško.

»Jaz že dolgo šaške nisem imel v roci!« — pové Čičikov in tudi pomakne šaško.

»Poznam jaz tebe, kako slabo igraš!« — opomni Nozdrev in pomakne šaško.

»Že dolgo jaz šaške nisem imel v roci!« — opomni Čičikov in dvigne šaško.

»Sàj te poznam, kako slabo igraš!« — opomni Nozdrev, dvigne šaško, tisto trenutje pa z rokavom premakne drugo šaško.

»Že dolgo nisem šahal... Aj, aj, kaj je to, brate? — postavi šaško nazaj!« — reče Čičikov.

»Katero šaško?«

»Tisto-le« — pové Čičikov, a tisti trenutek skoro pred nosom opazi še neko šaško, katera se je prignala že do dame. Kako je bila prišla do tû, to je znal le Bog. »Ne« — opomni Čičikov in vstane izza mize — »s teboj ni môči, da bi človek igral! Tako ne igramo — da bi tri šaške premeknil kdo tisti trenutek.«

»Zakaj tri šaške? — To je pomota. Jedna izmed šašek se je slučajno premeknila; postavim jo nazaj, osvobajaj.«

»A odkod je prišla druga?«

»Katera druga?«

»Gledi, tá-le, ki je že prišla do dame.«

»Gledi ga no, ali ne znaš?!«

»Ne, brate, jaz sem vse premakljeje štel in pomnim vse. Ti si jo zdaj-le premeknil lê-sem. Tam-le je nje prostor!«

»Kaj — kje je nje prostor?« — povpraša Nozdrev in se zarudi. »Ti, brate, kar se meni zdi, znaš se umišljati!«

»Ne, brate, videti je, da se ti znaš umišljati, le da umišljave tvoje niso izdatne.«

»Kdo pa meniš, da sem jaz?« — povpraša Nozdrev, »ali morebiti meniš, da varam?«

»Jaz ničesar ne menim, da si ta ali ta, samo igral po sedaj ne bodem nikoli več s teboj.«

»Ne, ti ne moreš odstopiti« — govoril je Nozdrev in se jezil, »igra je začeta!«

»Jaz imam pravico odstopiti, zato ker ti ne igraš tako, kakor pristojna poštenemu človeku.«

»Ne, lažeš, ti ne moreš govoriti tega!«

»Ne, brate, ti sam lažeš!«

»Jaz nisem varal, a ti ne moreš odstopiti, moraš dokončati igro.«

»S tem ti ne moreš siliti mene« — pové Čičikov hladnokrvno, približa se deski in zmési šaške.

Nozdrev se raztogoti in stopi k Čičikovu, Čičikov pa stopi dvakrat nazaj.

»Jaz te silim, moraš igrati! To ni nič, ker si šaške zmésil, jaz pomnim vse premakljeje. Zopet jih postáviva, kakor so bile razstavljene.«

»Ne, brate, dokončala sva igro: jaz s teboj ne maram igrati.«

»Ali torej nečeš igrati?«

»Sāj sam vidiš, da človek ne more igrati s teboj.«

»Ne, le kar reci, da nečeš igrati« — govoril je Nozdrev in še bliže stopil k njemu.

»Nečem ne igrati!« — pové Čičikov in pripravljen na vsakeršen pripetljaj — približa obe roci obrazu, prepir je bil hujši in hujši. Ta opreznost je vsekako bila modra, zato, ker je Nozdrev zamahnil z roko . . . . ter bi se jako lahko bilo prigodilo, da se našemu junaku katero prijetnih in polnih lic pokrije z neizbrisno nečastjo; ali Čičikov se je srečno umeknil udarcu, zgrabil Nozdreva za obe razljučeni roci in ga držal krepko.

»Porfirij, Pavel!« — kričal je Nozdrev besno in vsteklo, trudèč se, da bi se izvil.

Ko Čičikov zasliši ti imeni, ker ni hotel, da bi slugi bila priči tega pohujšljivega prizora, in ker je tudi znal, da bi ne bilo koristno, ko bi Nozdreva držal še delj — izpustil je njegovi roci. Ta hip v sobo prihiti Porfirij, a za njim Pavel, zavaljen mladič, s katerim bi bila vsakeršna ruvanka zeló neugodna.

»Ali torej nečeš dokončati igre?« — povpraša Nozdrev. »Odgovôri odločno!«

»Ni mogoče skončati igre« — odgovoril je Čičikov in pogledal skozi okno: zagledal je svojo bričko, ki je čakala popolnoma gotova, a Selifan, kakor je bilo videti, čakal je tudi le migljaja, kdaj naj se pripelje h krilcu; toda iz sobe ni bilo nikakor mogoče priti, ker sta pri durih stala silna služabna odurneža.

»Ali nečeš dokončati igre?« — povpraša Nozdrev, kateremu je lice kar gorelo.

»Ko bi ti igral, kakor pristojna poštenemu človeku . . . . zdaj pa to ni mogoče.«

»A, torej ni mogoče, slepar! Ker si opazil, da igra ne bode tvoja, pa ni mogoče! Bijta ga!« — kriknil je besno in obrnil se v Porfirija in Pavla, in sam je višnjevi čibuk vzel v roko.

Čičikov je obledel, kakor platno. Hotel je nekaj izpregovoriti, ali čutil je, da se mu ustni gibljati brez vsakeršnega glasú.

»Bijta ga!« — zaklical je Nozdrev in se gnal dalje z višnjevo cevko v roci — ves v ognji in potan, kakor bi bil napadal kako trdnjavo. »Bijta ga!« — kričal je s takim glasom, s kakeršnim o kakem hudem naskoku svojo četo srči: »naprej, junaci!« v obupnosti kakov poročnik, čegar nenavadna hrabrost je tako znana, da načelnik nalašč ukazuje, naj ga za roci držé v hudem bóji. Ali poročnik je že razkačen, kar vrti se mu v glavi; pred seboj vidi Suvorova in žene se na znamenito podjetje. »Naprej, junaci!« — kriči in besí dalje, pa ne pomisli, da kvar dela občega naskoka premišljenemu črtežu; da je milijon in milijon pušek in topov svoja žrela pomolilo skozi nepristopne luknje v oblake sezajoče zidane trdnjave; da se mu četa razprší, kakor perje po zraci — in da že zvižga usodna olovnica, zato da mu zaprè kričavo grlo.

Ali dasi je Nozdrev bil obupnega, v pogubo deročega poročnika obraz, vendar trdnjava, v katero je skakal, nikakor ni bila nepristopna. Narobe je bilo: trdnjava je čutila tak strah, da je nje duša pobegnila v pèti.

Že sta stol, ki je bil Čičikov sklenil braniti se z njim, močna služabnika iztrgala mu iz rok, že si je bil Čičikov oči zatisnil — ni živ, ni mrtev, ali v stráhu, da skoro začuti gospodarja svojega črkeski čibuk in — Bog zna, kaj bi se mu bilo še vse zgodilo; ali usodi se je zljubilo, da otme boka, pleča in našega junaka vse druge ude. Nenadno, kakor iz oblakov, oglasi se zvonček, jasno se razlegne drkot nekovega voza, ki se je bil pripeljal h krilcu, a prav v sobo je prediralo težko prskanje in sopenje trijih upehanih konj.

Vsi slučajno pogledajo skozi okno; nekov brkež v polubojnem sjurtuku je zlezal z voza. Oglasil se je v prednji izbi in v to sobo je stopil prav tisto trenutje, ko se Čičikov ni bil še iznebil svojega strahú ter je bil v najžalostnejšem položaji, v kakeršnem ni bil še noben smrtnik.

»Osvobajajte, kdo je tù gospod Nozdrev?« — povpraša neznanec in nekako zavzeto pogleda Nozdreva, ki je stal in čibuk držal v roci — in Čičikova, ki je začel jedva oddehati se v neugodnem svojem položaji.

»Opraščajte, rad bi prej vedel, s kom imam čast govoriti?« — povpraša Nozdrev in se mu približa.

»Jaz sem kapitan izpravnik (Kreishauptmann).«

»A kaj bi radi?«

»Prišel sem Vam oznanit, kakor mi je priobčeno, da Vas ima sodba v svojem nadzorstvu, dokler ne razplete Vaše stvari.«

»Kakova neumnost je to, kaka stvar?« — povpraša Nozdrev.

»Vi ste zapleteni v pregrešek, ker ste vlastelina Maksimova o svoji pijanosti osebno razžalili, to je: ošibali.«

»Lažete, jaz svoje žive dni ni videl nisem vlastelina Maksimova!«

»Milostivi gospod! Osvobajajte, če Vam povem, da sem častnik. Tako utegnete Vi govoriti s svojim služabnikom, a ne z menoj!«

Čičikov ni čakal, kaj Nozdrev opomni, ampak popade čapko, zmuzne se za hrbtom kapitana izpravnika na krilec, séde v bričko in Selifanu ukaže, naj konje podi, kolikor more.

V.

Naš junak se je tresel, močno se je bal. Dasi je brička bežala na moč in dasi je Nozdreva sélo bilo že davno izginilo njegovim očem, skrilo se za polja, za obronke in holme, vendar je Čičikov še zmerom gledal nazaj, kakor bi se bil bal, da prideró za njim. Težko je dihal, a ko je bil roko položil na srce, začutil je, da mu tolče, kakor prepelica v kletki.

»Joj, ta me je splačal! Ba, kak človek je to!« — Želel je Nozdrevu mnogo različnih težkih in nenavadnih nezgod; tudi hude besede so bile na vrsti. Ali kaj hočeš? — Rus, pa celó razsrjen! A vrhu tega ta razpor ni bil nikakeršna šala.

»Reci, kar ti je ljubo« — govoril je Čičikov sam s seboj, »da kapitan izpravnik ni došel o pravem časi, ne gledal bi morebiti jaz več tega božjega svetá! Zmanjkalo bi me bilo, kakor pena izgine na vodi, ni sluha, ni duha bi me ne bilo več, ne zapustil bi bil potomčev,

niti svojim bodočim otrokom ni imenja, niti častnega imena.«

»Kako zaničljiv gospodar je to!« — premišljal je Selifan, »jaz še nisem videl takega gospodarja. Kar pljunil bi vánj! Rajši človeku nikar ne daj jesti, konje pa moraš krmiti, zato, ker konj zoblje rad oves. To je njegova radost; kar je n. pr. nam hrana, to je njemu oves.«

Konji, to se je kazalo, mislili so tudi hudo o Nozdrevu, slabovoljna nista bila le kostanjevec in »asesor«, temveč jeza je klala tudi progastega konja. Dasi je o vsaki priliki dobil menj in slabšega ovsa, vendar Selifan mu ga nobenkrat ni vsul v korito, da ga prej ni ogorčil: »Uh, ti šlevež!« pa je vendar le bil oves, a ne samo senó: radostno ga je drobil in često je dolgo svojo mrdo pomolil tudi tovarišema v korito, da se je uveril, kak oves imata onadva, zlasti — kadar Selifana ni bilo v konjišnici; no, sedaj pa je bilo le senó, a še to je bilo slabo: vsi trije konji so bili slabovoljni!

Ali zdajci se našim nejevoljnežem sredi njih premišljanja pripeti nekaj nenavadnega in čisto nenadnega. Vsi, tudi kočijaž, prebudili in ozrli so se stoprav, ko je vánje bil buhnil koleselj s šestimi konji; ko je skoro nad glavami jim bil poknil v koleski sedečih dam krič; ko so se bile jele razlegati tujega kočijaža psovke in grožnje: »Oh, ti sleparska duša! Nisem li na ves glas kričal: odpeljuj, zijak, na desno! Ali si pijan, ali kaj ti je?«

Selifan je znal, da se je pregrešil, toda ker Rus drugim nerad priznava, da je grehoten, zato se je tudi Selifan v tujega kočijaža obregnil: »A zakaj si ti tako divjal? — Ali si v krčmi imel svoje oči, ali kje?«

Takoj po teh besedah je začel poskušati, kako bi nazaj zrinil bričko ter jo osvobodil tujega voza, vendar ni se mu posrečilo — še bolj se je zamotalo vse. Progasti konj je radovedno vohal nove svoje prijatelje, ki jih je bil nenadoma zagledal na obeh straneh sebe. V tem sta dami, sedeči v koleslji, gledali vse in strah jima je izpreletaval obličje. Jedna je bila stara, jedna pa mlada, blezu šestnajstletna, zlatolasa, ki je posebno ljubko in milo imela razčesane kodrce po drobni glavici. Nje obličja lepa oblina je bila zaokrožena, kakor je sveže jajce okroglo, sijala je na nji prezračna belota, kakeršna

se odlikuje na jajci, ki ga stoprav znese kokoš: zvedava kuharica ga v svojih ogorelih rokah drži proti svetlobi, solnčni žarki pa ga prešinjajo; nje drobni ušesci sta bili tudi prezorni, rdeli sta od tople svetlobe, ki ji je predirala, in poleg tega strah v poluodprtih, nepremičnih ustih, v očeh solze — vse to je na nji bilo tako mično, da je naš junak nekoliko minut strmel vánjo, a prav nič mu ni bila na mari zmotnjava, v katero so se bili zapleli konji s svojima kočijažema vred.

»Pomekni se nazaj, malopridnež!« — zakriči tuji kočijaž.

Selifan nategne vajeti, ali tuji kočijaž jih tudi nategne: konji so nekoliko pokopitali in skočili so čez konopce — in zopet so se strnili. O tej okolnosti se je progasti konj v to novo znanje zaljubil tako, da nikakor ni hotel stopiti s tira, na kateri ga je bil prignal nenadni usodni odlok. Priteknil je mrdo novemu svojemu prijatelju k vratu, pošepetal mu je, kar se je videlo, nekaj na uho, toda gotovo kako strašno laž, kajti tujec je nenehoma strigel z ušesi.

Ta zmotnjava je naglo privabila kmete iz vasi, ki na srečo ni bila daleč. Takov prizor je ruskemu kmetu resničen blagoslov — prav to, kar je Nemcu novinarstvo ali »klub«, kajti précej se jih je krog popotnikov nabrala velika množina, v vasi so bile ostale samo stare ženice z otroki vred. Odpeli so konopce; nekoliko udarcev progastemu konju po smrčku je pomaglo, da se je umeknil nazaj; skratka: odpregli so konje in jih razdružili. Ali konji so menda bili razžaljeni, zato ker so jih bili odločili od prijateljev, ali pa je le hudomušnost bila to: kočijaž jih je napletal, a kar niso se premeknili — stali so, kakor da so bili ukopani.

Kmetsko udeležstvo je bilo vzraslo do neverjetne stopinje. Drug družega so glušili z nasveti: »Idi, Andruška, primi pripreženca, ki je na desni strani, a strijcu Mitjaju daj . . . da zavsede srednjega konja. Sédi, strijec Mitjaj!«

Mršavi dolgin rdeče brade — strijec Mitjaj vzleze na srednjega konja in séde, podoben je bil selskemu zvoniku, še podobnejši pa kljuki, na kateri vodo kalajo iz vodnjakov.

Kočijaž udari po konjih, ali zamán je bilo to, tudi strijec Mitjaj ni pospešil ničesar.

»Stoj, stoj!« — kričali so kmetje, »zavsesti pripreženca, strijec Mitjaj, srednjega konja pa naj zavsede kum Minjaj!«

Kum Minjaj, širokih pleč kmet, brade črne, kakor ogelj, a trebuha — podobnega tistemu orjaškemu samovarju, ki v njem zbitenj*) varé temu ali temu do céla ozeblemu trgu — kum Minjaj vesel zavsede srednjega konja, kateri, čudo je bilo, ker se ni všinil pod njim do zemlje.

»To pomore — to!« — kričali so kmetje. »Mahaj po njem, mahaj! Z bičem švigni tistega sirca (isabellenfarbenes Pferd), ki mrlí, kakor kaka koramora!«*)

Ali ko so se uverili, da i to ne pomore in da bič ne premakne konj, strijec Mitjaj in kum Minjaj zavsedeta oba srednjega konja, a na pripreženca posadé Andruško. Napósled kočijaža mine vstrpnost in odpodi strijca Mitjaja in kuma Minjaja, pa je vrlo zadel, kajti konji so se potili tako, kakor bi bili brez oddiha pridirjali kako celo postajo daleč. Odločil jim je bil čas, da so se oddehnili, potlej pa so sami ob sebi odšli dalje.

Ves ta čas je Čičikov gledal mlado neznanko, ki ga je močno zanimala. Nekolikokrat je sklenil, da se seznaní z njo, ali tega nikakor ni mogel storiti. V tem se dami odpeljeti, lepa glavica nežnih lic in lepe rasti je izginila, kakor prikazen, a Čičikov je pred seboj zopet videl le — cesto, bričko, tri čitatelju znane konje, Selifana, pa prazna obližnja polja.

Povsod, kjer koli v življenji, sredi odljudnih, revnih in nečistih nižjih človečanskih vrst — in sredi skrbno oglajenih višjih društev — povsod človeka vsaj jedenkrat sreča ta ali óna prikazen, katera ni podobna ničemur, kar je človek videl prej, in katera v njem obuja čustvo, ki ni podobno čutom, katere je imel vse svoje žive dni.

*) Zbitenj je pijača od vroče vode z médom in s španskim poprom; preprosti svet to zmés pije namesti čaja. L. G.

**) Koramora je velika, dolga, lena muha; zdaj pa zdaj priletí v kako sobo ter séde — kamor koli na steno. Miran lahko stopiš k nji in jo ujameš za nogo, zato ker le*sedí na svojem prostoru. Gogoljeva opazka.

Povsod, v kakeršnih koli stiskah, iz katerih se plete naše življenje — povsod časih posije odlična radost, kakor zdaj pa zdaj kak lesketajoč voz z zlato uprego, z divnimi konji in bliskotnimi okni nenadoma šine mimo kakega neznatnega, revnega sela, ki ne vidi nikoli družega, nego vaška kola, in kmetje dolgo časa stojé zijóči, v rokah pa drže čapke, dasi je že davno sijajni voz izginil njih očem. Prav tako se je le-tá zlatolaska čisto nepričakovano prikazala v naši povesti, a tudi nenadoma se je skrila.

Da je tù namesti Čičikova bil ta čas kakov dvajsetleten mladenič — ali huzar, ali dijak, skratka: kdor koli, da je le že stopil na životno torišče — Bog, kaj bi se ne bilo v njem vzbudilo, pokazalo in oglasilo! Dolgo bi bil v nesvesti stal na tistem prostoru, nepremišljeno strmel v daljo, pozabil bi bil pot in vse očitke in kazni, ki bi ga bile čakale zaradi zamude — pozabil sebe in službo, svet — in vse, kar je na sveti.

Ali naš junak je bil srednjeleten in premišljeno hladnega srca. Rad se je časih zamišljal, ali premišljal je krepko, prenapeto nikakor ne; zdaj pa zdaj so njegove misli bile korenite.

»Prekrasna ženska je to!« — opomni Čičikov, odpre tobačnico in tobaka potegne v nos. »Ali kaj je važno in najlepše? — Lepo je to, ker je, kar se kaže, stoprav prišla iz kakega ustava in ker v nji ničesa ni babjega, to je, tega, kar je največja ženska neugodnost. Zdaj je še, kakor dete, vse na nji je prosto; pové vse, kar ji pride na jezik, zasmeha se, kadar se hoče zasmijati. Iz nje lahko izобразиš vse, lahko se počudoviti, lahko pa tudi pokači — pa bode gad! Naj se je poloté le mamice in tetike. Ob letu bode takova baba, da je ne bode poznal nì nje oča. Obudi se v nji napuh, presiljenost: začne se vesti po uku, kateri so ji vtepli v glavo — začne si ubijati glavo s premišljanjem, s kom in kako in koliko je treba govoriti, kako gledati koga, vsako trenutje se bode bala, da je govorila več, nego je bilo treba, napósled se sama zaplete, a skonča s tem, da bode legala vse življenje, in vrag védi, kaj bi bilo še!«

Po tem samogovoru Čičikov pomolči, kesneje pa je zopet dalje govoril:

»Ali rad bi znal, čegava je, kdo in kakov je nje oča, ali je bogat, pošten pomješčik, ali je le dobro misleč človek z istino, ki si jo je pridobil v službi. No, ako bi tej devi n. pr. dal dve sto tisoč vena, to bi bila jako mična váda. To bi, da tako govorim, lahko osrečilo poštenega človeka.«

Dve sto tisoč, ta vsota se je začela kazati njegovi obraznosti tako vabljivo, da se je skrivaj sam náse jel srditi, zakaj v tem, ko so se mudili z vozoma, ni povprašal lakaja ali kočijaža, kdo sta ti popotnici. Ali zdajci se je pokazalo Sobakevičevo selo, razgnalo je njegove misli ter jih obrnilo na stalne predmete.

Selo se mu je zdelo, da je dosti veliko; dva lesa, brézov les, pa smrekov — rasla sta na desni in na levi strani vasí, kakor dve perotnici, jeden je bil temoten, drugi svetel; na sredi je človek videl lesen dom z mezonimom, z rdečo streho in s temno sivimi, ali bolje: s pustimi zidovi; to je bil dom, tak, kakeršne v Ruski stavijo vojaškim posadkam ali nemškim naselnikom. Očito je bilo, da se je graditelj, ko ga je stavil, neprestano boril z gospodarjevo trmo. Stavitelj je bil pedant in je zahteval razmernost, gospodar — ugodnost, zaradi tega je, kar je bilo kazno, na jedni strani zazidal vsa okna, a namesti njih je naredil majhno okno, skoro gotovo zato, ker je hotel imeti kolnico temno. Čelo tudi ni bilo sredi dóma; dasi je stavbar dosti pogovarjal gospodarja, vendar je dal slop s strani izpodbiti, torej so ostali samo trije slopje namesti štirih, kar sta bila iz početka odločila. Dvor je gradil krepak, nerazmerno velik lesen plot. Vlastelinu je, kar se je kazalo, močno na mari bila trdnost. V konjišnici, v kolnici in kuhinji so bruna bila težka in krepka, odločena večni trajnosti.

Lesene kmetske hiše so tudi čudovito krepko bile zgrajene: sicer niso imele sten od opečja, niti izrezljanih vzorov ali trajnih umetnostij, temveč vse je bilo pristno trdno tako, kakor mora biti. Štérna je bila ograjena s takimi krepkimi hrasti, kakeršnih je treba le po málnih in na barkah, skratka: vse, kar je videl — vse je bilo korenito, nerazrušno, dasi nekako jednolično uréjeno.

Ko se Čičikov pripelje h krilcu, opazi, da sta skoro tisto trenutje skozi okno pogledala dva obraza: ženska

glava v čepici, ozka, podolgovata, kakor kumara, pa moška — okrogla, široka, takova, kakeršne so moldavske buče: v Ruski od njih delajo balalajke, lehke balalajke, vsako z dvema strunama — na krasoto in tešilo dvajsetletnim mladeničem, kateri namigavajo in zvižgajo belopršim in beloličnim devam, ki se shajajo, da poslušajo njih legotno brenkanje na strune. Lici sta se bili prikazali, ali takoj sta zopet izginili. Prišel je na krilec sluga v sivi kurtki z modrim, stoječim vratnikom in Čičikova odpeljal v prednjo sobo, kamor je prišel i gospodar sam. Ko ugleda gôsta, kratko opomni: »Prosim!« — in spremi ga v notranje sobe.

Kadar je bil Čičikov po strani pogledal Sobakeviča, zazdelo se mu je, da je močno podoben kakemu srednjemu medvedu. A da je podobnost bila popolnejša, zato je njegov frak imel prav tako barvo, kakeršno medvedja koža, rokava sta bila dolga, hlače so tudi bile dolge, po stopnicah je korakal krivo in po strani, neprestano je stopal na tuje noge. Obraz je imel rdeč, goreč, kakeršna je bakrena petica. Znano je, da je na sveti mnogo takih obrazov; ko jih je priroda stvarila, ni dolgo modrovala, tudi ni upotrebljala nikakeršnega drobnega orodja, kakeršno orodje so pile in dleta, temveč prosto jih je s sekiro tesala — le hitro; udarila je prvič — pa je bil nos, udarila drugič — in bili sta ustni, z velikim svedrom je izvrtala oči, a neopiljene je izpustila po sveti in rekla: »živite!« Prav tako krepak in čudovito ustvarjen obraz je imel Sobakevič: nosil ga je zmerom rajši povešeno, nego po konci, vratú ni obrnil nikoli, zaradi tega je redko kdaj gledal v človeka, s katerim je govoril, gledal je vselej le v kot na pēči ali pa v duri. Še jedenkrat ga Čičikov pogleda po strani, ko sta stopala po obednici: medved, prav res medved je to! Čudovito je bilo tudi to, ker so ga imenovali Mihaela Semenoviča. *) Ker je Čičikov poznal njegovo navado, da stopa ljudem na noge, dvigal je svoji nozi jako oprezno — in dajal mu prostor, da je stopal naprej. Videti je bilo, da si je gospodar sam v svesti

---

*) Mihaela Semenoviča ali skrčeno: Miško prosto národno imenujejo medveda.

svojega greha, povprašal je: »Ali Vas morebiti vznemirjam?«

Pa Čičikov se je zahvalil in povedal je, da še ni začutil nikakeršne vznemirjenosti.

Ko sta prišla v vsprejemno sobo, Sobakevič pokaže naslanjač in zopet opomni: »Prosim!«

Čičikov séde, ogleda se ter opazi obraze, ki so viseli ob stenah. Namalani so bili v vsi svoji velikosti sami grški vojevode: Maurokordatos v rdečih hlačah in v monturi, na nosi je imel naóčnike, dalje Miaulis, Kanaris. Vsi ti junaci so imeli taka debela stegna in tolike brke, da je mraz stresal človeka. Med silnimi Grci je med ozkim okvirjem visel, ni znano, kako in zakaj, tudi mršavi Bagration, *) za njim pa so bili majhni prapori in topovi. Poleg njega je bila grška junakinja Bobelina; človeku se je zdelo, da je samo jedna nje noga težja, nego li kak gizdalin, kakeršnih so dandanes polne vse gostilne. Kazno je bilo, ker je gospodar sam bil zdrav in krepak človek, da je hotel, da morajo sobo njegovo krasiti zgolj krepki in zdravi ljudjé. Poleg Bobeline, prav pri oknu, visela je kletka, iz nje je gledal drôzeg, temno opérjen in belo pikast, jako je bil tudi podoben Sobakeviču. Gost in gospodar nista molčala še ni dve minuti, kar se odpró duri ter v sobo stopi gospodarica, velika dama v čepici s trakmi, okrašenimi z domačimi barvami. Prišla je ponosno, glavo je držala po konci, kakor kaka palma.

»To je moja Teodulija Ivanovna«, pové Sobakevič.

Čičikov se približa Teodulije Ivanovne roki, s katero ga je ta skoro dregnila v ustni, imel je priliko zaduhati, da ima roci omiti v kumarah — v njih razsólu:

»Dušica, priporočam ti gospoda«, govoril je Sobakevič dalje, »Pavla Ivanoviča Čičikova! Pri gubernatorji in poštarji sem imel čast, da sem se seznanil ž njim.«

Teodulija Ivanovna ga poprosi, naj séde, tudi ona je opomnila: »Prosim!« in dvignila je glavo, kakor kaka glumačica, ki igra kraljico. Sedla je na divan, pokrila se s svojim merinoševim robcem in ni genila več ni z očmi, ni z obrvimi.

*) Ruski general na francoski vojski.

Čičikov zopet kvišku pogleda in zopet ugleda Kanarisa z debelimi stegni in neizmernimi brkami, Bobelino, pa drôzga v kletki.

Skoro celih pet minut so molčali vsi trije; slišali so le kljuvanje drôzgovu, ki je v leseni kletki po tleh pobiral krušne drobtine. Še jedenkrat se Čičikov ozrè po sobi, a vse, kar je bilo v nji — vse je bilo trdno, neznanski jednolično — in nenavadno je vse spominjalo na gospodarja: v kotu je stala orehova pisna mizica na štirih nespretnih nogah — popoln medved; miza, naslanjači, stoli — vse je bilo jako težko in otepeno, skratka: vsak predmet, sleharni stol, zdelo se je človeku, da govori: »Jaz sem tudi Sobakevič!« Ali: »I jaz sem jako podoben Sobakeviču!«

»Spominjali smo se Vas pri sodišča prvomestniku — Ivanu Grigorijeviči« — izpregovori napósled Čičikov, ker je opazil, da nobeden njiju ne meni začeti nikakeršnega razgovora, »to je bilo minuli četrtek. Jako prijetno smo tam preživeli čas.«

»Dà, jaz takrat nisem bil pri prvomestniku« — opomni Sobakevič.

»Prekrasen človek je to!«

»Kdo je ta?« — povpraša Sobakevič, gledajoč v kot na pèči.

»Prvomestnik.«

»No, mogoče, da se Vam je tako zdelo: ali to je Masson in takov bedak, kakeršnega nikoli nikjer ni na sveti.«

Čičikova je zeló iznenadila ta ostra sodba, ali ojačil se je in jel dalje govoriti: »No, sàj noben človek ni brez slabostij, zato pa gubernator — kako izvrsten človek je to!«

»Ali gubernator — da je izvrsten človek?«

»Dà, ali ni res?«

»Največji razbojnik je na sveti!«

»Kaj, ali gubernator je razbojnik?!« začudi se Čičikov, nikakor si ni mogel razjasniti tega, kako bi bil gubernator zašel med razbojnike. »Priznavam, tega bi jaz ne bil nikdar pomislil« — govoril je dalje. »Ali dovoljajte, da opomnim: pač nikakor se ne vède razbojniški, temveč narobe je, sàj le predober je skoro.« Na

dokaz je v misel vzel mošnico, ki jo je bil gubernator splel sam s svojima rokama — in pohvalil je njegovega lica laskavi izraz.

»Tudi njegov obraz je razbojnišk!« pograja Sobakevič. »Le dajte mu nož in izpustite ga na cesto, pa bode klal, samo zaradi jedne kopejke bode zaklal človeka! Gubernator in namestni gubernator — to sta Gog in Magog!«

»Ne, nista prijatelja« — pomisli Čičikov. »Ali bi mu izpregovoril o policijskem načelniku? — Ta, menim, da je njegov prijatelj. — Sicer pa, kar se mene tiče« — pristavi, »priznavam, meni najbolj ugaja policijski načelnik. Njegov značaj je pošten, očit; v njegovem obrazu je nekaj prostosrčnega.«

»Slepar je!« oponese Sobakevič jako hladnokrvno. »Prodá, prevari Vas, pa obeduje z Vami vred, kakor prijatelj! Jaz poznam vse, vsi so sleparji; vse mesto je táko, slepar na sleparji sedi in sleparje preganja. Vsak izmed njih bi Krista prodál. Samo jeden je med njimi čestit človek — prokurator, ali tudi ta je, da resnico govorim, prasec!«

Po teh pohvalnih, dasi nekoliko kratkih životoisih, uveril se je Čičikov, da ni prilično spominjati se drugih uradnikov, in spomnil se je tudi, da Sobakevič ni rad dobro govoril o nikomer.

»Ali pojdemo, dušica, obedovat?« povpraša Sobakeviča soproga.

»Prosim!« — opomni Sobakevič.

Stopili so k mizi; gôst in gospodar po navadi izpijeta vsak svojo merico vódke; založila sta, kakor po vsi razsežni Ruski pred obedom zalagajo po vseh mestih in vaseh, to je: zaužila sta bila vsak nekoliko različnih slavnih jestvín, ki obujajo tek, potlej pa so vsi trije odšli v obednico; pred njima je, kakor kaka plavajoča gos, stopala gospodarica. Majhna miza je bila pogrtna štirim osobam. Na četrti prostor se je kar précej prikazala — težko človek pové za trdno, ali nekova gospá, ali devica, ali sorodnica, ali oskrbnica, ali le kaka gôstačica — imela je, blizu trideset let, prišla je brez čepice, obleko je imela pisano. Na sveti živé ljudjé, kateri niso predmet, pač pa so le tuje pike ali pege na predmetu.

Skoro zmerom sedé na tistem prostoru, zmerom takisto držé glave, da bi človek res skoro verjel, da so kako pohošje, in bi menil, da jim vse žive dni še nikakeršna beseda ni prišla iz ust; ali kjer koli: v deviški ali v vsprejemni sobi se uveriš, da je drugače!

»Šči je, duša moja, danes jako dobra« — pohvali Sobakevič, ko je pokusil polivko, in si je odločil iz sklede ogromen kos njani, v Ruski znane jedi, katero jedinijo s to juho in ki je od ovčjega želodca, nadelanega z ajdovo kašo, z mozgom in nogami. »Take njani« — govoril je dalje in obrnil se v Čičikova — »ne bi dobili ni v mestu: tam Vam strežejo — vrag védi, s čim!«

»Gubernator vendar dobro obeduje« — pohvali Čičikov.

»Ali pa znate, od česa vse to prirejajo? — Vi bi ne jedli, ko bi znali to.«

»Ne znam, kako prirejajo to, tega ne morem soditi; ali svinjski kotleti in ocvrta riba, to je oboje bilo izborno.«

»To se je Vam le zdelo. Sàj znam jaz, kaj kupujejo na trgu. Sleparski kuhar, ki se je v Francoski naučil kuhati, kupi mačka, odere ga in namesti zajca prinese na mizo.«

»Pi te bodi, kako neprijetno govoriš!« — pokregala je soproga Sobakeviča.

»A kaj bi govoril, dušica? — Tako delajo, pa je; jaz nisem krivičen, vsi počenjajo takisto. Vse, kar ni za nič več, kar naša Akulka, da smem povedati, meče v pominjek, vse to devljejo v juho — dà, v juho, v juho!«

»Ti pri mizi vselej pripoveduješ kaj takega« — pokrega zopet gospá Sobakevičeva.

»No, draga duša« — govoril je Sobakevič dalje — »kakor bi jaz sam delal to . . . Ali povem ti na vsa usta, jaz bi ne jedel takih grdobij. Ko bi mi ti žabo s sladkorom posula, jaz je ne bi del v usta, skorepnice tudi ne: jaz znam, čému je skorepnica podobna. Vzemite ôvna« — ponudi obrnivši se v Čičikova, »to je ôvnovo stegno s kašo vred! To ni tisti frikasé, ki ga po gospodskih kuhinjah prirejajo iz ôvnovine, ki se po štiri dni valja na trgu! To vse so izumili ti nemški in francoski doktorji; jaz bi vse po vislicah razvesil zato. Izmislili so dijeto — zdravijo z lakoto! Ker imajo sami

nemško tenkokostno natoro, torej se jim sanja, da so i ruski želodci taki, kakeršni so njihovi! Ne, pa to ni res, to so izmišljave vse to . . . .« Sobakevič je srdito od-majeval z glavo. »Na vse grlo kričé: omika, omika, a vsa ta omika — brrr! Izgovoril bi neko drugo besedo, ali pri mizi ni prilična. V moji hiši ni tako! Pod mojo streho, kadar je svinjina — célo svinjo daj na mizo, kadar je ônovina — celega ovna prinesi, kadar je gos — célo gos! Rajši imam le dve jedi, samo da jém, ko-likor mi je drago.«

Sobakevič je to potrdil z dejanjem: prekucnil je prédse na okrožnik polovico ônovnega stegna in oglodal in oblizal je vse do poslednje koščice.

»Dà« — pomislil je Čičikov, »ta jezika nima zmrzlega.«

»Pod mojo streho ni tako« — govoril je Sobakevič in roci otiral s prtičem — »v moji hiši ni tako, kakor je pod streho nekovega Pljuškina: osem sto duš ima, pa živi in obeduje slabše, nego moj pastir.«

»Kdo je ta Pljuškin?« povpraša Čičikov.

»Slepar je!« — odgovori Sobakevič. »Tak zveščelec je to, da človek težko verjame, kakov je. Kaznjenci v ječi živé bolje od njega: vse svoje ljudi je dosléj po-moril z gladom.«

»Resnično je to!« pritegne Čičikov boleстно, »ali tudi Vi trdite, da njegovi ljudjé močno umirajo?«

»Tako, kakor muhe.«

»Ali je mogoče to, kakor muhe?! — Dovoljajte, rad bi Vas povprašal, kako daleč je od Vas do njega?«

»Pet vrst.«

»Pet vrst!« — vsklikne Čičikov in takoj začuti, da mu srce živeje utriplje. »Kadar se človek pripelje skozi Vaša vrata, ali drži pot na desno, ali na levo?«

»Jaz Vam ne svetujem, da bi se peljali k temu psù!« — posvari ga Sobakevič. »Prizanesljivejši je pot v kako nepristojno mesto, nego k njemu.«

»Ne, jaz nisem vprašal zaradi kakovih . . . . ampak le zaradi tega, ker me zanima, da spoznavam različna mesta« — pové Čičikov.

Po ôvnovini so se na mizo prikazali v otruški, *) vsak je bil mnogo večji od ploščka, pa purán, velik, kakor kako tele, nadelan z raznimi dobrotami: z jajci, z rižem, z jetri, in Bog znaj, s čim še.

S puránom so končali obed; no, ko so bili vstali izza mize, začutil je Čičikov, da je skoro pol stota težji. Odidó v vsprejemno sobo, kjer je na mizi že bilo nekovo kuhano sadje — niso bile ni hruške, ni slive, Bog zna, kaj je to bilo — ni gôst, ni gospodar — nobeden se ni doteknil tega sadja. Gospodarica odide zato, da bi prinesla še drugih jestvín. Čičikov je hotel upotrebiti nje nenavzočnost ter se je obrnil v Sobakeviča, ki je ležal na naslanjači, počival je po takem obilem obedu in z ustnoma izgovarjal nekove neumljive zvuke, križal se in vsako minuto je usta zaslonil z roko. Čičikov ga je ogovoril s temi-le besedami:

»Rad bi z Vami govoril o neki majhni stvari.«

»Tukaj-le je kuhano sadje!« — opomni gospodarica, ki je prinesla skledo: »redkva v médu kuhana!«

»Kesneje bodeva jedla!« — odbije Sobakevič. »Ti zdaj odidi v svojo sobo, Pavel Ivanovič in jaz slečeva vsak svoj frak, da se malo oddahneva.«

Gospodarica se je précej ponudila, da pošlje po pérnice in vajšnice, ali gospodar odreče: »Ni treba, oddahneva se na naslanjačih.«

Gospodarica odide.

Sobakevič nekoliko nagne glavo in se priredi, da bi slišal, kakova je ta majhna stvar.

Čičikov je začel govoriti, toda zdaleč, doteknil se je sploh vse ruske carjevine in izrazil o nje razsežnosti jako pohvalno, dejal je, da celó starodavna rimska država ni bila tolikšna in da se inostranci po pravici čudijo.... (Sobakevič je pridno poslušal, glavo je imel nagneno) in da po sočasnih odlocih te carjevine, kateri v slavi ni podobne, revizijske duše, ki so že zapustile životno torišče, vendar le štejejo med žive, dokler na vrsto ne pride nova revizija ter na zameno ni novorojenih duš ne vrsté v zapisnike, samo zato ne, da bi se dotična oblastva ne preobložila z množino malostnega in ne-

*) Kolač od moke in jajec, sreda pa je napolnjena s skuto.

koristnega dela, pa zato ne, da se ne poveča sestava že sicer dosti sestavljenega državnega mehanizma . . . . (Sobakevič je véрно poslušal in nagneno imel glavo) in da je vendar ta naredba poleg vse pravičnosti svoje nekako težavna mnogim vlastelinom, zato ker jih sili, da plačujejo davek za duše, kakor bi še zmerom bile žive, in da ga močno česti, torej bi rad prezvel nekoliko te njegove — resnično težke dolžnosti. O glavnem predmetu se je Čičikov izražal jako varno: nikakor ni imenoval duš, da so mrtve, ampak govoril je le, da jih ni več na sveti.

Sobakevič je zmerom poslušal, kakor prej, in nagneno imel glavo, toda na lici se mu ni izpremenila nobena črta. Človeku se je zdelo, da v tem telesi ni več duše, ali če je še v njem, da je ni več tam, kjer je treba, temveč da je, kakor nesmrtnega Koščeja duša, nekje za gorami, kjer je skrita v debelo lupino, da vse, kar se godi v nje globini, prav nič ne vpliva na zunanost.

»Torej . . . .« — opomni Čičikov, ki je čakal odgovora, a ne brez vsakojake bojazni.

»Ali Vi potrebujete mrtvih duš?« — povpraša Sobakevič jako hladno, brez najmanjšega zavzetja, kakor bi bila govorila o kruhu.

»Dà« — odgovori Čičikov, zopet je omečil izraz in pristavil: »tistih, ki jih ni več.«

»Našla bi jih; zakaj ne . . . .« — obeta Sobakevič.

»A če jih najdeva, gotovo Vam bode drago . . . . da se jih izneboste.«

»Prosim, jaz bi jih rad prodal« — pové Sobakevič in že nekoliko dvigne glavo, toda prišlo mu je na um, da kupec zalezuje kakov dobiček.

»Vrag ga vzemi!« — pomisli Čičikov, »ta že prodaja, predno sem kaj opomnil o tem!« — in glasno povpraša: »A, n. pr.: kaka bode cena — dasi je sicer to takov predmet . . . . da je res čudovito govoriti o ceni . . . .«

»Da ne zahtevam preveč od Vas, sto rubljev dajte za vsako dušo« — reče Sobakevič.

»Sto rubljev!« — vskrikne Čičikov, razpelje usta in pogleda ga v oči, ne znajoč, ali je napačno slišal,

ali se Sobakevičev jezik, ker je bil natorno težak, ni bil prav zgenil ter je namesti prave besede povedal napačno besedo.

»Ali Vam je morda to veliko?« — povpraša Sobakevič, »kolika je Vaša cena?«

»Moja cena! Gotovo sva se, kakor koli, zmotila, ali pa drug družega ne umejeva, pozabila sva, o čem je razgovor. Kar se mene tiče, jaz menim, roko polagam na srce, po osem griven*) za dušo, to je izvrstna cena!«

»Kod pa blodite?! Po osem griven!«

»No, kaj je? — Kakor jaz sodim, kar jaz menim, več ne more lahko ponuditi človek.«

»Saj ne prodajam cunj.«

»Priznali pa boste vendar, da to niso ljudjé.«

»Ali torej Vi menite, da najdete takovega bedaka, ki Vam po tej ceni prodá revizijsko dušo?«

»No, dovoljajte: zakaj pa jih imenujete revizijske duše? — Saj so te duše že davno umrle, ostal je samo prazni zvuk. Sicer, da ne bodeva dolgo tratila besed o tem predmetu, dajem Vam, ako Vam je ljubo, poludrugi rubelj za dušo, več ne morem utrpeti.«

»Sram Vas bodi, ker se upate izgovoriti tako ceno! Vi beretate, povedite resnično ceno.«

»Ne morem, Mihael Semenovič, verjemite, prisezam na svojo vest, ne morem: kar ni moči, pa ni moči!« — povedal je Čičikov, ali vendar je takoj primeknil še pol rublja.

»Zakaj pa tako skoparite?« — povpraša Sobakevič, »to res ni drago! Kak slepar Vas okani, prodal Vam bode smeti, pa ne duš; ali moje duše so, kakor jedrca v orehovitih lupinah, vse je na izbor, ako niso obrtniki, pa so sicer zdravi kmetje. Le pomislite, n. pr.: kolar Mihjejev! Ta ni delal drugačnih kočij, samo gospodske je gradil. A niso take, kakeršno je moskovsko delo, samo od danes do jutri, temveč trdne so . . . sam jih je koval in barval.«

Čičikov odprè usta, hotel je opomniti, da Mihjejeva že davno ni več na sveti; ali Sobakevič mu je, kakor

*) Grivna ima deset kopejk.

govoré, všel v besedo: Bog zna, kje je bil ujel ta govorniški dar.

»A Probka Stepan, tesar! Glavo stavim, da nikjer ne najdete takega seljaka. Kakova moč je bila to! Da je bil carju stražnik, Bog zna, kaj bi mu bili dali: tri aršine*) in vršok**) je bil visok.«

Čičikov je zopet hotel opomniti, da Probke ni več na sveti, ali Sobakevič je bil, kar se je videlo, navdušen: razlil se je takov prod besed, da je bilo treba le poslušati.

»Miluškin, opekar! Postavil je peč, kjer koli je bilo treba v dómu. Maksim Teletnikov, čevljar: da je le zabol s šilo, pa so čevlji bili narejeni, a kakovi čevlji! Toda, hvala Bogu, nikoli se ni opil. A Jeremija Sorokoplehin! Ta sam je vreden vseh drugih: v Moskvi je trgoval; le davščine mi je vsako leto plačal pet sto rubljev. Dejte, kakov národ je to! Pač to niso takovi ljudjé, kakeršne bi Vam utegnil prodati kak Pljuškin.«

»Ali dovoljajte« — opomni Čičikov napósled, kakor bi se bil čudil toliki povodnji besed, katerih, kar se je videlo, ni bilo ni konca, »zakaj pa naštevate vse njih lastnosti? — Sàj zdaj nobenega več ni na sveti, sàj so vsi mrtvi.«

»Dà, mrtvi so« — potrdi napósled Sobakevič, kakor bi se bil premislil in spomnil, da so res že mrtvi, in pristavi: »sicer pa moram vprašati, kaj je do teh ljudij, ki so še živi? — Kakovi ljudjé so to? — Muhe so, a ne ljudjé!«

»Pa vendar živé, tam pa je le blodnja.«

»No, nikakor ne, tam ni pač nikakeršne blodnje! Jaz Vas zagotavljam, kakeršen je bil Mihjejev, takovih ljudij ne najdete: debel je bil tako, da bi ne bil prišel v to sobo . . . . ne, to ni blodnja! V ramenih je imel toliko moč, kolikeršne nima ni konj. Radoveden sem, kje bi Vi drugjé našli takovo blodnjo!«

Ko je Sobakevič govoril poslednje besede, obrnil se je v steno na podobi Bagrationa in Kolokotronija, kar je navada, kadar se dva razgovarjata, da se jeden

*) Aršin je ruski vatal.

**) Vršok je šestnajsti del tega vatala.

nenadoma, ni znano, zakaj, obrne, a ne v osobo, s katero govori, ampak v kako tretjo osobo, ki je nenadoma prišla, dasi je popolnoma tuja, o kateri zna, da mu ne odgovori in ne pové svojega mnenja, ni ne potrди nje-govih besed, v katero pa vendar pogled svoj uprè tako, kakor bi jo vabil na posredovanje — neznanec pa, nekako zmóčen, prvo minuto ne vé, ali bi odgovoril kaj o tem predmetu, o katerem ni slišal ničesar, ali na mesti ostal nekoliko časa, potlej pa odšel, ali kaj li.

»Več, nego dva rublja, ne morem dati« — pové Čičikov.

»Da me ne boste mogli dolžiti, kakor bi preveč zahteval od Vas in da Vam nečem postreči z nikakeršno ugodnostjo, osvobajajte, dajte za dušo le sedemdeset in pet rubljev, ali v asignatih — gotovo, pa le zaradi naji-nega znanja.«

»Kaj, ali je res to?!« — začudi se Čičikov tiho: »ali méni, da sem bedak, ali kaj li?!« — na glas pa je pristavil: »Jaz se resnično čudim! Zdi se mi, kakor bi igrala kak gledališk prizor ali kakovo komedijo, drugače si jaz tega ne morem jasni . . . Vi ste, kar je kazno, dosti umen človek, omikani. Kakov je ta predmet! Koliko je vreden? — Komu je potreben?«

»Dà, sàj ga kupujete, torej je gotovo potreben!«

O teh besedah se Čičikov vgrizne v ustni in ni znal, kaj bi odgovoril. Začel je nekaj govoriti o družin-skih okolnostih in razmerah, ali Sobakevič mu prosto v besedo segne:

»Meni pač ni treba, da bi znal Vaše okolnosti, jaz se ne mesim v rodbinske razmere, to je Vaša skrb. Vam je treba duš, jaz Vam jih prodajam, pa se boste kesali, zakaj jih niste kupili.«

»Dva rublja« — obljubi Čičikov.

»Uh, za Boga, zameknili ste se v dva rublja, zdaj pa se nečete premkniti od njiju. Povedite pristojno ceno!«

»No, vrag ga odnesi!« — pomisli Čičikov, »še pol rublja dodám temu psù! — Nujte, pol rublja dodajem.«

»No, dovoljajte, tudi jaz Vam povem poslednjo ceno: petdeset rubljev! Gotovo imam izgubo, ceneje nikjer ne kupite tako izvrstnih ljudij!«

»Kakov trdoglavec je to!« — opomni Čičikov sam sebi, dalje pa je glasno in nekako mrzlo govoril: »Dà, resnično . . . . kakor bi to bila, Bog zna, kaka važnost; kje drugjé bi jih dobil zamán. Vsakdo bi mi jih dal z veseljem, samo, da se jih iznebi. Le bedak jih pridržuje in plačuje davek.«

»No, ali pa znate, da take kupčije — jaz govorim le z Vami, prijateljski — niso dovoljene zmerom, a ko bi jaz ali kdo drug povedal to, takšen človek bi ne imel nikakeršne vere več, kar se tiče pogodeb ali drugih koristnih zavez.«

»Gledi, kam meri, ta hudobec!« — pomisli Čičikov, a takoj jako hladnokrvno opomni: »Kakor Vam drago; jaz jih ne kupujem iz nikakeršne potrebe, kar Vi menite, temveč le zato, ker sam hočem. Po dva in pol rublja, ali nečete? — Pa z Bogom!«

»Ne dá se okaniti, nepristopen je!« — pomisli Sobakevič. »No, Bog bodi z Vami, dajte trideset rubljev za dušo, pa jih vzemite!«

»Ne, uverjen sem, da jih nečete prodati; z Bogom!«

»Čakite, čakite!« — klical je Sobakevič, ni izpustil mu roke in stopil mu je na nogo, kajti naš junak je bil pozabil paziti náse, na kazen je moral zastokati in poskočiti na jedni nozi.

»Prosim, prizanašajte! Zdi se mi, da sem Vas vznemiril. Prosim Vas, sédite semkaj-le, prosim!« — Po teh besedah ga je posadil na naslanjač nekako ročno, kakor kak medved, ki je že izučen in zna plesati in kazati razne burke, ko ga vprašujejo: »A pokaži, Miška, kako se babe grejejo?« — Ali: »A kako, Miška, otroci kradejo grah?«

»Preteto, jaz čas tratim; moram hiteti.«

»Posedite minuto, précej Vam povem nekaj prijetnega.« Po teh besedah Sobakevič séde k njemu in mu šepne na uho, kakor kako skrivnost: »Ali bi dali dvajset in pet rubljev?«

»Kaj: dvajset in pet rubljev? — Ne, ne, ne! Ni kopejke ne primaknem.«

Sobakevič umolkne; Čičikov tudi umolkne. Blezu dve minuti je trajalo molčanje. Bagration s svojim krivim nosom je s stene gledal vse to jako zanimivo.

»Kolika je Vaša poslednja cena?« — povpraša napósled Sobakevič.

»Dva in pol rublja.«

»Res je to: Vam je človeška duša, kar pečena repa. Dajte vsaj tri rublje!«

»Ne morem.«

»No, z Vami človek ne more beretati; pa jih vzemite! Izgubo imam, ali jaz sem take pasje nature, da ne morem prebiti, da bi ne ustregel svojemu bližnjemu. Menim, da moram tudi poboto sestaviti, zato da bode vse v redu.«

»To je — dà.«

»No, moral se bodem odpeljati v mesto.«

Tako sta bila sklenila dogovor. Oba sta odločila, da prideta précej družega dné v mesto in zatrdita prodajno poboto. Čičikov Sobakeviča poprosi, naj bi mu dal zapisnik. Sobakevič ga je rad uslišal, odšel je k pisni mizi, svojeróčno jel popisavati vse seljake, ne le njih imen, temveč tudi njih razne pohvalne lastnosti.

Čičikov je v tem od dolzega časa jel ogledavati širokega Sobakeviča zadaj. Ko se je bil ozrl v njegov hrbet, ki je bil širok, kakor kakega čvrstega, debelega konja, in nozi, podobni kakima železnima stebroma, ki jih stavijo po pločnikih — ni mogel vstrpeti, moral je sam sebi opomniti: »No, tebe je obdaril Bog! Res je, kakor govore: slabo si skrojen, pa krepko sešit! . . . Ali si se narodil medvedu podoben, ali pa te je pomedvédilo to zakotno življenje, gospodarstvo, občenje s seljaki, da si zdaj takov, kakor národ govori: človek — podoben kijcu. No, nikakor ne: jaz menim, da bi ti bil tak, kakeršen si zdaj, da so te tudi po šegi odredili in ko bi tudi bil v Petrogradu živel, a ne v tem zakotji. Razlika je samo ta: zdaj pojěš pol ovčjega stegna s kašo vred, tam pa bi užival kakove kotlete s čebulo. Zdaj imaš v svoji oblasti seljake: ti živiš ž njimi v miru, ne varaš jih, zato ne, ker so tvoji — ker bi to tebi škodilo; tam pa bi oblastoval uradnikom, katere bi ti silno mučil, ker bi ne bili seljaci tvoji, ali pa bi novce kradel iz blagajnice! Ne, kdor je tak kijec, ne moreš mu odpreti pestí! A razkleni mu prst ali dva prsta — in bode še huje. Pa naj kateri takih ljudij načne in le

površno preletí kak uk — pa dá vsem tistim, kateri resnično kaj umó — dá znati, da je sam več, nego so oni. Oh, da bi vse takove kijce . . . !«

»Imenik je spisan!« — pové Sobakevič obrnivši se.

»Ali je spisan? — Prosim, dajte ga lê-sem!« — Čičikov imenik preletí z očmi, čudil se je skrbnosti in natančnosti: ni bilo obširno popisano le rokodelstvo, stan, starost in rodbinsko razmerje, ampak ob krajeh so bile zapisane tudi posebne opazke o nravnosti, o treznosti, skratka: vesel je bil pogled v imenik.

»Zdaj pa prosim, dajte mi zadatek (aro)« — opomni Sobakevič.

»Čemu Vam bode zadatek? — Jutri v mestu do-
boste ves kup.«

»Znajte, to je takov običaj« — opomni Sobakevič.

»Ne znam, kako bi Vam dal zadatek: nisem vzel s seboj novcev. No, dejte, deset rubljev imam pri sebi.«

»Deset rubljev je premalo! Dajte mi vsaj petdeset rubljev!«

Čičikov se je začel izgovarjati, da nima novcev, ali Sobakevič ga je prijel, da ima novce, tako trdo, da je izvlekel še kosec popirja ter opomnil: »Prosim, náte še petnajst rubljev, torej je vsega skupaj dvajset in pet rubljev. Prosim, dajte mi le pobotnico.«

»Čemu Vam bode pobotnica?«

»Bolje je, da ima pobotnico človek. Čas se izpre-
minja . . . vse se utegne pripetiti.«

»Dobro je, dajte lê-sem novce.«

»Zakaj bi précej dal novce? — Gledite, v moji roci so; kadar mi napišete pobotnico, potlej pa jih do-
boste takoj.«

»Ali prosim Vas, kako bi spisal pobotnico? — Prej moram videti novce.«

Čičikov popir iz svojih rok izpustí v roci Sobake-
viču, kateri se je približal mizi, pokríl ga s prsti leve roke, z desnico pa je na kosec popirja zapisal, da je zadatek — dvajset in pet rubljev v asignatih prejel za prodane duše. Ko je bil napisal pobotnico, pregledal je še jedenkrat asiginate.

»Ti novci so že stari!« — opomni Sobakevič, ko je ogledal popir na svetlobi, »raztrgani so, no, pa prijateljem ni na mari to.«

»Kijec, kijec!« — pomisli Čičikov, »menda bi rad, da bi še kaj pridel!«

»Ali ženskih nečete?«

»Ne, hvalim.«

»Dal bi jih cenéno. Ker sva prijatelja, po rublji dušo.«

»Ne, ženskih ne potrebujem.«

»No, ker jih ne potrebujete, ni vredno, da bi govorila o tem. Ugodek nima nikakeršnega zakona: ta ima rad popa, ta popico, trdi pregovor.«

»Rad bi Vas še poprosil, da bi ta pogodba ostala skrivna« — razodel se je Čičikov, ko je odhajal.

»Dà, sàj to je samo ob sebi jasno. Priče nama ni treba nikakeršne: kar dobri prijatelji sklenó, to mora ostati med njimi. Zdravstvujte! Zahvaljujem se Vam, ker ste me pohodili; prosim, ne pozabite náme nì posléj, kadar boste zopet utegnili, pa me pohodite, na kratek čas. Morda se zopet naključí, da postreževa drug družemu.«

»Kaj še!« — mislil je Čičikov, ko je sedal v bričko. »Dva in pol rublja za mrtvo dušo je izpulil iz mene, vražji slepar!«

Nejevoljen je bil na Sobakevičevo vedenje. Znanca sva, pri gubernatorji sva se videla — in pri policijskem načelniku, ali ponašal se je, kakor bi bila popolna tujca — za nič, pa je vzel novce. Ko je brička odhajala z dvora, ozrl se je nazaj in uveril, da Sobakevič še zmerom stoji na krilci — in, kar je bilo videti, da gleda za gôstom, da bi rad znal, kod pojde.

»Hinavec, še zmerom preži!« — izpregovoril je skozi zobe in Selifanu ukazal, naj zavije mimo seljaških hiš in odpelje tako, da voza ne bodo lahko videli s strani gospodskega dvora. Hotel se je odpeljati še k Pljuškinu, kateremu so, kar mu je bil Sobakevič povedal, seljaci umirali, kakor muhe, a ni hotel, da bi bil Sobakevič to znal. Ko je brička že bila konci vasi, poklical je k sebi nekega kmeta, ki je težko bruno bil zadel na cesti in kakor kak neumoren mravljinec — vlekkel ga na rami k svoji koči.

»Hoj, bradač, kod cesta drži k Pljuškinu, a menda ne mimo gospodskega dóma?«

Videti je bilo, da je kmeta v zadrego pehnilo to vprašanje.

»Ali ne znaš tega?«

»Ne znam, gospod, ne znam.«

»Uh, ti, sivolas si že, pa si tako neumen, da ne poznaš Pljuškina, tega skopuha, ki tako zeló strada ljudi!«

»A, zakrpani, zakrpani!« — vsikrikne kmet. K besedi: zakrpani je pridela še nekovo jako ugodno, ali v društvenem razgovoru nepotrebno ime, zato ga opuščamo. Sicer pa lahko verjame človek, da je baš priličen bil izraz, kajti Čičikov je sedeč v brički še zmerom se smijal, dasi je seljak že kdaj bil izginil njegovim očem.

Silno se izraža ruski národ! Kadar komu nadevlje kak priimek, podeduje ga njegov rod in potomstvo, s seboj ga odnese v službo in odpust in v Petrograd in na kraj svetá; a dasi je potlej premeten in dasi zboljša svoje životno torišče — nič ne pomaga vse: priimek kroka na vse svoje vranje grlo in jasno priča, odkod je vzletel ptič. Kar je vrlo izmišljeno, to se prime, to je stanovito, zapisano je, ni s sekiro ne odrobiš tega. A korenito je vse, kar izvira iz globine v Ruski, kjer ni Nemca, ni Čuhonca (Finnländer), ni nikakeršnih drugih plemen — kjer je vse le zgolj samorast, živ in bujen ruski um, kateri ne seza po besedo v žep, kateri besede ne kuje tako, kakor kloča vali piščance, temveč nadevlje priimke tako, kakor kolke prilepljajo na popotne liste, da vedno trajajo in da ni živa duša ne more prideti ničesar, kakov imaš n. pr.: nos, ali kaki ste tvoji ustni: samo jedna poteza te riše od vrha do tal.

Kakor je neizmerno mnogo cerkev, samostanov s kúpolami, z zvoníci in križi razsutih po sveti, blagoslovljeni Ruski, tako se po zemskem obrazi širi, tako mrgoli in roji neznanska množina plemen, pokolenij in národov. A vsak národ v sebi nosi zalog močij, národ — poln stvaréčih duševnih sposobnostij, očitih svojih vlastitostij in družih božjih darov, vsak tak národ se po svoje od družih národov odlikuje s svojimi besedami, s katerimi izraža, kakov je kak predmet, in izraža vlastnega svojega značaja del. Britančeva beseda se ponaša

s predorom v srce in z modrim poznanjem človeškega življenja; kakor kak ugíbičen gizdalin — netrajna Francoževa beseda blisne in izgine; ostro izumlja svojo — ne vsakomu pristopno umno suhoparno besedo Nemeč; ali ni besede, katera bi bila tako drzovita in krepka, katera bi iz srca samega izvirala, kipela in se živo otrinjala tako, kakor ruska beseda.

VI.

Prej, davno, za mladostnih lét, za lét nepovratno minulega detinstva me je veselilo vselej, kadar sem se prvič peljal v kako mesto: tisto mi je bilo, ali sem prišel v kako vas, ali v kako revno okrajno mestece, ali pa v kakovo selo ali trg — zvedavi mladostni pogled je povsod nahajal mnogo zanimivega. Vsaka zgrada, vse, kar je na sebi imelo kakeršne koli znatne posebnosti znamenje — vse me je ustavljalo in zanimalo. Ali je bil kak državten dom, kamenit, s polovico slepih oken, popolnoma osamel, stoječ sredi lesenih, otesanih jednonadstropnih meščanskih koč in domceev, ali je bila kaka okrogla, pravilna kúpola, obita z belim kositarjem in ki se je ponašala nad novo cerkvijo — belo, kakor sneg, ali če je bilo kako trgovišče, ali bil kakov malomesten gizdalin, ki sem ga srečal sredi mesta — nič ni ušlo moji bistri, véрни pozornosti, pokazal sem nos iz svojega popotnega voza in gledal dotléj še neznani kroj kake suknje in lesene zabojece z žebliji, z žepom, ki se je žolto smijalo zdaleč, zabojece s suhim grozdjičem in mijlom, ki je gledalo skozi vrata iz prodajalnice tega ali tega branjevca, steklenice s suhimi moskovskimi slaščicami — pogledal sem i mimo prišlega vojaškega častnika, ki je — Bog zna iz katerega gubernija bil prišel dolgočasit se v mesto na deželi, tudi sem pogledal trgovca, ki je na brzem vozi v sibirskem kožuhu izginil mimo mene — ter sem v mislih odletel za njim in se zameknil v žalostno življenje v Sibiriji. Če je mimo prišel okrajnih uradnikov kateri — takoj sem se zamislil: kam ide, ali na večerjo h kateremu izmed svojih prijateljev, ali narávnost domóv, da na krilci posedí kake pol ure, zato ker se ni še čisto zgostil mrak, potlej pa — da k večerji

séde z materjo, s soprogo, z nje sestro in z vso družino vred; premišljal sem, o čem se bodo razgovarjali, ko služabnica ali mladič v omazani kurtki po večerji pri-
nese lojevo svečo v prastarem, domačem svečniku. Ko sem se peljal in bližal selu kakega vlastelina, zvedavo sem gledal visoki, ozki, leseni zvonik, ali široko, temno, leseno staro cerkvo. Vabljivo so se mi zdaleč skozi zeleno drevje smijali beli dimniki, smijala se vlastelinovega domú rdeča streha, in nestrpno sem čakal, kdaj se na obe strani razdelé vrtovi, ki so skrivali dom, in se mi pokaže z vso svojo — tačas še do céla prijazno zunan-
jostjo; rad bi bil po njem ugenil, kdo je pomješčik sam, ali je debel, ali ima sinove, ali svojih šest hčerij z jasnim deviškim smehom, ali so črnoôke in ali je go-
spodar veseljak — ali je čmeren, kakeršni so septembra meseca poslednji dnevi, ali gleda v koledar in govori mladezni o dolgočasni rži in pšenici.

Zdaj se hladnokrvno peljem v sleharno neznano selo in hladnokrvno ogledujem njega navadno zunanost; moji ohlajeni obraznosti nič skoro ni več prijetno, nič smešno, in to, kar bi mi prejšnja leta bilo vnetje vzbudilo v licih, smeh in žive besede, to me mijeva, usta pak pridno molčé. O mladost! O mladostna čvrstost!

Ko je Čičikov premišljal in se tiho smijal priimku, kateri so bili seljaci nadedi Pljuškinu, ni opazil ni, da se je pripeljal na sredo razsežnega sela z mnogimi kočami in ulicami. Ali brzo ga je na to spomnil krepek udarec, ki mu ga je dal leseni pločnik, s katerim v primerji mestni kameniti pločnik ni bil ni senca. Ta bruna so se zdaj dvigala, zdaj so padala, kakor tipke na klavirji, in kak neoprezen popotnik je lahko na čelo dobil nekoliko búnek ali modrih rogov, ali pa se je pripetilo, da si je s svojimi zobmi odgriznil jezika kosec. Čičikov je na vseh lesenih kočah opazil neko posebno razpadlost: bruna so na kočah bila temna in stara; streh je mnogo bilo luknjastih, kakor rešeto; na nekaterih je bilo samo sléme, in strani so bile podobne rebrom. Videlo se je, da so sami gospodarji skódle in deské odnesli z njih, ker so bili uverjeni, a po pravici, da jih ne branijo dežja, o suhem vremeni pa da jih ni treba — in da ni treba lenobe pasti po kočah, dokler je dosti prostora v

krēmi in na cesti, skratka: kjer hočeš. Okna po kočah niso imela šip, nekatera so bila zatlačena s cunjami ali s kožuhovino; majhni pomóli z držaji pod strehami, ni znano, zakaj so jih imeli po nekaterih ruskih kočah, pomóli so bili nagneni in črni. Za kočami so na mnogih prostorih kar cele vrste bile ogromnih žitnih razstavek, ki so, kar je bilo kazno, že dolgo stale pod milim nebom. Njih barva je bila podobna staremu, slabo žganemu opečju, po vrhi je rasel vsakojak plevel — dà, ob stranéh se jih je že grmovje oprijemalo. Žito je bilo, to se je videlo, gospodsko žito.

Za žitnimi razstavkami in za bornimi kočami sta se v čistem zraci zdaj na desni, zdaj na levi strani, kakor se je obračala brička, ponašali dve selski cerkvi, druga poleg druge: jedna je bila zapuščena, lesena, jedna pa kamenita, zid je imela žolto pobarvan, in zamazana je bila in preometana. Malo po malo se je začel kazati gospodski dom, in napósled se je ves pokazal na tistem prostoru, kjer se je končala vrsta hiš, a namesti njih se je prikazala vrsta samih vrtov, ograjenih z nizkim, tam pa tam polomljenim plotom. Kakor kak star invalid, takšen je bil ta čudoviti, neizmerno dolgi grad. Nekoliko ga je bilo jednonadstropnega, nekoliko pa dvenadstropnega; na temni strehi, ki ni povsodi varno zavétovala njegove starosti, stala sta drug proti družemu dva belvedera, oba sta že bila polurazpadla in brez barve, ki ja je nekđaj krasila. Domú stene so tam pa tam kazale golo opečje, kazno je bilo, da so jih mnogo preskušale vsakojake neugode: dež, viharji in jesensko vreme. Okni ste bili samo dve odprti, vsa druga okna so bila zaprta z oknicami ali pa zabita z deskámi. A tudi odprti okni ste bili nekako slepi; na jednom izmed njiju je lepel trioglat moder popir, ki sladkor zavijajo vánj.

Za domom je ležal star, prostoren vrt, sezal je za selo in se izgubljal v polji, ves je bil porasten in zane-marjen, videti je bilo, da sam oživlja to veliko selo in da očesu le sam ugaja z živo svojo pustoto. Kakor zeleni oblaki in nepravilne, trepetajoče listnate kúpole, tako so na nébnem obzoru ležali in se družili vrhovi svobodno in košato rastočega drevja. Belo, orjaško brézovo deblo, kateremu je bila burja ali nevihta od-

čehnili vrh, gledalo je iz zelene goščave in molelo v zrak, kakor kak pravilen, jasen slop od marmorja; brézo-vega vrha naklonjeni, ostri izlom se je človeku zdel, da je v primerji z beloto ostalega debla podoben kakovi čapki ali kaki črni ptici. Hmelj, ki se je dvigal ob brézovem grmu, ob jerebiki in léševji in ki je sezal po vrhu vsega plotu — hmelj je napósled rasel kvišku in se ob zlomljeni brézi vil do polovice debla. Od debla srede je visel nizdolu in vezal drugih dreves vrhovje ali pa se vspenjal v zrak in zvijal v prstane in tenke krožce, katere je na láhko zibala sapica. Tam pa tam se je strinjalo zeleno grmovje, obsevalo ga je solnce, sredi njega si videl nerazsvetljeno praznoto, podobno temnemu žrelu; ves vrt je bil zavit v senco in le malo si po njegovih črnih tleh videl ozko stezico, potrte držaje, zapuščene sénécnice, kake vrbe otli, strhli štor, kakov siv čapižnik, ki je, kakor goste ščetine, za vrbo molil suho svoje listje in vejevje, katero se je prepletalo v strašni goščavi, napósled pa si videl mlad javor, iztezajoč od strani zelene svoje veje, izmed katerih pod neko vejo je, Bog zna, kako, solnce prediralo, da je javor bil prozoren in ognjen, da je čudovito gorel v tej gosti temi. Na stráni, popolnoma konci vrta je nekoliko visokih jesenov v svojih gibkih vrhéh zibalo ogromna krokarska gnezda. Nekaterim izmed njih so nizdolu visele načéhnene, a ne do dobra odtrgane veje s suhim listjem vred, skratka: vse je bilo lepo, kakor tega ne izumlja ni priroda, ni umetelnost, temveč kakor je to le takrat, kadar se obe združujeti, kadar priroda zvrhováčena, često nezmiselna človeška dela obdólbe s popravljajočim svojim dletom, kadar olajša to, kar je pretežko, kadar uniči silno pravilnost in razdirajoče napake, iz katerih gleda neskriti, goli črtež in čudno toploto daje vsemu, kar je ustvarjeno v hladu razmerne čistote in natančnosti.

Po dveh, trijih ovinkih se naš junak napósled pripelje prav pred dom, ki se mu je zdaj pokazal, da je še žalostnejši. Zelena plesnoba je krila borno ogrado in vrata. Dvorišče je bilo polno samih zgrad: zakladnic, kletij — očito zapuščenih; poleg njih so na desni in na levi stráni bila vrata na druga dvorišča. Vse je pripovedovalo, da so nekdam tu gospodarili v razširnem

razmerji, ali zdaj je bilo vse žalostno. Ni bilo nikogar, da bi bil oživil ta obraz — niso se odpirala vrata, niso prihajali ljudje od nikoder, nikjer ni bilo nikakeršnega domačega dela. Samo velika vrata so bila odprta, a zaradi tega, ker se je na dvor pripeljal neki kmet na polnem, s štorijo pokritem vozi — kakor nalašč zato, da je oživil ta mrtvi prizor: sicer so tudi ta vrata bila zaprta, kajti na verižici je visela ogromna ključanica. V jedni izmed dotičnih zgrad Čičikov takoj opazi nekovo osobo, katera se je precej začela kregati s kmetom, ki se je bil pripeljal na vozi. Dolgo časa se ni mogel uveriti, ali je ta osoba moški ali ženska. Nje obleka je bila popolnoma nedoločna, jako podobna je bila vrhnemu ženskemu ogrinjalu; na glavi je imela ponočno čapko, kakeršne nosevajo selske služabnice; le glas se mu je zdel, da ni žensk, da je nekoliko prehipav.

»Ženska je to!« — pomislil je, a precej je pristavil: »Ni ženska! — Pa je vendar-le ženska!« — potrdil je naposled, ko jo je bil natančneje ogledal.

Osoba pak je njega ogledala tudi pozorno. Videti je bilo, da ji je gost nenavadna prikazen, ker ni motrila samo njega, temveč tudi Selifana in konje od repov do gobcev. Ker so ji ključi viseli od pasa in ker se je dosti ponosno pričkala s kmetom, menil je Čičikov, da je gotovo ključarica.

»Čuj, mamica,« izpregovoril je, ko je bil zlezl iz bričke, in povprašal je, »ali je gospodar . . . —.«

»Ni ga domá« — ustavi ga ključarica, ni čakala, da bi bil izgovoril vprašanje: »Ali kaj bi radi?«

»Potrebe imam.«

»Idite v sobo!« — reče ključarica, obrne se in mu pokaže hrbet, pobeljen z moko, nekoliko niže pa je imela veliko luknjo v obleki.

Čičikov stopi v temno, široko vežo, v kateri je bilo hladno, kakor v kaki kleti. Iz veže je prišel v sobo, ki je bila tudi temna, razsvetljena je bila le toliko, kolikor je svetlobe prediralo skozi široko režo pod durimi. Ko Čičikov odpre te duri, pride naposled na svetlobo, ali iznenadila ga je nerednost, ki je bila pokazala se mu. Razvlaka je pričala, kakor bi bili po vsem domu prali tla ter lê-sem začasno znesli vse posobje. Na jedni

mizi je stal nekov polomljen stol, a poleg stola je bila ura s stoječim majalom, h kateremu je bil pajek že pripradel svojo mrežo. Na jedni izmed sten je bila naslonjena omara s staro srebrnino, s steklenicami in s kitajskim porcelanom. Na pisni mizi z vloženo biserno mozajiko, ki se je tu pa tam bila že izluščila in je za seboj zapustila rumenkaste žlebiče, napolnjene s klejem, na tej mizi je ležalo mnogo vsakojakih rečij: gramada drobno popisanega popirja, pokritega s kameneno ploščico z jajcem na vrhu, nekova stara knjiga z usnjem oplatičena in rdeče obrezana, popolnoma suha limona, velika, kakor lešnik, držaj — kos naslanjača, čašica z nekovo tekočino in s trijemi muhami, pokrita je bila z listom, pečatnega voska kosec, kosec zaplate, dve črnilkasti peresi, suhi, kakor jetika, in popolnoma orumenelo bezalo, s katerim si je gospodar trebil zobé morda še prej, predno so Francozje napadli Moskvo.

Ob stenah je brez vsakeršnega razbora viselo nekoliko obrazov, ki so jako tesno bili obešeni drug poleg drugega. Jeden izmed teh obrazov je bil dolg, ožoltel bakrorez nekove bitke z ogromnimi bobni, s kričečimi vojščaki v trioglatih klobucih in s tonéčimi konji vred; obraz ni imel šipe, a vdelan je bil v okvirji od višnjevega lesa s tenkimi bronastimi progami in z bronastimi krožci na ogleh. Poleg tega bakroreza je pol stene zakrival ogromen, očrnel obraz, naslikan z rdečimi bôjami; kazal je cvetje, sadje, razrezano dinjo, divje svinje rilec, in za nozi obešeno raco. Sredi stropa je visel lesteneč v platneni vreči, ki jo je kril prah, da je bila podobna svilenemu zapredku, v katerem leži črv. V koti v sobi je bilo na kup zmetano vse to, kar je bilo malopridno in kar ni bilo vredno, da bi bilo ležalo po mizah. Kaj je vse bilo na kupu, to bi težko dopovedal človek, kajti na njem je bilo toliko prahu, da bi bil vsakdo, kdor bi se ga bil samo doteknil, na roci dobil rokavici; najočiteje je iz tega kupa sezalo neke lopate pol lesenega toporišča in gledal nekovega starega čevlja podplat. Nikakor bi človek ne bil mogel lahko zatrditi, da kaka živa stvar biva v tej sobi, ko bi njenega bivanja ne bil pričal star, ponošen kalpak (ponočna čapka), ki je ležal na mizi. Ko je Čičikov ogledaval to čudovito lepotijo, odpró se

stranske duri in prišla je tista ključarica, katero je bil srečal na dvoru. Ali takoj je opazil, da je to skoro gotovejše ključar, nego ključarica: ključarica vsaj ne brije brade, ta pa jo je bril, a znalo se je, da dovolj redko: ves podbradek z dolénjim delom lic je imel podoben česálu z železnimi ščetinami, s kakeršnimi konje čistijo po stajah. Čičikov je vprašujoče nabral svoj obraz in nestrpljivo je čakal, kaj mu ključar hoče povedati. Ključar pa je tudi sam čakal, kaj mu Čičikov pové. Čičikov se je čudil tej nenavadni zadregi, zato se napósled ojači ter povpraša:

»Ali je gospodar domá, ali kje je?«

»Tukaj je gospodar« — odgovori ključar.

»Kje je?« — povpraša Čičikov.

»Ali si, batjuška, slep, ali kaj li?!« — začudi se ključar. »Oh, sàj sem jaz gospodar!«

Po teh besedah naš junak nehoté stopi nazaj — in pozorno ga je gledal. Priliko je imel, da je že videl vsakovrstne ljudi — tudi take, kakeršnih ni čitatelji, ni mi morda ne bodemo videli nikoli, takovega pa Čičikov ni videl še nikdar. Njegovo lice ni kazalo ničesa nenavadnega; skoro je bilo táko, kakeršne imajo obraze mnogi mršavi starci; le brada mu je molela daleč naprej, da jo je vsak pot moral zakriti z robcem, zato da ni pljunil vánjo; njegove drobne oči niso bile še ugasnile, begale so in gledale izpod visoko vzraslih obrvij tako, kakor kaki miški, kadar iz temnih lukenj pokažeti rtasta svoja gobčka, vlečeti na uha, migljati z brkami in se ozirati, ali ni kje, kjer-koli, skrit kak maček ali kakov preširen deček, in oprezno duhati zrak. Mnogo znamenitejša je bila njegova obleka. Z nikakeršnim pomočkom, z nikakovim trudom nisi se mogel uveriti, od kake tkanine je bil njegov halat: rokava in prednja dela sta bila tako omaščena in svetla, da sta bila podobna juhtini, od katere delajo obutalo; zadaj so mu namesti dveh delov mahali štirje deli, iz katerih je lezel podmetek od gozdne volne. Krog vratú je tudi imel privezано nekaj, česar nisi mogel lahko razložiti, ali je kaka nogovica, ali povezek,*) ali

*) S povezkom si kmetske ruske deve obezujejo glavé.

kakov ovòj, samo ovratnica ni bila; skratka: ko bi ga Čičikov bil srečal tako oblečenega — kjer si bodi pri cerkvenih vratih, gotovo bi mu bil dal bakren groš; junaku svojemu na čast moramo razodeti, da je bil usmiljenega srca in da ni mogel nikakor strpeti, da bi o priliki ubogemu človeku ne bil dal bakrenega groša. Ali pred njim ni stal prosjak, pred njim je stal vlastelin. Ta vlastelin je imel tisoč duš, in le poskusil naj bi bil kdo ter kje drugje našel toliko žita, moke v zalogi, toliko zakladnic in suš — tako napolnjenih s toliko množino platna, sukna, ustrojene in surove ovčine, suhih rib in vsakojakega sadja in pridelka.

Kdor je pogledal na njegov družinski dvor, kjer je na izbor bilo prigrtovljenega mnogo vsakovrstnega lesa in posodja, ki ga domačin še nikoli ni rabil, zazdelo se mu je, da je gospodar, kakor koli, prišel bil v Moskvo na trg, kamor vsak dan zahajajo brze tetike in svekrve, a kuharice za njimi, zato da kupujejo, česar gospodarstvo zahteva in kjer cele gramade leži vsakeršnega lesa, otesanega, ostruganega, oglajenega in pletenega: bečki, polubečki, čebri, kolomaznice, ročke z ušesi in brez ušes, košare, čajne, mikalniki, kebli, v katere ženstvo poklada posodje svoje, krabiče od tenke, obeljene topolovine, pletenine iz bezgóvega lesa in mnogo vsega, česar potrebujejo v bogati in ubogi Ruski. Ali čemu je Pljuškin potreboval toliko teh zdelkov? — Vse svoje žive dni bi jih ne bil mogel porabiti, da je imel i dve taki imenji, kakeršno je bilo njegovo; ali njemu se je zdelo, da je vsega tega še premalo.

Ker ni bil zadovoljen s tem, hodil je vsak dan po ulicah svojega sela, skrivaj pogledaval pod mostove in brvi in vse, kar se je pokazalo njegovemu očesu, star podplat, ženske coklje, kak žebelj, prsteno čepinjo — vse je pobral in znašal na ta kùp, kateri je Čičikov videl v kotu v sobi. »Hoj, ribič je že prišel na lov« — opominjali so kmetje, ko so ga videli, da ide za plenom. A resnično je bilo to: za njim ni bilo treba pometati ulic: če se je pripetilo, da je kak dostojanstvenik prijezdil v selo, pa si je ostrogo strl — ta ostroga je takoj prišla na znano gramado; če je kaka ženska pri studenci pozabila védro, odnesel je tudi védro domóv. Sicer pa,

če ga je zalótil kateri seljakov in uveril, da je to ali to njegovo, ni se prepiral, précej je nazaj dal prisvojeno reč; kakor hitro pa je bila na kupu, vse je bilo zamán: bogmal se je, da je reč njegova, da jo je ta in ta čas kupil od tega in tega, ali pa, da mu jo je zapustil ded. V svoji sobi je Pljuškin s tal pobral vse, kar je le kdaj zagledal: kosec pečatnega voska, odrezek popirja, peresce — in vse je metal ali na pisno mizo, ali pa na okno.

Ali vendar je bil čas, ko je bil do céla skrben gospodar; oženjen je bil in imel je rodovino; sosed se je vozil k njemu na obed in zato, da ga je poslušal in se učil, kako mora gospodariti in modro varčen biti! Vse je živo napredovalo in se vršilo v pravem razmerji: imel je málne, stope, suknerske tovarne, mizarnice, tkalnice; povsodi je bilo ostro gospodarjevo okó — kakor kak marljiv pajek, tako skrbno in čilo je begal po vseh konceh svoje gospodarstvene pajčevine. Posebno krepkega čustva niso kazale njegovega lica črte, iz očij pa mu je sijal um; njegova beseda je bila pretkana s svetovno izkušnostjo in znanostjo, da ga je gôst rad poslušal; uljudno in zgovorno gospodinjo je slavila gostoljubost; gôstom naproti sta prihajali dve milovidni hčerki, obe sveži in belopolti, kakor vrtnici; tekal je naproti tudi sinek, vesel mladiček, in poljubil je vsakoga, ali je gôstu bilo drago ali ne, to mu ni bilo na mari. V dómu so bila tačas odprta vsa okna; »entresol« je bil bivališče učitelja — Francoza, kateri se je lepo bril in kateri je bil izvrsten lovec: vsak dan je k obedu prinesel ali dívjih petelinov ali pa nekoliko rac, časih tudi vrabčjih jajec, od katerih si je dajal cvrtje napravljati, zato ker ga v dómu nihče drug ni jedel. V »entresolu« je tudi živela njegova deželanka, obeh deklic učiteljica. Gospodar je obedovat prihajal v sjurtuku, dasi nekoliko ponošenem, toda vendar snažnem, komolca sta bila v redu, nikjer ni bilo nikakeršne zaplate. Ali dobra gospodinja je umrla; šop ključev in s ključi vred manjše skrbi so se preselile nánj. Pljuškina se je lotila nemirnost, in kakeršni so vsi vdovci, sumnjivejši in sumnjivejši — skopejši in skopejši je bil. Starejši hčeri Aleksandri Stepanovni ni mogel popolnoma upati, pa je prav bilo to, kajti Aleksandra Stepanovna je skoro pobegnila z nekovim štabnim

konjiškim stotnikom, Bog zna, katerega polka, in dala se je brzo pozakoniti ž njim v neki selski cerkvi, znala je, da oča črti dostojanstvenike, čudovito je sodil vojščake in menil, da so vsi kartači in razsipalci. Oča ji je namesti popotnine poslal svoje prokletstvo, da bi bil šel za njo, to mu ni bilo na mari. V dómu je bilo tem pusteje. V gospodarji je začela bolj in bolj domačiti se skopost; med njegovimi trdimi lasmi se je prikazala sivost, nje vérna tovarišica pa je pomogla, da se je razvijala še vspešneje. Učitelj Francoz je moral zapustiti dom, ker je sinu bil napoknil čas, da odide v službo; madamo je zapodil, ker se je bilo pokazalo, da ni popolnoma nedolžna, kar se je tikalo Aleksandre Stepanovne in njenega ubega; sin, ki ga je oča bil poslal v gubernijsko mesto, da prevzame, kar je roditelj želel, službo pri sodišči, sklenil je rajši, da pojde na vojsko — in pisal je očetu, ko je bil že vojščak, in poprosil ga novcev za vojaško obleko. Sam ob sebi človek lahko umeje, da je prejel, kakor prosti národ govori — starega vraga. Napósled mu je umrla poslednja hči, ki je bila ž njim ostala v dómu, a starec je bil potlej sam svojega bogastva stražnik, váruh in oskrbnik.

Samotno življenje, to je pridno razvnelo njegovo zveščelost, katera, kar je znano lakotuje, kakor volk: čim več použije, tem gladnejša je; človečanska čutja, katera sicer niso globokih korenin imela v njem, gasnila so in gasnila in dan za dnevom tonila v tej žalostni razvalini. Kakor nalašč, da se je potrdilo njegovo mnenje o vojščakih: pripetilo se je, da je njegov sin zakartal, kar je imel; poslal mu je iz vse svoje duše očinsko prokletstvo in nikoli več mu ni bilo na misli, ali je še na sveti, ali ne. Vsako leto je katero izmed oken zabil v svojem dómu, napósled ste bili odprti samo dve okni, katerih jedno je, kar čitatelj že zna, zalepljeno bilo s popirjem; sleharno leto so s pozorišča ginile in ginile njegovega gospodarstva bistvenosti — in njegovo razkaljeno okó se je obračalo v popirčke in peresa, katera je pobéral po svoji sobi; Pljuškin je bil nepristopnejši in nepristopnejši trgovcem, ki so prihajali k njemu kupovat gospodarskih pridelkov; trgovci so se pogajali in pogajali o vsaki priliki, napósled pa so ga popustili in

mu oponašali, da je vrag, ne človek; senó in žito je gnilo, ostrnice so se izpreminjale v gnoj, najbolj bi bile ugajale zéljnikom; moka po shrambah mu je kamenela, da so jo morali premetavati; sukno, platno in domače tvorine so peréle tako strašno, da so razpadale v prah. Pljuškin sam ni več znal, koliko je imel tega ali tega, pomnil je le to, kje v omari stoji steklenica z ostankom nekovega izžetka, zaznamenoval je bil to steklenico, zato da bi mu nihče ne bil tatinski izpil dotične tekočine, in pomnil je, kje leži peró in pečatni vosek. V tem so dohodki stekali se tako, kakor prej, kmet je vsako leto moral plačati toliko obrokov, kolikor jih je prej plačeval, toliko je morala i vsaka ženska prinesiti orehov in toliko je morala natkati platna vsaka tkalka. Vse to so gramadili po skladiščih in vse je gnilo in perélo, da, celó Pljuškin se je napósled izpremenil v neko človeško gnilobo.

Aleksandra Stepanovna se je dvakrat bila s svojim malim sinkom vred pripeljala, nadejala se je, da kaj dobode; kazno je bilo, da nestalno življenje s štabnim konjiškim stotnikom ni bilo tako mično, kakor se je obetaló pred svatbo. Pljuškin ji je prizanesel, tudi je vnučiču dal nekóv gómb, ki je ležal na mizi, da se je igral ž njim, novcev pa ni dal prav nič. O drugi priliki bila je Aleksandra Stepanovna pripeljala se z dvema sinkoma vred in prinesla mu je kolač, da je užival ga, ko je čaj pil, in nov halat, kajti stari očka je imel tak halat, da ni bilo le ostudno, ampak tudi sramotno pogledati ga. Pljuškin je gladil oba vnuka, jednega je posadil na desno, jednega pa na levo koleno — in zibal ja je popolnoma tako, kakor bi bila jezdila vsak svojega konja; vzal je kolač in halat, toda hčeri ni dal ničesar; prazna se je odpeljala Aleksandra Stepanovna.

Takov vlastelin je stal pred Čičikovom! Moramo priznavati, da bi človek podobno prikazen našel malo-kje v Ruski, kjer ima svet rajši razsipnost, nego zveščelost, zato je taka prikazen tem čudovitejša, ker tisti čas v sosedstvu živi vlastelin sijajno in obično, kakor le dopuščajo ruskega gospodarstva razmere. Marsikateri popotnik se ustavi in čudi njegovemu bivališču, ne umeje, kak mogočen carjevič se je nenadoma prikazal med malostnimi, neznatnimi vlastelini: njegovi beli, kameniti

dómi so podobni palačam, na strehah je neizmerna množina dimnikov, belvederov in veternic, po doméh pa ima različne zgrade za pohajajoče gôste. Česa neki nima? — Ima gledališča, plesišča; vso noč so razsvetljeni vrtovi, okrašeni z ognji in s svetilnicami, in godba se razlega po njih. Pol gubernija se je razšlo po vrtu ter se veseli pod drevjem — in nikomur se ne prikaže nič čudovitega in groznega v tej čaralni svetlobi, kjer teatralno iz drevesne gošče gleda z umetelnim svitom ožarjena veja brez svetlega zelenja, a nad vrtom se razprostira še temnejše in resnejše, dvajsetkrat groznejše nočno nebó, drevesom vrhovi pa odmajujejo s svojimi listnatimi glavami in se mračno ozirajo v luč, ki razsvetljuje njih korenine.

Že nekoliko minut je stal Pljuškin, pa ni izpregovoril ni, a Čičikov še zmerom ni mogel začeti razgovora, prevzel ga je bil pogled v gospodarja in na vse, kar je bilo v njegovi sobi. Dolgo se ni mogel spomniti, s kakimi besedami bi razjasnil svojega pohoda razlog. Že se je hotel izraziti v tem zmislu, kako je že mnogo slišal o dobrodejnosti in o redkih sposobnostih njegove duše, zato méni, da je njegova dolžnost, plačati mu svojega češčenja osobno danj; ali vzdržal se je, spomnil se je bil, da bi to bilo preveč kadila. Še jedenkrat je po stráni pogledal vse, kar je bilo v sobi, spomnil se je, da besede: dobrodejnost in redke sposobnosti lahko z vspehom zamení z besedama: gospodarstvo, rednost; ko je bil tako izpremenil svoje besede, povedal je, da je že mnogo čul o gospodarstvu in o redki rednosti njegovega imetja, torej méni, da je dolžan, seznaniti se ž njim in mu osobno razodeti svoje češčenje. Lahko bi bil povedal kak drug, ugodnejši razlog, ali ni mu prišlo na um nič drugega.

Pljuškin je nekaj pogodrnjal med ustnoma, kajti zob ni imel, kaj je pogodrnjal, to ni znano, pa verjetno je, da je bil zmislil tá-le: »Da bi vrag odnesel tebe in tvoje češčenje!« — Ali ker je v Ruski gostoljubnost tako obična, da ni skopuh ne smé razkaliti nje zakonov, zaradi tega je nekoliko razumljivejše pristavil: »Pokorno prosim, sédite! Jaz že dolgo nisem videl nikakeršnega gôsta« — dejal je — »ali da resnico govorim, meni

só gôstje majhna dobrota. Nepriličen običaj je v Ruski to, da se vozijo drug k drugemu, gospodarstvo pa propada . . . in tudi njih konje mora človek rediti s senom! Dolgo je že, kar sem poobedoval, a moja kuhinja je nizka, preostudna, dimnik je skoro do céla razpadel, ko bi zakuril, utegnil bi vstati požar.«

»No, to pa je dobro, to!« — pomisli Čičikov, »sreča je, da sem pri Sobakeviči ujel votruško in lep kos ôvnovine.«

»Vrhu tega pa je še ta nesreča, da ni v vsem gospodarstvu ni pesti sená!« — govoril je Pljuškin dalje. »Pa je tudi resnično to, kako bi se preskrbel ž njim? — svetá imam malo, kmet je len, delati se mu ne ljubi, na mari mu je le, da bi sedel v krčmi . . . dejte, tako se na stare dni človeku godí na sveti!«

»Meni pa so vendar pravili« — opomni Čičikov — »da imate nad tisoč duš!«

»Kdo je povedal to? — A Vi bi mu bili v obraz lahko pljunili, tistemu, ki Vam je povedal to! To je zasmehovalec: hotel se je Vam očito rogati. Pravijo, da imam tisoč duš, le štejte jih, pa jih ne naštejete nič! Poslednja tri leta mi je le-ta preteta vročica pomorila najkorenitejše kmete.«

»Povedite, ali jih je mnogo pomorila?« — povpraša Čičikov bolestno.

»Dà, mnogo jih je umorila.«

»A dovoljate, rad bi znal, koliko je število mrtvih?«

»Osemdeset duš.«

»To ni mogoče.«

»Ne znam legati, batjuška!«

»Dovoljate, da še povprašam: jaz menim, da Vi le-té duše štejete po dnevu poslednjega popisa, ali ne?«

»Ko bi vsaj to bilo samo, pomози Bog!« — odgovori Pljuškin, »po tisti dôbi se je nabralo do sto in dvajset duš.«

»Ali je res?! — Ali sto in dvajset?!« — vsklikne Čičikov in zine od samega zavzetja.

»Ne lažem, batjuška, prestar sem: sedemdeseto leto že živim!« — opomni Pljuškin. Kazno je bilo, da ga je skoro razžalil ta radostni vsklik. Čičikov se je uveril, da

res ni prilično podobno brezčutje do tuje bolesi, zato je précej vzdihnil in povedal, da žaluje ž njim vred.

»Sočutje ne polní žepa« — opomni Pljuškin. »Dejte, v mojem sosedstvu živi nekov kapitan, vrag védi, odkod se je priklatil, in trdí, da je sorodnik moj. ‚Strijec, strijec!‘ — pravi mi — in roko mi poljublja, a kadar me začne milovati, javda tako, da me ušesa bolé. Obraz ima popolnoma rdeč: jako rad pije žganje in čaj. Gotovo je, ko je bil v službi částnik, razsipal novce, ali pa ga je mamila kaka glumačica, zato ga zdaj boli tuja nesreča.«

Čičikov se jame truditi, kako bi mu razjasnil, da njegovo sočutje ni tako, kakeršno je kapitanovo, in da mu to lahko dokaže, ne s praznimi besedami, temveč dejanjski ter mu takoj, ne da bi odlagal to okolnost, ampak brez vsakojakih ovinkov kar na mestu razodevlje, da se rad posvečuje dolžnosti, da spleča davek za vse kmete, kateri so pomrli od takega nesrečnega slučaja.

Ta predlog je, kar se je videlo, popolnoma iznenadil Pljuškina. Izbuli oči in dolgo ga je motril, napósled pa povprašal: »Ali niste bili Vi, batjuška, v vojaški službi?«

»Ne« — odgovori Čičikov dosti lisjaški, »jaz sem bil v državni službi.«

»Ali v državni službi ste bili?!« — začudi se Pljuškin in začne mrdati z ustnoma, kakor bi bil kaj zvečil. »Ali kako je to? — Sàj to Vam bode samemu na kvar!«

»Da bi Vam le ustregel, rad trpim i kvar.«

»Oh, batjuška! Oh, dobrotnik moj!« — vskrikne Pljuškin, od same radosti ni opazil, da mu je iz nosnice — jako nekažno bil prilezel tobak, kakor gosta kava, in da je izza halata, ki se je bil razgrnil, pogledala obleka, ne posebno ugodna očesu. »Kako ste potešili starca! Oh, Gospod Bog, oh, rešnik moj ste Vi!« . . . . Ni mogel dalje govoriti. Ali ni bila pretekla še minuta, že je ta radost, ki se je bila migoma prikazala na njegovem drevenem lici, tudi, kakor bi trenil, izginila, kakor bi je ne bil kar nič občutil, in njegovega obraza se zopet polasti prejšnji skrbni izraz. Otrl se je z robcem, zvil ga v klobko in si jel ž njim otirati vrhnje ustno.

»Kako pa to mislite, z Vašim dovoljenjem, da ne bi razsrdil Vas, ali menite vsako leto davek plačati zánje? — Ali boste meni dajali novce, ali uradni blagajnici?«

»Nujva, tako storiva: midva spiševa prodajno poboto, kakor bi duše bile še žive in kakor bi jih bili Vi meni prodali.«

»Dà, prodajno poboto....« — potrdi Pljuškin, zamisli se, a zopet začne mrdati z ustnoma, kakor bi bil kaj zvečil. »Prodajno poboto — zopet troški. Uradniki nimajo prav nič vesti! Nekdaj je bilo dovolj pol rublja in vrečico moke, sedaj pa jim pošlji vrhovàt voz pšena, prideni pa tudi rdeč bankovec*) — tako hrepené po novcih! Jaz sam ne znam tega, zakaj nihče svoje pozornosti ne obrne na to. No, jaz bi se mu zahvalil: Bog ti povrni to! Časih lepa beseda lepo mesto najde. Naj reče kdo, kar hoče, hvaležnost gane vsakoga.«

»No, tebe, menim, da bi ne genila!« — pomisli Čičikov in takoj pové, ker ga česti, da rad prevzame i prodajne pobote troške.

Ko je bil Pljuškin zvedel, da Čičikov prevzame tudi prodajne pobote troške, uveril se je, da je gòst popoln bedak in da samo laže, da je bil v državni službi, da je gotovo bil kakov častnik in da je begal za glumačicami. Poleg vsega tega pa vendar ni mogel zatajiti svoje radosti ter je voščil vsakojake blagosti njemu, in tudi njegovim otrokom, dasi ga ni bil povprašal, ali ima kaj otrók, ali ne. Stopi k oknu, potrka s prsti na šipo in zavpije:

»Hoj, Proška!«

Minuto kesneje je Čičikov zaslišal, da je nekdo silno pribežal na stopnice, dolgo se motal tam in topotal z obutalom, napósled pa so se odprle duri — in v sobo stopi Proška, blizu trinajstleten mladič v tolikih čevljih: ko je stopal, da so mu zmerom uhajali z nog. Zakaj je Proška imel tako velike čevlje, to čitatelj précej zvé: Pljuškin je imel za vso družino, kolikor je imel je v svojem dómu, samo jedno obutalo, katero je zmerom moralo biti pri stopnicah. Kogar izmed družine je vlastelin po-

*) V Ruski so bankovci po pet rubljev — modri, po deset rubljev pa — rdeči.

klical v svojo sobo, vsak je navadno bos priskakal po dvorišči in k stopnicam prišedši obul čevlje ter obut prisopihal v sobo. Ko je prišel iz sobe, popustil je čevlje zopet pred stopnicami in odšel je po svojih podplatih. Če je kdo jeseni skozi okno pogledal na dvor, zlasti kadar je že mraznato bilo zjutraj, videl je, da je vse služabništvo delalo take skoke, kakeršnih v gledališči ne delajo najugibnejši plesalci.

»Gledite, batjuška, kakov obraz je to!« — opomni Pljuškin Čičikovu in s prstom pokaže v Proškino lice. »Neumen je, kakor lés, a poskusite, položite kam, kar koli, pa Vam takoj ukrade tisto. No, po kaj si prišel, bedak, povedi, po kaj?« — Po tem vprašanji vstane kratko molčanje, kateremu je Proška odgovoril tudi z molčanjem. »Postavi samovar — ali slišiš? — Ná, vzemi ključ, oddaj ga Mavri, da pojde v jedilnico: tam na polici je sladkor — in kolač, kateri je prinesla Aleksandra Stepanovna — naj ga prinese k čaju! . . . . Postoj, kam divjaš, budálo! Čaki, bedak! . . . . Ali te vrag šegače po podplatih, ali kaj li? . . . . Čaki, da vse zveš. Sladkor se je nemara po vrhu malo pokazil, naj ga torej ostrže z nožem, ali naj ne zavrže odpadkov, temveč naj jih zanese v kokošnják. A pazi, ti ne hodi v jedilnico; tega ne — jaz te, ali znaš — utegneš dobiti brézove masti, kar ti lakoto, ki je imaš sicer dosti, še bolj poveča! Le predrzni se, da bi šel v jedilnico, jaz bodem zmerom gledal skozi okno. — Tem ljudem človek ne sme ničesa verjeti« — govoril je Pljuškin dalje in se obrnil v Čičikova, ko je bil Proška odšel v svojih čevljih. Takoj je začel tudi Čičikova maloupno gledati. To nenavadno velikodušje se mu je začelo zdeti neverjetno, pomislil je: »Vrag ga poznaj, morebiti je le kakov bahač, kakeršni so vsi ti razsipalci: laže, laže, da le govori in se čaja napije, potlej pa odide!«

Pljuškin mu po svoji opreznosti, pa zato, da ga je malo poskusil, opomni, kako bi ne bilo napačno, ko bi précej sestavila prodajno poboto, ker človek ne zna, kaj se utegne pripetiti: danes je živ, a jutri — Bog zna —.

Čičikov pové, da précej rad stori to, da je treba le izpiska mrtvih duš.

To je upokojilo Pljuškina. Očito je bilo, da pre-mišlja, kako bi nekaj storil, in res je vzel ključe, približal se omari, odprl jo, dolgo prebérал steklenice in čaše, napósled pa je izpregovoril: »Dejte, ne morem najti, imel sem izvrsten likêr, samo to je, če ga niso popili: ta ljud — tako je tatinsk! No, ne mara pa je tó-le!«

Čičikov ugleda v njegovi roci steklenico — vso zaprašeno.

»To je še pokojnica priredila«, govoril je Pljuškin dalje. »Ta sleparska ključarica ga je bila čisto zavrgla, ni zamašila ga ni, vražica! Mušice in vsakojake smeti so se bile nabrale vánj, a jaz sem vse to precedil, zdaj pa je čist, nalijem Vam ga mérico.«

Ali Čičikov je poskrbel, da se je otel takega likêrja, dejal je, da je že pil in jedel.

»Že pili ste in jedli!« — začudi se Pljuškin. »Dà, omikanega človeka précej lahko spoznaš: ne jé, pa je sit; kakovega tata pak pasi in pitaj . . . . Kadar kapitan pride, takoj se oglasi: ‚Strijček, dajte mi — kar koli, da pojém!‘ Ali jaz sem mu ‚strijec‘ tako, kakor je on meni ded. Domá gotovo nima ničesar, pa se poteplje! Dà, ali Vam je treba izpiska vseh teh lenuhov? — Kaj pak, jaz sem vse, kakor sem znal, spisal na posebno pôlo, zato da mi jih o bodočem popisi (reviziji) izbrišó iz zapisnika.«

Pljuškin natakne naóčnike in jame brskati med popirjem. Razvezal je različne zvezke, postregel je svojemu gôstu s takim prahom, da je kihnil. Napósled izvleče neko pôlo, vso popisano. Vsa polna je bila seljaških imen, kakor mušic. Različna so bila imena: Paramanov, Pimenov, Pantelejmonov — dà, tudi je bil nekov Gregorij Doidi-ne-doideš; vseh je bilo nad sto in dvajset. Čičikov se nasmeja o pogledu na toliko množino. Dene jih v žep in Pljuškinu opomni, da bode moral, zato da dovršita prodajno poboto, priti v mesto.

»Ali v mesto? — A kako? . . . . Kako bi dom zapustil? — Moji ljudjé so ali tatjé, ali pa sleparji: samo v jednom dnevu me oberó tako, da ni kaftana ne bodem imel obesiti nikamor.«

»Ali morda imate kakega znanca v mestu?«

»Kdo bi bil moj znanec? — Znanci moji so pomrli, nekateri pa so me zapustili.... Oh, batjuška, kako bi ne imel znanca? — Imam ga!« — vskrikne Pljuškin. »Znan sem s samim prvomestnikom, prejšnja leta se je vozil k meni! Zakaj bi se ne poznala? — Oba skupaj sva rasla in čez plotove skakala! Zakaj bi ne bila znanca? — Jako dobro se poznavata! Ali bi ne mogel njemu pisati?«

»Pač, njemu.«

»Zakaj neki ne? — Saj sva taka znanca! Ko sva dijakovala, prijatelja sva bila.«

A na tem drevenem obrazi se je nenadoma pokazala neka topla svetloba, posvetilo se je nekaj na njem — ne čustvo, temveč zasmijal se je na njem nekovega čustva bled odsev; to je bila prikazen, podobna nepričakovanemu pojavu na vodi — pojavu tončnega človeka, ki radosten krik izvabi ljudstvu, katero se je zbralo na obali. A zamán so se razveselili bratje in sestre: z obale mečejo vrvi — in čakajo, kdaj se zopet prikažejo pleča ali pokaže od hudega boja onemogla roka — pa ta pojav je bil poslednji. Vse je tiho, toda umirjeno vodno površje, to je potlej še pusteje in strašneje. Takovo je bilo tudi Pljuškinovo lice, précej po tem čustvenem odsevu je bilo tem nečustveneje in odurneje.

»Na mizi je ležala četrtna belega popirja« — opomnil je, »a ne znam, kam se je izgubila: moji ljudje so vsi tatjé!« Začel je iskati pod mizo in po mizi, šaril je povsod, napósled pa zakliče: »Mavra, hoj, Mavra!«

Ta klic je prignal žensko, v roci je prinesla plošček, na katerem je ležal čitatelju znani sladkor. Mavra in Pljuškin sta začela prepirati se in njiju razgovor je bil tá-le:

»Kam si, razbojnica, déla popir?«

»Za Bóga, milostivi gospod, ni videla ga nisem, videla sem le tisti mali kosec, s katerim ste račili prikriti steklenico.«

»Jaz ti na očeh poznam, da si ga ukradla.«

»Čemu bi ga bila ukradla? — Meni bi ne koristil nikakor, saj ne znam pisati.«

»Lažeš, prav ti si ga odnesla k zvonarju: zvonar zna nekoliko praskati, pa si ga zanesla k njemu.«

»Dà, zvonar, kadar se mu zljubi, sam kupi popirja, da ga ima. Ni videl ni Vaše cunje!«

»Le čakí, vrazi te bodo v večnosti zato ščipali z razbeljenimi kleščami! Čutila bodeš, kako te bodo ščipali!«

»Zakaj bi me pekli, ker se ni doteknila nisem Vašega popirja? — Kako drugo žensko slabost pač imam, tatvine pa mi ni očitala še ni živa duša.«

»Le čakí, ali te bodo pekli vrazi! Rogali se ti bodo: le trpi, sleparica, zato ker si varala gospodarja! Dà, ščipali te bodo z razbeljenimi kleščami!«

»A jaz jim porečem: nimate nikakeršne pravice! Aj, za Bóga, nisem se pregrešila: nisem ni doteknila se jaz.... Gledite, na mizi leží, tukaj-le, Vaš popir! Vselej me krivično sodite!«

Pljuškin je resnično četrtnko popirja ugledal na mizi, malo pomolčal, pomrdal z ustnoma, napósled pa izpregovoril: »Kako se je razkokodákala! Le poslušajte jo nu! Človek naj zine samo jedno besedo, pa jih odgovori ti précej deset! Idi, prinesi ognja, da zapečatim pismo. No, stoj! Gotovo bi ti vzela lojevo svečo; loj se rad topí, zgorí, pa ga ni več, to je samo potrata; prinesi mi trsko!«

Mavra odide, a Pljuškin je sédel na naslanjač, però vzel v roko in dolgo je obračal četrtnko popirja na vse strani: premišljal je, ali bi ga mogel še osmino odrezati, napósled pa se je uveril, da nikakor ni mogoče to; vtakne però v črnilnik z nekovo plesnjivo tekočino in z množino muh na dnu ter jame pisati: delal je črke, podobne glasbenim sekiricam, zdaj pa zdaj je zadrževal plešočo roko, ki je skakala po vsem popirji, stavil vrstico pod vrstico in ni brez žalovanja premišljal, da med vrstami ostaja še mnogo čistega prostora.

Ali v take ničnosti, malosti in ostudnosti je mogel zabresti človek, mogel se je tako izpremeniti! A je resnici podobno to? — Vse je resnici podobno, s človekom se lahko zgodi vse. Marsikateri izmed ognjenih mladeničev dandanes bi oplášen odskočil, ko bi se prikazala njegove starosti podoba. Jemljite s seboj na pot, ko iz mehkih mladostnih let prihajate v resno, otrplo moško dóbo — jemljite s seboj vsa človeška čustva, ne popuščajte jih na poti — kesneje jih ne najdete več!

Pred vami je grozna, strašna starost, za vami pa ni ničesar! Grob je milosrčnejši, nego starost, na grobu je vsaj napis: Tù je pokopan človek; vendar ničesar ne čitaš v hladnih, brezčutnih črtah nečloveške starosti.

»Ali nimate nikakersnega prijatelja« — povpraša Pljuškin, ko je zlagal pismo — »kateremu bi po godu bile ubežne duše?«

»Ali imate i ubežne duše?« — povpraša brž Čičikov prebudivši se iz svojih mislij.

»Imam jih, imam. Zet moj je povpraševal, kje bi bile, ali ni zvedel ničesar; no, zet je vojščak: izborno zna brenketati z ostrogami, ali v uradu trkati . . . .«

»A koliko bi bilo njih število?«

»Nabralo bi se jih do sedemdeset.«

»Ali je res?«

»Bog zna, da je res! Vsako leto mi jih nekoliko pobegne. To je zeló požrešen národ, le basal bi se, delal pa ne, ali jaz sam nimam ničesar. . . . Jaz bi vzela zánje, kar bi dobil. Nasvetujte kateremu svojih prijateljev, ko bi jih našel le deset, imel bi mnogo novcev. Vsaka revizijska duša je vredna pet sto rubljev.«

»Ne, o tem midva nobenemu prijatelju ni črhiniti ne smeva« — opomni Čičikov samemu sebi, potlej pa Pljuškinu razjasni, da nikakor ne bi našel takega prijatelja, ker bi troški bili preveliki, v sodišči mora človek polovico svojega kaftana odrezati, ako hoče, da kaj pripridi; ali ker je resnično v veliki zadregi — njega pa sočutje priganja, hoče mu dati . . . . ali to je ničevost, katera ni vredna ni, da bi človek govoril o nji.

»A koliko bi Vi dali?« — povpraša Pljuškin, roki sta se mu tresli, kakor živo srebro.

»Jaz bi po dvajset in pet kopejk dal za dušo.«

»A kako Vi kupujete? — Ali za gotove novce?« —

»Dà, takoj doboste novce.«

»Ali, batjuška, zaradi ubožnosti moje dajte po štirideset kopejk za dušo.«

»Najčestitejši gospod!« — pové Čičikov, »ne le po štirideset kopejk, temveč po pet sto rubljev bi plačal! Prav rad bi plačal, ker vidim, da dobri, pošteni starček trpi zaradi dobrodušnosti svoje.«

»Aj, za Bóga, res je to! Aj, za Bóga, resnica je to!« — potrdil je Pljuškin, povetil glavo in skrbno stresal glavo. »Vse iz samega dobrodušja.«

»No, ali vidite? — Jaz sem précej spoznal Vaš značaj. Zakaj bi Vam ne dal po pet sto rubljev za dušo? — Nu . . . . pa ni mogoče; po pet kopejk, če Vam je drago, pa rad dám, da bi na vsako dušo prišlo po trideset kopejk.«

»No, batjuška, kakor Vam je drago, po dve kopejki še priložite.«

»No, po dve kopejki dodajem. Koliko jih imate? — Zdi se mi, da ste dejali, da jih imate sedemdeset!«

»Ne, vseh bi se nabralo do osemindemdeset.«

»Sedemdeset in osem, sedemdeset in osem po trideset kopejk, to je . . . .« — naš junak je le trenutek, ne delj mislil in takoj povedal: »to je štiriindvajset rubljev in šestindevetdeset kopejk!« Krepak aritmetik je bil Čičikov. Takoj je prijel Pljuškina, da mu je napisal pobotnico, potlej pa mu je dal novce, katere je le-tá prejel v obe roci in k pisalni mizi odnesel tako oprezno, kakor bi bil nesel kako tekočino ter se vsako trenutje bal, da jo razlije. Ko je bil prišel k mizi, pregledal je novce še jedenkrat in nenavadnô varno je vložil jih v jedno izmed krabic, kjer jim je gotovo bilo odločeno, da bodo zakopani tako dolgo, dokler oča Karp ali oča Polikarp, popa v njegovem selú, ne pokopljeta njega samega na nepopisno radost zetu in hčeri, a morda tudi kapitanu, ki se mu je v rod silil. Ko je bil Pljuškin zaprl novce, sédel je na naslanjač, a videlo se je, da ne more več najti predmeta, o katerem bi govoril.

»A kaj je? — Ali hočete že oditi?« — povpraša, ko je opazil, da je se bil Čičikov malo zgenil, zato da je robec potégnil iz žepa.

To vprašanje je Čičikova opomnilo, da res nima uzroka, zakaj bi se še delj mudil. »Dà, priganja me čas!« odgovori in vzame klobuk.

»A čaj?« —

»Ne, čaj prihranite rajši kaki drugi ugodnejši priliki.«

»Kaj? — Dal sem samovar postaviti. Jaz sam priznavam, da nimam rad čaja; to je draga pijača, pa tudi

sladkoru je neusmiljeno poskočila cena. Proška, ni treba samovara! Sladkor odnesi Mavri, ali slišiš? — naj ga položi na prejšnji prostor; ali, ne, daj ga lê-sem, zane-sem ga sam tjakaj. Z Bogom, batjuška, poblagoslôvi Vas Bog! Pismo oddajte prvomestniku. Dà, naj ga prečita, prvomestnik je stari moj znanec. Sodijakovala sva!»

Po teh besedah je le-tá čudovita prikazen, ta preživeli starec Čičikova spremil z dvora, a précej dal zapreti vrata; potlej je preiskal zakladnice, zato da se je uveril, ali so na svojih prostorih straže, ki so stale na vseh ogleh in z lesenimi lopaticami tolkle ob prazne sodce namesti ob železne plošče; šel je pogledat tudi v kuhinjo, kjer se je z izgovorom, da pokusi, ali ima družina dobro jed, do sita najedel kaše s polivko vred — in ko je bil vse do poslednjega okregal zaradi tatinstva in surovega vedenja, vrnil se je v svojo sobo. Ko je bil sam, začel je premišljati o tem, kako bi se gôstu zahvalil za tako res neprimerno velikodušje.

»Podarim mu« — pomislil je, »žepno uro: lepa ura je to, srebrna, ni od tompaka, ne od brona — nekoliko je pokažena, pa dal si jo bode popraviti; mlad človek je še, treba mu je žepne ure, da bode po godu svoji nevesti. Ali ne« — pristavi po nekolikem premišljanji — »bolje bode, da mu jo po svoji smrti zapustim v oporoki, naj se me bode spominjal.«

No, naš junak je tudi brez žepne ure bil jako veselega duha. Taka nenadna pobota je bila resnično dar. Ni kupil le mrtvih duš, ampak dobil je tudi ubežne duše — a vseh dve sto! Že ko se je bližal Pljuškino-vemu selu, slutil je, da bode dobiček, tako obilega dobička pa se ni nadejal nikakor. Vês pot je bil nenavadno vesel, zvižgal je, igral z ustnoma, pest dvigal k ustom, kakor bi tröbil, in napôsled je zapel néko pesem, tako nenavadno, da je Selifan sam poslušal, napôsled pa na láchko odmajal z glavo in opomnil: »Čuj, kako gospod pôje!«

Že je bilo gosto mračno, ko se je Čičikov pripeljal v grad. Senca se je popolnoma posestrila s svetlobo, ali videti je bilo, da so se pobratili tudi predmetje. Progasta prečnica je bila nekako nepopisno križasta.

Stražečih vojščakov brke so se človeku zdele, da so jim na čelu, oči, da so še više, a nosov ni bilo nikjer. Ropot in drkot je pričal, da je brička privehrala na pločnik. Svetilnice niso še gorele, samo tam pa tam so se po doméh jela razsvetljevati okna, a po tesnih ulicah in zakotjih je človek videl tiste prizore in slišal tiste razgovore, katerih je o tem časi brez vsakojake izjeme dosti po vseh mestih, kjer je mnogo vojščakov, kočijažev, težakov, posebno pa bitij v ženskih podobah z rdečimi robci in z obutalom, toda brez nogovic — bitij, katera, kakor netopirji, o mraku prihajajo na ulice in na druga prostorišča. Čičikov jih ni videl, tudi ni opazil mnogih slabotnih uradnikov, ki so trskovce (*spanisches Rohr*) imeli v rokah, gotovo so se sprehajali za mestom, in zdaj so se vračali domóv. Zdaj pa zdaj mu je do ušes predrlo, kar se je očito kazalo, žensko vpitje: »Lažeš, pijanec, jaz mu nikoli nisem dovolila takega surovstva!« Ali: »Ne deri me, surovec, ampak idi k sodišči, tam ti dokazem . . . .« — Skratka: predirale so mu do ušes besede, katere nenadno, kakor vrela voda, oparijo kakega sanjajočega dvajsetletnega mladeniča, ko je na poti iz gledališča in še zmerom v glavi ima španske ulice, noč, čaralno žensko obličje s gitaro in s kodri. Česa ne vidi in kaj se mu ne prikazuje v glavi? — V nebesih je in k Schillerju je prišel v gosti — ali nenadno se, kakor grom, usodne besede razlegnejo nad njim, in vidi, da je zopet na zemlji, da je na senenem tržišči in blizu krčme, a zopet miglje in pred njim kipi navadno, vsakdanje življenje.

Napósled je brička redno poskočila — in kakor v kako jamo šinila skozi gostilnična vrata, in Čičikova je pozdravil Petruška, ki je z jedno roko pridrževal del svojega sjurtuka, ker ni rad imel, če se mu je razgrnil, z jedno roko pa je gospodu pomogel, da je izlezel iz bričke. Tudi sobar je pritekkel, svečo prinesel v roci in prtič na rami. Ali je Petruška vesel bil gospodarjevega prihoda, ali ne, to ni znano, pač pa je Selifanu namignil — in razvedril se mu je obraz, ki je bil navadno neprijazen.

»Dolgo ste bili na poti« — opomni sobar, ko je svetil po stopnicah.

»Dà« — pritegne Čičikov, ko je prišel na vrh stopnic. »No, kako pa je tebi?«

»Hvala Bogu, dobro mi je« — odgovori sobar in se prikloni. »Včeraj se je pripeljal neki poročnik, ustanovil se je v šestnajsti sobi.«

»A kdo je ta poročnik?«

»Ni znano, kdo je, iz Rjazana je, konje ima temno rjave.«

»Lepo, lepo je to, vèdi se tudi dalje vrlo!« pohvali ga Čičikov in odide v svojo sobo. Ko stopi v prednjo sobo, pomrda z nosom in Petruški opomni: »Ko bi bil vendar okna odprl!«

»Dà, sàj sem ja bil odprl« — pové Petruška, pa je legal. Sicer je gospodar tudi sam znal, da Petruška laže, no, pa ni hotel ničesar reči. Po dokončanem potu je Čičikov čutil silno utrujenost. Ko si je bil naročil lahko večerjo, samo odójca, slekel se je, zakopal pod odejo in zaspal je silno, krepko — zaspal čudovito, kakor spé samo tisti srečni ljudjé, kateri ne znajo, kaj so hemoroidi, kaj bolhé, niti — kaj so silne duševne sposobnosti.

VII.

Srečen je popotnik, kateri po dolzem, dolgočasnem potu z njegovo zimo, z ulago, z blatom, z zaspanimi nadzorniki na postajah, s popravki, s psovkami, s postilijoni, s kovači in z vsakojakimi popotnimi sleparji — srečen je popotnik, kateri napósled ugleda znano streho z dimom, ki se mu kadí naproti, in prikažejo se mu znane sobe — katerega pozdravi radostni krik ljudij, ki mu hité naproti, veselih otrok vrišč in pribeg, pa ljube soproge hladilne besede, ki jih motijo goreči poljubi, kateri imajo to moč, da iz mislij izganjajo vso skrb! Srečen je oča, kateri ima táko pribežališče, gorjé pa je samoživcu.

Srečen je pisatelj, kateri se brez ozira na dolgočasne, protivne značaje, ki vse le kalé s svojim žalostnim dejanjstvom, približuje značajem razodevljivočim visoke človeške dostojanstvenosti — srečen je pisatelj, kateri si je iz velike množine vsakdanjih obrazov izbral malo izimkov — kateri se ni na minuto ni izneveril vzvišenemu

namenu svoje lire, s svoje višine se ni spustil k ubogim, neznatnim sobratom — in ne dotiče se zemlje, temveč — preselil se je med daleč od nje odločene vzorne obraze! Dvostroko je zavida vredna njegova prekrasna usoda: takšen pisatelj je sredi vzornih obrazov, kakor sredi svoje rodovine, in v tem se daleč in glasno razlega njegova slava. Z opojnim kadilom je očaral ljudem oči; čudovito se jim je prikupil, zakril je žalost v življenji, pokazal jim je prekrasnega človeka. Vse mu tleska in se žene za njim — in za njegovim zmagoslavnim vozom. Imenujejo ga velikega, vsesvetskega pesnika, plujočega visoko nad vsemi drugimi veleumi tega sveta, kakor orel kroži nad drugimi visoko letajočimi pticami. Da le njegovo ime slišijo, takoj zatrepečejo mlada ognjena srca; odgovarjajoče solze vsem leskačejo v očeh. Nihče mu ni podoben v moči! . . . .

Do čela drugača je usoda tistega pisatelja, kateri je drzovit ter na dan kliče vse, kar je vsako trenutje pred očmi in v kar se ne ozirajo mirnodušne oči — na svetlo zove vso strašno, pretresajočo gréz vsakojakih ničemnostij, ki prepletajo naš život, vso globino hladnih, malostnih, vsakdanjih značajev, s katerimi je bogat naš zemski, zdaj pa zdaj trpki in dolgočasni pot — in kateri jih s krepko močjo nepreprosljivega dleta živo in očito stavi vsemu svetu pred oči! Njemu ne tleska svet, njemu niso délež priznavajoče solze, ni splošna navdušenost razgretih duš; njemu ne priteče naproti nobena šestnajstletna deva sanjarske glave in junaški žrtvovalna; njemu se ni treba izgubljeni v sladki čaralnosti obujenih glasov; njemu napósled ni mogoče ubežati sočasni sodbi, hinavski, brezčutni sočasni sodbi, katera njegova dela imenuje, da so ničeva in preprosta — katera mu odkazuje zaničljivo mesto v vrsti tistih pisateljev, kateri uredujō človeštvo — katera njemu samemu lasti opisanih junakov vlastitosti in odreka srce in dušo in bistre glave božanstveni plamen. Sočasna sodba ne priznava, da je steklo, skozi katero gledamo v solnce, tako čudovito, kakor je čudno tisto steklo, skozi katero motrimo neznatnih žuželek gibanje; sočasna sodba ne priznava, kako je treba mnogo duševne globokosti, zato da človek razjasni obraz, vzet iz zaničljivega življenja, in ga izpremeni v biser

pesniškega zdelka; sočasna sodba ne priznava, da se vzvišeni, navdušeni smeh more vredno bratiti z visokim liričnim čustvom in da je cela propast med njim in zvijanjem preprostega burkeža! Sočasna sodba tega ne priznava — in vse obrača v očitke in zasmeh nepriznanemu pisatelju: brez razločka, brez odgovora, brez sočutja je, kakor popotnik brez rodovine, samec je sredi svojega pota. Žalosten je njegov pot in trpko pisatelj čuti svojo osamelost.

Ali neka čudovita moč mi je odločila, da se bodem še dolgo tovarišil s svojimi čudnimi junaci, risal vse hrumno, nenatorno življenje — risal ga o smehu — vidnem svetu, in o solzah — njemu nevidnih, neznanih! Daleč je še tisti čas, ko bode grozna vijáva (Schnee-gestöber) navdušenosti po drugem toku privrela iz glave, živoče v svetem strahu in sijaji — in ko bode o žalostnem trepetu narod slišal veličastno grmenje drugih besed . . . .

Na pot! Na pot! Naj izgine mrzkost, ki se je prikazala na čelo, in trpka mračnost — z lica! Zameknimo se zopet v življenje z vsem njegovim brezzvočnim šumom in hrupom, pa pogledimo, kaj dela Čičikov.

Čičikov se je bil prebudil; iztegnil je nozi in roci ter se uveril, da se je dobro naspal. Poležal je še nekoliko trenutkov na hrbtu, tlesknil s prstoma in jasnega lica se spomnil, da ima že blizu štiri sto duš. Précej je skočil iz postelje, pa ni pogledal ni svojega obraza, ki ga je iskreno ljubil in na katerem je, kar je bilo kazno, najrajši imel podbradek, jako često se je ž njim hvalil prijateljem, zlasti kadar je bil obrit.

»Dej, gledi« — opomnil je navadno in brado gladil z roko, »gledi, kakov podbradek imam: popolnoma je okrogel!«

Ali o tej priliki ni pogledal ni podbradka, ni lic, ampak takoj je tak, kakeršen je bil, obul od turškega usnja šlape z raznimi všitimi cveticami — šlape, s kakeršnimi bogato trgujejo v mestu Toržoku, pozabil je na svojo resnóbnost in na svoja prilično srednja leta, skočil v kratki škotski košulji dvakrat po sobi in jako ugibično topotnil z nogo, z nje petó. Lotil se je nemudoma dela: pred krabico si je mencial roci takó radostno,

kakor si ji tare nepodkupljivi zemski sodnik, ki je prišel na preiskavo, kadar séde, da kaj prigrizne, in précej je iz nje vzel vse popirje. Sklenil je, da sam, kolikor je moči, naglo dovrši vse. Odločil je, da sam sestavi dogovore, da jih napiše in prepíše, zato, da ne bode treba ničesar plačati pisarju. Uradna pisava mu je bila popolnoma znana: takoj je z velikimi črkami napisal: Tisoč osem sto in tega in tega leta; précej po teh písmenih pa je z majhnimi črkami zapisal: pomješčik ta in ta, in vse, česar je bilo treba. V dveh urah je dogotovil vse. Ko je bil pogledal te listke, vaščane, ki so nekđaj res bili seljaki ter so delali, orali, pijančevali, potepali se, varali gospodarje, nekateri pa so morebiti bili tudi pošteni seljaki, ovladalo ga je neko čudovito, njemu samemu nepojmljivo čustvo. Vsak zapisnik je imel nekov čudovit značaj, in zaradi tega je bilo, kakor da so i seljaci dobili nekov poseben značaj. Seljaci, ki so bili stare Korobočke last, ti so imeli skoro vsi svoja imena in pridevke. Pljuškinovi zapisniki so se odlikovali s kratkim zlogom: često so bile zapisane imenom in rojstvenim krajem samo začetne črke, po teh črkah stali pa ste po dve piki. Sobakevičev zapisnik se je ponašal z nenavadno popolnostjo in razsežnostjo: nobenemu seljaku ni manjkalo nikakeršne vlastitosti; o tem je bilo zapisano: »Dober mizar je« — o tem je bilo pripisano: »Razumen je in nikoli se ne opije.« Natančno je bilo tudi naznačeno, kdo je oča, kdo mati, a kako sta se véla oba; le o jednom, o nekem Tedotovu je bilo zapisano: »Oča, ni znano, kdo je, njegova mati pa je služabnica Kapitolina, nraven je in ne krade.« Vse te natančnosti so imenikom dajale neko posebno lice, neko svežest: znalo se je, kakor bi bili seljaki prejšnjega dné še živi. Čičikov je dolgo gledal njih imena, razvnel se je bil njegov duh, vzdihnil je torej in opomnil:

»Dragi očetje, koliko vas je tû napisanih! Kaj ste delali, srčni moji, svoje žive dni? — Kako ste se imeli?« — A njegove oči so se slučajno uprle v neko ime. To je bil znani Peter Saveljev Neuvažaj-Korito, nekđaj vlastelinke Korobočke seljak.

Čičikov zopet ni mogel vstrpeti, da bi se ne bil začudil: »Oj, kako je dolg! V celo vrsto se je razlezel!

Ali si bil nastavnik (mojster), ali preprost seljak, in kaka smrt te je zalotila? — Ali si umrl v krčmi, ali te je sredi ceste spečega povozil kak neoprezen voznik? — Probka Stepan, tesar, odličen treznik. A, gleda ga, to je Stepan Probka, tisti dolgin, ki bi bil ugoden životni straži! Prehodil je večkrat ves gubernij, za pasom je imel sekiro, na plečih čevlje, pojedel je na poti za groš kruha in za dva groša suhe ribe, v mošni pa je ob vsaki priliki domov prinesel po sto rubljev, ali morda je tudi bankovce zdaj in zdaj imel zašite v platnene hlače ali zatakne za čevlje! Kje je tebe ujela smrt? — Morda si zaradi večjega dobička vzlezel v zvonik, tam pa ti je izpodletelo s prečnika, telebil si na zemljo, a poleg tebe stoječi kum Mihej se je z roko popraskal za ušesom in opomnil: ‚He, Vanja, ti si že strepetal!‘ a sam se je izpodvezal z vrvjó in vspel na tvoje mesto. — Maksim Teletnikov, čevljar! He, čevljar! Pijan, kakor čevljar, pravi prislovica. *) Poznam te, poznam, golobček; ako hočeš, povem vso tvojo zgodovino. Učil te je nekov Nemeč, ki je redil vas vse skupaj, z jermenom napletal vas po hrbteh, zato ker niste bili natančni, in se niste smeli potepati po ulicah, ali ti si bil čudo, ne čevljar, ni te mogel prehvaliti Nemeč, kadar je govoril s svojo soprogo ali s kakim tovarišem; a kako si skončal svoj nauk? — ‚Zdaj začnem pa sam gospodariti!‘ — dejal si, ‚toda ne tako, kakor gospodari Nemeč, ki s kopéjko začenja, ampak jaz obogatim prvo trenutje.‘ In dej, plačal si svojemu vlastelinu pristojni rok, odprl prodajalnico, nabral si gramado naročbin, in začel si delati. Izteknil si bil nekje gnile, tretjino cenejše kože, pa ti je vsak čevljar dal dvojen dobiček, ali po dveh tednih se je tvoje delo začenjalo trgati — in strašno grdo so te opsovali naročniki. Tvoja prodajalnica je osamela, a ti si jel pijačiti in se valjati po ulicah, jezil si se: ‚Ne, slabo je na sveti! Rus ne more več živeti: povsod mu je Nemeč na poti.‘ — Elizabet Vrabec — kakov seljak je to? — Da bi te vrag: baba! Kako je lè-sem zablodila? — Sobakevič je slepar, tudi o tej priliki me je okanil!«

*) Slovenec bi dejal: »Pijan, kakor čép.«

Čičikov je sodil prav: res je ženska bila to. Kako je bila zašla med seljake, ni znano; ali zapisana je bila tako zvito, da se je zdaleč zdela človeku, kakor bi bil moški, ni bilo zapisano: Elizabeta, temveč Elizabet. Pak Čičikova ni motilo to prav nič, zato jo je kar izbrisal.

»Grigorij Doidi-ne-doideš! Kak človek si bil ti? — Morda si vozaril, preskrbel si se s tremi konji in s kibitko, *) pokrito s štorijo, na veke odrekel se dómu, rojstvenemu brlogu, pa si se odpeljal in se s kupci vred klatil po semnjiščih. Ali si kje na cesti svojo dušo oddal Bogu, ali so te prijatelji ubili zaradi kake tolste, rdečelične vojaške ženske, ali so se kakemu gozdnemu potepuhu priljubile tvoje kožnate rokavice in tvoji trije majhni, pa krepki konji, ali morda si sam, ko si ležal na tuščah (Britsche), premišljal in premišljal, da si z dežja prišel pod kap, napósled pa si šel v krčmo, iz krčme si odšel in skočil v vodo? — Oj, ruski národ, ti ne ljubiš natorne smrti! — Kaj pa vi, ljubi golobci?!« — začudil se je Čičikov, ko je bil z očmi preletel pôlo, kjer so bile zapisane Pljuškinove ubežne duše, »vi ste še živí, ali čemu ste mi? — Kod vas zdaj nosijo brze noge? — Ali vam je slabo bilo pri Pljuškinu, ali se iz svoje volje potičete po lesovih, da odirate popotne ljudi? — Ali morebiti sedite po temnicah, ali ste pobegnili k drugim gospodarjem in orjete polje? — Jeremija Karjakin, Nikita Volokita, njegov sin je Anton Volokita . . . . Sàj njih pridevki kažejo, da so pošteni ubežniki.**) Popov sluga . . . . gotovo je znal čitati in pisati: noža, menda, ni vzel v roko, a živel je, kakor čestit tat. Gotovo te je, ker nisi imel popotnega lista, napósled prijel kapitan izpravnik. Ti si smelo stal o preiskavi. ‚Čegav si?‘ — povprašal te je kapitan izpravnik in o tej ugodni priliki si izpregovoril ti kako krepko besedico. — ‚Tega in tega pomješčika sem‘ — odgovoril si ti smelo. — ‚Kaj pa delaš tù?‘ — povprašal te je kapitan izpravnik. — ‚Vlastelin me je poslal na ròk‘ — odgovoril si, nisi bil v zadrezi. — ‚Kje imaš popotno pismo?‘ — ‚Gospodar, meščan

*) Kibitka je nekak voz v Ruski.

**) Volokita je vlačugar, potepenec.

Pimenov ga ima. — ,Pokličite Pimenova! Ali si Pimenov ti?‘ — ,Pimenov sem.‘ — ,Ali je Pimenov dal ti svoj popotni list?‘ — ,Ne, ni dal mi nikakeršnega popotnega lista.‘ — ,Zakaj lažeš?‘ — povprašal te je kapitan izpravnik in pristavil je kako krepko besedico. — ,To je takó-le‘ — odgovoril si ti srčno, ,nisem ga dal njemu, zató ne, ker sem bil pozno prišel domóv, a oddal sem ga Antonu Prohorovu, zvonarju, da ga je shranil.‘ — ,Pokličite zvonarja! Ali je zvonar dal ti popotni list?‘ — ,Ne, Anton Prohorov ni dal meni nikakeršnega popotnega lista.‘ — ,Zakaj zopet lažeš?‘ — povprašal je kapitan izpravnik in svoje vprašanje ojačil z nekolikimi čvrstimi besedami. ,Kje torej imaš svoj popotni list?‘ — ,Imel sem popotni list‘ — govoril si ti o hitrici — ,ali mogoče je, da sem ga kjer koli na poti popustil.‘ — ,A vojaški plašč‘ — povprašal je kapitan izpravnik in na dodatek zopet zabrusil ti kako krepko besedo, ,zakaj si ga odnesel? — pa duhovniku, zakaj si mu kovčeg odnesel — in bakrene novce?‘ — ,Ni res to‘ — odgovoril si, a ni genil se nisi, ,s tatinstvom se pa še nikoli nisem bratil.‘ — ,A zakaj so našli plašč pri tebi?‘ — ,Ne znam, gotovo ga je kdo drug prinesel k meni.‘ — ,Oh, ti hudoba, hudoba!‘ — vskriknil je kapitan izpravnik, stresal glavo in se pod pázuhama podprl. ,Denite ga v klade in odvedite v ječo.‘ — ,Prosim, meni je to po godu‘ — opomnil si. In dej, vzal si tobačnico iz žepa, prijateljski ponudil jo invalidoma, ki sta te devala v klade, in povprašaval si ju, ali je že dolgo tega, kar sta doslužila in v katerej vojni sta bila. A ti si živel v ječi, ko so v sodišči obravnavali tvoje tatinstvo. In sodišče je ukazalo: odpeljite ga iz Careva Kokšajska v ječo kakega mesta; a to sodišče je zopet ukazalo, da te morajo odvesti v nekov Vesegonsk, in ti si popotoval iz ječe v ječo in ogledal novo bivališče in se pohvalil: ,Ne, vesegonska temnica je čistejša, tam pa je več prostora in več občestva.‘ — Abakum Tirov! Kod se, brate, klatiš ti? — Kam so te zanesle noge? — Ali si odhitel na Volgo ter si se izročil svobodnemu življenju, to je: ali si se poburlačil?*)....‘ —

*) Burlaci so plavci na Volgi, največ so domá z vseh ruskih končin, a niso najboljši ljudjé.

Po teh besedah se Čičikov prebudi in nekako zamisli. Kam se je zamislil? — Ali je premišljal Abakuma Tirova usodo, ali se je zamislil sam v sé, kakor se zamišlja vsak Rus, kolikor koli star, v kakeršnem koli stanu in razmerji — kadar se posvečuje veselemu, preširnemu življenju? — Pa je res to, kje je neki zdaj Tirov? — Šumno in veseljaški živi na žitnem pristanišči (Landungsplatz), sklenil je pogodbo s trgovci. Na klobucih ima cvetje in traki — in raduje se vsa burlaška vataga,*) ki se je poslovila od svojih milic in sprog, visokih in lepo vzrastenih, okrašenih z ovratnimi vrvicami in trakmi; pleše, poje; vse vrè na tržišči; a nosači v tem kričé, psujejo se in priganjajo drug drugoga, na pleča nalagajo po devet pudov teže, šumno grah in pšenico vsipljejo v globoke sode, valé vreče z ovsom in s pšenico, in človek daleč vidi kupe, v piramide zložene vreče po vsem trgu; ogromen je ves ta žitni arzenal, dokler se ne izpremeni v globoke barke, ki plavajo, kakor divje gosi, in dokler o pomladnem lédu ne odpluje velikansko brodovje. Tam, burlaci, delate, da imate dosti! Kakor ste se prej kratkočasili in radovali, tako se tam lotevate dela in potite, natezate vrvi in pojete pesem — neizmerno, kakeršna je Ruska sama.

»Uh, uh, že je dvanajst!« — vsklikne Čičikov napósled, ko je pogledal na uro. »Kako sem se zamislil! Pa da sem vsaj kaj delal, iz početka sem naredil ne-kove čirečare, potlej pa sem se zamislil. Kolik bedak sem jaz res!«

Po teh besedah je škotsko svojo obleko zamenil z evropsko, z zapono krepkeje nategnil svoje teló, pokropil se s kolinsko vodo, v roko vzel topli klobuk in popir pod pázuho ter odšel je k mestnemu sodišči, da dovrši kupna pisma. Hitel je, ali ne da bi se bil bal zamuditi — zamude se ni bal, kajti prvomestnik je bil njegov znanec, ki je lahko daljšal ali pa po svoji volji krčil — služabne ure, jednako starodavnemu Homerjevemu Zevsu, ki je daljšal dneve in pošiljal kratke noči, kadar je bilo treba skrajšati boj njemu dragih junakov, ali kadar jim je hotel dati priliko, da so dokončali vojno;

*) Burlaškemu društvu ali selu je ime vataga.

Čičikov je hitel zaradi tega, ker je sam v sebi čutil željo, da bi svojo stvar skončal na moč brzo; dosléj se mu je vse zdelo, da je nemirno in negotovo; zmerom ga je mučila misel, da duše niso njegova popolna last in da je o podobnih slučajih vselej potrebno, da človek take stvari hitro odprta s svojih pleč.

Jedva je bil prišel na ulice, premišljal vse to in na pleča vlekkel medvedji kožuh, ki ga je krilo sukno s cimetovo bôjo, kar se na ovinku v stranske ulice snide z gospodom, tudi v medvedjem kožuhu, pošitem s suknom s cimetovo bôjo in v topli kučmi z uhlji. Gospod vskrikne, Manilov je bil to. Précej sta se objela in pet minut sta objeta stala na ulicah. Obeh poljubi so bili tako silni, da so oba ves dan boleli prednji zobje. Manilovu so od same radosti na obrazi ostala le usta z nosom vred; oči so bile popolnoma izginile. Četrtno ure je z obema rokama držal Čičikovu roko in jo strašno segrel. Z najnežnejšimi in najuljudnejšimi besedami mu je dokazal, kako je tekel, da bi objel Pavla Ivanoviča; besedo svojo je skončal s takim poklonom, kakeršen je najpristnejši devi, s katero vred človek ide na ples. Čičikov odpré usta, sam ni znal, kako bi se zahvalil, kar Manilov izza kožuha izvleče zvit, z rdečkastim trakom zvezan popir.

»Kaj je to?«

»Seljaki so to!«

»A!« Čičikov précej razvije popir, preleti ga z očmi in se začudi čistemu in krasnemu rokopisu. »Krasno je to spisano« — pohvalil je — »ne bode jih treba prepisavati. Pa še rob je krog! Kdo ga je naredil tako umétno?«

»No, nikar ne vprašujte« — rekel je Manilov.

»Ali ste ga naredili Vi?«

»Zdelala ga je soproga.«

»Oh, ljubi Bog, vest me peče, ker sem naredil Vam toliko truda.«

»Pavlu Ivanoviču na ljubáv ni nikakeršnega truda.«

Čičikov se je hvaležno priklonil. Ko je bil Manilov zvedel, da Čičikov ide k sodišči, zato da dovrši kupna pisma, précej se mu je ponudil, da ga spremi tjakaj.

Prijatelja sežeta pod roci in odideta skupaj. Pri vsakem majhnem vzvišku, pri vsakem brežičku, pri sle-

harni stopnjici je Manilov podpiral Čičikova, skoro dvigal ga je z roko in o prijaznem smehu pristavljal, da nikakor ne dopušča, da bi si Pavel Ivanovič izključil nogo. Čičikova je srce bolelo, sam ni žnal, kako bi se mu bil zahvaljeval, kajti čutil je, da je nekako težak.

O medsobni ugodljivosti sta napósled prišla na trg, kjer je bilo sodišče, velika zidana hiša s tremi nadstropji, vsa bela, kakor kreda, kar je gotovo značilo čistoto tistih duš, ki so v nji zvrševale svoje dolžnosti. Druge hiše na trgu z ogromnostjo svojo niso odgovarjale temu kamenitemu dómu. Te hiše so bile stražnica, v kateri je stal vojščak s puško, dva, trije prostori, kjer čakajo najemni vozniki, napósled pa dolga vrsta prodajalnic z znanimi napisi, z nariski, načrčkanimi z ogljem in s kredo. Druzega ničesar ni bilo na tem osamelem, ali kakor v Ruski rekajo: na tem krasnem trgu. Skozi okna družega in tretjega nadstropja so gledale nepodkupljive glave Temidinih*) žrécev (Opferpriester), a takoj so se zopet skrile: gotovo je bil načelnik prišel tisto trenutje. Prijatelja nista šla, temveč bežala sta po stopnicah, kajti Čičikov je, da bi se bil iznebil Manilova podpore, pospešil stopinje, toda Manilov je tudi tekel dalje, skrběč, da bi se Čičikov ne utrudil, torej sta bila oba močno zasopihana, ko sta stopila na temni mostovž. Ni na mostovži, ni po sobah njiju očij ni iznenadila čistota. Tačas jim še ni bila na mari, zaradi tega je to, kar je bilo blatno, ostajalo blatno, ni dobivalo prijetne zunanosti. Temida je prosto, kakeršna je bila sama, v negližeji in halatu sprejemala góste. Morali bi popisati pisalnice, skozi katere sta šla naša junaka, ali pisatelj goji silno bojazen do vseh uradov in sodišč. Kadar se je pisatelju ponudila prilika, da je prišel v sijajne in krasne pisárne, po katerih so bila tla z mizami vred olikana, skrbel je, da jih je premeril na moč naglo, pokorno je vselej oči obrnil v tla, zaradi tega nikakor ne zna, kako tam vse blagostuje in cvetè. Naša junaka sta videla mnogo popirja — črnega in belega, mnogo uklonjenih glav, debelih zatil-

*) Temida je bila boginja pravice; nje podoba je zala, resna, očij je zavezanih; v jedni roci drži meč, v jedni pak téhtnico, kar znači ostrost in nepristranost o sodbi.

nikov, frakov, sjurtukov z gubernatorskim krojem in neko prosto svetlo-sivo kurtko, ki se je jako ostro razlikovala od družih, nje gospodar je na stran nagnil glavo in položil jo skoro na popir, ročno je prepisaval, menda kakov zapisnik o kaki pripravdani zemlji ali o kakem imenji, katero je zavzel kak miren vlastelin, ki je na svoje stare dni pokojno živel v uradnem varstvu in si življenje sladil z otroci in vnuci; slišala sta zdaj pa zdaj, da so hripavi glasovi vzbujali kratke izraze: »Prosim Vas, Tedosej Tedosijevič, dajte mi spis za številko 368!« — »Vi vsak čas kam založite uradne črnilnice zamašek!« Časih se je razlegnil kak veličastnejši glas, gotovo je kakov načelnik ukazaval: »Ná, prepíši! Ako ne — izuzemo ti čevlje in predsedel bodeš pri meni šest dnij brez vsakeršne jedi.« Peresa so močno praskala, podobno je bilo, kakor bi se bilo nekoliko voz s hrastovim dračjem naloženih peljalo po lesi, po katerem je visoko nastlano suho listje.

Čičikov in Manilov se približata prvi mizi, kjer sta sedela dva uradnika — še mlada, in povprašata: »Osvo-bajajte, kje tû izdelujejo kupne pogodbe?«

»A kaj bi radi?« — povprašata oba uradnika in se obrneta.

»Moram oddati prošnjo.«

»Kaj pa ste kupili?«

»Jaz bi rad prej znal, kje je kupčijskih pogodb urad, ali je tû, ali kje drugé.«

»Prej Vi povedite, kaj ste kupili in po kateri ceni, potlej Vam midva poveva, kje je ta urad; če tega ne poveste, pa ničesar ne izveste.«

Čičikov je takoj spoznal, da sta uradnika le rado-vedna, kakeršni so vsi mladi uradniki, in da hočeta sebi in svojemu uradu pridobiti le več važnosti.

»Poslušajte, ljubeznivi« — opomni Čičikov — »jaz jako dobro znam, da vse kupne pogodbe s katero koli ceno obravnavajo na tistem prostoru, zaradi tega Vas prosim, da bi mi pokazali dotično mizo; ako pa Vi ne znate, kaj pri Vas delajo kje, povprašam koga družega.«

Uradnika nista ni črhnila, temveč jeden njiju s prstom pokaže v kot, kjer je za mizo sedel starček in premetal nekove popirje. Čičikov in Manilov odideta

med mizami narávnost k njemu. Starček se je jako marno pečal s svojim delom.

»Prosim Vas« — povpraša Čičikov in se prikloni, »ali tukaj obravnavate kupčijske pogodbe?«

Starček dvigne oči in pojeclja: »Tukaj ne obravnavamo prodajnih pogodeb.«

»Kje pak jih obravnavajo?«

»V pobotnem odpravništvu.«

»Kje je pobotno odpravništvo?«

»Tam je, kjer načeluje Ivan Antonovič.«

»A kje je Ivan Antonovič?«

Starček s prstom pokaže v drug kot v sobi. Čičikov in Manilov odideta k Ivanu Antonoviču. Ivan Antonovič se je bil že ozrl z jednim očesom ter ja je opazil po stráni, a tisto trenutje se je še marljiveje zameknil v svoje pisanje.

»Osvobajajte, ali je to prodajnih pogodeb miza?« — povpraša Čičikov in se prikloni.

Ivan Antonovič, kakor bi ne bil slišal, zameknil se je popolnoma v popir, ničesar ni odgovoril. Takoj je človek lahko spoznal, da je to krst že v razumnih letih, da ni kak mlad blebetač ali vetrnják. Ivan Antonovič je imel, kar se je videlo, že veliko nad štirideset let; lasje so mu bili črni, gosti; njegovega obraza sreda je vsa molela naprej in se stekala v nos, skratka: to je bil obraz, podoben rilcu, kakor govore v navadnem življenji.

»Opraščajte, ali je tù pobotno odpravništvo?« — povpraša Čičikov.

»Tù je, tù« — odgovori Ivan Antonovič, obrne svoj rilec na stran in jame zopet pisati.

»Moja stvar je ta: kupil sem od raznih vlastelinov v tem okraji seljakov; pogodbe so sklenene, treba je le še potrjila.«

»Ali so gospodarji osebno tù?«

»Nekateri so tù, drugi so mi dali pooblastilo.«

»A prošnjo, ali ste jo prinesli?«

»Prinesel sem i prošnjo. Jaz bi rad, meni se močno mudí . . . . Ali bi morebiti bilo mogoče, da še danes dokončamo to potrebo?«

»Danes! Danes ni mogoče« — odgovori Ivan Antonovič. »Treba je še preiskave, ali ni kje kakih zaprek.«

»Sicer pa, kar se tiče tega, da bi to stvar pospešili, prvomestnik Ivan Grigorijevič in jaz sva dobra prijatelja . . . .«

»Ali ni le Ivan Grigorijevič prijatelj moj, tudi imam še druge prijatelje« — pové Ivan Antonovič gorjupo.

Čičikov je spoznal, kaj namerava Ivan Antonovič in opomnil je: »Drugi mi ne bodo nasprotovali; jaz sem tudi uradoval, znam . . . .«

»Idite k Ivanu Grigorijeviču« — rekel je Ivan Antonovič nekako uljudneje, »on odkazi delo, komur hoče, mi nimamo te moči.«

Čičikov je bankovec potegnil iz žepa in ga položil pred Ivana Antonoviča, kateri pa ga ni pogledal ni, temveč précej pokrtil z neko knjigo. Čičikov mu ga je hotel pokazati, ali Ivan Antonovič je z glavo odkimal ter dal znati, da ni treba pokazati bankovca.

»Oni-le Vas odvéde k prvomestniku« — dejal je Ivan Antonovič, pokimal z glavo, a jeden izmed navzočnih uradnikov, ki je Temidi žrtve posvečeval tako goreče, da je oba rokava na komolcih imel razpokla in da je že dolgo podmétek lezel iz njiju, in je prejel kolegijskega vpisovalca čast — le-tá uradnik je postregel našima junakoma, kakor je nekdej Vergil bil postregel Danteju ter je spremil ja v prvomestnikovo sobo, kjer je stal širok naslanjač, v naslanjači pa je pred mizo z zrealom in pred dvema debelima knjigama — kakor solnce, sedel prvomestnik. Na tem prostoru je novega Vergila prešnilo tako češčenje, da se nikakor ni predrznil — ni stopil v sobo, ampak vrnil se je in pokazal svoj hrbet, ki je bil otrt, kakor kaka štorja, in držalo se ga je nekovo kurje peró. Ko Čičikov in Manilov prideta v prvomestnikovo sobo, ugledala sta, da prvomestnik ni sam; poleg njega je sedel Sobakevič, popolnoma ga je zaslanjalo zrealo. Njiju prihod je obudil vsikrik, uradni naslanjači so glasno odskočili. Sobakevič je tudi vstal s svojega stola, stal je in lahko je človek na vseh straneh videl njega in njegova dolga rokava. Prvomestnik je Čičikova objel in po sobi so se razlegnili poljubci, povprašala sta se, ali sta zdrava; pokazalo se je, da križ boli oba,

obsodila sta précej preobilo sejo. Videti je bilo, da je prvomestniku že znana Sobakevičeva in Čičikova pogodba, kajti začel je čestitati Čičikovu, kar je iz početka nekako motilo našega junaka, zlasti, ko je bil opazil, da Sobakevič in Manilov, s katerima je sklenil pogodbo, stojita drug vpričo družega. In vendar se je zahvalil prvomestniku, obrnil se v Sobakeviča in povprašal je: »Ali ste Vi zdravi?«

»Hvala Bogu, ne morem tožiti« — odgovoril je Sobakevič. A res je bilo to, ni znal, zakaj bi bil tožil: železo bi se bilo moglo prej prehladiti ter bi bilo začelo kašljati, nego ta čudovito ustvarjeni vlastelin.

»Dà, Vi ste se še zmerom doslé hvalili z zdravjem« — opomnil je prvomestnik, »pokojni Vaš oča je bil tudi krepak človek.«

»Dà, sam bi smel bil iti na medveda« — pritegnil je Sobakevič.

»Meni se zdi« — opomni prvomestnik, »da bi tudi Vi povalili medveda, ko bi se Vam zljubilo iti nánj.«

»Ne, jaz bi ga ne zmogel« — odrekel je Sobakevič, »pokojnik je bil krepkejši, nego sem jaz.« A vzdihnil je in dalje govoril: »Zdaj ljudjé niso več taki: no, moje življenje . . . kakovo je to življenje? — Kakor bi . . .«

»Zakaj Vaše življenje ni krasno?« — povpraša prvomestnik.

»Ni dobro, ni dobro!« — odgovori Sobakevič in stresne glavo. »Sodite sami, Ivan Grigorijevič: petdeset let živim, pa nisem bil še nikoli bolan, ko bi me bilo le grlo bolelo katerikrat, ali da sem bil vredán, ali da sem ulésa imel . . . Ne, ne, to ni dobro! To bodem moral še drago plačati.« Po teh besedah se je Sobakevič pogreznil v tožnost.

»Gledite ga« — pomislita Čičikov in prvomestnik tisto trenutje, »Bog zna, zakaj žaluje!«

»Jaz imam list na Vas« — povedal je Čičikov in Pljuškinovo pismo prinesel iz žepa.

»Kdo mí ga pošilja?« — povpraša prvomestnik, razpečati list in vsklikne: »A, Pljuškin! Ali še životari na sveti? — Ta usoda: kako razumen, bogat človek je bil to, a sedaj . . .«

»To je pes« — zahudi se Sobakevič, »slepar je, vse ljudi bode pomoril z lakoto.«

»Rad, rad« — opomni prvomestnik, ko je prečital pismo, »rad bodem pooblaščenec. Kdaj bi radi dovršili prodajne pogodbe, ali zdaj, ali kesneje?«

»Takoј,« — odgovori Čičikov, »prosil bi Vas, ako je moči, še danes, zato ker jutri bi rad odpotoval iz Vašega mesta: prinesel sem pogodbe in prošnjo.«

»To je vse lepo, ali delajte, kar hočete, mi Vas ne izpustimo. Pogodbe dovršimo danes, Vi pa se morate še nekoliko pri nas pomuditi. Jaz précej ukažem« — dejal je in odprl duri v pisárno, vso polno uradnikov, ki so bili podobni pridnim bučelam, kadar se razleté po cveticah, če je mogoče cvetice primerjati z uradniškimi spisi.

»Ali je Ivan Antonovič v pisalnici?«

»Dà!« — zakrili glas v pisárni.

»Recite mu, naj pride lê-sem!«

Čitateljem že znani Ivan Antonovič z rilcem se prikaže v prvomestnikovo sobo in se ponižno prikloni.

»Náte, Ivan Antonovič, vzemite vse te pogodbe . . . .«

»A ne zábite, Ivan Grigoriјevič« — poprime Sobakevič, »da bode treba prič, vsaj dveh na vsaki strani. Pošljite précej zdaj k prokuratorju, prokurator je človek brez vsakeršnega dela, gotovo sedi domá. Njega v vsem nameščuje odvetnik Zlatouh, največja pijavka na sveti. Zdravstvene uprave nadzornik . . . . to je tudi človek brez dela, gotovo je domá, če se ni odpeljal kam kartát; pa je še mnogo drugih v obližji; Truhačevski, Bjuguškin, vsi ti so na sveti nepotrebna bremena!«

»Res je to, res!« — potrdil je prvomestnik ter je takoj po vse poslal uradniškega slugo.

»Tudi jaz Vas prosim« — izpregovoril je Čičikov, »pošljite po poverjenca neke vlastelinke, s katero sem tudi sklenil pogodbo — po sina protopopa, očeta Kirila; služi nekjé — tukaj pri Vas.«

»Kaj pak? Tudi pónj pošljem!« — obetal je prvomestnik; »vse bodemo zvršili, a uradniku nobenemu ne dajte ničesar; prosim Vas, da ne. Prijatelji moji ni treba, da bi plačevali.« Po teh besedah je prvomestnik précej

Ivanu Antonoviču ukazal nekaj, kar mu, to se je videlo, ni bilo po godu. Prodajne pogodbe so bile, kar je bilo kazno, ljube prvomestniku, zlasti, ker je bil opazil, da je vsa kupčija skoro sto tisoč rubljev velika. Nekoliko minut je Čičikovu gledal v oči z izrazom velike radosti na obrazi, napósled pa je opomnil: »Tako je, tako! Tako ste Vi, Pavel Ivanovič, preskrbeli to!«

»Dà, preskrbel sem« — pritegne Čičikov.

»Dobro, pač blagostno delo je to!«

»Dà, jaz sam znam, da se nisem mogel lotiti boljšega dela. Ali je tako ali tako, nobenega človeka svrha ni odločena tako dolgo ne, dokler s krepko nogo ne stopi na stalen temelj, a ne na kako svobodomiselno himero svoje mladosti.« Po tej opomnji je prilično opsoval svobodomiselnost in vse mlade ljudi. Ali človek je v njegovih besedah lahko opazil neko negotovost, kakor bi bil sam o sebi govoril: »Uh, brate, lažeš, pa hudo lažeš!« Čičikov se ni ozrl ni v Sobakeviča, niti v Manilova, bal se je, da bi jima utegnil na licih ugledati kaj, kar koli. Ali njegova bojazen je bila prazna: Sobakevičevo lice se ni zgenilo ni, Manilov pa je, ker ga je zgovornost bila očarala, od same zadovoljnosti le odobrujoče kimal z glavo in se pogrezal v táko čutje, v kakeršnem nahajamo godbi prijatelja, kadar kaka pevka s svojim glasom zmaguje celó gosli in zapoje tako visoko, kakor ni ptičje grlo ne more peti.

»A zakaj Vi Ivanu Grigorijeviču« — povpraša Sobakevič, »po imeni ne poveste, kaj ste kupili, in Vi, Ivan Grigorijevič, zakaj Vi ne povprašate, kaj si je pridobil? — Kakov národ je to! Sámó čisto zlato je! Jaz sem mu prodal i kolarja Mihjejeva.«

»Ali tudi Mihjejeva ste mu prodali?!« začudi se prvomestnik. »Jaz poznam kolarja Mihjejeva, to je izboren delavec, meni je kočijo predelal. Samo prosim, kako? . . . . Sáj ste mi povedali, da je umrl . . . .«

»Kdo? Ali Mihjejev je umrl?« — povpraša Sobakevič, pa prav nič ni bil v zadregi. »Njegov brat je umrl; sam pa je živ in zdravejši, nego je bil prej. One dni mi je zgradil táko bričko, kakeršne bi ne naredili ni v Moskvi. Ta bi moral delati le caru.«

»Dà, Mihjejev je izboren nastavnik« — pritegne prvomestnik, »jaz se le čudim, kako ste se mogli posloviti od njega.«

»Bá, ko bi Mihjejev bil samo! A Probka *) Stepan, tesar — Miluškin, opekar — Teletnikov Maksim, čevljar — vsi so odšli, vse sem prodal!«

Toda ko je bil prvomestnik povprašal, zakaj jih je prodal, ker so bili dómu silno potrebni, in nastavniki, kolebnil je Sobakevič z roko in odgovoril: »A, tako, prosto, zalotila me je trdoglavost: dàj, dejal sem, prodám jih, pa sem jih res prodál!« Po teh besedah je povsíl glavo, kakor bi se bil resnično kesal zaradi tega, in dostavil je: »Siv sem že, pa se nisem še opametil doslej.«

»Ali prosim, Pavel Ivanovič« — povpraša prvomestnik — »kako pa Vi kupujete seljake, ali brez zemlje? — Morda na preseljenje?«

»Kupujem jih na preseljenje.«

»No, na preseljenje, to je kaj družega; a kam jih preselite?«

»V . . . . v herzonski gubernij jih preselim.«

»Oj, tam je odlična zemlja!« — opomni prvomestnik in močno pohvali tamošnjega rastlinstva plodnost.

»Ali imate obilo zemlje?«

»Dosti je imam, toliko, kolikor je je treba kupljenim seljakom.«

»Ali je tam kaka reka, ali kakovo jezero?«

»Reka je, sicer pa je tudi ribnik tam.« Po teh besedah Čičikov nehoté pogleda Sobakeviča, a dasi je Sobakevič bil miran, vendar se je videlo, kakor bi mu bilo na licih zapisano: »Oj, lažeš! Laž je reka in jezero in vsa zemlja!«

O tem razgovoru so malo po malo jele prihajati priče: čitatelju znani mežkráč prokurator, zdravstvene uprave nadzornik, Truhačevski, Bjeguškin, pa drugi, ki so bili, kakor je Sobakevič trdil, le nepotrebna bremena svetu. Mnogih izmed njih čisto nič ni poznal Čičikov; kolikor se jih je pogrešalo, namestili so jih s sodiščnimi uradniki. Niso privedli samo protopopovega sina, temveč

*) Probka je zamašek, torej je ta seljak Stepan Zamašek.
L. G.

tudi protopopa očeta Kirila. Vsaka priča je podpisala sama sebe in vse svoje dostojanstvenosti in urade, nekateri so pisali v nebesa, nekateri v pekel, nekaterih črke so stale prav po konci, jeden izmed njih pa se je podpisal s takimi črkami, kakeršnih nima ruska azbuka. Znani Ivan Antonovič je posebno brzo delal vse, pogodbe je zapisal, popisal, razvrstil v knjigo in kamor je treba, proračunil je polovico obrestij oglasom po novinah, a Čičikov je moral plačati samo nekaj malega. Prvomestnik je ukazal, naj carske danji plača samo polovico, polovico pa naj, ni znano, kako, vračunijo kakemu drugemu prosilcu.

»No, torej« — opomni prvomestnik, ko je bilo vse dovršeno — »zdaj pa nam se nudi le, da zamočimo le-to kupčijo.«

»Meni je po godu to« — pritegne Čičikov, »treba je samo še tega, da Vi določite čas. Pregrešil bi se, ko bi takemu ugodnemu društvu ne dal odmašiti nekoliko steklenic šampanjca.«

»Ne, Vi nas ne umejete: šampanjca bodemo dali mi sami« — odbil je prvomestnik, »to je naša dolžnost. Vi ste naš gôst: mi moramo Vas pogostiti. Znajte, go-spôda, mi storimo tako: vsi, kolikor nas je, pridemo k policijskemu načelniku; to je čaralnik: treba je, da bode le mignil — idoč mimo ribjega trga ali mimo kake vinske kleti, a videli boste, kako se gostimo! O tej priliki bodemo tudi vistovali.«

Temu nasvetu se nihče ni mogel upreti. Priče so že o spominu na ribji trg začutile tek: takoj so vzeli klobuke in čapke, in uradne obravnave je bilo konec. Ko so šli skozi pisárno, priklonil se je rilčasti Ivan Antonovič ponižno in tiho je Čičikovu šepetnil: »Nakupili ste za sto tisoč seljakov, za trud pa ste dali samo jeden bankovec.«

»Ali kakovi seljaki so to!« — šepetne in oponese mu Čičikov, »same kukavice in nečimniki so ti ljudjé, ni polovice niso vredni.«

Ivan Antonovič se je uveril, da ima Čičikov trd značaj in da ne bode dal ničesar več.

»Po čem ste duše kupili od Pljuškina?« — povpraša in šepetne mu v drugo uho Sobakevič.

»A zakaj ste Vrabko pripisali?« — povpraša Čičikov, ki bi mu bil moral odgovoriti.

»Kakovo Vrabko?« — povpraša Sobakevič.

»Dà, babo, Elizabeto Vrabko, pa ste postavili celó moško končnico.«

»Ne, jaz nisem pripisal nikakeršne Vrabke« — odbije Sobakevič in odide k drugim gôstom.

Gôstje napósled vsi pridejo k dómu policijskega načelnika. Policijski načelnik je bil resnično čudovit človek: kakor hitro je bil začul, kaj se godi, précej je poklical četrtnika,*) čvrstega, majhnega človeka v olikanih čevljičkih, šepetnil mu je, kar je bilo videti, le dve besedi v uho in povprašal je: »Ali umeješ?« — pa so v drugi sobi tačas, ko so se gôstje motili z vîstom, prikazali se na mizo: razni kavijárji, slaniki, beluga (Hausen), jesetra, semga (Lachs), sevruške (nekove jesetre), siri, prekajeni jeziki in suhe ribe: vse je bilo z ribjega trga. Kesneje so na vrsto prišli domačega gospodarstva dodatki, kuhinjski zdelki: pirog z ribjo glavo, hrustanec devet pudov težke jesetre, drug pirog s surovójedko (*Agaricus piperatus*), v surovem maslu pečene testenice, maslenci, varjenci. Policijski načelnik je mestu bil nekakov oča in dobrotnik. Meščanom je bil, kar rodovini oča, prodajalnice in gostilne je pohajal, kakor svojo zakladnico. Sploh je, kakor govorimo, sedel na pravem prostoru in svoje dolžnosti je popolnoma zvrševal. Težko je človek razložil, ali je bil načelnik zaradi mesta, ali je mesto bilo zaradi načelnika na sveti. Urejal je vse svoje stvari tako umno, da je prejemal dvakrat večje dohodke, nego so jih dobivali vsi prednjimci, vendar poleg tega je užival vsega mesta ljubezen. Najrajši so ga imeli kupci — zlasti zaradi tega, ker ni bil ohol; ali resnično je kumoval njih otrokom, dasi jih je silno drl časih, toda nenavadno umétalno: tepljal jih je po ramenih, smijal se jim, napajal jih s čajem, obečal je tudi sam, da pride šahat, ob vsaki priliki je izprašal vse: kako se služabniki vedó, kako je ta ali ta otrok obolel, in nasvetoval je časih tudi zdravilo, skratka: to je bil znamenit mož! Vozil se je krog, ukazaval je

*) Četrtnik je mestnega četrtega dela oglednik. L. G.

to in to, o tem pa je temu ali temu opomnil: »No, Mihjejič, treba je, da bi zopet malo poigrali!«

»Dà, Alekszej Ivanovič« — pritegnil je Mihjejič in snel čapko, »treba bi bilo!«

»No, brate Ilija Paramonič, pridi k meni pogledat dirjalca; kósal se bode s tvojim, stavi, poskusiva!«

Trgovec, ki je bil ves zaljubljen v brzonoge konje, nasmijal se je tej ponudbi, kakor govorimo, posebno zadovoljno, pogladil si brado in potrdil je: »Poskusiva, Alekszej Ivanovič!«

Vsi trgovčevi služabniki so se mu odkrili, zadovoljno so pogledavali drug drugoga, kakor bi bili hoteli opomniti: »Čestit človek je Alekszej Ivanovič!« Skratka: policijski načelnik je znal popolnoma ugajati národu, in trgovci so o njem mislili, da Alekszej Ivanovič, »če prav kaj vzame, vendar nikogar ne izdá.«

Ko je policijski načelnik bil opazil, da je na mizi jélo, nasvetoval je gôstom, naj bi dokončali »vist«, da bodo po jedi igrali dalje, in vsi so odšli v tisto sobo, iz katere je bil že davno skozi duri pogledal Sobakevič ter je zdaleč ugledal jesetro, ki je na stráni ležala v veliki skledi. Gôstje so izpili vsak svojo mérico vódke s temno, oljčno bôjo, kakeršno človek lahko vidi le na prozračnem sibirskem kamenu, od katerega v Ruski režejo pečatnike, z vseh stranij stopili in vsak svoje vilice prinesli k mizi — in jeli so, kakor govorimo, razodevati vsak svoj značaj in vsak svojo slast: nekateri so se lotili kavijárjev, nekateri semge, nekateri pa sira. Sobakeviča so malo zanimale vse te drobnosti, zato je sédel k jesetri — in ko so drugi pili, jedli in se razgovarjali, snedel je v četrtinki ure sam skoro vso, ko je policijski načelnik spomnil na jesetro in povprašal: »A kako vam, gospôda, ugaja ta prirodni proizvod?« — ter z drugimi vred stopil in z vilicami približal se jesetri — da se je uveril, da tega prirodnega proizvoda ni več nič drugoga, nego le rep; a Sobakevič se je neuljudno vël, stopil je k okrožniku, ki je bil nekoliko dalje od drugih, in zabodel je vilice v neko suho, majhno ribo. Ko se je bil Sobakevič poslovil od jesetre, sédel je v naslanjač, ni jedel več dalje, ne pil, temveč le zamežkral je in zaprl oči. Policijskemu načelniku, to je bilo znati,

ni se smililo vino: ni bilo konca napitnicam. Najprej so, kar je čitatelj morda že sam ugenil, na zdravje napili novemu herzonskemu pomješčiku, potlej na blagost njegovim seljakom in na njihovo srečno preseljenje, napósled pa so napili na zdravje njegovi krasni bodoči gospé, kar je v našem junaci vzbudilo sladek nasmeh. Z vseh stranij so se zgrnili krog njega in živo so ga jeli prositi, da bi vsaj štirinajst dnij še ostal v mestu.

»Oj, Pavel Ivanovič, ostanite še nekoliko časa pri nas! Mi Vas oženimo. Kaj ne, Ivan Grigorijevič, oženimo ga?«

»Oženimo ga — oženimo!« — pritegne prvomestnik.

»Branite se z rokama in z nogama, mi Vas oženimo! Ne, batjuška, ne bode Vam žal, ker ste prišli lê-sem. Mi se ne šalimo rádi.«

»Kaj? — Zakaj bi se branil z rokama in nogama?!« — začudi se in nasmeja Čičikov, »ženitev ni nič hudega, ko bi le . . . . nevesta bila.«

»I, nevesta bode! Zakaj bi ne bila? — Vse bode, vse, kar hočete! . . . .«

»Ako bode . . . .«

»Izborno je to, tako ostane!« — vskriknejo vsi, »živeli, urá, Pavel Ivanovič, urá!« A vsi so stopili k njemu, da so trknili s čašami. Čičikov je trknil z vsemi.

»Ne, ne, še, še!« — kričali so tisti, kateri so bili nekoliko oddaljeni, in novič so trknili; jeli so tretjič nazdravljati — in trknili so še tretjič. V kratkem časi so se vsi nenavadno razveselili. Prvomestnik, veleml človek, ko se je bil razveselil, objel je Čičikova nekolikokrat in o svojem srčnem razvnetji je vsklikal: »Duša ti moja! Mamica moja!« Dà, tlesknil je s prstoma, začel plesati krog njega in pel je znano pesem: »Oh, ti takoj i jedakoj, komarinski mužik!« Po šampanjci so odmašili ogrsko vino, katero je še bolj navdušilo in razveselilo družbo. Na »vist« so do céla pozabili; prepirali so se, kričali, govorili ob vsem — o politiki, o bojnih razmerah, razodevali so drug družemu svobodne misli, zaradi katerih bi bili sicer natepli sami svoj zárod. Razvozlali so mnogo najtežjih zapletek. Čičikov še nikoli ni čutil se tako veselega, sanjalo se mu je, da je že resnično herzonski vlastelin, govoril je o različnih zboljšavah: o gospodarstvu, o sreči in blagosti dveh duš in jel je

Sobakeviču čitati pismo Verterjevo, ki ga je bil poslal Šarloti v granesih, ali Sobakevič je le utripal z očmi in sedel v naslanjači, kajti spanec ga je silil po zaužiti jesetri.

Čičikov je tudi sam opazil, da je začel preveč govoriti, poprosil je torej, da bi mu dali voz in odpeljal se je na prokuratorjevih drožkah. Prokuratorjev kočijaž je bil, to je sam pokazal na poti, izkušen človek, vozil je le z jedno roko, z jedno je bil segel nazaj in pridržaval je gospoda. Tako se je Čičikov na prokuratorjevem vozi pripeljal v sobo svoje gostilne, kjer so mu še dolgo po jezici plesale vsakojake neumnosti: belopolta nevesta z rdečico na obličji in z globélico na desnem lici, herzonska sela, novci . . . . Selifan je dobil dosti vsakojakih gospodarstvenih nalog, naj zbere vse preseljene vaščane in naj vsakega po imeni pokliče, zato da se uveri, ali so vsi, ali ne. Selifan je jako dolgo poslušal in molčal, napósled pa je odšel iz sobe in Petruški rekel: »Idi, sleci gospoda!« Petruška je odšel in začel je izzuvati gospoda, ali čudo je bilo, da s čevlji vred gospodarja ni potegnil na tla. Napósled izzuje čevlje, gospod se je slekel, kakor je treba, preobračal se nekoliko časa po postelji, da je neusmiljeno škripala, potlej pa je zaspal, kakor resnično kak herzonsk vlastelin. A Petruška je o tem na hodnico (Gang) odnesel hlače in frak, obe oblačili razpregel po lesenih vešalki — in začel pretepati in krtačiti ji, da je vso hodnico napolnil s prahom. Ko je snemal oblačilo, pogledal je s hodnice ter ugledal Selifana, ki se je vračal iz konjušnice. Njiju pogleda sta se srečala in takoj sta umela drug drugzega: ker je gospod legel spat, da torej lahko pogledata malo po sveti. Petruška je precej frak in hlače odnesel v sobo in prišel doli in oba sta skupaj odšla, a ni spomnila se nista na svrhu svojega pota, temveč šalila sta se o čisto drugih predmetih. Njiju sprehod ni bil dalek: šla sta čez ulice v hišo gostilni nasproti in stopila skozi nizke, steklene, okajene duri — skoro pod zemljo, kjer je za lesenimi mizami že sedelo mnogo vsakojakih ljudij: obrutih in neobritih, v kožuhih in tudi kar v košuljah, nekateri pa so bili v plaščih. Kaj sta Petruška in Selifan delala tam, to zna le Bog; no, po pretekli uri sta odšla, drug

druzega prijela za roko, molčala popolnoma, pazila drug na drugo in vzajemno se ognila vsakega ogle. Držala sta drug drugo za roko, nista se popustila, vspenjala sta se dobro četrtno ure po stopnicah, napósled zmogla zapreke in prišla na vrh. Petruška je nekoliko postal pred nizko svojo posteljo, premišljal je, kako bi priličnejše legel, a legel je povprek, tako, da sta se mu nozi upirali v tla. Selifan je tudi na to posteljo legel, položil je glavo Petruški na trebuh, pozabivši, da ni tu njegov spalni prostor, temveč v konjušnici blizu konj. Oba sta zaspala précej in jela nenavadno krepko hrščati, gospodar v sosedni sobi pa je prikladal s tenkim piskom svojega nosa. Skoro takoj kesneje se je umirilo vse, gostilno je objelo neprebudljivo spanje; le skozi jedno okence je človek še videl svetlobo, tam je bival neki poročnik, ki je bil pripotoval iz Rjazana, jako je bil, kar se je videlo, zaljubljen v obutalo, naročil je bil že dve dvojici čevljev in neprestano je primerjal peté. Že nekolikokrat se je približal postelji, da bi izzul čevlje in legel, pa ni mogel: čevlji so bili jako lepo sešiti, ali dolgo je še dvigal nogo in smelo gledal čudovito zloženo petó.

VIII.

Čičikova kupovanja so v kratkem časi bila splošnih razgovorov predmet. Po mestu so začeli razkladati, premišljati in razsojati o tem, ali je ugodno seljake kupovati na preseljenje. Mnogi so s svojo sodbo pričali, da popolnoma poznajo le-tá predmet. »To je gotovo tako« — trdili so nekateri — »nihče se ne more ustavljati temu: zemlja v južnih gubernijih je posebno lepa in plodovita; ali kako bodo Čičikova seljaki živeli brez vode? Tam ni prav nikakeršne reke.«

»Ker vode ni tam, to ni še nič, Stepan Dmitrijevič; ali selitev je neprilichna. Vsakdo zna, kdo je seljak: na nov svet se mora preseliti, pečati se mora s poljedelstvom, pa nima ničesar — ni hiše, ni dvora — to je resnično tako, kakor je dvakrat dva gotovo štiri, da pobegne in nikakeršnega znamenja ne zapusti za seboj.«

»Ne, Alekszej Ivanovič, osvobajajte, opráščajte, jaz ne odobravam tega, kar Vi govorite, da Čičikovu pobegnejo

seljaci. Rus je sploh sposoben in privadi se vsakojakemu podnebjju. Pošlji ga — če prav v Kamčatko, daj mu le tople rokavice, pa tleskne z roko ob roko, popade sekiro in začne si graditi novo kolibo.«

»No, Ivan Grigorijevič, v némar si spustil neko važno okolnost: ti se še nisi povprašal, kakovi so Čičikova seljaci. Zabil si to, da noben vlastelin ne prodá nobenega poštenega človeka; jaz stavim glavo, če Čičikova seljaci niso najhujši tatje in pijanci, potepuhi in divjaki.«

»Dà, to pa odobravam, to je resnica, nihče ne prodaja poštenih ljudi, Čičikova seljaci so pijanci; ali treba je pomisliti, da je to nramnost, gotova nramnost je to: zdaj so neugodneži, kadar pa se preselijo na drug svet, utegnejo se nenadoma izpremeniti v odlične poslušnike. Takih vzgledov je bilo že dovolj — prosto na sveti, pa tudi v zgodovini.«

»Nikakor, nikakor« — oporekel je državnih tvornic oskrbnik, »verjemite, to nikakor ne more biti, Čičikova seljaci bodo imeli dva silna sovražnika. Njih prvi sovražnik bode bližina maloruskih gubernijev, kjer, kar je znano, svobodno prodajajo vino. Jaz zagotavljam: v dveh tednih se bodo povinili vsi, da bodo podobni namočenim podplatom. Drugi sovražnik je navada na potepinsko življenje, ta razvada se bode seljakov gotovo prijela o preselitvi. Potrebno bode to, da bodo zmerom Čičikovu pred očmi in da jih bode imel na vajetih, da bode pokaznil vsak njih pregrešek, poleg tega pa, da ne bode izročal jih drugim, temveč da jih bode sam česal in praskal, kadar bodo vredni tega.«

»Zakaj bi se Čičikov sam ubijal z njimi in jih pretepal? — Saj jim lahko poišče kakéga oskrbnika.«

»Dà, oskrbnika pač najde, ali vsi so sleparji!«

»Sleparji so zato, ker gospodarjem samim delo ni na mari.«

»To je resnica!« — potrdi nekoliko osob. »Da gospodar le nekoliko umeje gospodarstvo in da le zna razlikovati ljudi, pa bode zmerom imel poštenega oskrbnika.«

Ali državnih tvornic oskrbnik je opomnil, da za menj nego za pet tisoč človek ne more lahko najti poštenega oskrbnika, prvomestnik pa je opomnil, da ga

lehko najde i za tri tisoč. Oskrbnik je povprašal: »Kje bi ga našli? — Ali v svojem nosi?«

Prvomestnik je odgovoril: »Ne, v nosi ne, ampak v našem okraji, ta bi bil n. pr.: Peter Petrovič Samojlov: to je oskrbnik, kakeršnega je treba Čičikova seljakom!«

Mnogim je na misli bilo Čičikova vlastelinstvo in težavnost o preselitvi tako ogromno mnogih seljakov jih je nenavadno plašila, silno so se začeli bati, da utegne upor vstati med takim nepokojnim národom, kakeršni so Čičikova seljaci. Policijski načelnik je opomnil, da se ni treba nič bati upora, da ga odvrne kapitana izpravnika oblast, a ko bi tudi sam ne prišel kapitan izpravnik, da pošlje svoj klobuk, in ta klobuk pomore ter seljake sežene nazaj v njih bivališča. Mnogo jih je razodelo svoje misli o tem, kako bi se dala izkoreniniti upornost, ki se je polastila Čičikova seljakov. Mnenje je bilo vsakojako: nekateri so naglašali vojaško ostrost in strogost, ki bi ne bila lahko nepotrebna, nekateri pa so priporočali krotkost. Poštar je pristavil, da Čičikova čaka sveta dolžnost, da bode sredi svojih seljakov nekaj oča, zato da jim bode mogel ploditi blagostno prosveto, in o tej priliki je jako pohvalno izpregovoril o Lankastrovem uku splošne omike.

Tako so razsojali in govorili po mestih, in mnogi so, ker jih je bilo sočutje vzbudilo, Čičikovu osobno razodeli nekatere teh nasvetov, ponujali so mu celo spremstvo, da seljake varneje preseli na nova bivališča. Čičikov se je zahvalil za nasvete, obetal je, da ne bode zabil o prilici, da se okoristi ž njimi, spremstvo pa je odločno odbil, dejal je, da bi bilo popolnoma nepotrebno, da imajo kupljeni seljaci jako miren značaj, da sami čutijo veselje do preselitve in da upor o nikakeršnem slučaju ne more vstati med njimi.

Vsa jasnila, vse razsoje so rodile najblagostnejše nastopke, kakeršnih koli je mogel pričakovati Čičikov, zlasti so razvedeli po mestih, da Pavel Ivanovič ni nič več nič menj nego milijonar. Mestni bivalci so se srčno zaljubili v Čičikova, kar smo zvedeli že v prvem poglavju, no, po takem glasi pa so ga imeli še rajši. Sicer so, da resnico pišem, vsi mestni stanovniki bili dobri ljudje, zložno so živeli, občevali popolnoma prijateljski in

njih besede so imele nekeve posebne prostodušnosti in krotkosti pečat: »Ljubeznivi prijatelj, Ilija Ilič! Poslušaj, brate Antipater Zaharijevič! Ti si legal, mamica Ivan Grigorijevič!«

Poštarja, ki so ga imenovali Ivana Andrejeviča, povpraševali so: »Šprehen si dajč?« Skratka: vse je bilo jako domače. Mnogi niso bili neomikani: sodišča prvomestnik je na pamet znal Žukovskega balado »Ljudmilo«, ki je tačas bila še novinka, in izborno je govoril mnoge vrstice, zlasti: »Bor zasnul, dolina spit« in slovko ču, da se je resnično zdelo človeku, kakor da bi spala dolina; da je podobnost bila večja, zamižal je z očmi o teh besedah. Poštar se je bolj pečal z modroznanstvom in čital je jako pridno, celó po noči Jungove »Noči« in Ekartshausnov »Ključ do prirodnih tajnostij«, iz katerih je delal jako dolge izpiske; ali kakovi so bili, tega ni znal nihče; sicer je bil preširen človek, cvetoče je govoril, in, kakor se je sam izražal, rad je dičil govor. A dičil je govor z množino raznih besed, n. pr.: »dragi gospod, takovi, kakeršni koli, znate, umejete, morete misliti, da tako govorim, v nekaterem oziru«, in z družimi besedami, katere je razsipal, kakor iz vreč; dičil je svoj govor dovolj ugodno tudi z namigi, z mežkranjem jednega očesa, kar je dajalo oster izraz njegovim mnogim zasmehovalnim šalam. Drugi so tudi bili menj ali bolj omikani: nekateri je čital Karamzina, nekateri »Moskovskija vjedomosti«, nekateri pa ni čital pač ničesar. Nekateri je bil to, kar je meh, to je človek, katerega moraš s sunci priganjati na vsako delo; nekateri pa je bil prosto lenuh, kateri je vse svoje življenje samo ležal, katerega zamán priganjaš: ni vstal o nikakeršnem slučaju. Kar se tiče njihovih zunanjih podob, to že znamo, vsi so bili krepki ljudje — jetičnega nobenega ni bilo med njimi. Vsem so bile dame o svojih néžnih, osamelih razgovorih nadele imena: trebušnik, debeljak, zavaljenec, črnuh, koruza, možic itd. No, sploh so bili dobri ljudje, jako gostoljubi, če je človek v njih družbi okusil kruh, sol, ali če je večer presedèl pri »vistu«, pa je nekako bil njih znanec — tem lože je to bil Čičikov zaradi svojih čaralnih vlastitostij, zaradi svojega ponašanja, ker je resnično znal to veliko skrivnost, kako se more človek

prikupiti ljudem. Priljubil se jim je tako, da ni védel nikakeršne pomoči, s katero bi se bil ukradel iz mesta; zmerom je slišal le to: »No, vsaj teden dnij še, le še teden dnij preživite pri nas, Pavel Ivanovič!« Skratka: na rokah so ga nosili, kakor govorimo. Ali mnogo znamenitejši je bil vpliv, kateri je Čičikov imel na dame. Da bi to razjasnili kolikor toliko, treba bi bilo mnogo razodeti o damah samih, o njih društvu, popisati bi morali z živimi bôjami njih duševne vlastitosti; ali to bi pisatelju bilo jako težko. Nekoliko ga ustavlja neomejena čast, ki jo daje soprogam mestnih uradnikov in čestitakov . . . . nekoliko pa je težava to!

Mesta I. dame so bile . . . . ne, nikakor ne morem: bojim se resnično. Mesta I. dame so bile najznamenitejše zaradi tega . . . . čudovito je to — peró nikakor neče gibati, kakor bi bilo svinca polno. Tako tudi bode: o njihovih značajih razodetje moram prepustiti ónemu, kateri ima živejše in različnejše bôje na paleti, jaz pak povem nekolikó besed le o njih zunanosti in o tem, kar je na površji.

Mesta I. dame so bile, kakor govorimo, »presentabel«, in v tem oziru jih lahko na vzgled stavim vsem drugim damam. Kar se tiče tega, kako se je treba vésti, kaj zahteva »bon ton«, kaj ustreza »etiketi« in množini najnežnejših pristojnostij, zlasti pa, kako je treba streči noši v najskrajnejših malostih, kar se tega tiče, zmagavale so celó petrogradske in moskovske dame. Oblačile so se jako lepo, vozile se po mesti v kolesljih, kakor je ukazaval poslednji običaj, zadaj pa se je zibal lakaj v livreji z zlatimi okraji. Pohodnica, ali je bila na trefovo dvojko napisana — ali na kak karov as — pohodnica je bila jako sveta potreba. Zaradi nje sta se dve gospé, veliki prijateljici in celó sorodnici, hudo razprli — to je — zaradi tega, ker je jedna izmed njiju drugi bila pohod ostala dolžna. Kako sta se kesneje soproga s sorodniki vred trudila, da bi ji bili pomirili, ali vse je bilo zamán; pokazalo se je, da je vse mogoče na sveti, le nekaj ne: pomirek dveh gospij, kateri sta se skregali zaradi opuščenega pohoda. Torej sta obe dami ostali v medsobnem sovraštvu, kakor se je izražal mestni svet. Kar se tiče prve česti posest, jako mnogo je bilo burnih

prizorov, ki so moškimi časih vzbujali do čela junaške, velikodušne pojme o zavetstvu. Z dvoboji si niso delali pravice, zato ne, ker so vsi bili mestni uradniki, pač pa so skrbeli, da so grdili drug družega, kjer so mogli, kar je časih, to je znano, huje od vsakega dvoboja. Nравnosti so bile mesta I. gospé strogo verne, ker so bile polne blagostne nejevolje na vse, kar je strastno, in na vsako pohujšljivost, zato so brez vse milosti pokaznile sleharno slabost. Če se je med njimi tudi pripetilo to, kar imenujejo drugo-tretje, to je bilo skrivno, da ni bilo nikakeršne podobe, če se je kaj zgodilo; čast so imele v popolnem varstvu, mož sam je bil tako naučen, če je videl drugo-tretje, ali če je slišal o njem, da je izgovoril kratko in razumno prislovico: „Kaj je komu do tega, če je kumica sedéla pri kumu!“ Treba je tudi razodeti, da so se mesta I. gospé odlikovale, kakor se odlikujejo mnoge petrogradske dame, z nenavadno opreznostjo in pristojnostjo v besedah in izrazih. Nikdar niso dejale: jaz sem se useknila, spotila, jaz sem pljunila, temveč govorile so: jaz sem si olajšala nos, upotrebila sem robec. O nobeni priliki ni smel nihče opomniti: le-tá kupica, ali ta okrožnik smrdí. Nobena ni smela izpregovoriti ničesar, kar bi bilo le spomnilo na to, temveč namesti tega so govorile: ta čaša se ne véde pristojno, ali kaj podobnega. Da še bolj otrebijo ruščino, iztrebile so skoro polovico besed iz svojih razgovorov, zaradi tega je često bilo treba zatekati se k francoščini; ali francoščina je popolnoma nekaj družega; iz nje so zajemale besede, katere so bile mnogo grše od prej zapisanih. To je mogoče povedati o damah mesta I., če človek govori površno. Če pa globoče pogledaš, odkrije se ti mnogo družih resnic; ali jako nevarno je globoče pogledati damam v srca. Zaradi tega sem postregel le s površnostjo, zdaj pa hočem pisati dalje.

Doslej so vse dame nekako malo govorile o Čičikovu, dasi so mu sicer priznavale popolno ugodnost v prijetnem svetskem vedenji; ali ko je bil poknil glas o njegovem milijonstvu, našle so na njem i druge lastnosti. Sicer dām ni zanimal Čičikov kaj posebno, vsega je bila kriva beseda milijonar, ne sam milijonar, ampak le beseda sama, v samem glasi te besede, brez vsakeršnega

Ozira na vrečo novcev, počiva nekaj tacega, kar vpliva na hinavske ljudi — in na ljudi, ki niso ni to, ni to, in na poštene ljudi, skratka — na vse vpliva. Milijonar ima ta prid, da lahko vidi podlost (Niederträchtigkeit), do céla brezkoristno, čisto podlost, kateri ni podloga nikakova nada: mnogi jako dobro znajo, da mičesar ne dobodo od njega in da nimajo nikakeršne pravice do tega, ali vendar mu nenehoma tekajo naproti, vendar se mu smehljajo, vendar se mu odkrivajo, vendar le se mu po sili vabijo na tisti obed, na kateri znajo, da povabljen pride milijonar. Človek ne more lahko trditi, da so gospé imele to nežno čustvo podlosti, vendar so po mnogih sobanah jele govoriti, da je Čičikov, če prav ni najkrasnejši, vendar takov, kakeršen mora biti moški, ko bi bil le nekoliko debelejši ali mršavejši, da bi to ne bilo lepo. Poleg tega je na vrsto prišla beseda, nekoliko razžaljiva mršavemu moškemu, da takšen ni človek, temveč da je podoben čačkalu (Zahnstocher). Gospém na oblekah so se prikazali mnogi razni dodatki. Pred gostilno, kjer je bival Čičikov, vstala je gneča, voz je bil pri vozi, skoro davili so se. Trgovci so se čudili: prej so nekoliko kosov blagá pripeljali iz semnja, zato ker ga niso mogli prodati zaradi previsoke cene, zdaj pa so se nenadoma strgali zánje. O božji službi je jedna izmed dâm imela tolik obroč, da je potreboval pol cerkve ter je nadzornik, ki je bil v svetišči, národu ukazal, naj stopi dalje, da visokemu blagorodju ne potisne obleke. Čičikov sam je moral nekako opaziti le-tó nenavadno pozornost. Nekega dné pride domóv in na mizi svoji najde nekovo pismo. Odkod in kdo je bil prinesel pismo, tega ni mogel zvedeti: gostinski sluga je dejal, da ga je pismonoša prinesel, pa ni hotel povedati, čegavo je. Začetek pisma je bil jako odločen, tak-le: »Ne, moram ti pisati!« Dalje je bilo zapisano o tem, da imajo duše skrivna sočutja; to resnico je podpiralo nekoliko toček, ki so potrebovale skoro pol strani. Dalje zopet je bilo nekoliko mislij, ki so bile jako zanimive zaradi svoje resničnosti, da menimo, češ, neogibno je potrebno, naj jih zapišemo: »Kaj je naše življenje? — To je dolina, kjer se je vdomačila bridkost. Kaj je svet? — Množina ljudij je brez vsakojakega čutja.« Po tem je pisateljica

razodela, da s solzami móci gomilo nežne matere, katere že dvajset in pet lét ni več na sveti; vabila je Čičikova v pustino — da bi na veke zapustil mesto, kjer ljudje v dušéih ogradah ne uživajo čvrstega zraka; konec pisma je pričal odločno obupnost in sklepali so ga ti-le stih:

»Dvje gorlici pokažut
Tebje moj hladnij prah,
Vorkuja tomno, skažut,
Čto ona umerla vo šlezah.«

V poslednji vrsti ni bilo merila, no, pa to ni nič: pismo je bilo napisano tako, kakor so tačas pisali. Podpisa ni bilo nikakeršnega: ni imena, ni rodovine, ni meseca, ni dné. V pripisku (postscriptum) je bil le dodatek, da mora njegovo srce samo ugeniti pisateljico, pri gubernatorji na plesi, ki bode družega dné, prisostoval bode »original« sam.

To je močno zanimalo Čičikova. V tem brezimenstvu je bilo mnogo vabljivega in budljive zvedavosti toliko, da je pismo prečital drugič in še tretjič, napósled pa je opomnil: »Vendar le bi rad znal, kdo je ta pisateljica!« — Skratka: to pismo je bilo, kar se je videlo, važno; delj, nego uro je premišljal o tem; napósled je razprostrl roci in naklonil glavo — in opomnil: »Ali list je jako vešče pisan!« Po teh besedah je, to človek umeje sam ob sebi, zgenil list in ga vložil v kovčeg — v sosedstvo nekovega gledališnega lista in vabila na neko svatbo, oba popirja sta že sedem let počivala takisto zganena in na tistem prostoru. Po kratkem časi so mu res prinesli vabilo na ples h gubernatorju — to je jako obično po guberniških mestih: kjer je gubernator, tam je tudi ples, če ne, plemstvo in uradi gubernatorja nikakor pristojno ne česté in nimajo ga radi.

Takoj je Čičikov odstranil in opustil vse drugo in vso svojo skrb je posvetil pripravi na ples, kajti imel je res mnogo vzbujajočih in vabečih razlogov. Zaradi tega, kar svet stoji, toaleti še nihče ni privoščil toliko časa, kolikor ji ga je posvetil Čičikov o tej priliki. Cela ura je bila posvečena samo temu, da je obraz svoj ogledaval v zrkalu. Poskušal je, pokazal je zrkalu mnogo različnih izrazov: zdaj je pokazal važen in dostojen, zdaj čestit izraz z nekakim nasmehom, zdaj miren, čestit

izraz brez nasmeha; pokazal je zrkalu tudi nekoliko poklonov o spremstvu nekih nejasnih zvukov, podobnih nekoliko francoskim glasom, dasi Čičikov ni žugniti ni znal francoski.

Čičikov je sam sebi postregel z množino prijetnih nenadnostij, gibal je z obrvimi in znamenja dajal z ustnoma, a celó z jezikom je delal nekake vaje, skratka: česa ne delaš, kadar si sam in meniš, da si lep, vrhu tega pa si uverjen, da te nihče ne gleda iz kakega kota? Napósled Čičikov pogladi svoj podbradek in opomni: »Oh, ti bradica!« — in jame se oblačiti. Jako zadovoljen je bil ves čas, ko je oblačil se: ko je hlačnike deval náse in ovratnik privezaval, obračal se je posebno gibko, in dasi ni plesal še nikoli, vendar le je nekolikrat stopil, kakor bi bil hotel in začel plesati. Ali ta poskušnja je imela majhen, nedolžen nastopek: omara se je stresnila, z mize pa je padla krtača.

Čičikov je, ko je bil prišel na ples, prebudil nenavaden vtis. Vsi, kolikor je bilo navzočnih gôstov, vsi so mu pritekli naproti, ta s kartami v roci, tá pa o najzanimivejšem trenutku množnega razgovora, baš ko je izgovoril: »A nižje deželno sodišče je odgovorilo . . . .« Ali kaj je odgovorilo deželno sodišče, tega ni utegnil povédati, temveč hitel je k našemu junaku in pozdravil ga je: »Pavel Ivanovič! Oh, ljubi Bog, Pavel Ivanovič! — Ljubeznjivi Pavel Ivanovič! — Velečestiti Pavel Ivanovič! — Ljuba duša, Pavel Ivanovič! — Kje ste, Pavel Ivanovič? — To je on, naš Pavel Ivanovič! — Osvo-bajajte, ker Vas objemljem, Pavel Ivanovič! — Dajte ga lê-sem, da poljubim drazega svojega Pavla Ivanoviča!«

Čičikov se je nenadoma začutil v nekotikih naróčajih. Ni se bil še dobro izkopal prvomestniku iz naróčaja, že je začutil, da je policijskemu načelniku v naróčaji; policijski načelnik ga je izročil zdravstvene uprave nadzorniku; zdravstvene uprave nadzornik zakupniku, zakupnik arhitektu . . . .

Gubernator, ki se je ta čas motil z damami in v roci držal laskrnačo in bolonjskega psička, izpustil je na tla, ko je bil ugledal Čičikova, laskrnačo in psička, psè je kar zajavdalo, skratka: nenavadna radost in bodrost je prešinila gubernatorja. Ni bilo lica, na katerem bi ne

bilo sijalo zadovoljstvo, ali na katerem bi ne bil gorel vsaj obče zadovoljnosti odsev.

Imeli so takove obraze, kakeršne imajo uradniki, kadar se pripelje načelnik, zato da se uveri o njih, kako uradujejo, in kadar je prvi strah že minil ter vidijo, da je močno po godu mu vse in da se rači tudi šaliti, to je, o prijaznem nasmehu izpregovoriti nekoliko besed. Uradniki se smejejo dvostroko; smejejo se srčno i tisti, kateri so nekoliko slabo slišali njegove besede, in napósled tudi nekemu daleč ob durih, prav pri vhodu stoječemu policijskemu slugi, ki se vse svoje žive dni še nikoli ni smijal in ki je malo prej s pestjó pretil národu, tudi njemu na licih se po večnem zakonu odseva kaže nekak nasmeh, dasi je ta nasmeh podobnejši smehu, kadar se komu sili kihiniti, ker je hudega tobaka potegnil v nos.

Naš junak je odgovarjal vsem in vsakomu in čutil je v sebi neko nenavadno miloto: priklanjal se je na desno in na levo, nekoliko po stráni, kakor je bil navajen, ali popolnoma svobodno, tako, da je vsakoga očaral. Dame so takoj krog njega stopile v lesketajoč venec in s seboj prinesle cele oblake različne dišave: ta je vonjala po róžah, ta po pomladnih vijólicah, iz te pa je prav iz vse dihala resédica; Čičikov je kar dvigal nos in vonjavo dihal v sé. Njih obleka je bila sijajna: od muselina, od atlasa, njih naličja so imela, kar je noša zahtevala, tako blede bôje, da jim človek ni imena ni znal léhko — tako visoko se je bila povspela nežnost v noši.

Kite od cvetja s trakóvi vred so semtertja po oblekah vile se v živo pisanem neredu, dasi je ta nered trudil marsikatero vredno glavo; legotno nakitje na glavi se je držalo samo ušes, človeku se je zdelo, da govori: »Oj, odletelo bodem, le žal mi je, ker krasotice ne morem odnesti s seboj!« Po sredi so bile opasane, vzrastene so bile krepko in očesu ugodno (moramo opomniti, da so mesta I. dame sploh bile nekako polne; ali prevezávale so se tako umételjno in obračale se tako ugodno, da nikakor nisi léhko opazil njih debelosti). Vse so imele premišljeno in oskrbeno z nenavadno opreznostjo: vratú, pleč je bilo odkritih le toliko, kolikor je bilo treba, več

pa ne; vsaka je dražesti svoje kazala samo do tja, do kjer je po svoji prepričanosti znala, da mamijo človeka; vse ostalo je bilo jako lepo zahaljeno: ali je kak legoten robec objemal vrat, ali pa je izpod obleke gledal kak tenak zobčat batist, ki so mu rekali skromnost. Le-tá skromnost je spredaj in zadaj skrivala, kar ni več moglo mamiti človeka, naj je tudi budilo sumnjo, da je prav za njo posebna mamljivost. Dolge rokavice jim niso sezale popolnoma do rokavov, temveč preišljeno so imele rokam dražestne dele gole nad lehti, katere so se mnogim odlikovale z zavistno povitostjo; nekaterim pa so pokale rokavice od bele kóžice, ko so jih natezale dalje, skratka: človeku se je zdelo, kakor bi bilo povsod napisano: »Ne, to ni gubernij, to je prestolnica, to je Pariz sam!« Le tam pa tam se je kazala kakova čepica, kakeršne še nihče ni videl na sveti, ali kako pávje peró, nasprotno vsej šegi, ali zaradi osobne ugodnosti. Toda brez tega ne more lahko biti; to so guberniških mest vlastitosti: z nečim se morajo odlikovati.

Čičikov je stal pred njimi in preišljal: »Katera je pisala pismo«, in rinil je nos naprej; ali prav mimo nosa mu je priletela čela vrsta lehtij, ovratnikov, rokavov, trakém koncev, dišečih košuljic in sukenj. Galopada je mimo njega letela, kakor vrtinec: poštarica, kapitan izpravnik, dama z modrim peresom, gospá z belim peresom, Gruzinski knez Čiphajhilidzev, neki uradnik iz Petrograda, nekov uradnik iz Moskve, Francoz Kuku, Perhunovski, Berebendovski — vse se je vrtelo, vse je letelo . . . .

»Oj, razgrel se je gubernij!« — izpregovoril je Čičikov, stopil nazaj in ko so se bile dame razsedle po svojih prostorih, začel je zopet razgledavati, ali bi po izrazi na licih in po izrazi v očeh spoznal, katera bi bila pisateljica, toda nikakor ni mogel videti ni v izrazi na licih, ni v izrazi v očeh, katera bi bila tista. Vse so bile jako modre, uh, kako modre! . . . .

»Ne« — opomnil je Čičikov sam sebi, »ženske . . . te so takov predmet . . .« — po teh besedah je kolebnil z roko: »abotno je govoriti o tem! Idi, poskusi povedati ali popisati vse to, kar bega po njih licih — vse te zminje, mige . . . a ne popišeš ničesar! Le njih oči so

neizmerna carjevina, v katero človek zablodi, pa ni več ga ni duha, ni sluha! Iz nje človeka ne izvlečeš ni z zadrgo, ni z ostjó. No, poskusi popisati n. pr. le njih leskót: vlažen, baršunast, sladek — Bog zna, kakov je še! In osoren in mehak, do céla teman, ali, kakor drugi govoré, nežen ali nenežen, ali slabejši od nenežnega — poloti se srca in vso dušo vleče za seboj, kakor na loku. Ne, ne najdeš besede: ženske so človeškega pokolenja galantnejša polovica, pa nič družega ne!«

Osvobajajte! Zdi se mi, da je našemu junaku iz ust izletela neka beseda, katera ima na ulicah prostor svoj. Ali kaj hočemo? — Tak je pisateljev položaj v Ruski. Sicer pa, ako je kaka beseda z ulic zablodila v knjigo, pisatelj ni kriv tega, ampak krivi so čitatelji, in največ višjega občestva čitatelji: iz njih ust ne slišiš nikoli nobene poštene ruske besede, toda s francoskimi, z nemškimi in angleškimi besedami te, brate, obsipljejo tako množno, da ti je prilestno, a poleg tega te mučijo z vsakojakim izgovarjanjem — s francoskim skozi nos in grkavo, angleški besede izgovarjajo, kakor ptice, tudi obraz izpreminjajo po ptičje, celó posmehujejo se mu, kdor ne zna po ptičje pretvarjati obraza svojega. A dej, le z ničim ruskim te ne počesté, samo to je, da v svojem letogradu kako sobo ta pa ta uredi si v ruskem zlogu. Dej, kakovi so višjega društva čitatelji, in ž njimi vred vsi, kateri se vrsté med višje občestvo! A poleg tega, kaka je njih izbiričnost! Neodbitno zahtevajo, da bi vse napisano bilo v najstrožem jezici, očiščenem in plemenitem, skratka: hoté, da bi sama ob sebi nenadoma iz oblakov padla ruščina, olikana, kakor je treba; da bi jim sama sedla kar na jezik, da bi torej ne bilo treba ničesar družega, nego da se le usta odpró in ruski govoré. Res je to: modra je človeškega pokolenja ženska polovica; ali čestni čitatelji so, to moramo priznavati, še modrejši.

A Čičikov je popolnoma v zadrgah bil v tem, ko je ugibal, katera izmed dām bi bila pisala pismo. Ko je bil poskusil pozorneje upirati svoj pogled vānje, opazil je, da tudi dame razodevljejo nekaj takega, kar ubozemu smrtniku v srce vliva nado in sladko muko, napósled pa je vzdihnil: »Ne, nikakor ni lahko ugeniti tega!« To

pa vendar nikakor ni bilo neustrezno njegovemu veselemu duhu, kakeršnega je bil. Neprisiljeno in gibko je nekim damam izpregovoril nekoliko prijetnih besed, približal se je zdaj tej, zdaj tej dami, stopal drobno, na láhko, ali, kakor govore, mencial je z nogama, kakor jih navadno premičejo majhni, stari gizdalini na visokih petáh, imenujejo jih »mišje žebičke«, ki se zmerom jako spretno sučejo krog dâm.

Dame so bile jako zadovoljne in niso nahajale v njem le mnogo ugodnostij in ljubeznivostij, temveč jele so nahajati mu v obrazi nekov veličanstven izraz, nekaj davorskega, vojniškega, kar je, kakor je znano, vrlo drago ženskam. Celó nekoliko prepirati so se začele; ko so bile opazile, da se navadno vstopi k durim, poprijelo je nekatere, da bi pohitele ter sedle na stole bliže durij, a ko je bilo jedni izmed njih posrečilo se to najprej, skoro bi bil vstal zeló neprijeten prizor, in mnogim, ki so same sebi želele tisto, pokazala se je taka naglost, da je nenavadno zaničljiva in drzovita.

Čičikov se je bil tako zameknil v razgovore z damami, ali bolje: gospé so ga bile zmotile in zamotale s svojimi razgovori, osule z množino samih jako prekanjenih in najprijetnejših alegorij, katerih je vsako moral razvozlati, zaradi česar mu je začel znoj predirati na čelo — zamotale so ga bile tako, da je pozabil ugoditi zakonu pristojnosti, ki je zahtevala, da bi bil najprej stopil pred domačo gospó. Spomnil se je na to stoprav, ko je bil zaslišal glas gubernatorkin, katera je že nekoliko minut stala pred njim. Gubernatorka je prijazno kimala z glavo in nekoliko priljudno in lokavo izpregovorila: »A, Pavel Ivanovič, tako torej Vi! . . . .« Ne morem natanko ponoviti gubernatorkinih besed, ali povedala je nekaj, kar je bilo polno največje ljubeznivosti, v tej podobi, v kateri se dame in vitezi izražajo v povestih naših svetskih pisateljev, ki radi popisujejo dvorane in se radi hvalijo, da poznajo višji »ton«, v podobi tega-le vprašanja: »Ali Vam je srce že tako otrpnilo, da ni več prostora v njem, nobenega kotička več tistim, katere ste neusmiljeno pozabili?« — Naš junak se je takoj obrnil v gubernatorko in že je bil pripravljen, da ji odgovori, verjetno, dá ne slabše, nego li v novošegnih

povestih odgovarjajo Zvonski, Linski, Gremini in vsi besedni vojnici, kateri nenadoma osteklé, kadar slučajno pogledajo kvišku, kakor bi jih zadela káp.

Pred njim ni stala samo gubernatorka: držala je pod roko mlado, šestnajstletno devico, svežo zlatoglavko z nežnimi in pravilnimi črtami na licih, z okroglo bradico, s čaralno óblim obrazom, kakeršnega bi umetelnik odbral za obraze madoni in kakeršnih obličij le malo nahajaš v Ruski, kjer se vse kaže v širokem razmerji, vse, kar je v nji: gore in lesovi in stepe in lica in ustna in noge, držala je tisto zlatoglavko, katero je bil srečal na cesti, ko se je peljal od Nozdreva, ko sta se vozova ali po kočijaški ali pa konjske gluposti zadela tako silno in zamotala priprego, da sta strijec Mitjaj in kum Minjaj začela jo razmotavati. Čičikov je zašel v take zadrge, da ni mogel izpregovoriti kar nobene modre besede, zagodrnjal je, vrag zna, kaj, česar bi gotovo nikakor ne bil zinil ni Gremini, ni Zvonski, niti Lidin.

»Vi še ne poznate hčere moje« — opomni gubernatorka, »ni še dolgo, kar je prišla iz ustáva.«

Čičikov je razodel, kako je že imel srečo, da jo je videl o neki nenadni priliki; poskusil je, da bi še kaj pristavil, ali ni se mu posrečilo. Gubernatorka je izpregovorila še dve, tri besede, napósled pa je s hčerjo vred odšla na drugi konec dvorane k drugim góstom; toda Čičikov je zmerom še nepremično stal na tistem prostoru, kakor človek, ki je vesel prišel na ulice, da bi se razvedril, ali oči ima željne, da bi vse brž videle, pa nenadoma se ustavi, ker se je spomnil, da je nekaj pozabil; in o taki priliki človeka ne moti nič abotnejšega, nego to, da mu neutegoma neskrbnost izgine z lica; sili se, ali bi se mogel spomniti, kaj je pozabil, ali morda robec? — Ne, robec ima v žepu; ali novce? — Nu, pa novce ima tudi v žepu; vidi, da ima vse pri sebi, ali vendar neki neznan duh njegovi duši šepeče, da je na nekaj pozabil; a dej, že zmóčeno in tožno gleda trumo, ki mrgoli pred njim — gleda drdrajoče kočije, visoke čapke in puške mimo idočih huzarjev, gleda izveske, vendar ničesar ne vidi prav.

Tako se je tudi Čičikov potujil vsemu, kar se je godilo krog njega. Ta trenutek mu je damam iz blagostno

vonjavih ust naproti prikipele množina opazek in vprašanj, z nežnostjo in ljubeznivostjo prešinenih vprašanj: »Ali smemo me, uboga ženska bitja, tako drzovita biti in povprašati Vas, o čem se Vam senjá? — Kje so ta srečna torišča, po katerih begajo Vaše misli? — Ali je mogoče zvedeti ime tiste, katera Vas je pogreznila v to sladko dolino zamišljenosti?«

Ali Čičikov je vsem tem vprašanjem odgovoril s popolno nezanimivostjo, in nežne fraze so izginile, kakor bi bile kanile v vódo. Čičikov je bil tako neuljuden, da je précej od njih odšel na drugo stran, želel je pogledati, kam je gubernatorka odšla s svojo hčerjo. Ali dame, kakor se je kazalo, niso ga hotele zapustiti tako brzo: vsaka je skrivaj sklenila, da upotrebi vse mogoče orožje, tako nevarno našim srcem, in da v tok poženó vse, kar je kaj mičnejšega. Treba je opomniti, da nekatere dame — jaz trdim, da nekatere: to ni, da vse — imajo neko majhno slabost: če na sebi opazijo kaj posebno lepega — ali čelo, ali usta, ali roke — takoj menijo, da njih telesa lepši del najprej vsakomu blisne v oči in da vsi soglasno vsklikajo: »Gledite, gledite, kako krasen gršk nos ima!« Ali: »Kako pravilno, čaralno čelo!« Nekatera ima krasna pleča, ta je krepko uverjena, da bodo vsi mladi ljudjé popolnoma v ognji, ko pride mimo njih, in da se bodo čudili: »Oh, kako ima čudovito krasna pleča!« a lica, lās, nosú, čela ne bodo ni pogledali, pa ako vse to utegnejo pogledati, pogledali bodo vse le mimogredé. Tako mislijo nekatere dame. Vsaka dama je notranjosti svoji obetala, da bode o plesi na moč čaralna in da pokaže v vsi sijajnosti odličnost tega, kar je na nji bilo najodličnejše. Poštarica je o valcarji glavo spustila na stran tako tožno, da je resnično bila podobna kakemu nadzemskemu bitju. Neka jako ljubezniva dama — katera se pač ni bila na veselico pripeljala, da pleše, zato ne, ker se ji je, po svojih besedah, pripetila nekova majhna »inkomoditeta« v podobi kurjega očesa na desni nožici, da je morala obuti čizme od pliša — ta dama ni mogla vstrpeti ter se je nekolikokrat zasukala v čizmih od pliša, ali zlasti zaradi tega, da bi poštarica pač previsoko ne mislila sama o sebi.

Ali vse to nikakor ni imelo pričakovanega vpliva na Čičikova. Ni gledal ni, kako so se dame sukale, temveč neprestano se je dvigal na prste in gledal je po glavah, kam bi bila odšla zanimiva zlatolaska; tudi sedal je in skozi prostore pod rameni in nad boci motril, da je napósled našel jo in ugledal, da sedi poleg matere, katerej je na glavi zibala se vshodna čalma (Turban) s peresom vred.

Videti je bilo, kakor bi Čičikov bil priboriti hotel pristop k njima. Ali je kaka mladostna misel vplivala nánj, ali pa ga je v hrbet drezal kdo, rinil je odločno naprej, ni se ozrl v nikogar: zakupnik je prejel od njega takov sunec, da se je opotekel in jedva obdržal na jedni nozi, a da ni bilo tega, potegnil bi bil za seboj celo vrsto navzočnih gôstov.

Poštar je tudi stopil na stran, in pogledal ga je in se čudil, mesila je njegovo zavzetje dovolj prekanjena »ironija«, ali Čičikovu nista bila na mari: videl je v dalji le zlatolasko, ki je natezala dolgo rokavico, gotovo je goreče želela, da bi skoro splavala ter plesala po parketu. A tam na stráni jih že štirikrat po dva pleše mazurko; peté bijejo ob tla — in neki špask kapitan dela z dušo in s telesom, z rokama in nogama, pleše in stopa tako, kakor se ti nikoli ni senjalo ni, da si se sukaj. Čičikov je šinil mimo mazurke skoro po samih petáh in naravnost tja, kjer je gubernatorica sedela s hčerjo vred. Ali približal se jima je jako bojazljivo, ni mencial več z nogama tako smélo in gizdalinski, celó v zadrezi je bil nekoliko, vsi njegovi gibljaji so kazali nekovo neokretnost.

Ne more človek za gotovo trditi, ali se je resnično v našem junaku prebudila ljubezen, celó dvojbeno je, ali se mora táko čustvo vneti v gospodih — takovih, ki niso pretolsti, pa tudi pretenki ne; no, pa navzlic vsemu temu je o tej priliki bilo nekaj takega, nekaj ne-navadnega, česar si sam ni mogel razjasniti: zdelo se mu je, kar je sam povedal kesneje, da je nekoliko trenutkov izginil v daljo; gosli in trómbe so se mu zdele, da se oglašajo od nekod izza gôr in da se je vse zavilo v meglo, podobno neskrbno namalanemu polju na obrazi; ali s tega meglenea, nekako našušmarjenega polja so

se jasno in ostro dvigale dražestne zlatolaske le posamezne nežne črte: nje óbli ličici, nje vitka, jako vitka rast, kakeršno imajo odgojenke prve mesece, ko pridejo iz ustava, nje belo, skoro prosto oblačilo, ki je na vseh straneh na láchko in ugodno objemalo mlade, razmerne ude, kateri so se odlikovali z nekakimi čistimi črticami. Na videz je bila vsa podobna igračici, umételjno izrezani od slonove kosti; vsa je belela in se odlikovala prezorna in svetla med motno in neprezorno množico.

Tako je to na sveti; tudi Čičikov je moral na nekoliko minut v svojem življenji izpremeniti se v pesnika; ali beseda pesnik, to je nekoliko preveč. Čičikov se je vsaj čutil, da je takov, kakeršen je kak mlad človek ali skoro kakšen huzar. Poleg dâm je ugledal prazen stol, in takoj je sédel nánj. Iz početka ni dobro tekel razgovor, kesneje pa je prišel v tok, a Čičikov je začel goreti, no . . . . Zdaj pa mi je na veliko žalost prilika opominjati, da so resni ljudjé — in tisti, kateri imajo znamenite dolžnosti v svojem področji — da so nekoliko neokretni v razgovorih z damami; junaci so gospodje poročniki, a nikakor niso junaci částniki, višji od stotnikov. Kako to delajo, Bog sam znaj: videti je, da ne govoré ravno premodro, ali deva se na stolu kar zvija od samega smeha; državni svetovalec, védigabog, kaj razklada: ali govóri o tem, da je Ruska jako razsežna carjevina, ali pové kak poklon, ki ni izmišljen brez ostroumja in ki je v živi zvezi s knjigo; ali pové kaj smešnega, mora se sam mnogo pridneje smijati, nego li se smeje dama, ki ga posluša. To smo opomnili zaradi tega, da čitatelji zvedó, zakaj se je zlatolaski začelo zéhati o razgovoru našega junaka. Junak pa ni opazil tega, ko je pripovedal mnoge zanimive dogodke, katere je o podobnih prilikah pripovedoval marsikje, n. pr.: v simbirskem guberniji Zofronu Ivanoviču Brezskrbnemu, poslušala ga je njegova hči Adelajda Zofronovna s tremi zolovkami*) vred: z Marijo Gavrilovno, z Aleksandro Gavrilovno in Adelhajdo Gavrilovno; Tedoru Tedoroviču Perekroevu v rjazanskem guberniji, Frolu Vasiljeviču Pobjedonosnemu v penzenskem guberniji in njegovemu

*) Zolovka je moževa sestra.

bratu Petru Vasiljeviču, poslušale so ga: njegova svakinja Katarina Mihajlovna in njene sestre hčeri Roza Tedorovna in Emilija Tedorovna; v vjatskem guberniji Petru Varso-
nofjeviču, poslušale so ga njegove neveste sestra Pelageja Egorovna s sinaho Zofijo Rostislavno vred, in dve sestri: Zofija Aleksandrovna in Maklatura Aleksandrovna.

V vseh damah je to, ker se je Čičikov tako vèl, prebudilo popolno nezadovoljstvo. Jedna izmed njih je nalašč prišla mimo njega, da je pokazala mu to, dà, zadela je ob zlatolasko dosti neoprezno z debelim »rouleauom«
svoje obleke — in pasico, ki ji je plavala krog pleč, zavila je nalašč tako, da je s koncem zlatolaski smuknila prav po obličji; prav ta trenutek je izza njegovih pleč z vijolno vonjavo vred iz ust nekove gospé prikrlila neka dovolj rezka in strupena opomnja. No, pa Čičikov ali res ni slišal nje opomnje, ali se je le zatajeval, da je ni slišal, lepo vendar le nikakor ni bilo to, kajti dame, njih nazore moramo čestiti: Čičikov se je kesal zato, toda kesneje, ko je bilo že prepozno.

Pravična nejevolja v sleharnem oziru se je mnogim pokazala na obrazih. Dasi je velika bila Čičikova važnost v družbi, dasi je bil milijonar in če prav je njegovo lice izražalo veličastnost in nekaj vojniškega, vendar imajo moški posebnosti, katerih dame ne prizanašajo nikomur, bodisi ta ali ta, ampak mu po svoji volji podpišó: — pogubil si se! Imamo slučaje, o katerih je ženska, dasi ima slabši značaj v primerji z moškim, nenadoma trdokornejša, nego je moški, pa tudi trmoglavejša, nego je vse na sveti.

Nebriga, četudi neradovoljna nebriga, ki se je bil Čičikov pregrešil ž njo, prebudila je v damah zopet soglasje, katero je bilo kraj propasti, ko se je polastil praznega stola. V besedah, slučajno nekako in navadnih, ki jih je rabil, nahajale so nekove žarke razžaljivosti. Da je neugoda bila tem večja, zložil je nekov mladič plesajočemu občestvu nekoliko zbadljivih stihov, brez česar, kar je znano, skoro nikoli ni nobenega guberniškega plesa. Te gránese pa so takoj obsodili, da jih je zložil Čičikov. Nejevolja je rasla, gospé so jako neprijazno jele govoriti o njem po raznih kotih, uboga

»institutka« je bila popolnoma uničena — sodba ji je bila že podpisana.

V tem pa se je našemu junaku rodila neka jako neprijetna nenadnost: ta čas, ko je zlatolaska zéhala, Čičikov pa ji je pripovedoval nekeve povestice, ki so se bile dogodile o raznih prilikah, in ko se je bil doteknil celó grškega modrijana Dijogena — tačas se je iz poslednje sobe prikazal Nozdrev. Ali je prišel iz obednice, ali iz male zelene vsprejemnice, kjer so igrali za množnejše novce, nego je to navada o »vistu«, ali je prišel sam ob sebi ali so ga bili bacnili iz sobe, to ni znano, skratka: prikazal se je vesel, razgret, držeč pod pázuho prokuratorja, katerega je najbrž vlačil že nekoliko časa s seboj, kajti prokurator je na vse strani obračal goste svoje obrvi, kakor bi bil iskal pomočka, da se otmè tega prijateljskega popotovanja. Nestrpljivo je bilo res. Nozdrev se je bil iz kakih dveh čaš, gotovo ne brez ruma, nasrkal srčnosti — in legal je neusmiljeno.

Ko ga Čičikov ugleda že zdaleč, odbral si je požrtvovalnost, to je, sklenil je, da ostavi zavistni svoj prostor in da se na moč brzo umakne: nič dobrega mu ni obetal ta shod. Ali nesreča! Zdajci ga uloví gubernator in izjavi mu svojo nenavadno radost, ker je našel Pavla Ivanoviča, ustavi ga in poprosi, da bi bil njegov in dveh dâm sodnik zaradi razpora o tem, ali je ženska ljubezen trajna, ali ne; toda v tem ga je bil že ugledal Nozdrev — in krenil je naravnost k njemu.

»A, pomješčik s Herzona, pomješčik s Herzona!« — kričal je Nozdrev prihajajoč, in smijal se je na vse grlo, da so se mu kar tresla sveža, kakor pomladna roža, rdeča lica. »No, ali si mnogo mrtvih duš nakupil? — Dà, Vi ni ne znate, prevoshoditeljstvo« — hehetal je, ko se je bil obrnil v gubernatorja, »Čičikov trguje z mrtvimi dušami! Aj, za Boga! Čuj, Čičikov, znaj, jaz Ti govorim od same prijazni, mi vsi smo tù Tvoji prijatelji, gledi, tudi njegovo prevoshoditeljstvo je prijatelj Tvoj — jaz bi Te kar obesil, aj, za Boga, obesil bi Te!«

Čičikov ni znal ni, kje stoji.

»Verjamete li, prevoshoditeljstvo?« — govoril je Nozdrev dalje, »ko mi je rekel: ‚Prodaj mi mrtvih duš,

— jaz bi bil skoro poknil od samega smeha. Ko sem se bil pripeljal lè-sem, povedali so mi, da je nakupil za tri milijone seljakov na preseljenje! Na kakovo prese-ljenje! Od mene je kupával mrtvece! Čuj, Čičikov, go-védo si Ti, za Boga, govédina si! Dej, tudi njega prevo-shoditeljstvo je tù . . . . ali ni res, prokurator?«

No, prokurator in Čičikov, pa tudi gubernator sam so se pogreznili v toliko zmóčenost, da prav nič niso znali, kaj bi odgovorili; Nozdrev, ni mu bilo na mari to, ta je polutrezvo dalje govoril: »Čuj, brate, Ti, Ti . . . . jaz se ne ganem od Tebe, dokler ne zvem, zakaj si ku-pával mrtve duše. Poslušaj, Čičikov, samega Te je sram, sam znaš, da nimaš boljšega prijatelja od mene. Dej, tudi njega prevoshoditeljstvo je tù . . . . ali ni res, pro-kurator? — Vi ne verjamete, prevoshoditeljstvo, kako se imava midva rada, to je prosto, ako bi Vi dejali, dejte, jaz stojim tù, a Vi bi rekli: ‚Nozdrev, véstno povedi, kateri ti je dražji, ali rodni oča ali Čičikov?‘ — odgovoril bi — da Čičikov, za Boga . . . . Dovoljaj, duša, jaz Ti prilepim poljub. Dovoljajte i Vi, Vaše prevo-shoditeljstvo, da bi ga poljubil. No, Čičikov, ne brani se, dovoljaj, da Ti poljub pritisnem na lice belo kakor sneg!«

Nozdrev se je s svojimi poljubi prevaril tako, da je bilo čudo, ker se ni zgrudil na tla. Vsi so stopili od njega in niso ga poslušali dalje. Ali besede o kupávanji mrtvih duš je bil izgovoril na ves glas in spremljal jih je smeh — krepak tako, da so pozornost prebudile tudi v tistih, ki so bili po najskrajnejših kotih v sobi. Ta novost je bila strašna tako, da so vsi ostrmeli in na obrazi imeli nekak top, glupo vprašujoč izraz. Čičikov je opazil, da so se mnoge dáme spogledale z nekakim zlobnim, strupenim nasmehom in da se je nekaterim na licih pokazalo nekaj dvoumnega, kar je še bolj večalo njegovo zadrego. Da je Nozdrev nevésten ležnjivec, to so znali vsi, zato ni bilo nič čudnega, ker so slišali njegov odločni nezmisel; ali, smrtnik — res je, težko je umeti, kako je ustvarjen ta smrtnik: prikaži se ka-keršna koli novost, da je le novost, gotovo jo priobči družemu smrtniku, dasi le zaradi tega, da reče: »Gledite, káko laž so raztrobili!«

A drugi smrtnik veselo nastavlja uho, če prav pónzejše sam opominja: »Dà, to je očita laž, nevredna vsakeršne pozornosti!«

A takoj potem odide iskat tretjega smrtnika, da bi mu povedal, kaj je slišal, in da bi ž njim vred poln plemenite nejevolje vskliknil: »Kako ničemna laž je to!« A tako novica neogibno prekrili vse mesto in smrtniki vsi, kolikor jih je, nagovoré se do sita o tej novosti, napósled pa priznavajo, da ni vredna nikakeršnega zanimanja, da ni vredna, naj bi govorili o nji.

Ta očito nezmisljeni dogodek je znatno počmeril našega junaka. Ali so tako ali tako glupe bedakove besede, vendar zdaj pa zdaj zadoščujejo ter vznemirijo umnega človeka. Prešinilo je Čičikova nekako neugodno, neprilično čutje, prav táko, kakor bi bil s prekrasno osvetljenim čevljem nenadoma stopil v blatno, smrdljivo lužo, skratka: to je bil neprijeten, jako neprijeten pripetljaj!

Čičikov je poskusil, da bi ne mislil na to, trudil se je, da bi se razmislil, zabaval, sédel je k »vistu«, ali vse je vehralo, kakor potoglávo koló: dvakrat se je prikazal s tujo barvo, tretjič je pozabil, da ni prebil in hotel je vzeti tujo karto.

Prvosedniku nikakor ni hotelo v možgane, kako je mogel Pavel Ivanovič, ki je tako dobro, smemo trditi, tako izborno umel igro, kako se je udal takim hibam in pustil, da so mu vzeli kralja pika, ki je, po svojem izreku véroval vánj, kakor v steno skalnato. Napósled so poštar, prvosednik — bá, policijski načelnik sam jeli, kar je navada, z našim junakom briti burke, ali morda ni zalj . . . . ., da znajo, kako Pavla Ivanoviča srčece hrámlje (hinken), in da vedó tudi, kdo ga je ostrelil; no, pa vse to ga ni razvedrilo nikakor, dasi je poskušal smijati se in šalo odbijati s šalo. Tudi pri večerji se ni mogel razveseliti, če prav je prijetna bila družba za mizo in dasi so bili že davno odpeljali Nozdreva: dame so bile že same napósled opazile, da se je prerazžaljivo začel vésti. Sredi kotilijona je bil sedèl na tla in je plesalce lovil za obleko, kar je presezalo vse, kakor so se izražale dáme. Večerja je bila jako vesela, vsa lica so neprisiljeno radostno sijala v žaru trirócih svéčnikov

med cveticami, med sladčicami in buteljami. Částniki, dame, fraki — vse je napósled bilo ljubeznivo, da že skoro preveč. Moški so vstajali s svojih stolov in begali slugam naproti, da so jim odjemali sklede in jih z ne- navadno ugibičnostjo postavljali pred dame. Nekov pol- kovnik je neki dami podal okrožnik z omáko konci golega meča. Resnobno stari moški, med katerimi je sedel Čičikov, prepirali so se glasno, trgali so svoje be- sede z ribo ali govédino, neusmiljeno namočeno v górchico (Senf), a prepirali so se o predmetih, katerih se je o drugih prilikah vselej z besedo udeleževal Čičikov; vendar o tej priliki je bil podoben človeku, ki ga je utrudil, polomil dalek pot, človeku, ki mu nič ne prihaja na um in ki ne more umeti ničesar. Dà, Čičikov niti čakal ni večerji konca, odpeljal se je domóv mnogo prej, nego je bil vajej sicer.

Tam, v tisti — čitatelju tako znani sobi z durimi, zaslonjenimi z omaro — v sobi, ki v nji žóhari gledajo iz razpok, bila je nepokojna misel njegova tako, kakor je bil nemiren naslanjač, ki je sedel v njem. Neprijetno, žalostno je bilo v njegovem srci; neka mučna praznota se je bila naselila vánje.

»Da bi hudir pozobal vse vas, ki ste izumili te pleses!« — govoril je srdito. »No, česa se veselite, blaz- niki? — Po vsem guberniji je slaba létina, dragina, pa prirejajo pleses! Dejte, nesreča: kako je ženstvá bilo oblečeno! Mnoga je za tisoč rubljev blagá imela na sebi! A na račun ubogih seljakov, ali, kar je še žalostneje, na račun — na vést našega brata. Saj je znano, zakaj vsi uradniki beró pristransko plačo in obtežujejo dušo: zato, da morejo soprogam kupávati pahálke, plašče, ali razno robo, vrag jih pogóltaj, kako imenujejo vse to! In zakaj? — Da sóproga ne more óčitati, češ, poštarica je imela lepšo obleko, in zato, da gré rakom zvižgat tisoč rubljev! Kričé: ‚ples, ples, veselje!‘ Smet, pa ne ples! To ni ruski, ni ruska prirojenost, vrag zna, kaj je to! Stoprav dorastel je ta ali ta, jedva je polnolét, pa že vzletí po šegi ves črno oblečen, kakor vražiček, in mora brcati. A ta, držeč plesalko, razgovarja se o važnostih s kómer koli, pa z nogama, kakor mlad kozlič, klati na desno in na levo.... Vse je le opičarstvo, opičarstvo je vse.«

»Ker je štiridesetletni Francoz mladič takov, kakeršen je petnajstletnik, torej bodimo i mi taki! Ne, res je . . . . po vsakem plesi mi je, kakor bi se bil kako pregrešil; ni spominjati se ga nečem; glava je prazna, kakor po razgovoru s kakim svetskim človekom: napové ti vse, dotakne se na láhko vsega, našteje ti vse, kar je polóvil v knjigah; vse je pisano, krasno; vendar glavi to ne daje nikakeršnega dobička, da se uveriš, da je razgovor s prostim trgovcem, ki umeje le svoje delo, pa krepko in izkušeno — da je beseda ž njim plódivitejša od vse te zmesi. Toda kaj izžmeš iz njega, iz tega plesa? — Dejte, ko bi kak pisatelj sklenil ter popisal ves ta prizor, kakeršen je! No, tudi v knjizi bi bil takov nezmisel, kakeršen je v resnici. Kakov je ta prizor? — Ali je npravstven, ali nenpravstven? — Vrag znaj, kakov je! Pljunil bi, pa zaprl knjigo!«

Tako slabo je Čičikov sodil plese sploh; toda o tej priliki se je kazalo, da je poleg te mrzkosti še nekaj drugega izvor njegove nejevolje. Ni ga jezil ples tako, kakor to, ker se je bil osramotil, ker se je bil nenadoma vsem pokazal, Bog zna, v kaki podobi, ker je njegovost bila tako čudovita, dvoumna. Ko je bil napósled vse to premotril z očesom razumnega človeka, prepričal se je, da je to nezmisel, da glupa beseda ne znači ničesar, posebno sedaj ne, ko je poglavitost dovršena, kakor je treba. Človek je čuden! Silno je Čičikova káčilo, ker ni zanimal tistih, ki jih sam ni čestil in ki se je bil stoprav rezko izrazil o njih, ker je grajal njihovo ničemurnost in gizdavost. Tem huje ga je srdilo, ker je jasno premislil vse in se uveril, da je nekoliko tega kriv sam. Ali náse ni bil hud, in prav je storil. Vsi imamo to malo slabost, da nekoliko varujemo sami sebe in rajši skrbimo, da poiščemo kakega bližnjega — in si ž njim hladimo jezo, n. pr.: s slugo, s kakim podréjenim uradnikom, ki nam pride na piko, s soprogo, ali napósled s stolom, ki odleti, vrag zna, kam tja k durim ter mu odskoči noga ali naslon — ná, da bodeš znal, kaj je srd!

Tudi Čičikov je takoj našel bližnjega, ki je na svojih plečih odnesel vse, kar mu je mogla naložiti nejevoljnega Čičikova zloba.

Ta bližnji je bil Nozdrev — in tega je tudi brez vsakeršne pomude obtesal na vseh straneh tako, kakor more le kakega malopridnega starejšino ali kočijaža obdelati kak popoten, izkušen kapitan, ali časih tudi kak general, ki poleg mnogih izrazov, ki so se povzorili, upotreblja takisto mnogo neznanih, katerih porod je za sluga njega samega. Preiskal je celo rodoslovje nesrečnega Nozdreva in silno je trpelo njegove rodbine mnogo udov v nazadni vrsti.

Ali v tem, ko je Čičikov sedel v trdem svojem naslanjači, ko so ga vznemirjale misli, ko ga je mučil nespanec, ko je srdito ošteval Nozdreva in vso njegovo rodovino — v tem, ko je pred njim gorela lojeva sveča, ki se je bil že davno nje plamen preskrbel z nagorelo črno glavico in vsako trenutje pretil, da ugasne, ko mu je gledala skozi okno slepa, temna noč, ki se je pripravljala, da se umakne prihajajočemu svitu, ko so drug na drugega v dalji kukurikali petelinje, ko se je po dobro spečem mestu morda klatil kak nesrečen frizov*) plašč, Bog zna, v katerem razredu in čegav, ki je morebiti poznal le jedno pot, katero je natrl neugnani ruski narod — v tem se je na drugem konci mesta snoval dogodek, ki je kanil, da poveča našega junaka neugodnost. Po oddaljenih ulicah in ovinkih v mestu je jako čudno ropotal nekov voz, o katerem si dvojil, kako bi ga imenoval. Ni bil podoben ni tarantasu (težek voz), ni koleslju, niti brički, podobnejši je bil debeli, obli dinji, položeni na kóla. Te dinje boka, to je: durica so nosila znake žolte bôje, zapirala so se jako slabo, zato ker so imela zeló ničeva ročaja, ključánici pa nekako zvezani z vrvíco. Dinja je bila polna vsakojakih podzglavij, vrečic z različnim živežem, s kolači, s prestami in z rogljiči. Na vrhu so se kazali pirogi. Zadaj je na vozi stala oseba, po lici lakaj, v halici od domače tkaníne, neobrite brade, nadahnene z lahko osivelostijo — oseba, znana po imeni Mali.

Ropot in škrip železnih skob in orjavelih vijákov je prebudil na drugem konci mesta stražnika, ki je dvignil svojo helebardo in zaspan — kolikor je mogel, vsikril:

*) Neka volnena tkanína.

»Kdo je?« — toda uveril se je, da ni nikogar, slišal zdaleč, da nekov voz drdra, ulovil na svojem vrátu drobno živalco, stopil k svetilnici — in pokaznil jo je takoj z nohatoma. Naslonil je helebardo poleg sebe in zopet zaspal po pravih svojega viteštva.

Konja sta padala na prednji koleni, ker nista bila podkovaná, in poleg tega, kakor se je videlo, bil jima je malo znan mirni mestni tlak. Voz je nekolikokrat krenil z ulic na ulice, napósled zavil v temne uličice mimo male župne cerkve sv. Nikolaja, in se ustavil pred vrati protopopovega dóma.

Raz voza je zlezla deva z robcem na glavi v telogrejki*) in jela je silno z obema pestima bití ob vrata podobno moškemu. (Malega v halici so kesneje za nozi zvekli z voza, ker je spal, kakor ubit.) Zalajali so psi, vrata so se razklenila in pogoltnila so napósled, če prav z velikim trudom, ta nespretni popotni proizvod. Voz se je odpeljal na tesni dvor, zametan z drvami, s kurniki in z vsakojakim posodjem; iz voza je prilezla tudi neka barina: ta gospodarica je bila vlastelinka, kolegijska sekretárka Korobočka. Starke se je précej po odhodu našega junaka polotil takov strah zaradi mogoče omame in prevare, kar se tiče Čičikova, da ni spala tri noči po vrsti in da je sklenila odpeljati se v mesto, brez ozira na to, ker konja nista bila podkovaná, zato da bi tam vsaj gotovo zvedela, po čem plačuje mrtve duše in ali se ni, česar Bog váruj, prenaglila ter jih morebiti prodala trikrat ceneje, nego je bilo treba.

Kakov je bil vspeh tega prihoda, čitatelj lahko zvé iz razgovora dveh dâm. Ta razgovor . . . . vendar, ta razgovor pridi na vrsto rajši v naslednjem poglavji.

IX.

Rano, prej, nego je čas odločen bil pohodom v mestu I., koraknila je skozi vrata žoltega lesenega dóma z mezoninom in modrimi slopi dama v sijajnem kockastem ogrtači, spremljal jo je lakaj v plašči z nekolikimi ovratniki in z zlatim robom na okroglem olikanem klobuku.

---

*) Nekov zabunec (belokranjski) brez rokavov, kakeršnega nosévajo preproste ženske.

Dama je nenavadno naglo prikrilila pred durica in k stopnicama pri vratih stoječe kočije. Lakaj je zalopnil durica za damo, dvignil stopko, prijel se za jermen zadaj na kočiji in kočijažu kriknil: »Gõni!«

Gospã je s seboj vozila neko novico, ki jo je bila stoprav zvedela, in čutila je nekov neukrotljiv nagon, da bi jo po mõi naglo proglasila dalje. Vsako minuto je pogledavala skozi okno in videla na neizrečeno mrzkost, da je tekar na polu pota. Vsaka hiša se ji je zdela daljša, nego navadno; bela kamenita ubõžnica z ozkimi okni se je vlekla neizmerno dolgo, in napõsled dama ni mogla vstrpeti, da bi se ne bila zahudila: »Preteta zgrada, nima konca!« Kočijaž je že dvakrat dobil ukaz: »Brže, Andruško, brže! Danes voziš neizmerno dolgo!« Konečno se je zvršila nje volja. Ustavila se je kočija pred leseno, temno sivo hišo z jednim nadstropjem, z belimi plosko-rezbami (Basrelief) nad okni, z visoko leseno rešetko pred okni in z ozko ograjo, za katero so bila drobna drevesca, pobeljena z večnim mestnim prahom. Po õknih so se ponašale rõžnice s cveticami, papiga, ki se je zibala v kletki in z nosom lovila za krožec, in dva pseta, ki sta spala na solnci.

V tej hiši je bivala iskrena prijateljica došle dame. Pisatelj je v veliki zadregi, kako bi pokrstil obe dami, da bi se zopet kdo ne razsrdil nãnj, kakor so se jezili o drugih prilikah. Da bi jima dal izmišljeni rodbinski imeni — to je nevarno. Izmisli kakeršno koli ime, gotovo se v katerem že kotu naše razsežne carjevine najde kdo, ki ima to ime in ki bi se takoj razsrdil, ne navadno, ampak na smrt ter bi se rotil, da je pisatelj nalašč prišel skrivaj k njemu, zato da pozvé vse, kdo in kaj je, v katerem tulupu (Schlafpelz) hodi, in ali zahaja k neki Agrafeni Ivanovni in kaj rad jé. Pri nas so zdaj vsi stanovi in vsa društva razdražena tako, da se jim vse, kar je v knjigi natisneno, zdí, da méri na osebnost: tako je, rekel bi, zrak ostrupljen. Dovolj je, ako poveš, da je v nekem mestu glup človek — to je že osebnost: nenadoma skoči na nozi gospod s pošteno zunanostjo in se odreže: »Jaz sem tudi človek, morebiti sem tudi glup« — skratka: précej se spomni, kaj je na vrsti. Zaradi tega se ogibljem vsega tega in

imenujem damo, h kateri se je druga pripeljala na pohod, kakor jo je skoro vse mesto l. soglasno imenovalo — gospó, prijetno v vsakem oziru. To ime si je ta dama pridobila z zaslugami: res se ji ni smililo ničesar, da bi bila le na moč ljubezniva, če prav se je po nje ljubeznivosti prikradla časih kaka preširnost na dan — uh, kako prodek je ženski značaj — in če prav je zdaj pa zdaj iz vsake nje prijateljske besede gledala — uh, kaka igla! Ne daj Bog, kaj je kipelo v nje srci proti óni, katera bi bila hotela kakor in v čemer koli prevzeti ji prvenstvo.

Ali vse to je bilo zahaljeno v najnežnejšo svetskost, kakeršna je le po guberniških mestih domá. Vsak nje gibljaj je bil dražesten; ljubila je tudi vërze, znala je časih sanjarski držati glavo in vsi so trdili soglasno, da je res dama, prijetna v vsakem oziru. Druga dama, to je ta, ki je bila pripeljala se, ni imela tako mnogostranskega značaja, zato jo hočemo imenovati le — prijetno damo. Nje prihod je vzbudil pseta, ki sta na solnci spala: kosmato Adelo, ki se je neprestano zarivala v svojo dlako, in tenkonózega Potpourrija. Oba pseta sta lajajoč zvitá repa odnesla v prednjo sobo, kjer je prišla dama, odložila svoj ogrtač in se pokazala v obleki s sočasnim krojem, z bôjo po šegi in z dolzim okrajem od kožuhovine krog vratú; po vsi sobi je zadišal jazmin. Jedva je bila v vsakem oziru prijetna gospá zvedela prihod te prijetne dame, précej je prihitela v prednjo sobo. Dami sta se prijeli za roci, poljubili druga drugo in vskliknili, kakor vsklikajo odgojenke, kadar se snidejo brzo po izpustu iz ustáva, prej, nego jim mamice utegnejo razjasniti, da je oča jedne ubožnejši in nižji na česti, nego jedne. Poljubili sta se zvonko, da sta zopet zalajala pseta, za kar sta dobila udarec z robcem, in obe dami sta odšli v prejemno sobo, to je, dà, modro malano, v sobo z divanom, z okroglo mizo, in z zavesami, ki je bršlin bil namalan na njih; tik za njima je grčala kosmata Adela in tekel visoki Potpourri na tenkih nožicah.

»Semkaj, lê-sem v ta kотиček!« — klicala je domačica in došlico vabila v kot na divanu. »Tako, tako! To je blazinica!« Po tej ponudbi ji je porinila za hrbet blazinico, v katero je bil z volno vitez vtkan tako,

kakor jih zmerom tkó: nos je bil podoben lestvi, usta pa so bila štirioglata.

»Kako mi je drago, ker ste . . . . Slišim, da se je nekdo pripeljal, in mislim, kdo bi to utegnil biti tako zgodaj. Paraša je povedala: podgubernatorka, a jaz sem opomnila: ,No, zopet me je ta prismoda prišla dražit' — in že sem hotela naročiti, da me ni domá . . . .«

Že je došla dama hotela ustreči sama sebi ter razodeti novico; ali vsklik, ki ga je ta trenutja v vsakem oziru prijetna dama bila izpustila iz sebe, obrnil je nenadoma besedo drugam.

»Kako lepa tkanina!« — vskliknila je v vsakem oziru prijetna dama in gledala krilo le prijetne gospé.

»Dà, jako lepa je. Praskovija Tedorovna pa misli, da bi bilo lepše, ko bi kocke bile drobnejše in ko bi pikice ne bile rjave, temveč modre. Poslala sem sestri blagá, ali je čaralno tako, da človek ne more z besedo povedati kako. Sodite: progice so ozke, kakor si le more misliti človeška obraznost, polje, to je modro, in med progicami so očesca in tačice, očesca in tačice, očesca in tačice . . . . Skratka: neizrečno krasna tkanina je to! Smem trditi za gotovo, da ni bilo še nič podobnega na sveti!«

»Mila, to je malo prepisano.«

»Oh, ni!«

»Oh, prepisano je!«

Opomniti moramo, da je v vsakem oziru prijetna gospá bila nekoliko dobičkarska in udana odpornosti in dvojbi ter je mnogo zanikavala v svojem življenji.

Samo prijetna dama je pojasnila, da to nikakor ni prešarasto in vskliknila je: »Dà, jaz Vam čestitam, obrobov ne nosijo več.«

»Zakaj ne?«

»Namesti njih imajo zdaj rese.«

»Oh, to ni lepo — rese!«

»Rese, povsod rese; plaščke (mantila) z resami, na rokavih rese, naramnice (epavleta) od čipek, zdolaj rese, povsod rese.«

»Ni lepo to, Zofija Ivanovna, če so povsod rese.«

»Milo je, Ana Grigorijevna, da ni verjetno; šivati je treba na dva roba; prestrigi so široki in preko . . . .

No, čudili se boste gotovo in porečete, da . . . . Le pomislite: životke krojé še daljše; suknja se vsa zbere v gubice, kakor nekdanje obróčarice, zadaj pa podlagajo malo vate, da je popolnoma belle femme.«

»No, to je preprosto . . . . priznavam!« — dejala je dama prijetna v vsakem oziru in vsklonila glavo v dostojanstvenem čutu.

»Res je to, natanko . . . . priznavam!« — opomnila je le prijetna dama.

»Storite Vi, kar Vam drago, a jaz ne bodem temu vérna.«

»Jaz tudi ne . . . . res ne, če človek pomisli, kam često zapelje noša . . . . pa vse ni podobno ničemur! Sestre sem poprosila, naj mi dá kroj, samo zaradi smeha; moja Melanija je začela šiti.«

»Ali Vi tedaj imate kroj?« — povprašala je v vsakem oziru prijetna dama vidno ganena.

»Imam ga, sestra mi ga je pripeljala.«

»Draga duša, dajte mi ga, za Boga milega.«

»Oh, že sem ga obljubila Praskoviji Tedorovni! Pozneje Vam ga bodem dala.«

»Kdo pa bode kaj nosil po Praskoviji Tedorovni? — To boče, kar se Vas tiče, jako čudno, ker tujcem dajete prednost pred svojimi ljudmi.«

»Ali, dejte, tetika moja je.«

»Tetika Vam je, no, Bog zna, kakova: po moži . . . . Ne, Zofija Ivanovna, jaz ni slišati nečem o tem; to kaže, kakor bi me hoteli razžaliti . . . . očitó je, jaz sem Vam omrzela, vidi se, da hočete pretrgati vsako znanje z menoj.«

Uboga Zofija Ivanovna ni znala, kaj bi storila. Čutila je, med kake ognje je zašla. Zakaj se je pohvalila? — Rajši naj bi bila z iglami obodla glupi svoj jezik.

»No, kaj pa naš preljubljeni?« — povprašala je v tem dama v vsakem oziru prijetna.

»Oh, za Boga, kaj jaz sedim tako pred Vami! To je lepo! Ali znate, Ana Grigorijevna, zakaj zlasti sem se pripeljala k Vam?«

Po teh besedah se je oddehnila Zofija Ivanovna. Besede so, kakor jastrebi, pripravljene bile, da na gonjo

odleté druga za drugo, in nečlovešk bi bil moral biti tako, kakor je bila nje iskrena prijateljica, kdor bi jo bil hotel zadržati.

»Kako Vi njega hvalite in vzvišujete« — govorila je živeje, nego navadno, »jaz pa Vam trdim brez ovinkov, vidim mu v očeh, da je nevreden človek, grd je, grd, grd!«

»Ali poslušajte le, kar Vam jaz hočem povedati . . . .«

»Raztrobili so o njem glas, da je lep, pa ni prav nič lep, čisto nič, in njega nos . . . . grd nos je to.«

»Dovoljajte, oprashačajte mi samo, da Vam povem . . . . dušica Ana Grigorijevna, dovoljajte, da povem! To je dogodek, ali umejete: dogodba — skonapelj dogodba« *) — govorila je Zofija Ivanovna skoro z obupnim naglasom in s popolnoma prošnjim glasom.

Ne bode nas motilo, ker opominjamo, da se je v razgovor obeh dâm mesilo jako mnogo tujih besed in časih mnogo dolzih francoskih léposlóvek. Ali dasi je pisatelj poln čestí do osvobajajočih koristij, ki jih francoščina daje Ruski, dasi je poln čestí do hvalnega običaja našemu višjemu društvu, ki francoščino vsako uro dan za dnevom upotreblja samo iz globoko vkoreninjene ljubezni do domovine, vendar se nikakor ne more odločiti, da bi katerega koli tujega jezika to ali to lepóslóvko vsprejel v to svoje rusko delo. Zato hočemo ruski pisati dalje.

»Kaka dogodba je to?«

»Oh, drago življenje — Ana Grigorijevna, ko bi mogli Vi le pomisliti, v kaki okolnosti sem bila; pomislite: prišla je danes k meni protopopica, očeta Kirila žena, in kaj bi Vi mislili — ta naš mirni, preljubljeni gôst, kakov je, a?«

»Kako! Ali napósled se on in protopopica nista lovila z očmi?«

»Oh, Ana Grigorijevna, da je samo lovil jo z očmi, to bi ne bilo nič; poslušajte le, kaj je povedala protopopica. Pripeljala se je k nji, dejala je, pomješčica (vlastelinka) Korobočka, oplašena in bleđa, kakor smrt, in pripovedovala je, ali kako je pripovedovala, le poslušajte, to je popoln roman: nenadoma, o gluhi polunôči,

*) To je francoski: »ce qu'on appelle histoire.«

ko je že vse spalo v dómu, razlegne se butanje ob vrata, strašno butanje, kakeršno morete le misliti, po butanji pa krič: ‚Odprite, odprite, če ne — razbijemo vrata!...‘ Kako se Vam zdi to? — Kakov je sedaj naš preljubljeni?«

»Kaj pa Korobočka, ali je morda mlada in lepa?«

»Dosti malo, staruha je!«

»Oh, to je čudno! Lotil se je tedaj starice. No, dober ukus imajo torej naše dame, pač se imajo priliko v koga zagledavati.«

»No, ni, Ana Grigorijevna, ni niti malo tako, kakor mislite Vi. Pomislite le to, da je prišel v orožji od glave do pete, kakor Rinaldo Rinaldini, in zahteval je: ‚Prodajte mi vse duše, katere so umrle.‘ Korobočka je jako umno odgovorila: ‚Jaz jih ne morem prodáti, če prav so mrtve.‘ — ‚Ne‘ — dejal je — ‚niso mrtve, to je moja skrb‘ — opomnil je, ‚da znam, ali so mrtve ali ne, niso mrtve, niso mrtve‘ — kričal je, ‚niso mrtve!‘ — Skratka: vèl se je strašno pohujšljivo: zbrala se je bila vsa vas, otroci so plakali, kričalo je vse, da niso umeli drug družega, kratko povedano: horreur, horreur, horreur!... Ali ne morete ni pomisliti, Ana Grigorijevna, kako sem se prestrašila, ko sem čula vse to. ‚Golobica, milostiva gospá‘ — rekla mi je Maška — ‚pogledite v zrcalo, kako ste bledi.‘ — »Ni meni do zrcala« — povedala sem ji — »jaz se moram odpeljati k Ani Grigorijevni, da ji povem vse to. A précej sem rekla, naj zapreže kočijo; kočijaž Andruška me je povprašal, kam se odpeljem, pa jaz nisem mogla ni besede izriniti iz sebe, samo gledala sem mu v oči, kakor budálo; menim, da je mislil: sàj sem blazna. Oh, Ana Grigorijevna, ko bi Vi le pomisliti mógli, kako sem se prestrašila.«

»To pa je vendar le čudno« — opomnila je v vsakem oziru prijetna dama, »kaj bi takega mogle značiti te mrtve duše; priznavati moram, da jaz prav nič ne umejem tega. Že drugič sedaj slišim o teh mrtvih dušah; a moj mož zmerom trdi, da Nozdrev laže: nekaj je gotovo do tega.«

»Ali pomislite, Ana Grigorijevna, v kaki okolnosti sem bila, ko sem slišala vse to! A sedaj« — dejala je

Korobočka — »ne znam« — dejala je, »kaj bi činila. Prisilil me je« — dejala je, »da sem podpisala neko krivično listino, porinil mi je petnajst rubljev v bankovcih (asignat); jaz sem« — dejala je — »neizkušena, zapuščena vdova, jaz ne umem ničesar . . . .« Torej znate, kaj se je zgodilo! Ali ko bi le nekoliko mogli pomisliti, kako sem se vsa prestrašila!»

»Prosim Vas, to niso mrtve duše samo, v tem tiči še nekaj družega.«

»Priznavam« — pritegnila je samo prijetna dama, a ne brez zavzetja — in takoj je začutila silno željo, da bi zvedela, kaj bi se takega moglo skrivati v tem. Pretrgala je molčanje in povprašala: »A kaj Vi menite, da se skriva v tem?«

»No, kaj menite Vi?«

»Kaj jaz mislim? . . . . Jaz, priznavam, da sem do céla zmóčena.«

»Ali jaz bi vendar rada znala, kakove so Vaše misli o tem.«

Toda prijetna dama ni znala prav nič, kaj bi povedala. Znala se je samo plašiti, vendar, da bi bila sestavila kakeršne koli umne slutnje, tega dara ni imela, zato je bilo nji bolj, nego vsaki drugi, treba nežnega prijateljstva in dobrih nasvetov.

»No, torej poslušajte, kaj so te mrtve duše« — rekla je dama, prijetna v vsakem oziru, Zofija Ivanovna pa je vso svojo pozornost posvetila nje besedam: ušesa so se ji nategnila sama ob sebi, dvignila se je, da skoro ni sedela, niti se držala divana, in ne oziraje se na to, ker je bila nekoliko težobna, stanjšala se je ta trenutja, da je bila podobna lehkemu perescu, ki odletí, kadar dihne zrak.

Tako se ruski vlastelin, ko prijezdi v les, iz katerega hoče nenadoma pribežati zajec, ki gonjači hajkajo nánj, tako se ruski lovec ves, kakor bi z očesom trenil, s svojim konjem in z dvignenim bičem vred izpremeni v prah, kateremu je treba le ogenj pokazati, pa se razneti. Ves se z očmi vtopí v motni zrak in ko opazi zver, že strelja, kakor bi bila nánj vstala vsa nema snežena stepa, iz katere mu srebrne zvezde vhaajajo v usta, v brke, v oči, v obrvi in v bóbrovo kučmo.

»Mrtve duše . . . .« — izpregovorila je v vsakem oziru prijetna dama.

»Kaj, kaj?« — povprašala je Zofija Ivanovna popolnoma vrele krvi.

»Mrtve duše . . . .«

»Oh, govorite, za Boga!«

»To vse je le izmišljeno na prevaro, resnica pa je o tem: odpeljati hoče gubernatorjevo hčer.«

Ta nakana je bila res nenadna in v vsakem oziru nenavadna. Ko je bila prijetna dama zaslišala to, précej je osteklela ter obledela, kakor smrt, in prestrašila se je, toda to ni bila šala.

»Oh, ljubi Bog!« — vskriknila je in tlesknila z rokama, »to bi meni ne bilo moglo nikakor priti na um.«

»A jaz, priznavam, kadar ste bili izpregovorili, znala sem, kaj je na vrsti« — opomnila je dama — v vsakem oziru prijetna.

»A kakova je, Ana Grigorijevna, torej odgoja po ustavih! To je lepa nedolžnost!«

»Kakova nedolžnost! Slišala sem, da je govorila take besede, ki bi jaz ne upala se, da bi jih povedala.«

»Znate, Ana Grigorijevna, da srce trga človeku to, če vidi, kam je dospela nenravnost.«

»A moške je zmotila vse. Kar se mene tiče, priznavam, da ničesar ne nahajam na nji . . . .«

»Neizrečno je uljudna.«

»Oh, ljubi život — Ana Grigorijevna, saj je, kakor kip, ko bi le nekoliko izraza imela v lici.«

»Oh, kako lepo se vêde! Oh, kako je uljudna! Za Boga, kako se vêde! Jaz ne znam, kje se je naučila tega, nisem še videla nobene ženske, v kateri bi bilo toliko ničemurnosti.«

»Dušica, kakor kip, taka je — in bleda, kakor smrt!«

»Oh, nikar tega ne govorite, Zofija Ivanovna, lepotiči se brezbožno.«

»Oh, kaj še, Ana Grigorijevna, kreda je, najčistejša kreda.«

»Milica, jaz sem sedela poleg nje: na prst debelo je rdečila imela na lici, kar luščilo se je, kakor omèt

s stropa. Mati, sama koketka, naučila jo je to, toda hči je še prekosila mater.«

»No, dovoljajte, sami odredite kletev, kakeršno hočete, jaz stavim ta trenutek otroke, moža, vse imetje, če je le kapljica, drobtinica samo, le senca kakega rdečila na nji.«

»Oh, kaj Vi, Zofija Ivanovna, govorite to!« — začudila se je v vsakem oziru prijetna dama in tlesknila je z rokama.

»Oh, kakovi ste Vi, res je, Ana Grigorijevna, moram se Vam čuditi!« — opomnila je prijetna dama in tudi tlesknila z dlanjó ob dlan.

Naj se nikar ne čudi čitatelj, ker se dami ništa mogli združiti o tem, kar sta videli skoro tiste trenutke. Na sveti je mnogo takih stvari, ki imajo táko vlastitost: če jih pogleda ta dama, bele so popolnoma, če pa jih pogleda ta — rdeče so, rdeče, kakor maline.

»No, náte, še drug dokaz, da je bleda« — trdila je prijetna dama dalje, »spominjam se, kakor da je sedaj le, sedela sem poleg Manilova in opomnila sem mu: gledite, kako je bleda! Res je, bedast mora biti tako, kakor so naši moški, kdor hoče sanjariti za njo. A naš preljubeznivi . . . . Oh, kako se mi je odurnega pokazal! — Ne morete misliti, Ana Grigorijevna, kako se mi je oduril.«

»Dà, vendar nahajamo nekatere dame, ki niso bile hladne do njega.«

»Ali jaz, Ana Grigorijevna? — Tega ne morete o meni trditi nikakor, nikakor, nikakor!«

»Saj tega jaz ne trdim o Vas, ali razven Vas nikogar ni na sveti?«

»Ne, Ana Grigorijevna! Dovoljajte, če opominjam, da jaz jako dobro poznam sama sebe, morda bi kdo utegnill to trditi o nekaterih družih damah, ki se vedó, kakor bi bile nepristopne.«

»Opraščajte, Zofija Ivanovna! Dovoljajte, da Vam povem: podobnih izpotik še nikoli niso pripovedovali o meni. Morda so jih o kateri drugi, no, o meni ne, dovoljajte, da to Vam opominjam.«

»Kaj je razžalilo Vas? — Sàj so tam bile še druge dame, tudi so bile take, ki so prve pograbile stolce pri durih, da bi sedele bliže njega.«

Po teh besedah, ki jih je izustila prijetna dama, vstala bi bila neogibno burja; ali na veliko čudo sta nenadoma umolknili obe dami — in ni se pripetilo prav nič.

V vsakem oziru prijetna dama se je spomnila, da nimà še v svojih rokah kroja oblačilu po najnovejši noši, prijetni dami pa je na um prišlo, da ni mogla še zvedeti nikakeršnih podrobnostij kar se tiče odkritja, ki je bila zaupala ji ga iskrena prijateljica, zato je jako naglo vstal zopet mir. Lehko pa ni trditi, da sta dami v svoji natori imeli to potrebo, z neprijetnostimi mučiti druga drugo, in sploh v njiju značaji ni bilo ničesar hudobnega, in tako se je o razgovoru sama ob sebi prikazala želja, da bi druga drugo malo podražili; o priliki je na malo zabavo druga drugi izpregovorila živo besedico: »No, prosim Te! Nà, vzemi, pa pojej!« Različne so potrebe srca — moškega in ženskega.

»Jaz ne morem le tega umeti« — opomnila je prijetna dama, »kako je Čičikov, človek dosti malo znan tukaj, mogel odločiti se na tako važno podjetje. Ni mogoče, da bi imel kolikor toliko deležnikov o njem.«

»Vi mislite torej, da jih nima?«

»A kdo bi mu po Vaših mislih mogel pomagati?«

»No, da je treba, Nozdrev.«

»Kako, Nozdrev?«

»Zakaj pa ne? — Njemu je vse mogoče. Sàj znate, hotel je svojega očeta prodati, ali pravo za pravo zakartati.«

»Uh, za Boga mojega, kako zanimive novice mi pripovedujete Vi! Jaz bi nikakor ne bila mogla misliti, da je tudi Nozdrev zapleten v to povest!«

»Jaz pa sem zmerom vérovala to.«

»Če prav pomisli človek, kaj se ne zgodi na sveti! No, ali je bilo mogoče misliti, ko je — ali se spominjate? — Čičikov pripeljal se v naše mesto, da bode tako strašne neumnosti počenjal tù? — Oh, Ana Grigorijevna, da Vi znate, kako sem se jaz prestrašila! Da ni Vaše blage naklonjenosti in prijazni . . . . že sem bila prav

kraj propasti . . . . kam sedaj! Maška moja je videla, da sem bila bleđa, kakor smrt. ‚Dušica, barina (gospodarica)‘ — dejala mi je — ‚Vi ste bleđi, kakor zid.‘ — »Maška« — opomnila sem — »meni sedaj ni do tega. Tako je to tedaj! Torej je Nozdrev tudi v tej spletki, dejte no, dejte!«

Prijetna dama bi bila jako rada zvedela daljše podrobnosti o nakanjenem unosi, to je, uro in druge okolnosti, ali preveč je zahtevala. V vsakem oziru prijetna dama je priznala, da natančneje ne zna ničesar več. Ni umela legati; slutiti kaj, to je kaj družega, ali tudi to je mogoče samo takrat, kadar se slutnja osnuje na notranji uveri; kadar pa je v vsakem oziru prijetna dama čutila notranjo prepričanost, znala se je zagovarjati, in da je poskusil kakšen odvetnik, na glasi, kako je nadarjen ter napadal tuja mnenja, da je ž njo poskusil prepri, zvedel bi bil, kaj znači notranja uvera.

Da sta se napósled obe dami odločno prepričali o tem, kar sta samo slutili prej, to ni nič nenavadnega. Naši bratje, ljudje umni, kakeršne imenujemo sami sebe, vedó se skoro prav tako, temu dokaz so naše učene razprave. Iz početka se učenjak v razpravo spušča, kakor kak navaden nihče, začinja bojazljivo, skromno, počimlje z jako mirnim vprašanjem: »Ali to in to ni od tû? — Ali ni ta krajina svojega imena prejela od tega kota?« — Ali: »Ne spada li ta listina v drugo kesnejšo dôbo?« — Ali: »Treba li pod tem národom umeti ta in ta národ?« — Brez vsakeršne obotave navaja te in te nekdanje pisatelje in če najde le majhen znak ali kaj, kar se mu zdí, da je spomin, že je na konji, veseli se, razgovarja z davnimi pisatelji, stavi jim vprašanja ter odgovarja sam, ne znajoč prav nič več, da je začel z bojazljivo slutnjo; zdí se mu, da vidi, kako je vse jasno, in razpravo zvršuje z besedami: »Dejte, tako je bilo! Takov národ je treba umeti pod tem! S tega stališča je treba motriti le-tá predmet!« Pa svojo modrost razglasi z vseučiliškega stola — in novo odkrita resnica odide po širem svetu, vabèč za seboj nastopnike in čestitelje.

Ko sta bili dami srečno in ostroumno razmotali to tako zapleteno okolnost, stopil je v vsprejemno sobo

prokurator vedno nepremičnega obraza, gostih obrvij in mežavih očij. Dami jameti vzajemno pripovedati vse, kar se je dogodilo, povedali sta mu o kupovanji mrtvih duš, o nakani — ob unosi gubernatorjeve hčere — in zmotili sta ga popolnoma, da ni mogel umeti ničesar, dasi se je trudil, kolikor je mogel, da bi ostal na tistem stališči, mežikal je z levim očesom in si z robcem otiral brado, da bi bil tobak zmel z nje. Ostavili sta ga obé dami in odšli sta vsaka na svojo stran hujskat mesto. Ta namera se jima je posrečila v poluuri. Mestó je bilo vznemirjeno; vskipelo je vse, ali živa duša ni umela ničesar. Dami sta znali vsem v oči nagniti tako meglo, da so vsi, posebno uradniki, nekoliko časa ostali zmóčeni. Njih okolnost je prve trenutke bila podobna okolnosti učenčevi, ki tovariši spečemu v nos vtaknejo huzarja, to je, popir, napolnjen s tobakom. Ko o spanji ves tobak v sé potegne z gorečestjo spečega človeka, vzbudi se, poskakuje, gleda, kakor bedak, buli oči na vse strani in ne more umeti, kje je, kaj je pripetilo se mu, kesneje stoprav razlikuje stene, ki je razsvetlilo jih solnce, smeh svojih tovarišev, ki so se poskrili po kotih, in gleda skozi okno vstalo jutro, prebujeni les, ki ga oživlja tisoč in tisoč ptičjih glasov, in razžarjeno réčico, ki pa se tam in tam skriva med tenko trstikovino, polno golih otrók, ki zovejo v kopel in pleskajo po vodi, in napósled začuti, da mu v nosi tiči huzar. Prav taka je bila prvi trenutek okolnost uradništva in mestnega stanovništva. Vsakdo se je ustavil kakor ôven, in bulil oči. Mrtve duše, gubernatorjeva hči in Čičikov zméli so se jim v glavah nenavadno čudno; takoj po tem, po prvi zmóčenosti so jih jeli razlikovati posamezno, zahtevali so natančnostij in srdili so se, ker so videli, da se ta zapletka neče razjasniti nikakor. Kakova pravljica je to, o teh mrtvih dušah? — Zmisla nikakeršnega ni o mrtvih dušah — kdo bi torej mogel kupávati mrtve duše? — Kdo bi bil tak neumnež? — In za kake novce bi jih kupoval? — In zakaj? — O kakem delu bi mogel upotrebljati mrtve duše? — In kako je v to zašla gubernatorjeva hči? — Če je hotel unesti jo, čemu zato kupuje mrtve duše? — Če kupuje mrtve duše, zakaj bi odpeljal gubernatorjevo hčer? — Ali ji morda hoče

podariti te mrtve duše? — Kakov nezmisel so raznesli po mestu? — Kaj znači to, še okreniti se nisi utegnili, že trosijo nekake povesti, pa da ima vse to vsaj kak zmisel . . . . Toda raznesli so glas, to mora imeti nekov povod. Kakov vzrok je v mrtvih dušah? — Ali tudi vzroka ni; to je, kratko povedano: vrag odnesi vse! . . . .

Skratka: razširile so se vesti in vse mesto je govorilo o mrtvih dušah in o gubernatorjevi hčeri, o Čičikovu in mrtvih dušah, o gubernatorjevi hčeri in o Čičikovu, in kar je živelo, vse je bilo po konci. Kakor viher, vstalo je dosléj dremljoče mesto. Prilezli so iz svojih lukenj vsi mrzljaki in zapečkarji, ki so že nekoliko let ležali domá v halatih, krivico zvrčali na čevljarja, da jim je sešil pretesno obutal, pa na krojača, ali na pijanca kočijaža, vsi tisti, ki so bili že davno končali vsa znanja in znani bili, kakor v Ruski rekajo, s pomješčikoma Zavališinom in Poležajevim (znamenita priimka, ki izvirata iz glagolov leneti in ležati, razširjena sta jako po vsi Ruski, kakor pregovor: iti k Sonikovu in Hrapovščikovu, s katerima naglašajo trdo spanje na boku in v vseh drugih lézah s hreščem, z zvižgom v nosi in z drugimi pristojnostimi), vsi tisti, katerih ni bilo lahko mogoče izmamiti iz dóma ni z vabilom na gostbo s petstorubljevo polivko, z jesetrami po dve aršini dolzimi in z različnimi pirogi, ki se kar razsipljejo v ustih; skratka: pokazalo se je, da je mesto ljudnato in veliko, kakor je treba.

Prikazala sta se tudi nekova Sisoj Pafnutijevič in Makdonald Karlovič, o katerih ni slišal ni nikoli nihče prej; v gostilni dvorani se je objavil nekov človek, dolg — kakor dež, prestreljene roke in vzrasten visoko tako, da niso še videli takega. Na ulicah so se pokazale pokrite droške, neznane kaleske, kočije in voziči — kaša je bila zakuhana.

Morda bi kak drug čas in o drugih okolnostih ne bile nikogar náse opozorile podobne vesti; ali mesto I. že dolgo ni slišalo ničesar novega. O teku trijih mesecev ni prišlo na vrsto nič takega, kar po prestolnicah imenujejo »commerage«, in kar je, to je znano, mestu to, da mu o gotovem časi dovažajo živež.

V mestnem občinstvu sta se skoro pokazala dva čisto nasprotna nazora in vstali ste dve popolnoma protivni stranki: moška in ženska.

Moška stranka, sama brez uma, obrnila je svojo pozornost na mrtve duše, žensko stranko pa je izimno zanimal unos gubernatorjeve hčere.

Ta stranka, opomniti moramo damam na čast, imela je mnogo več reda in opreznosti. To je damam že odločeno, zato da so dobre gospodinje in previdne matere. Vse je v njih brzo vsprejelo živo, odločno zunanjost, obleklo se v jasne in očite oblike, razjasnilo se, očistilo, skratka: prikazala se je dovršena podoba. Pokazalo se je, da je Čičikov že dolgo časa senjaril in da se je z gubernatorjevo hčerjo shajal na vrta o mesečini; da bi mu gubernator tudi dal hčer, ker je Čičikov bogat, kakor kak Žid, da ne brani njegova žena, ki je ostavil jo, (kje so bile dame zvedele, da je Čičikov pozakonjen, tega ni znal nihče); in da je žena, ki se je mučila z breznažno ljubeznijo, gubernatorju pisala jako genljivo pismo, in da je Čičikov, ker je videl, da oča in mati ne bosta dovolila nikakor, naposled sklenil unesti hčer.

Po drugih doméh so to pripovedali nekako drugače: da Čičikov nima soproge, ali da je, ker je bil razumen človek, ki se je varno vèl, da bi dobil hčerino roko, z materjo pričel delo svoje in da je ž njo imel tajno srčno zvezo; in da je kesneje poprosil, naj bi dobil hčer, pa mati je, ker se je zbalala, da se ne bi pripetilo kaj, kar nasprotuje veri, in ker je v duši začutila pekočo vest, mati mu je prošnjo odločno odbila, in da je Čičikov zato sklenil, da unese hčer. Vsemu temu so se pridruževala mnoga pojasnila in popravki, v razmerji s tem, kakor so vesti naposled predirale v oddaljene uličice. V Ruski nižja društva jako rada govoré o spletkah, ki se porajajo v višjih društvih, zaradi tega so o vsem tem jeli govoriti po takih hišah, kjer niso ni videli, niti poznali Čičikova ter so kovali dodatke in še razsežnejša pojasnila. Predmet je bil vsak trenutek zanimivejši, prejemal je dan za dnevom dovršenejšé oblike, naposled pa je tak, kakeršen je bil, v vsi svoji dovršenosti prišel gubernatorki na uho. Gubernatorko, mater rodbini, v mestu prvo damo, ki ni slutila ni nič podobnega, razžalile

so te pripovedke, zato jo je razljutila pravična jeza in nejevolja.

Uboğa belolaska je morala vstrpeti najneprijetnejši tête-à-tête, kateri mora prebiti malokatera šestnajstletna deva. Vdrli so nánjo celi potoki vprašanj, groženj, psovek, opominov, da je deva jela plakati, ihteti in ni mogla umeti niti jedne besede; Švicarju so jako strogo ukazali, da ne smé nikakor in o nobeni uri vsprejeti Čičikova.

Ko sta bili dami dovršili delo svoje, kolikor se je tikalo gubernatorke, lotili sta se moške stranke, da bi jo pridobili nazorom svojim, trdili sta, da so mrtve duše gola izmišljotina, upotrebljena samo zato, da se odvrne vsakeršna slutnja in vspešneje posreči unos. Mnogi moški so se dali pregovoriti, pridružili so se njiju stranki, ni jim na mari bilo to, da so se izdali silnim očitkom tovarišev, ki so jih pitali z bábami in mehkužniki, z imenom, ki ste, kar je znano, jako razžaljivi moškemu svetu.

Ali dasi so orožili se in protivili moški, vendar v njih stranki ni bilo takega reda, kakeršen je bil v ženski. Vse v njih vrstah je bilo nekako okorno, neotesano, nezložno, nesrečno, surovo, grdo, v glavi je bil razdor, zmešnjava, zapletenost, negotovost je bila v mislih — skratka: v vsem se je kazala pusta priroda, težka in surova, ki ni znala gospodariti, ni sestavljati srčne uverjenosti, vse je bilo maloverno, leno, polno neudušljivih sumenj in večne bojazni. Govorili so, da je to vse nezmisel, da je gubernatorjeve hčere unos bolj huzarsk nego meščansk čin, da Čičikov ne stori tega, da babe lažejo, da je baba kar vreča: s čimer jo napolniš, to nosi; da so glavni predmet, ki je treba pozor imeti nánj, mrtve duše, ki, vrag zna, kaj značijo, pa da vendar nekaj sramotnega, nedobrega tiči v njih. Zakaj se je moškim zdelo, da v mrtvih dušah tiči nekaj sramotnega in nedobrega, kar skoro zvemo. V gubernij je bil napovedan nov nadgubernator, to pa je, kakor znano, dogodek, ki uradnikom dela strah. Iz tega izvirajo preiskave, ogledi, izpraševanja in vse služabne slaščice, s katerimi načelnik pita uradnike svoje.

»No« — premišljali so uradniki, »če zvé, kake glupe vesti krožijo po mestu, razkačil se bode smrtno!« Zdravstvene uprave načelnik je nenadoma obledel; prišlo mu je bilo, Bog zna, kaj na misel: ne značiti li besedi mrtve duše bolnikov in znatno mnogo umrlih po bólnicah in družih krajih za kužno vročico, zoper katero niso rabili potrebnih pomagál, in ali Čičikov ni uradnik, poslan iz nadgubernatorjeve pisárne, zato da vodi tajno preiskavo? Priobčil je to prvosedniku. Prvosednik je opomnil, da je to nezmisel, po tej opomnji pa je sam obledel in se vprašal: ali kaj, če so duše, ki jih je kupil Čičikov, res mrtve, a če je dopustil, da se potrdi kupno pismo, pa če je še sam prevzel poverjenost od Pluškina in če to pride na úho nadgubernatorju — kaj bode potlej? — Prvosednik o tem ni žugnil nikomur nič, opomnil je o stvári le temu ali temu, in nenadoma je obledel ta in ta: strah je nevarnejši, nego kuga, izdá se, kakor bi z očesom trenil. Vsi so ta trenutek na sebi našli take grehe, ki jih ni imeli niso. Besedi mrtve duše sta se razlegali neodločno tako, da je vstala sumnja, ali ne meri to na prezgodnje pogrebe v dveh, pač ne dávnih dogodkih.

Prvi dogodek je bil z nekimi solvičegodskimi kupci, ki so bili prišli v mesto na semenj — in po semnji so priredili pojedino svojim prijateljem ustsisolskim trgovcem — rusko pojedino z nemškimi pridavki: z limonádami, s čaji, s kavo itd. Gostbo je, kakor navadno, končal pretep. Solvičegodci so otepli Ustsisolce, smrtno so jih nabili nekoliko, če prav so tudi ti ónim dovolj krvavih udarcev naložili na boke, pod trebuh in za vrat, udarcev, ki so pričali nerazmerno velike pesti, s katerimi so bili nadarjeni pokojniki. Jeden izmed teh vitezov je imel nos raztolčen tako, da ga ni ostalo na obrazi ni pol palca. O pravdi svoji so trgovci priznali svojo krivico, izrazili so se, da so se bili malo pošalili. Razširila se je vest, da je vsak izmed njih v uradu položil štiri bele bankovce, sicer pa je obravnava bila precěj nejasna: odločena preiskava, nje konec je pokazal, da so Ustsisolci umrli za prisadom in takove so tudi pokopali. Drug, nedaven dogodek je bil naslednji. Vas Všivajaspes, nje stanovniki so se združili z zemljaci sela Borovke Zadi-

rajlova, spihali so z zemskega lica zemska policijo v osebi prisednika, nekega Drobjažkina, ker se je bila zemska policija, to je, prisednik Drobjažkin, navadil, da se je prepogosto privažal v njih selo, bajè da zaradi kužne vročice, a pravi vzrok je bil ta, ker je zemska policija imela vsakojake slabosti, kar se tiče srca ter se je preveč ozirala po vaških ženah in dekljih.

Gotovo pravo za pravo ni znanega nič, četudi so se očito izrazili kmetje o preiskavi, da je zemska policija bila blodljiva (verbuhlt), kakor mačka, da je niso čakali samo jedenkrat, da so o neki priliki golo izgnali iz nerove kočè, ki se je bila zablodila vánjo. Zemska policija je bila kazni vredna zaradi srčne svoje slabosti, ali opravičiti ni bilo lahko kmetov ni všivajaspeških, niti zadirajlovskih, zato ne, ker so sami si delali pravico, ni bilo znano, ali so se resnično udeležili uboja. Ves dogodek je bil teman: zemska policijo so našli na ulicah, služabna obleka ali suknja je bila na zemski policiji razdrapanejša, nego katera koli cunjja, nje obraza pa že niti poznati ni bilo mogoče. Dogodek se je motal po sodiščih in primotavilil je do najvišjega sodišča v mestu, kjer so ga tajno razsodili v tem zmislu: ker ni znano po imenih, kateri izmed seljakov so se udeležili uboja, a vseh je mnogo; ker je Drobjažkin že mrtev in mu ne bi mnogo koristilo, da je tudi dobil pravdo, seljakom, ki živé, pa bi jako važna bila razsodba njim na prospeh, zato je vse preiskave razsodba tá-le: da je prisednik Drobjažkin bil sam kriv smrti svoje, ker je krivično trl všivajaspeške in zadirajlovske kmete, in umrl je, ko se je na sanéh peljal domóv, zadela ga je bila káp. Ta zadrega se je zdelo, da je bila dosti obravnana, ali uradnikom se je, ni znano, zakaj, sanjalo, da je sedaj gotovo beseda o teh mrtvih dušah na vrsti.

Poleg tega se je, kakor nalašč, pripetilo, da sta gubernatorju došla dva dopisa v tem, ko so gospodje uradniki bili v tej nemili sitnosti.

V jednom teh dopisov je bila objava, da se po dospetih znakih in vestéh v njih guberniji nahaja nekdo, ki ponareja bankovce in se skriva pod različnimi imeni in da morajo nemudoma pričeti najstrožjo preiskavo. Drugi dopis je bil sosednjega gubernatorja pismo o nekem

razbojniku, ki je bil uskočil zakoniti kazni, in poziv, naj v svojem guberniji takoj primejo vsakega sumnjivega človeka, ki bi se ne mogel izkazati s potnim listom.

Ta dopisa sta zmotila vse. Popolnoma so se razdrli vsi prejšnji sklepi s slutnjami vred. Ni bilo lahko misliti, da se Čičikova kaj tiče tù; ali vsi so, ko je bil vsak sam, premislili okolnost in kadar so se bili spomnili, da še tega ne znajo, kdo je pravo za pravo Čičikov, da se je jako nejasno izražal sam o svoji osebi — če prav je pripovedoval, da je v službi mnogo pretrpel pravici na ljubáv, no, vse je bilo nejasno, in ko so se bili tudi spomnili, da se je izrazil, kako je imel mnogo neprijateljev, ki so bili nevarni njegovemu življenju — vsi so se zamislili še globoče.

Njegovo življenje je bilo v nevarnosti, preganjali so ga, morebiti je sam storil kaj takega . . . . a kdo pravo za pravo je? — Ni lahko pomisliti, da bi on mogel ponarejati bankovce, tem menj pa, da bi bil razbojnik — njega zunanost je bila mirna in krotka; ali vsemu temu navzlic, kdo bi bil Čičikov?

Dejte, sedaj stoprav so si gospodje uradniki stavili vprašanje, katero bi si bili imeli staviti takoj iz početka, to je, v prvem poglavji naše povesti. Sklenili so, da malo povprašajo ónih, od katerih je kupil mrtve duše, da bi vsaj zvedeli, kakov je zlasti kúp in kaj pravo za pravo značijo te mrtve duše, ali je komu izmed njih, morebiti slučajno ali kakor koli, pojasnil namere svoje, in ali ni, komur koli, povedal, kdo je vendar.

Najprej so odšli h Korobočki, toda malo so zvedeli od nje: dal ji je bil petnajst rubljev, dejal je, da kupuje tudi ptičje perje in obetal je, da bode kupil še mnogo družega, povedal je, da s sálom zalaga carsko zakladnico, torej je gotovo slepar, ker je že bil nekdo tak, ki je kupaval ptičje perje in s sálom zalagal carsko skladnico, pa je okanil vse, tudi protopopico je oskubel za več, nego za sto rubljev.

Vse drugo, kar je govorila dalje, vse je bilo le ponavljanje prejšnje ojave, ali uradniki so se samo uverili, da je Korobočka bedasta starka.

Manilov je odgovoril, da je zmerom pripravljen jamčiti (bürgen) za Pavla Ivanoviča, kakor sam za sé,

da bi žrtvoval vse svoje imetje, ko bi imel stoti del tega, kar ima Pavel Ivanovič, govoril je o njem sploh laskavo, izrazil tudi nekoliko mislij o prijateljstvu ž njim, a to mežečih očij. Te misli so dovolj razjasnile njegovega srca nežno čutje, ali niso pojasnile uradnikom ničesar tega, kar bi bili radi znali.

Sobakevič je odgovoril, da je Čičikov po njegovih mislih čestit človek, in seljaci, ki mu je jih prodal na preselitev, da so v vsakem oziru živi, da pa ne jamči za to, kar se jim utegne pripetiti, da ne bode njegova krivica, če na poti pomró od truda o preselitvi, za to da je Bog odgovoren, da je na sveti mnogo vročic in družih smrtnih boleznij ter da imamo vzglede, kako so pomrle cele vasi.

Gospodje uradniki so se poslužili še nekega, ne čisto plemenitega pomočka, katerega pa vendar časih upotrebljamo, to je, da bi postranski, s pomočjo različnih lakajskih poznanstev izprašali Čičikova služabnikov, ne znata li onadva kakih podrobnostij o prejšnjem gospodarjevem življenji in o njegovih okolnostih, pa tudi niso zvedeli mnogo.

Petruška jim je dal samo čutiti svoje sobe zapah, od Selifana pa so zvedeli, da je imel državno službo, da je preje carina bila njegova služba, družega pa niso zvedeli ničesar.

Tega razreda ljudjé imajo jako čudno razvado: če katerega naravnost povprašaš, kar koli, nikoli se ne spomni vsega, temveč preprosto odgovori, da ne zna ničesar; če pa ga vprašaš kaj družega, pripleta ti in pripoveduje podrobnosti, ki jih ni znati nečeš.

Vse preiskave, ki so jih bili upotrebili uradniki, odkrile so jim samo to, da res nikakor ne znajo, kdo je Čičikov, da pa Čičikov vsekako le nekaj mora biti neogibno. Napósled so določili, da se vendar dogovoré o tem predmetu in da vsaj določijo, kaj in kako jim kaže delati in kake mere udeleževati se in kdo zlasti je Čičikov. Ali je takov človek, ki ga je treba zadržati in prijeti ga, kakor kako sumnjivo dušo, ali je takov, da bi sam utegnil prijeti in zadržati vse, kakor kake krivičnike. Vsemu temu na prid so nasvetovali, da bi se nalašč zbrali pri policijskem načelniku, čitateljem že znanem očetu in mestnem dobrotniku.

X.

Ko so se bili zbrali pri policijskem načelniku, čitateljem že znanem očetu in mestnem dobrotniku, imeli so uradniki priliko, da so drug družemu opominjali, kako so omršaveli od samih skrbij in od straha. Pa res, napoved novega nadgubernatorja in óna došla dopisa s tako važno vsebino in te, Bog zna, kake vesti — vse to jim je vidna znamenja ostavilo na obrazih — in fraki so se na mnogih znatno povečali. Vse se je podalo: omršavel je tudi prvomestnik, omršavel zdravniške uprave nadzornik, shujšal prokurator — in nekov Semen Ivanovič, ki se nikoli ni imenoval po rojstvenem imeni, ki je na kazalci nosil prstan, dajal ga je gledati damam, shujšal je i ta. A bilo je, kakor zmerom, tudi nekoliko neboječih oseb, ki niso izgubile dušne prisotnosti; vendar teh je bilo jako malo. Le poštar, samo ta ni izpremenil svojega zmerom stanovitega značaja ter je o podobnih prilikah navadno opominjal: »Poznamo mi Vas, nadgubernator! Vi ste se morebiti premestili že trije, štirje; jaz pa, mili gospod, že trideset let sedim na tistem prostoru.« Po tej opomnji so navadno drugi uradniki primetali: »Lehko je tebi, šprehen si dajč, Ivan Andrejevič, ti imaš poštno delo — prejmlješ in odpravljaš pošiljatve; okaniš, kogar hočeš, pisárno zapiraš prej, nego je čas, vzameš, kar koli, od trgovca, ki se je zakesnil, ker prejmeš pismo o neuradnem časi, odpraviš kako pošiljatev tja, kamor bi je ne bilo treba odpraviti; tako je vsakdo lahko svétec. Ali naj se te navadi vrag, da vsak dan pride ti pod roko, vsipal ti bode novce v žep, če prav bi jih ne hotel brati sam. Ti imaš samo jednega sina, toda, brate, Praskovijo Tedorovno Bog nadarja s takim blagoslovom, da vsako leto nekaj na svet prinese: ali Praskuško, ali pa Petruško; to bi ti, brate, drugače popeval.« Tako so govorili uradniki, ali pa je resnično mogoče upirati se vragu, sodba o tem ni pisateljeva dolžnost. V zboru, ki se je bil sešel o tej priliki, znatna je bila jako odsotnost tiste neogibne potrebe, ki jo v prostem národu imenujemo razum. Zdi se človeku, kakor bi mi ne bili ustvarjeni za take zборе.

V vseh naših skupščinah, od navadnega selskega sestanka, pa do vseh mogočih učenih in drugih odborov, vlada največja zmotnjava, če ni v njih prave glave, ki bi vse upravljala. Težko je povedati, zakaj je tako, gotovo je národ takov; vspešni so samo tisti sestanci, ki jih sklicujejo zaradi kakega beretijstva ali zaradi kake gôstbe, to so klubi in vsakojake, po nemški šegi osnovane zabave. A pripravljeni smo vsak čas na vse.

Mi nemudoma, kakor veter zaveje, ustanavljamo društva dobrodejna, vzbujajoča — in kaj znam, kakova še. Namen je prekrasen, ali poleg vsega tega ni nič prida. Morebiti izhaja to iz tega, ker se zadovoljujemo takoj z začetkom ter sodimo, da je vse storjeno. N. pr., če osnujemo kakeršno koli blagodejno društvo siromakom na korist in na ta namen žrtvujemo znamenite vsote, damo précej na slavo tega hvalnega podjetja obed vsem mestnim prvakom, umeje se samo ob sebi: za polovico vseh podarjenih novcev; z ostalim darom takoj najmemo odboru jako lepo odborišče s kurjavo in s stražami vred, ubožcem pa vseh novcev ostane pet rubljev in pol, a ni o razdelitvi te vsotice niso jedini vsi udje, vsak rine svojo kumo naprej.

Pa skupščina, ki se je bila sedaj zbrala, ta je bila do céla drugačna: vstala je bila zaradi neogibnih okolnostij. Tù se niso posvetávali ob ubožcih ali o kakih tujcih, tikalo se je to vsakega uradnika posebej, njihov glav, tikalo se je zlasti burje, ki je pretila vsem jednako, treba je bilo jednoduševnosti in zloge. Ali navzlic vsemu temu je, vrag zna, jako čuden bil nastopek. Ne govorimo o različnosti glasov, ki so svojstvo vsem skupščinam, pokazala se je v nazorih vseh zbranih neka neumljiva neodločnost: ta je trdil, da Čičikov ponareja državne bankovce, vendar pozneje je sam dodèl: »morebiti jih ne ponareja«, ta je zatrjeval, da je Čičikov nadgubernatorjeve pisárne uradnik, toda précej je pristavil: »a vrag ga pozná, na čelu mu to ni zapisano.« Dozdevku, da bi utegnil biti preoblečen razbojnik, oporekali so vsi: uverili so se bili, da poleg zunanosti, ki je bila sama ob sebi jako dobroduševna, v njegovih razgovorih ni bilo ničesa takega, kar bi pričalo drzovitega človeka.

Nenadoma je poštar, ki je bil nekoliko minut zamaknen v nekeve misli, vskriknil — ali od nepričakovane navdušenosti, ali od česa družega — nenadoma je vskriknil: »Znate li, gospôda, kdo je to?!«

Glas, ki je poštar bil ž njim vskriknil to, imel je v sebi nekaj stresajočega, da je ta hip iz vseh izvabil vskrik: »Kdo je?!«

»To, gospodje, mili gospod, ni nihče drug, nego kapitan Kopejkin!«

A ko so bili vsi sóglasno povprašali, kdo je ta kapitan Kopejkin, začudil se je poštar.

»Vi torej ne znate, kdo je ta kapitan Kopejkin?«

Vsi so potrdili, da prav nič ne znajo, kdo je kapitan Kopejkin.

»Kapitan Kopejkin« — govoril je poštar, odprl svojo tobačnico le na pol, bal se je, da bi kateri njegovih sosedov ne segel vánjo s svojimi prsti, ki je malo verjel njih snažnosti, »kapitan Kopejkin«, dejal je poštar, ko je bil ponjuhal nekoliko tobaka, »ali znate, ker moram to povedati, da bode to kateremu izmed naših pisateljev v nekaterem oziru cel, jako zanimljiv poema?«

Vsi prisotni so izrekli željo, da bi radi čuli to povést, ali, kakor se je bil izrazil poštar, kateremu izmed pisateljev prezanimiv, v vsakem oziru cel poema, in začel je pripovedati to-le:

Povést o kapitanu Kopejkinu.

»Po vojski 1812. léta, mili gospod« — začel je govoriti poštar ne gledé na to, da v sobi ni sedela samo jedna oseba, ampak sedelo je v nji celih šest oseb — »po vojski 1812. léta je med ranjenci bil domóv poslan tudi kapitan Kopejkin. Drzovit in ljut, kakor vrag, bival je na glavnih stražah in v zapóru, poskusil je vse. Pri Krasnem li ali pri Lipskem, lahko pomislite, odnesla mu je olovnica roko in nogo. No, tačas, znate, niso imeli še ranjencem na pomoč narejenih takih priprav: ta zaklad bolnim vojščakom, znate, ustanovili so malo kesneje nekako, lahko pomislite. Kapitan Kopejkin je videl, da bi treba bilo delati, ali kako, umejete, ker je imel samo levo roko! Odrinil je torej domóv k očetu.

Oča je dejal: ‚Jaz te nimam s čim živiti, jaz‘ — lahko pomislite, ‚jedva sam sebi skrbim za kruh.‘ Moj kapitan Kopejkin je sklenil, da se odpravi, mili gospod, v Petrograd, da se potrudi, naj bi mu glavarstvo preskrbelo kako pomoč . . . .«

»Kakor je mogel, znate, mili gospod, na tovornih, na carskih vozeh se je privlekel do Petrograda. No, lahko pomislite, tak človek, kakeršen je bil kapitan Kopejkin, pa nenadoma se vzdrami v prestolnici, kateri, da tako govorim, ni podobne na vsem sveti: nenadoma se pred njim pokaže svet, neko torišče životu, neka basniška Šeherizada, umejete, kakova. Nenadoma tù, lahko pomislite, ugleda Nevski prospekt, ali tam, znate, Grahovo ulico, vrag pozôblji vse, ali tam nekako Litejno; tam zopet nekak stolp; mostovi tam visé, vrag védi, kako, kakor v zraku, morete pomisliti, brez vsakeršne podpore, skratka: Semiramida, gospod, pa je dosti! Nabegal se je, ko je iskal najemnega bivališča, ali vse je bilo strašno drago: zavese, oknice, vragolija takova, umejete, perzijske šarenice, ljubi gospod . . . . skratka: z nogó gaziš tako rekoč po zakladih. Ideš po ulicah, in nos že čuti povsod same tisočake, a mojega milega kapitana Kopejkinâ banka je imela nekolikokrat po deset rubljev in malo drobîza. No, sela za to ne kupiš, to je, morda bi ga kupil, da priložiš štirideset tisočakov, toda štirideset tisoč si je treba izposoditi od francoskega kralja.«

»Ali Kopejkin se je napósled naselil v neki gostilni, plačeval je po rublji na dan, imel je obed — polivko, kósec govédine . . . . umeje se, da ob tem bi ne bil mogel odebeleti. Povpraševal je, kam bi se napotil. ‚Kam bi se napotili?‘ — dejali so mu, ‚višjega vojevodstva sedaj ni v prestolnici; vse to je‘ — umejete, ‚v Parizi, vojska se ni še vrnila, tù je le začasno pooblaščenstvo. Poskusite, morda Vam to more kaj pomoči.‘ — ‚Oglasim se pooblaščenstvu‘ — dejal je Kopejkin, ‚povem jim: tako in tako, krvavel sem v nekakem oziru in žrtvoval sem tako rekoč svoj život.‘«

»Dejte, mili gospod, vstal je nekoliko raneje, z levo roko obril brado, ker mu brivca plačevati v nekem oziru niso dovoljevali računî, navlekel je naše stotniško

obleko — in po svoji leseni nozi, pomislite, odpravi se v komisijo. Povprašal je, kje biva načelnik. ‚Tam‘ — povedali so mu, ‚na brežji je njegov dom!‘ Kolibica, umejete, kmetiška, pa po okneh te šipe, kakor kaka zrcala, visoka po poldrugi seženj, ta marmor, to zlato, ljubi gospod . . . . skratka: vse je bilo slepéče! Kakova medna kljuka je v vratih — ugodna prve vrste, da je treba, umejete, prej bežati v prodajalnico, kupiti za groš mijla ter ž njim dve uri nekako otirati roci, potlej stoprav jo je mogoče prijeti. Pri vratih je bil Švicar z buzdovanom — kako grofovsko lice je bilo to, ovratnik je imel od batista in rejen je bil, kakor mops . . . . Moj Kopejkin se je bil po svoji leseni nozi privlekel, kakor je mogel, v vsprejemno sobo in stisnil se je tam v kot: da bi z lehtjó, pomislite, ne sunil kake Amerike ali Indije — to je, kaké pozlačene vaze. No, umevno je, da je nastal se tam, zato ker je bil prišel tak čas, ko je načelnik stoprav v nekakem oziru izlezel iz postelje, sobar pa prinesel neko srebrno skledo, ki je, znate, mil se v nji. Moj Kopejkin je čakal štiri ure, dokler ni prišel nekov uradnik in povedal: ‚Skoro pride načelnik.‘ Ali v sobi je že bilo polno dostojanstvenikov in ljudij, kakor hôba na okrožniku. Napósled je, ljubi gospod, prišel načelnik. No . . . . lahko mislite — načelnik! na lici tako rekoč . . . . no, znate, s primernim dostojanstvom . . . . s častjó . . . . takov je bil tudi izraz, umejete. Ponašal se je z vsem prestolniški; stopil je zdaj k temu, zdaj k temu. Povpraševal je: ‚Česa želite? — Česa je Vam treba? — Kaj bi Vi radi?‘ — Napósled, mili gospod, prišel je tudi h Kopejkinu. Kopejkin je povedal: ‚Tako in tako‘ — govoril je, ‚krvavel sem, odtrgalo mi je v nekem oziru roko in nogo, delati ne morem, usojam se prositi, ali bi mogli kako pomôči mi, ali bi mogli kaj preskrbeti mi, kakovo, tako rekoč, nagrado, pokojnino, ali kar koli, umejete?‘ Načelnik je videl: človek ima leseno nogo in desni rokav da je prazen prišit k stotniški obleki. ‚Dobro‘ — rekel je, ‚oglasite se po nekolikih dneh!‘

»Moj Kopejkin je bil ves vesel, menèč: ‚No, sedaj je v rédu vse.‘ Tako, morete misliti, dobrovoljen poskakuje po tlaku, oglasi se v gostilni, izpil je mérico

vódke, obedoval, mili gospod, v Londonu, ukazal je, naj mu prinesó kotlet s káprami in druge vsakovrstne drob-njávi, izpraznil je steklenico vina, zvečer odšel v gleda-lišče, skratka: živel je. Po ulicah vidi — ide neka zala Angličanka, kakor kak labúd, morete misliti, kakova je bila. Moj Kopejkin — zakipela je bila, znate, kri v njem — udrl je za njo po svoji lesenki — korak za korakom, ali premislil se je: ‚Ne, vrag blodljivost pozóblji še na nekoliko časa! Odmaknem to, da dobodem pokojnino, sedaj sem se že nakratkočasil.‘ A pognal je v tem, prosim, naj opominjam, samo tega dné skoro polovico svojih novcev! Po štirih dneh, ljubi gospod, oglasil se je v komisiji načelniku. ‚Prišel sem‘ — déjal je, ‚da zvem: tako in tako po minulih bolestih in ranah . . . krvavel sem v nekaterem oziru . . . in temu podobno, to je umevno, da vse s posebno částjó.‘

›A kaj?‘ — govoril je načelnik, ‚najprej Vam moram povedati, da Vam na prid brez višjega načel-ništva, brez njegovega odloka ne morem storiti ničesar. Sáj sami vidite, kaki časi so zdaj. Vojske še ni tako rekoč popolnoma konec. Čakite, da pride gospod minister, potrpite. Potlej, uverjeni bodite, ne boste pozabljeni. A če nimate ob čem živeti, torej náte‘ — dejal je, ‚ko-likor morem‘ . . . .‘

›No, umejete, ali ni mu bil mnogo dal, vendar bi se bil moral pomiriti, da bi bil čakal poznejšega odloka. Toda mojemu Kopejkinu ni bilo po godu to. Že je upal, da takoj družega dné dadé mu nekako pokojnino — kakih tisoč rubljev: ‚Ná, golobček, pij, pa veselí se‘ — a namesti tega je bilo — čakí. A že so po glavi rojili mu Angličanka in kupleti in vsakovrstni kotleti. Prišel je torej skozi vrata, kakor kak koder, ki ga z vodo polije kuhar — in ki ima rep med nogama, in ušesa povešena. Ugajal mu je petrogradski život, kolikor ga je bil že poskusil. Posléj pa bode moral zopet živeti, vrag zna, kako ubožno, nikakeršnega razkošja ne bode več. No, a še je bil svež človek, živ, gladen, kakor volk. Prikoračál je mimo nekove gostilne: kuhar v nji je bil morete pomisliti, nekov inostranec, Francoz, onakov — poštenega obraza, perilo na njem je bilo holanško, zastor je imel v vsakem oziru bel, kakor sneg, pripravljál je

neko slaščico, kotlete s smrčkom, skratka: take delikatese, da bi Kopejkin bil najrajši samega sebe snedel od same slasti. Kapitan Kopejkin koraka mimo milutinskih prodajalnic, skozi okna vabljivo gledajo različne ribe, losos, somci, višnje, po pet rubljev vsaka, dinja, velika, kakor sodec, in gleda skozi okno, kakor bi iskala bedaka, ki bi sto rubljev dal zánjo; skratka: po vsakem koraku izkušnjava, da se tako rekoč kar sline cedé človeku, vendar Kopejkin — čakí. Pomislite torej njegovo stališče: na tej strani, da tako govorim, losos in dinja, na tej pa mu ponujajo gorko jestvino po imeni: »jutri«.

»Noč — pomislil je, naj delajo tam, kar hoté, a jaz pojdem — dejal je, razburim celo komisijo, vse načelnike in porečem: kakor hočete.« A res: takov drzovit, zagrizen človek, umejete, v glavi ni imel ničesar, a lenuh je bil velik. Prišel je v komisijo. »Kaj bi zopet radi?« — povprašali so ga, »saj smo povedali Vam.«

»A kaj — dejal je, jaz ne morem ubijati se z uboštvom. Meni je treba, da jém pečenko, pijem steklenico francoskega vina, da se malo razvedrim v gledališči, umejete.«

»Noč — opomni načelnik, osvobajajte. Kar se tiče tega, treba je Vam tako rekoč potrpeti v nekakem oziru. Dobili ste pomočkov, da se preživite, dokler ne pride odlok, gotovo Vas bodo nagradili, kakor je treba, ker ni se dosléj še pripetilo, da bi bili v Ruski katerega človeka, ki je tako rekoč zaslužen bil domovini, ostavili brez poštene nagrade. Če hočete sedaj gostiti se s pečenjem in hoditi v gledališče, to, umejete, oprasčajte. Takim potrebam iščite sami pomočkov, skrbite sami sebi za podporo.«

»Ali mojemu Kopejkinu, lahko pomislite, ni po godu bilo to. Le-té besede so mu bile, kakor bob ob steno. Zagnal je strašen krič in se razsrdil na vse; vse tam tiste tajnike, vse je začel preklinjati in zaničevati. »Dà, Vi ste — dejal je, to!« — dejal je, »i Vi ste — dejal je, to!« — dejal je, »i Vi« — kričal je, »ne poznate svojih dolžnostij! I Vi« — dejal je, »prodajate zakon« — dejal je.«

»Oštel je vse. Tam se je bil prikazal nekov uradnik iz čisto družega urada — ali, mili gospod, planil je tudi nánj! Vzbudil je popolno vstajo! Načelnik je videl, da je treba tako rekoč pomoči si z resnimi sredstvi.«

»,Dobro‘ — opomnil je, ,če ni po godu Vam to, kar ste dobili, in če nečete mirno čakati v nekakem oziru tukaj v prestolnici, da odločijo Vam usodo, dám Vas odpeljati dómóv. Pokličíte‘, rekel je, ,jadrnika, zato da ga odpelje tja, od kodar je prišel.‘«

»In, umejete, že je za vrati stal jadrnik, korenjak — visok tri aršine, roki mu je bila priroda sama ustvarila za voznika.«

»Dejte, božji suženj, v telježki (voz), pa z jadrnikom.«

»,No‘ — mislil je Kopejkin, ,vsaj ne bode treba voznje plačati, hvala Bogu i za to.‘«

»Šel je torej, mili gospod, peljal se je v družbi s Kozakom — in tako rekoč v nekem oziru je tiho pre-mišljaj: ,Dobro je‘ — dejal je, ,ti, molj, zahtevaš, naj sam poiščem si pomočkov ter si pomorem; dobro‘ — dejal je, ,najdem pomočkov!‘«

»No, kako in kam so ga pripeljali pravo za pravo, o tem se ne zna ničesar. Tako so, umejete, tudi vesti o kapitanu Kopejniku utonile v reki pozabe, v nekovi Leti, kakor jo imenujejo pesniki. Ali dovoljajte, gospodje, tukaj, trditi smem, začinja se nit zapletati romanu. Kam se je napotil Kopejkin, to ni znano; ali nista bila še minula, morete pomisliti, dva meseca, prikaže se v rjazan-skih gozdéh četa razbojnikov, in te čete glavar ni bil nihče drug . . . .«

»Ali dovoljaj, Ivan Andrejevič« — oglasil se je ne-nadoma in segel v besedo policijski načelnik, »kapitan Ko-pejkin je, sam si povedal, brez roke in noge, a Čičikov . . . .«

Poštar je vskriknil, kolikor je mogel, s pestjó udaril se ob čelo in vpričo vseh se imenoval, da je tèle. Ni mogel umeti, zakaj takove okolnosti se ni spomnil takoj o začetku svoje pripovedke, in uveril se je, da je po-polnoma pravičen pregovor: »Rus je z zadnjim umom krepak.« Ali po nekotikih trenutjih je začel zvijsati, po-skušal je, kako bi se izgovoril, dejal je, da se je v Angleški jako zboljšala mehanika, da je tam, kar je lahko

brati po novinah, kdo izumil lesene noge, take, da so o samem dotiku skoro nevidne prožine človeka odnesle, Bog zna, v katera mesta, da ga kesneje niso mogli najti nikjer.

Ali jako so dvojili vsi, da bi Čičikov bil kapitan Kopejkin, zdelo se jim je, da je pregloboko zabrèl poštar. Vendar niso se dali osramotiti, malo je bilo do tega, da niso prekósali navedene ostroumne poštarjeve slutnje. Med mnogimi, v svojem oziru ostroutipnimi dozdevki je bila napósled slutnja — težko jo je povedati — ali ni Čičikov preoblečen Napoleon, da Anglež že delj časa zavida Ruski, zato ker je tako velika in razsežna ter so že nekolikokrat na svetlo prišle spake (karikature), kjer je Rus naobražen, kako se razgovarja z Angličanom. Anglež stoji in na vrvici zadaj drži psa, ta pa je Napoleon. »Gledi« — grozi se Angličan — »ako ne bode to ali to tako, kakor jaz hočem, pa takoj tega psa spustim v té. Morda so ga spustili z otoka Helene ter se zdaj klati po Ruski, pa pravijo, da je Čičikov; toda ni zdaleč ni Čičikov.«

Ali so uradniki verjeli to, ali niso verjeli, zamislili so se vsi in vsak je premišljal to zagonetko, a prepričali so se, Čičikov — če se obrne in po stráni stopi — da je njegovo lice jako podobno Napoleonovemu obrazu. Policijski načelnik, ki je 1812. léta služil v vojski, videl je Napoleona v glavo, moral je priznati, da Napoleon nikakor ni imel večje rasti, nego Čičikov, in da Napoleon tudi, kar se tiče sklada njegovega telesa, ni bil ni pretolst, ni pretenak.

Morda se utegnejo nekateri čitatelji vsajati, da je vse to neverjetno, pisatelj bi bil, da jim ugodí, tudi pripravljen, da vse to imenuje neverjetno; ali na nesrečo se je zvršilo vse tako, kakor pripoveduje. Opomniti moramo, da se je vse to vršilo ne dolgo po slavnem izgonu Francozov. Ta čas so vsi naši pomješčiki, uradniki, trgovci, trgovski služabniki in ves pismeni in nepismeni národ, vsi so vsaj na osem let bili zakleti politiki. »Moskovskija Vjedomosti« in »Sin Otečestva«, oba lista sta bila predmet neusmiljenim čitateljem, in k poslednjemu čitatelju sta prihajala v kóscih, ki niso bili na nikako upotrebo. Niso se povpraševali: »Po čem pa ste, oče,

prodali mero ovsa? Kako pa se imate po včerajšnji meselici (Schneegestöber)?« — temveč povpraševali so se: »Kaj pišó novine? — Ali niso zopet Napoleona spustili z otoka?« — Trgovci so se hudo bali tega, ker so do céla vérovali napovedim nekega preroka, ki je že tri leta sedél v ječi. Prerok ni znano, odkod je bil prišel v opanjkah in v surovem tulupu (kožuhu), strašno je dišal po gnilih ribah, ta je védeževal, da je Napoleon Antikrist in da je prikovan k nekemu kamenitemu slopu za šestimi stenami in za sedmimi morji, napósled pa se bode sesul ta slop in Napoleon bode obladal ves svet. Preroka so zaradi njegovega védeževalstva zaprli v temnico, česar je bil tudi vreden, ali zato ni nič slabše zvršil naloge svoje, trgovci so bili polni straha. Dolgo so, tudi o najplodovitejših pogodbah, zahajali v gostilne, da so jih zamakali s čajem in da so se razgovarjali ob Antikristu.

Mnogi uradniki in plemenitaši so mimovoljno pre-mišljali to in ker so bili polni misticizma, ki je bil ta čas, kar je znano, jako v navadi, videli so v vsaki črki, ki je od njih sestavljeno ime Napoleon, nekov poseben pomen, mnogi so v njem odkrili skrivnostne (apokaliptične) znake. Ni torej nič čudnega, ker so se uradniki nehoté bili zamislili pri tej točki; skoro so opazili, da jih je predaleč zapeljala obraznost in da vse to ni to. Mislili so in pre-mišljali, posvetávali so se in posvetávali, a napósled so odločili, da bi ne škodilo, ko bi še pri-jazno povprašali o tem Nozdreva.

»Ker je Nozdrev bil prvi, ki je izpregovoril o mrtvih dušah in ker je bil, kar so govorili, v tesni zvezi s Čičikovom, ni dvojiti, da bi ničesar ne znal o njegovem življenji, zato hočemo še poskusiti, kaj poreče Nozdrev.«

Čudni ljudjé so ti gospodje uradniki in z njimi vred vsi uradi in stanovi: jako dobro so znali, da je Nozdrev lažec, da mu ni lahko verjeti nì jedne besede, nì najmanjše malenkosti, pa so se zatekli naravnost k njemu! Kdo bi poznal človeka! Ne véruje v Boga, a véruje, če ga nos posrbí, da bode gotovo umrl; ni mu na mari pesnikovo delo, jasno, kakor dan, vse prešineno s soglasjem, z modrostjo in s prostoto, temveč popri-jemlje se posebno tega, kar spleteniči kak drzovitež, ki

kvasi, studi, maliči prirodo, ali to se mu priljubi in jame kričati: »Dejte, ta prav pozná srčne tajnosti!« Vse žive dni ne žrtvuje ni groša zdravniku, konča pa s tem, da se zaupa kaki staruhi, ki leži s šepetem in s slino, ali pa, kar je še bolje, sam izumi kak opárek (Dekokt) iz kakeršnih koli smetij, ki se mu, Bog zna, zakaj, zdé, da imajo zdravilno moč proti njegovi bolezni. Mogoče je, častne gospode uradnike nekoliko zagovarjati na njih gotovo trpkem stališči. Kdor se topí, pravijo, loví se i za drobno šibo, ali ta trenutja nima toliko razsodka, da bi pomislil, kako se za šibo more udržati le muha, sam pa da je težak štiri pude, če ne dobrih pet; ali njemu take trenutke ni do te samosvesti, loví se le za šibo. Tako so se tudi naši gospodje uradniki napósled lovili za Nozdreva. Policijski načelnik mu je nemudoma napisal listek, da bi račil priti na večerno zabavo, desetnik v visokih čevljih in mično rdečega obraza pa je takoj odbežal na Nozdreva dom in na brzem poti zadrževal meč.

Nozdrev je bil zamaknen v neko važno delo; že dobre štiri dni ga ni bilo iz sobe, nihče ni smel priti prédenj, obed je dobival skozi neko okence, skratka: omršavel je in ozelenel. Delo je zahtevalo največje pozornosti, in to delo je bilo, da od nekolikokrat po deset skladov kart sestavi sklad, ki bi se mu mogel zaupati, kakor kakemu najzvestejšemu prijatelju. Dela mu je ostajalo še dosti, najmenj na štirinajst dnij; ves ta čas je Porfirij moral s posebno krtačico popek čistiti milanskemu psetu in trikrat na dan miti ga v mijlu. Nozdrev je bil jako razkačen, ker so ga motili v njegovi samoti; najprej je desetnika poslal k vragu, ko pa je bil prečítal listek in pomislil, da utegne biti živo, ker morda pričakujejo na zabavo kakega novinca, pomiril se je précej, zaklenil sobo s ključem, zmetal náse, kar mu je v roko prišlo, in odpravil se je na zabavo.

Nozdreva izpričila, vestí in njegovi dozdevki so dozdevkom gospodov uradnikov nasprotovali rezko tako, da so se razkadile njih poslednje slutnje. Nozdrev je bil odločen človek, ni poznal nikakeršne dvojbe, in kolikor so uradniki imeli v dozdevkih negotovosti in bojazni, toliko je v njem bilo krepkosti in uvere. Odgovoril je

vsem vprašanjem, da ni pojecljal ni, povedal je, da je Čičikov mrtvih duš kupil za nekoliko tisočakov in da mu jih je sam prodal, ker ne zna, zakaj bi jih ne prodal. Vprašanju: ali je Čičikov ogleduh in ali ni prišel, da bi kaj zvedel, odgovoril je Nozdrev, da je vohún, da so ga že v učilnici, kjer se je ž njim vred učil, pitali s fiškalom, in da so mu zaradi tega tovariši, med njimi tudi on, nekolikokrat naložili klofut, da so mu potlej na slepo okó morali postaviti dvestoinštirideset pijávek, to je, hotel je reči štirideset, dvesto se mu jih je spésnilo z jezika samo ob sebi.

Vprašanju: ali Čičikov ne ponareja bankovcev, odgovoril je, da jih ponareja, in o tej priliki je povedal anekdoto o nenavadno premetenem Čičikovu, kako so, ko so bili zvedeli, da je v njegovem dómu blizu dva milijona ponarejenih bankovcev, kako so bili zapečatili njegov dom in postavili stražo, dva vojščaka pred vsaka vrata, in kako je Čičikov vse bankovce zamenil tisto noč, da so družega dné, ko so bili potrgali pečate, uverili se, da so vsi bankovci veljavni.

Vprašanju: ali je Čičikov nameraval, da unese gubernatorjevo hčer, in ali je resnica, da mu je on sam hotel pomagati ter se udeležiti tega čina, odgovoril je Nozdrev, da mu je pomagal, in da ni bilo njega, nič bi se ne bilo posrečilo. A ustavil se je, čutil je, da zamán laže in da si utegne z ležjó neprijetne nastopke nakopati na glavo, ali ni mogel več jezika držati za zobmi. To je bilo jako težko, prihajale so mu na vrsto podrobnosti — zanimive tako, da se jih ni mogel otepati. Povedal je po imeni tudi selo, kjer je stala župna cerkev, ki je bil Čičikov namenil, da bode v nji poroka, to je bila vas Truhmačevka, pop da je bil oča Sidor, ki je za poroko bilo odločenih mu 75 rubljev, a bi ne bil udal se tej vsoti, da ga Nozdrev ni oplasil z grožnjo ojaviti, kako je nekega Mihajla pozakónil s kumico; da je dal svojo kalesko in zagotovil na vseh postajah prirediti konje na preprego. Podrobnosti so dospele daleč tako, da je Nozdrev po imeni začel naštevati voznike.

Poskusili so z zmenkom o Napoleonu, ali njim samim ni bilo drago, ker so se bili zmenili o njem, Nozdrev jim je nablebetal toliko nezmisla in takega, da

ni bil resnici prav nič podoben ter da so uradniki vzdihnili in kar odšli; le policijski načelnik ga je še dolgo poslušal, verjel je, da utegne vsaj nekaj zvedeti od njega, ali napósled je kolebnil z roko in opomnil: »Vrag znaj, kaj je to!«

A vsi so takisto sodili: »Bij se z bikom, kakor hočeš, mleka ne dobiš od njega nikdar.« Uradniki so bili še v hujši zadregi, nego prej, in ves trud se je zvršil s tem, da nikakor niso mogli zvedeti, kdo bi bil Čičikov.

Jasno se je pokazalo, kako čudovita stvar je človek: moder je, razumen in izkušen v vsem, kar se tiče družih, samo v tem, kar se tiče njega samega, ne. S kakimi premetenimi, stalnimi nasveti je bogat o bridkih slučajih v življenji! »Kako razumna glava!« — kriči množina, »kak neomajljiv značaj!«

Pa naj to razumno glavo zadene kaka nezgoda in naj je človek osamel o trpkem slučaju življenja svojega — kam je izginil značaj! Ves sé je izgubil neomajljivi mož in iz njega se je izcimil žalosten bojzljivec, nezmožnik, slabotno dete, ali prosto: tetjuk, kakor pravi Nozdrev.

Vse te povesti, vsi nazori in dozdevki so, ni znano, zakaj, bolj, nego vse drugo, vplivali na prokuratorja. Pretresnili so ga tako, da je domóv prišedši jel misliti — in premišljal je in družega dné umrl nenadoma, kakor govoré, da sam ni znal, kaj in kako. Ali ga je bila zadela káp, ali morda mu je bilo kaj družega, kakor je sedél, tako je s stola padel na obraz. Po navadi so tlesknili z rokami vsi prisotni udje in vskriknili: »Oh, Bog!« — poslali so po zdravnika, da bi mu púščal, ali uverili so se, da je prokurator že davno brezduho teló. Sedaj stoprav so se pomilovalno prepričali, da je pokojnik res imel dušo, dasi je nikoli prej ni pokazal zaradi skromnosti svoje. Kakor neznatnega, tako je tudi znamenitega človeka smrt, nje prikazen strašna; ta, ki je še nedavno hodil, dvigal se, igral »vist«, podpisaval različne spise in tako često bil med uradnici s svojimi gostimi obrvimi in z mežikajočim očesom, ležal je sedaj na deskah; levo okó ni mežikalo več in jedna obrvij je bila pridvignena ter je imela nekak povprašujoč izraz.

Kaj je pokojnik povpraševal: ali zakaj je umrl, ali zakaj je živel, to zna le Bog.

»Toda to ni verjetno! To se ne strinja z ničimer! To ni mogoče, da bi sami sebe tako oplašiti mogli uradniki, da bi nabrusili toliko nezmisla in se tako odmeknili od resnice, saj bi otrok lahko znal, kaj pravo za pravo je do vsega tega!« Tako porekó mnogi čitatelji, očitali bodo pisatelju nesoglasnost, ali pa bodo uboge uradnike imenovali bedake, ljudjé so darežljivi s psovko: z bedakom in pripravljeni so dvajsetkrat na dan ž njo opitati svojega bližnjega. Dosti je, če ima človek med desetimi vlastitostimi samo jedno slabo, imenujejo ga bedaka navzlic devetim dobrim vlastitostim. Čitatelji lahko sodijo, ker gledajo iz mirnega svojega kotiča in z vrška, od koder imajo razgled po vsem obzoru ter vidijo vse, kar se godí po nižini, kjer človek gleda le predmete blizu sebe.

V vsesvetski zgodovini človečanstva je mnogo celih stoletij, ki bi ja smeli izbrisati in uničiti, kakor bi bila nepotrebna.

Mnogo se je na sveti zgodilo takih neumnostij, ki bi dandanes, kakor je videti, ne storilo jih ni dete! Kaka kriva, slaba, zarasla, daleč na stran držeča pota je izberalo človeštvo, ko je kopernelo, da bi dospelo večno resnico, pa je pred seboj imelo odprt raven pot, podoben potu, ki drži k prekrasnemu poslopju, k carski palači. Ta pot je bil širši in razkošnejši od vseh družih potov, razsvetljevalo ga je solnce in po vse noči svetlil ogenj; ali ljudjé so mimo njega tekali po pusti temi — in kolikokrat jih je iz nebes prišla misel speljala na pravo stezo, a znali so kreniti na stran, znali drug družemu v oči nagnati meglo — in blodèč za kanljivimi ognjiči so umeli dokopati se do propasti, da so se ostrašeni povpraševali: »Kje je izhod? — Kje je pot?« — Sedanji rodovi jasno vidijo vse, čudijo se blodnjam, smejejo nerazumu prednikov svojih, toda ne vidijo, da je tudi letopis dandanes napisan z nebeškim ognjem, da vsaka beseda kriči iz njega, da z vseh strani predirajoči prst kaže nánje, na sedanje pokolenje; ali denašnje človeštvo se smeje in samopašno, oholo začenja vrsto novih blodnjáv, ki se jim bodo prav tako smijali potomci.

Čičikov o vsem tem ni znal prav ničesa. Kakor nalašč — prehladil se je bil nekoliko pač ta čas, polotil se ga je náhod z nezatno vnetico v grlu, s čimer je nenavadno darežljivo mnogih naših guberniških mest podnebje. Da bi, ne daj Bog, svojega življenja ne končal brez potomcev, sklenil je Čičikov, da bode rajši nekoliko dnij posedel pod streho. Ves ta čas si je grlo neprestano izpiral z mlekom in čistil s smokvami, ki jih je kesneje používal, obraz pa je nosil podvezan z vrečico kamilic in kafre. Ker je hotel, s čimer koli, kratiti čas, sestavil je nekoliko novih in podrobnih popisov vseh nakupljenih duš, prečital je zvezek romana, ki ga je bila spisala vojvodinja Lavalliér, našel ga je bil v torbi, pregledal je v kovčegu razne predmete in pisma, ki jih je bil že drugič prečital, in vse mu je bilo strašno zoprno. Ni mogel umeti nikakor, kaj znači to, da ga ne pohodi ni jeden mestnih uradnikov, da bi ga povprašal vsaj o zdravji, ko so malo prej pred gostilno stale droške — ali poštarjeva, ali prokuratorjeva, ali prvomestnikova. Čičikov je zgibal z ramenoma in hodil po sobi. Napósled je začutil, da je zdravejši — in razveselil se je, Bog zna, kako, ker je bil uverjen, da smé iti na sveži zrak. Ni se mudil, polotil se je takoj toalete svoje, odprl krabo, v kupico vlil tople vode, vzal krtáčico in mijla — in pripravil se je, da se obrije, česar je bilo že davno treba, kajti ko je bil brado otipal z roko in se pogledal v zrcali, opomnil je: »Kako je začelo rasti, kakor lóza!«

Pa res, lóza ali ne lóza, po vseh licih in po bradi je bila razsuta dovolj gosta setev. Ko se je bil obrnil Čičikov, jel se je silno brzo oblačiti in čudno je bilo, da ni raztrgal hlač. Napósled je bil oblečen, pokropil se je s kolinsko vodó — in toplo zamotan je odšel na ulice, ko si je bil oprezno obezal obraz.

Kakor vsakega ozdravelega človeka, tako je tudi njemu prva pot bila práv praznik. Kar je videl, vse se mu je smijalo, mimo prihajajoči kmetje, tudi dosti résni, med katerimi je bil jeden, ki je svojemu bratu nategnil uho.

Prvega, odločil je, da pohodi gubernatorja. Na poti mu je prihajalo mnogo različnih mislij na um: plesala

mu je po glavi belolaska, jela je obraznost igrati mu na láhko, da se je sam začel šaliti malo po malo in smijati se samemu sebi.

Takega duha je prišel pred gubernatorjev dom. Že je bil začel brzo plašč jemati raz sé v veži, kar ga Švicar zadene s popolnoma nenadnimi besedami: »Prepovedali so mi, ne smem Vas vsprejeti.«

»Kaj? — Ali ti? — Vidim, da me ne poznaš. Pogledi me dobro v obraz!« — govoril mu je Čičikov.

»Kako bi ne poznal Vas, saj Vas ne vidim prvič« — opomnil je Švicar, »Vas jedinega ne smem vsprejeti, pač pa kogar koli družega.«

»Dej, zakaj ne?«

»Tako so mi ukazali, že mora biti tako« — povedal je Švicar in pridél besedico dà; po tej izjavi je popolnoma neprisiljeno stal pred njim, ni kazal tiste laskavosti, s katero je o družih prilikah hitel, da mu je snel plašč z ram. Videlo se je, kakor bi bil, ko ga je gledal, mislil: »Prebito, gospodar te goni izpred vrat, gotovo si kaka govédina!«

»Neumljivo je to!« — pomislil je Čičikov in se précej odpravil k sodišča prvomestniku; ali ko ga je bil sodišča prvomestnik opazil, zmél se je tako, da ni mogel zjediniti ni dveh besed, govoril je takšen nezmisel, da je obema bilo sitno. Ko je Čičikov šel od njega, trudil se je, da bi si na poti razjasnil, kaj je prvomestnik hotel povedati in na kaj so merile njegove besede, pa ni mogel dokopati se do ničesar.

Po tem pohodu je šel k drugim: k policijskemu načelniku, k podgubernatorju, k poštarju, a vsi: ali ga niso vsprejeli, ali pa so ga pozdravili tako čudno, razgovarjali so se ž njim tako prisiljeno in neumljivo, razmišljeni so bili tako, izhajal je iz vsega nezmisel takšen, da je Čičikov jel dvojiti o zdravji njih možgán. Poskusil je, šel še k nekaterim, da bi zvedel vsaj vsega tega vzrok, ali tudi vzroka ni seznan nikakeršnega. Kakor o snù, tako je brez namena blodil po mesti, ni se mogel uveriti, ali je njega samega ostavil razum, ali so uradniki pozgubili glave, ali se vse to godí o snù, ali je prevara o bedenji kašo zakuhala jasneje od snà.

Že pozno, skoro o sómraku se je vrnil v svojo gostilno, iz katere je bil odšel tako dobrovoljen, in od dolzega časa si je dal prinesiti čaja. Zamišljen in o nekaki nejasni sodbi, o nenavadnosti svojega stališča je razlival čaj, kar se odpró duri v sobo — in Nozdrev je nepričakovan stopil prédenj.

»Pregovor pravi: prijatelju na prid sedem vrst na stran ni ovinek« — izpregovoril je in snel klobuk, »prijaham mimo, videl sem svetlo v oknu. Dej« — mislil sem, »zaidem k njemu, gotovo ne spi.« »A, dobro je, ker imaš na mizi čaj, izpijem ga z veseljem čašico: danes sem obedujoč pojedel vsakojake nevrednosti, čutim, da mi že nemir vstaja v želodci. Daj mi nabasati lulo! Kje je Tvoja lula?«

»Saj jaz ne kurim lule« — povedal je Čičikov.

»Bedastoča, kakor bi jaz ne znal, da kadiš. Hoj! kako je ime Tvojemu slugi? — Hoj, Vahramjej, čuj!«

»Petruška, pa ne Vahramjej.«

»Kako je to, sàj si prej imel Vahramjeja.«

»Nikakega Vahramjeja ni bilo v moji službi.«

»Dà, res je, Derevin ima Vahramjeja. Pomisli Derevinovo srečo: njegova tetika se je razprla s svojim sinom, zato ker se je s kmetico oženil, in zapisala je Derevinu vse imenje. Jaz sem mislil, ko bi človek imel táko tetiko! A zakaj se, brate, tako umičeš vsem, nikamor te ni? — Znam, da si časih zamišljen v učene predmete, da rad čitaš (po čem je Nozdrev sodil, da se naš junak peča z učenimi predmeti in da čita rad, tega mi, to priznavamo, nikakor ne moremo povedati, Čičikov pa še menj). Oh, brate Čičikov, da si le videl . . . to bi bil prav užitek zbadljivemu Tvojemu umu (zakaj je Čičikov bil zbadljivega uma, tega tudi ne znamo). Pomisli, brate, kopkali (häufeln) smo pri trgovci Lihačevu — koliko je tù bilo smeha! Perependev, ki je bil z menoj, opomnil je: ‚Ko bi Čičikov sedaj bil tukaj, no, ta bi se smijal! . . .‘ (A Čičikov vse svoje žive dni ni poznal nikakega Perependeva). Pa, priznaj, brate, res si prepodlo takrat počenjal z menoj, menda se spominjaš, takrat, ko smo šahali. Jaz bi bil priigran . . . Dà, brate, a prosto si me prevaril Ti. Ali jaz, vrag me poznàj, jaz se ne morem nikakor srditi. Onega dné s prvomestnikom . . .

Oh, dà, moram Ti povedati, da je vse mesto hudo náte. Nekateri verjamejo, da bankovce ponarejaš, planili so náme, pa jaz sem te junaški branil, povedal sem jim, da sem s Teboj vred zahajal v učilnico in da sem poznal očeta Tvojega; no, pa ni treba ni govoriti, nadelal sem jih, kakor je treba.«

»Da jaz ponarejam bankovce?!« — vskriknil je Čičikov in vstal s stola.

»Ali zakaj si jih tako oplašil?« — povprašal je Nozdrev. »Saj so, vrag zna, vsi um izgubili od samega straha; sanjarijo o Tebi, da si razbojnik in ogleduh.... A prokurator je za strahóm umrl, jutri bode pogreb. Ali Ti ne prideš? — Bojé se, da resnico govorim, nadgubernatorja.... A Ti, Čičikov, izročil si se nevarnosti.«

»Kaki nevarnosti?« — povprašal je Čičikov nemirno.

»Gubernatorjeve hčere unosu. Priznavam, da sem se jaz nadejal tega, za Bóga, nadejal sem se. O prvi priliki, ko sem vaju bil opazil na plesi, précej sem mislil: ‚No, Čičikov gotovo neče zamán....‘ Ali ta izbor je nezaslužen: jaz ne vidim na nji ničesa lepega. Pač pa je tù rojakinja Bikuševa, njegove sestre hči, to je deva, da smemo trditi — čudo!«

»Kaj se Ti sanja, kaj?! — Kako unesti gubernatorjevo hčer, kaj?!« — čudil se je Čičikov in izbulil je oči.

»Dosti je, dosti, brate: kako skriven je ta človek! Jaz sem, priznavam, nalašč zato prišel k Tebi: ako izvoliš, jaz sem na redu, da si pomorem. Tako tudi bode: podržim Ti venec, voz in preprega — to bode moja skrb, treba je le pogodbe — Ti moraš mi posoditi tri tisočake. Treba mi jih je, brate, dàj jih torej!«

Ko je Nozdrev tako sanjaril, otrl je Čičikov nekokrat svoje oči, rad bi se bil prepričal, ali vsega tega ne sliši o snù. Ponarejalec bankovcev, gubernatorjeve hčere unos, prokuratorjeva smrt, kakor da je on kriv je, nadgubernatorjev prihod — vse to ga je živo nagnalo v strah.

»No, ker je prišlo že do tega« — pomislil je Čičikov, »ni da bi se mudil še delj, treba je na moč brzo pobrati se dalje.«

Čičikov je poskrbel, da je, kolikor je bilo najhitreje moči, iznebil se Nozdreva; poklical je takoj Selifana in

mu naročil, da mora pripravljen biti o zori, da se bode ob šestih zjutraj mogel odpeljati iz mesta, da bode vse pregledano, brička namazana itd.

Selifan je zagodrnjal: »Slišim, Pavel Ivanovič« — in ustavil se je na nekoliko časa pri durih, dà, niti genil ni.

Čičikov je takoj tudi Petruški ukazal, naj izpod postelje potegne torbo, pokrito že močno s prahom, in jame ž njim vred vánjo brez dolge razredbe vkladati nogavice, košulije, perilo snažno in nesnažno, hlapca, koledar . . . . vložil je vse, kar je popadel; hotel je neomajljivo vse razrediti do večera, da bi ga zjutraj ne moglo nič zadrževati. Selifan, ki je nekoliko časa stal pri durih, odšel je napósled prav počasi iz sobe. Polagoma, kolikor morete misliti počasi je korakal s stopnice na stopnico, ostavil je mokrih svojih čevljev sled na vsaki stopnici posebej in dolgo se je praskal za ušesi. Kaj je značilo to praskanje za ušesi? — In kaj znači sploh? — Ali je to mrzkost, ker se ne more posrečiti zjutraj namenjeni shod z bratom in proti krčmi izprehod v obnošenem tulupu; ali je v novem mestu, kjer-koli, splelo se kako novo srčno znanje, pa mora ostaviti večerne shode pri vratih in ne bode mogoče politično držati za bele roke tisti čas, ko sómrak objemlje mesto, ko otroci v rdečih košuljicah drnkajo na balalajko*) pred družino in ko različne tihe razgovore snuje národ, ki je končal podnevno svoje delo? — Ali je to žalost po že razgretem prostoru v kuhinji blizu peči in po sčejji (Kohlsuppe) z mehkim pirogom, zato da bi se zopet izročil človek dežju in metežem in vsakojakim popotniškim nezgodam? To Bog zna — mi tega ne moremo ugeniti . . . . Mnogo različnega znači v Ruski to, če se kdo za ušesi praska.

XI.

Nič se ni zgodilo tako, kakor je bil Čičikov naročil. Najprej se je sam prebudil kesneje, nego je mislil

---

*) To so citre, ki imajo po dve ali po tri strune in podobne so hrvaški támburici. Ruski národ jih dela sam in pesmi svoje spremlja ž njimi.

— to je bila prva neugodnost. Vstal je, précej poslal gledat, ali je brička že naprežena in vse prirejeno; pa oznanili so mu, da brička ni še naprežena in da ni pripravljeno še nič — to je bila druga neugodnost. Razsrdil se je Čičikov in pripravil, da našemu prijatelju Selifanu dá nekaj, kar je zaušnici podobno, čakal je le še nestrpljivo, kakov razlog pové na izgovor.

Takoj se je Selifan prikazal v durih in gospodar je na vso svojo radost slišal vse tiste besede, ki jih navadno čujemo slugam iz ust, kadar se je treba hitro odpeljati.

»Ali, Pavel Ivanovič, treba bode podkováti konje.«

»Uh, Ti ščetina, bedak! Zakaj pa nisi prej ničesa povedal o tem? — Ali nisi utegnil?«

»Časa je bilo dosti . . . . Ali tudi na koló, Pavel Ivanovič, treba bode šino deti, zato ker je cesta sedaj vsa izjedena, in prednji del voza je popolnoma razhréban, da bi morda ne vstrpel dveh postáj.«

»Ničemnik!« — zakričal je Čičikov, tlesknil z rokama in se mu približal tako, da se je Selifan zbal, češ, zdaj utegnem kak dar dobiti od gospodarja, zato je stopil nekoliko nazaj, na stran.

»Ali me hočeš ubiti — a? — Ali me hočeš zaklati? — Na poti je odločil, da me zakolje, razbojnik, prase ti preteto, strašelj morski! A? — A? — Tri tedne smo žedéli tukaj, a? — Da je le žugnil, ta lenuh, pa prileze stoprav poslednji trenutek! Ko bi moral samo sestiti in odpeljati se, a? — A dej, kaj si prilenil, a? — a? — Znal si to prej, kaj ne, da si znal — a? — A? — Odgovôri! Ali si znal — a?«

»Znal sem« — odgovoril je Selifan in povetil glavo.

»No, pa zakaj nisi povedal précej takrat, a?«

Temu vprašanju Selifan ni odgovoril ničesar, temveč zopet je povetil glavo in, kakor se je zdelo, sam sebi govoril: »Dej, kako čudno se je dogodilo to: znal sem, pa nisem povedal!«

»Sedaj hôdi in privêdi kovača, po dveh urah mora biti vse prirejeno. Ali si slišal? — Po dveh urah gotovo, če pa ne bode . . . . vženem te v rog, zavijem ti vrat!«

Naš junak je bil strašno razkačen.

Selifan se je obrnil v duri, da bi zvršil ukaz, ali postal je in opomnil: »Pa še to, milostni gospod, čarastega konja — ko bi mogoče bilo prodáti ga, zato ker je, Pavel Ivanovič, taka neposlušna mrha — i, tak konj je, ne zameri mi Bog, sama zapreka.«

»Dà, précej pojdem, že bežim na trg prodajat ga!«

»Bog zna, Pavel Ivanovič, lep je samo na videz, res pa je hudobna mrha to; takega konja nikjer . . . .«

»Bedak, kadar se mi bode poljubilo, prodal ga bodem. Sedaj bi se rad še prepiral z menoj! Videl bodem, če mi ne pripelješ précej kovača in če ne bode po dveh urah vse pripravljeno, dal Ti bodem tako za-ušnico . . . . da sam na sebi ne najdeš lica. Hôdi, žuri se!«

Selifan je odšel.

Čičikov je bil jako ljut, vrgel je ob tla sabljo, ki je popotovala ž njim, zato da je na poti strah obujala, komur ga je bilo treba. Skoro četrť ure je zmúdil s kovači, ko se je pogajal ž njimi, ker so kovači bili, kar je navada, prevejani oderuhi, ki so opazili, da je delo silno ter so petkrat poskočili s ceno. Kako se je Čičikov kačil, pital jih je s sleparji, z razbojniki, z oderuhi popotnih ljudij, opomnil jih je na večno sodbo, ali kovačev se ni prijelo nič: ostali so trdokorni, niso znižali cene in motali so se krog svojega dela — ne dve uri, temveč celih pet ur in pol. Čičikov je sedaj dosti utegnil, da je izkušal óne ugodne trenutke, ki so znani vsakemu popotniku, ko so vse reči vložene v torbo, po sobi pa ležé le končiči, popirčki in razne smeti, ko človek ni še na poti, ne več domá; vidi z okna ljudi, kako mimo prihajajo in se motajo, razgovarjajo o svojih groših in se o svoji glupi zvedavosti ozirajo kvišku, zato da ga pogledujejo — in zopet dalje hité, kar vse še bolj večá nejevoljo ubozega čakajočega popotnika. Vse, kar je kje, in vse, kar vidi: prodajalnica njegovemu oknu nasproti, glava — starčica, ki živi v nasprotnem dómu in ki je prišla k oknu s kratkima zavesama — vse mu je zoprno, in vendar se ne umakne od okna. Stoji, a sedaj je zamišljen, sedaj zopet neko medlo pozornost obrača na vse, kar giblje in ne giblje pred njim, in čmeren duši kako muho, ki ta trenutja brenči pod njegovim prstom

in opira se ob steklo. Ali vse ima svoj konec in koperneče pričakovani trenutek se bliža: vse je bilo dodelano, prednji del bričke je bil, kakor je treba, popravljen, koló je bilo zavarovano z novo šino, konji so prišli z napažališča in razbojniki kovači so odšli, ko so bili prešteli dobljene novce in voščili srečno pot.

Napósled je brička bila naprežena in dva gorka, stoprav kupljena kolača so vteknili v torbo, tudi Selifan je nekaj zarinil v žep kočijaškega čičaka, in junak sam napósled séde na voz, ko je s klobukom mahal sobar, ki je v na pol suknenem sjurtuku stal med domačim služabništvom in med tujimi lakaji in kočijaži, zbrali so se bili, da so malo pozijali, kako se odpelje stranski gospod — in sédel je na voz o vseh drugih okolnostih, ki navadno spremljajo odhod; sédel je — in brička, v kakeršnih potujejo samoživci — brička, ki je tako dolgo stala v mestu in morda že omrzela čitateljem, odpeljala se je napósled gostilni izpred vrat.

»Slava ti, Gospod!« — pomislil je Čičikov in se pokrižal. Selifan je siknil z bičem, k njemu je sédel Petruška in nekoliko časa povisela na podnóžki, naš junak pa se je posadil ugodnejše in zavil v gruzinsk prestor, zbasal je za hrbet blazino od kožuhovine, stlačil óna dva topla kolača — in brička se je začela zopet premetati in zibati, hvala bodi poštenemu tlaku, ki je imel táko moč, da je prekucoval. O nekem neodločnem čutu je Čičikov gledal poslopja, zidove, plotove in ulice, ki so tudi nekako poskakovale, polagoma ostajale zadaj in katere, Bog zna, ali mu je usoda odločila, da jih bode še kdaj videl v svojem življenji. Na oglu nekih ulic se je morala brička ustaviti, zato ker se je po nje celi dolžini premikal neskončen mrlišk sprevod. Čičikov je pokazal glavo in Petruški naročil, naj povpraša, koga pokopavajo, in zvedel je, da spremljajo prokuratorja. Poln neprijetnih čutov se je Čičikov takoj pomeknil v kot, zakril se s kožúhovino in razdrgnil zaveso. Ko je brička stala, snela sta Selifan in Petruška pobožno vsak svoj klobuk z glave in gledala, kdo se vozi, kako in na čem, štela sta, koliko je vseh na vozéh in péš, in Čičikov jima je ukazal, naj nikar ne pozdravita nobenega izmed znanih lakajev, in jel se je bojzljivo ozirati v oknice,

zastrto z usnjatima zavesama. Za krsto so gologlavi šli vsi uradniki. Čičikov se je začel bati, da bi ne spoznali njegove bričke; ali ni jim bila na mari. Niso se zabavljali ni z navadnimi svetskimi razgovori, ki jih lahko slušamo o spremstvu raznih pokojnikov. Vse njih misli so se te trenutke zberale v njih samih: premišljali so, kakov bode novi nadgubernator, kako prevzame delo in kako jih vsprejme. Za uradniki, ki so hodili pės, gibale so se kočije, iz katerih so pogledavale dame v žalobnih čapkah. Gibanje njih usten in rók je pričalo, da so zamaknene v živ razgovor; morda so tudi govorile o prihodu novega nadgubernatorja, kovale nasvete o plesih, kakeršne utegne prirejati in žgolele o večnih svojih čipkah in krojih. Za kočijami se je napósled premikalo nekoliko praznih drožek; kakor goske — druga za drugo, za drožkami pa ni bilo nikogar več, zato se je naš junak lahko odpeljal dalje.

Čičikov je razstrl kožnati zavesi in iz dna svoje duše vzdihnil: »Dejte, prokurator! Živel je — živel, pa tudi umrl je! Sedaj pa bodo po novinah tiskali, da je zaspal na največjo žalost svojih poslušnikov in vsega človečanstva čestit meščan, redek oča in vzoren soprog, in mnogo bodo napisali še družega; prideli bodo, če treba, da ga je spremljal jok vdov in sirót; če pa vse dobro razmotrimo, človek ni videl na njem ničesar družega, nego le goste obrví.« Sedaj je Selifanu ukazal, naj brže vozi, a mislil je: »To je vendar dobro, da sem srečal sprevod: govore, da to znači dobro, če srečaš pokojnika.«

Brička je v tem zavila v pustejše ulice; brzo je bilo videti le dolge lesene plotove, ki so oznanjali konec mesta. Nehal je tudi tlak, zibnila je mitnica in mesto je ostalo zadaj, in ničesar več zopet ni na potu. Zopet se na obeh straneh ceste pokazujejo vrstam znaki, postajam nadzorniki, vodnjaki, tovorni vozovi, siva sela s samovari, z babami in s krepkim bradatim domačinom, ki beži iz krème z ovsom v roci; pešec, ki je v svojih razdrapanih opanjkah premeril 800 vrst; gradiči, zgrajeni ugodno, z lesenimi prodajalnicami, z močnatimi bečki, z opanjkami, s kolači in z drugo drobnjávjo, šaraste mitnice; popravljeni mostovi; nepregledno polje po obeh

straneh; vojščak, ki sedi na konji in spremlja voz, na katerem je zelen kovčeg s svinčenim zrnjem in z napisom: ta in ta topničarska baterija; zelene, žolte in sveže razorane črne zemske proge, igrajoče po stepah; pesem, ki krili iz dalje; smrekovi vrhovi v megli; v dalji umirajoči zvuki zvonov; vran — kakor muh — in neskončni obzor. . . . Ruska! Ruska! Vidim te iz svoje čudne, prekrasne dalje, vidim te. Uboga je tvoja природа, ne razveseljuje, ne plaši pogleda s svojimi silnimi čudi, z ovenčanimi čudi umetelnosti — nimaš mest z orjaškimi, visokimi palačami, predirajočimi izmed navpičnega skalovja, izmed živo krasnega drevja in bršlina, vrastenega v dóme, v šumu in večnem práhu raznih vodopadov; ne obrača se ti glava nazaj, da bi videla ogromne kamenite gruče, ki se brez kraja in konca dvigajo nad njo in v višini; ne leskečejo skozi drug na drug naložene temne prehode in ovinke, zvezane z vinskimi brajdami, z zimzelenom in z milijoni divjih cvetok, ne blesté skozi nje iz dalje večne črte sijočih gor, ki se dvigajo v srebrna, jasna nebesa. Odprto in ravno je vse v tebi; kakor kake pike, kakovi znaki, tako se tvoja neznatno nizka mesta dvigajo sredi ravnin, nič ne vara, nič ne čara pogleda. Ali kaka neumljiva, tajna moč vabi k tebi? — Zakaj neprestano po ušesi krili tvoja žalostna pesem, ki se razlega po vsi tvoji dalji in širini od morja do morja? — Kaj je v njih, v tej pesmi? — Kaj kliče in ječi in prijemlje srce? — Ruska, kaj zahtevaš od mene? — Kaka nepojmljiva vez se skriva med nama? — Kaj gledaš ti tako in zakaj je vse, kar je v tebi, náme obrnilo očí, polne hrepenenja in nade. . . . Pa še, poln dvojljivosti, nepremično stojim jaz, a že je glavo osenčil mi grozni oblak, poln bodočega dežja, in oneméla je misel moja pred tvojo velikostjo. Kaj prerokuje ta neizmerna prostornost? — Ali da se tukaj, v tebi ne narodi neizmerna misel, ker si ti sama brez konca? — Ali da tù ne bi bilo junaka — tù, kjer ima torišče, da se širi in razvija? — Grozno me objemlje mogočna prostornost, s strašno silo se odbija v globočini moje duše; z nenatorno močjó so se osvetlile moje očí. . . . Uh, kaka blesteča, čudovita, neznana zemlja je v dalji! Ruska!

»Drži konje, bedak!« — zakričal je Čičikov Selifanu.

»Namaham te s palašem!« — kriknil je Kozak, ki je skakal naproti in aršin dolge imel brke. »Ali ne vidiš, vrag ti pogoltni dušo, državnega vozá?!« — A kakor kaka prikazen, izginil je Kozak s svojo trojko vred v práhu.

Kako čudoviti, vabeči in razvneumljoči čuti počivajo v besedi pot! A kako čuden je sam, ta pot! Jasni dan, jesensko listje, hladni zrak . . . zaviješ se skrbneje v popotni plašč, čapko pomakneš na ušesa, tesneje in ugodneje se stisneš v kot! Napósled teló preletí še legak mraz in že se je zamenil s prijetno gorkoto.

Konji peketajo . . . kako dobrodejno se dremota prikrade in oči zamižé in že o snù čuješ konjsko tokotanje in drkotajoč voz, a ti že hrščiš in soseda stiskaš v kot. Prebudiš se — pet postáj je zbežalo nazaj; mesec; neznano mesto; cerkev s starinskimi lesenimi kúpolami in s črnimi zvoniki; temni leseni in beli kameniti dómi; semtertam mésečina — nje žar — kakor da so beli platneni robci razvešeni ob stenah, po hodniku, po ulicah, vrsté se s sencami, črnimi, kakor ogelj; kakor kaka blesteča kovina, tako leskáčejo povprek razsvetljene strehe; toda nikjer ni žive duše; vse spi. Samo jedno okno je razsvetljeno: ali si kak meščan sam šije obutal, ali pa se kak pekár suče krog svoje pečí — kaj je do obeh?

A noč! Nebeške moči! Kaka noč se rodi v višini! A zrak, a nebó, daleko, visoko tam v svoji nepristopni globočini, razprostrlo se je tako neobsežno, zvučno in jasno! . . . V oči diše sveži, hladni nočni zrak in popravate, a dej, ti že dremlješ in zabljaš in hrščiš, ubogi v kot stisnjeni sosed pa težo začuti na sebi in jezno se obrne. Prebudiš se — in zopet je pred teboj pólje in stepa; nikjer ni ničesar: povsodi je pustina, vse je odkrito. Vrstam slopi vsak s svojo številko hité tvojim očem naproti; jutro vstaja; na obledem, hladnem nebosklonu (obzoru) kaže se zlatna, bleda proga; sveže in ostreje veje veter. Zaviješ se krepkeje v topli plašč! . . . Kako slaven hlad je to! Kak čudovit sèn te objemlje zopet! Poskòk — in zopet se prebudiš. Na nebni višini je solnce. »Na láchko, počási!« — pokne glas; voz se spušča po strmini; v dolini je širok násip in širok, jasen ribnik, ki se ves, kakor kako medno dno, leskače v

solnci; selo, hiše so razstavljene po obrovu; kakor kaka zvezda, tako blesti na stráni vaške cerkve križ; že slišiš vaške razgovore, v želodci pa čutiš neusmiljen glad . . . . Bog, kako krasen je časih dalek, dalek pot! Kolikokrat sem se za te lovil, ko sem se pogubljal in potapljal, a ti si me vselej velikodušno zazibal iz pogubnih valov in otel! Koliko se je na tebi porodilo čudnih naklepov, pesniških sanj — koliko so ljudjé preboleli čudovitih čutov! . . . .

Tudi naš prijatelj Čičikov se ni pečal s popolnoma nepesniškimi sanjami. Da se uverimo, kakovo čutje ga je objemalo! Iz početka ni čutil ničesar — in oziral se je le nazaj, rad bi se bil uveril, ali se je že odpeljal iz mesta; ali ko je bil opazil, da se je že davno skrilo mesto ter ni bilo videti ne kovačnic ni mlinov, da ni videti ničesar, kar nahajamo krog mest, ko so bili že davno v zemljo izginili tudi beli vrhovi kamenitih cerkev, zameknil se je samo v pot, pogledaval je na desno in na levo in mesta I., videlo se je, kakor bi ga ne bil imel v spominu, kakor bi se bil peljal skozenj že davno, še o svojem detinstvu. Napósled ga je tudi pot nehal zanimati, zato je začel polagoma sklepati vejice in glavo kloniti na blazinico. Pisatelju je to, priznavam, drago, to mu ponuja priliko, da izpregovori o svojem junaku; dosléj, čitatelj je videl, zavirali so to ali Nozdrev, ali plesi, ali dame, ali mestne spletke, ali napósled tisoč tistih malostij, ki so malosti samo takrat, kadar se v knjigo selé, toda dokler so resnično med svetom, sodijo jih, da so velike važnosti. Ali zdaj popolnoma odložimo vse na stran in lotimo se le svojega dela.

*   *

Jako je dvojbeno, ali se junak, ki smo ga odbrali, priljubi čitateljem. Damam se ne bode priljubil, to lahko krepko trdimo, dame zahtevajo, junak — da je odločna dovršenost, če je na njem le kaka majhna duševna ali telesna pega — beda je to! Pisatelj naj mu, kakor hoče, globoko predira v dušo — in da njega obraz odseva čisteje od zrkala, ni jim po godu nikakor.

Tista obilost in srednja leta so mnogo škodila Čičikovu; obilosti ne prizanašajo nikakor junaku in mnoge

dame se odvrčajo in opominjajo: »Pi te bodi, kako je grd!« Uh, vse to je znano pisatelju in poleg vsega vendar ne more krepostnega človeka odbrati, da bi bil njegov junak. No . . . . morebiti se prav v tej povesti oglasé druge, dosléj še nedotaknene strune, morebiti se pokaže neizmerno bogastvo ruskega duha, oяви mož, nadarjen z božanstveno srčnostjo, ali morda se čudovita ruska deva, kakeršne nikdar ne najdete na sveti, prikaže s popolno krasoto ženske duše, vsa ustvarjena iz velikodušnih sanj in požrtvovalnostij; in mrtveci se bodo zdeli, da so vsi krepostni ljudjé drugih národov v primeri z njima, kakor je knjiga mrtva v primeri z živo besedo.

Dvigne se rusko gibanje . . . . in uvéri se ves svet, kako globoko se je v slavjansko natoro vkoreninilo to, kar je samo zdrsnilo po prirodi družih národov . . . .

Ali zakaj bi govoril o tem, kar bode? — Ne pristojta pisatelju, ki je že davno mož, vzgojen po resnem notranjem življenji in po osamelosti, po nje čvrstilni treznosti, da se spozablja, kakor kak mladič.

Svoj red imej — prostor in čas. A človek, kreposten, vendar ni odbran, da bi bil junak. Lehko je povedati, zakaj ni odbran. Zato ne, ker je že čas, da vendar počinek dámo ubozemu krepostnemu človeku; zato ne, ker je beseda: krepostni človek prazna beseda le v ustih; zato ne, ker so krepostnega človeka pretvorili v konja in ker ni pisatelja, ki bi ga ne jezdaril in naganjal z bičem in z vsem, kar mu prihaja pod roko; zato ne, ker so krepostnega človeka izrabili tako, da sedaj ni na njem nič sence njegove kreposti, da so samo rébra ostala na njem in koža, namesti telesa; zato ne, ker le hinavski človeka imenujé krepostnega; ker ne cené vredno krepostnega človeka. Ne, že je čas, da priprežemo tudi nepoštenjaka. Priprezimo ga torej, nepoštenega človeka.

Temán in skromen je našega junaka povod.

Roditelja sta bila plemiča, ali dedinska, ali doživotna (osebna), to Bog zna. Po lici jima ni bil podoben: vsaj neka sorodnica, ki je bila prisotna o njegovem porodu, kratka, nizka ženska, o kakeršni navadno rekajo, da je, kakor kak vrabec, ta je vzela dete v roci in vskliknila: »Ni se narodil nič malo takov, kakeršen sem mislila, da

se bode!« Moral bi podoben biti bábici, kar se tiče matere in kar bi tudi lepše bilo, a narodil se je prosto, kakor prislovica pravi: ni u mat, ni u otea, a u prošavšoga molodca.

Nekako kisló, neprijazno, skozi neko motno, s snegom zameteno okno je iz početka nánj gledalo življenje: ni imel ni prijatelja, ni tovariša detinstvu! Njegova mati je zgodaj umrla.

Nizka hišica, tesna sobica z malimi okni, ki niso bila nikoli odprta ni po zimi, ni po leti, oča, bolesten človek v dolzem sjurtuku, na jančjih kožah in v vezelih papučah, obutih na boso nogo, neprestano vzdihujoč, hodeč po sobi in pljujoč v pljuválnik, ki je stal v kotu; večni sedež na klopi, s peresom v roki, s črnilnico na prstih — dà, i na ustnih; pred očmi večni ukaz: »Ne laži, poslušaj starost, nosi krepost v srci«; — večno drsanje in šlapot s papučami po sobi, znani, zmerom surovi glas: »Zopet si pobedastal!« — glas, ki je poknil, kadar se je deček naveličal kakega jednoličnega dela in črki priteknil kakeršno koli kljukico ali rep; in večno znano, zmerom neugodno čutje, ko so se précej po teh besedah okrajci njegovih ušes bolešno vrteli pod nohati dolzih očinih prstov, ki so se zadaj razklepali: to je moten obraz njegovega prvega detinstva, na kateri je obvaroval jedva slab spomin.

V življenji se vse menja brzo in živo; necega dné o krasnem pomladnem solnci, ko so že bili razliti potoci, vzal je oča sina, sédel ž njim vred na teležko in odpeljal je oba progast in belega smrčka konj. Konja je vodil kočijaž, majhen grbec, početnik jedine kmetske rodbine, ki je bila Čičikovemu očeta last, ta je na skrbi imel skoro vso domačo službo. Konj jih je vlekel skoro poludrugi dan; prenočili so na potu, peljali se čez reko, uživali hladen pirog in pečeno bravino — in tretjega dné zjutraj so se pripeljali v mesto.

Dečku so v nenavadni velikosti zablestele mestne ulice, vplivale so nánj tako, da je na iztežaj odprl usta na nekoliko minut. Pa konj se je z vozom vred vgreznil v jamo, s katero so se začenjale ozke ulice, ki je držala nizdolu in v blatu bila vsa. Dolgo si je pomagal konj z vsemi močmi in mesil z nogami, naganjala sta ga grbec

in gospodar sam, napósled pa jih je izvlekel na majhno dvorišče, ki je na obrovu bilo s starim dómcem vred, pred katerim sta stali dve košati jablani. Za dómcem je bil neznaten vrt z jarebikami, z bezgovino in je skrival v svoji nižini leseno kolibo z ozkim visokim oknom in s streho od tenkih deščic.

Tù je živela njiju sorodnica, oprhla staruha, ki je neprestano še vsako jutro hodila na trg in mokre čarape sušila pri samovarju; ta je dečka potepljala po rami in po lici in veselila se je njegove obilosti. Tù je moral ostati in vsak dan hoditi v mestno učilnico. Oča je prenočil tù, družega dné pa se je napotil domóv. O razstanku niso lile solze iz roditeljevih očij; dal mu je o razhodu pol rublja bakra na majhne troške in na slaščice — in kar je mnogo važneje, umen nauk: »Čuj, Pavluša: úči se, ne bedastaj in ne trati časa, najbolj pa skrbi, da bodeš ugajal učiteljem in načelnikom. Če ugajaš načelniku, če prav bi ne imel vspeha z naukom, in da te ni nadaril Bog, vendar bodeš napredoval in vse ostavil za seboj. S tovariši ne občuj, ne naučé te ničesa dobrega, če pa se utegneš seznaniti s katerimi, občuj z bogatejšimi, da ti bodo na korist mogli biti o priliki. Ne gôsti jih in ne plačuj za nikogar, rajši se vladaj tako, da bodo drugi tebe gôstili in nad vse váruj novcev in beri jih: ti so najvérnejši na sveti. Tovariš ali prijatelj te okani in o bedi te prvi izdá, ali kopejka te ne zapusti, v kakeršni bi koli potrebi utegnili biti. Vse storiš, povsodi predereš s kopejko na sveti.«

Po tem nauku se je oča razstal s sinom in odpeljal domóv s progastim svojim konjem in z grbastim kočijažem — in potlej ga ni videl nikoli več; ali njegove besede so sinu segle globoko v dušo.

Pavluša je že družega dné začel pohajati učilnico. Posebne sposobnosti se za ta ali ta nauk niso pokazale v njem; bolj se je odlikoval s pridnostjo in s snago; ali zato se je v njem javilo več razuma z druge, z dejanjske (praktične) strani. Pavluša je takoj razumel in spazil vselej, kaj je za bregom, in občeval je s svojimi tovariši v vseh ozirih tako, da so oni njega gôstili, a on njih ne le nikoli ne, temveč je kesneje zdaj pa zdaj prav njim prodajal slaščice, ki so jih bili podarili njemu.

Deček je bil še, pa znal si je odrekati vse. Tistega pol rublja, ki mu ga je bil dal oča, ni porabil ni kopejke, ampak še to leto mu je priděl svojih novcev in pokazal skoro nenavadno premetenost. Zlepil je kalina od voska, pobarval ga in prodal jako ugodno. Po nekolikem časi se je lotil drugih dobičkarij, takih-le: nakupil je na trgu jestvene drobnjavi, sédel v učilnici med tiste, ki so bili bogatejši, in kakor hitro je opazil, da je kateremu izmed tovarišev jelo slabo prihajati — znamenje vstajajoče lakote, sunil mu je pod klopjo, kakor nehoté, kos poprnjaka ali žemljo, in ko mu je razdražil slast, bral je novce, primerne njegovemu gladu. Dva meseca se je domá brez oddeha mučil z neko mišjo, ki jo je bil zaprl v tesno leseno kletko, in navadil jo je napósled, da se je miš postavljala na zadnji nozi, da je legala in vstajala po ukazi, in prodal jo je tudi jako drago. Ko se je bilo novcev nabralo do pet rubljev, zašil je mošniček in jel znašati druge novce.

Še umneje se je vél vpričo načelnika svojega. Nihče, nego on, ni znal tako mirno sedeti v klópi. Opomniti moramo, da je učitelj jako ljubil tihoto in to, če se je lepo vél kdo, ni mogel videti umnih in ostroumnih učencev; zdelo se mu je, da se mu ti neprestano posmehujejo. Dosti je bilo ónemu, ki je pokazal svoj ostrovtip, dosti mu je bilo, da se je samo okrenil ali da je slučajno le genil z obrvimi, že si je srd nakopal na glavo. Učitelj ga je gonil in pokaznil neusmiljeno.

»Izgnati hočem jaz, brate, iz tebe oholost in nepokornost,« grozil se je, »jaz tebe poznam, kakor ti samega sebe ne poznaš. Klečal bodeš in gladoval, čakí!«

Ubogi deček si je, da sam ni znal, zakaj, trl koleni in gladoval je vsak po štiriindvajset ur.

»Sposobnosti in darovi, to je nezmisel« — trdil je učitelj, »jaz pazim le na to, kako se kdo véde. Jaz dajem najboljši red v vseh naukih tistemu, ki ni ‚aza‘ (črka *a*) ne pozná, pa se hvalno véde; ali v komer vidim trdokornega duha in zasmeh, ta dobí: nič, ko bi tudi Solona imel zataknenega za pasom!« Tako je govoril učitelj, ki mu je smrtno mrzek bil Krilov, ker

je učil: »Po mnje už lučše pjej, da djelo razumjej« *) — in vselej je z razkošjem v licih in očeh pripovedoval, da je bila na tistem učilišči, kjer je prej predaval, taka tihota, da je bilo slišati, kako muha leti, da noben dijak ni zakašljajal ali kihnil med letom v razredu, in da ni mogel, dokler ni pozvónilo, nihče znati, ali je kdo v učilnici ali ne.

Čičikov je takoj spoznal učitelja in kako se je treba vesti. Ni trenil z očesom, ni zgenil z obrvimi ves čas učiteljevega uka, naj so, kolikor so hoteli, v hrbet ščipali ga sodijaki; a kadar je zapel zvonec, planil je Pavluša na vrat na nos in učitelju podal trioglati klobuk; ko mu je podal trirog, šel je prvi iz učilnice — in da je učitelja trikrat sestal na ulicah, skrbel je, da se mu je vselej odkril. Ta trud je bil popolnoma vspešen. Pavluša je bil ves čas, kar je pohajal učilnico, v številu najodličnejših učencev, in ob izstopu je dobil izvrstno izpričilo v vseh naukih in knjigo z zlatimi pismeni: »uzorni marljivosti in izvrstnemu vedenju.«

Ko je bil Pavluša ostavil učilnico, čutil je, da je mladenič dovolj mičen zunanje, z brado, ki je bilo treba ji britve. Ta čas mu je umrl oča. Podedoval je Pavluša štiri obnošene zabunce, dve stari suknji, podloženi z jančjimi kožami in neznatno vsoto novcev. Oča je bil, kar se je videlo, samo več svetovalec, kako mora človek brati kopejke, toda sam jih ni nabral mnogo. Čičikov je précej prodal stari dvorec in malo zemljišče za tisoč rubljev in poslušnike je odpeljal v mesto, kjer se je mislil nastaniti in si preskrbeti kako službo.

Ta čas so iz učilnice izgnali ali zaradi neznanstva ali zaradi kakega družega greha učitelja, ki je tako ljubil tišino in lepo vedenje. Od žalosti se je učitelj udal pijači; napósled že ni imel za čim piti; bolan, brez kosca kruha in pomoči je ginil nekje v neki nezakurjeni, vlažni in samotni podstrešni sobici. Njegovi bivši učenci, bistri in ostroumni, v katerih je zmerom slutil nepokornost in oholost, zvedeli so njegovo žalostno stališče, zbrali so mu takoj novce, prodali so bili mnogo potrebnih rečij; le Pavluša Čičikov se je izgovarjal, da nima

*) Delaj, kar hočeš, samo da delo svoje umeješ.

novcev, in dal je srebrno petico, pa so tovariši précej vrgli mu jo nazaj in opomnili: »Uh, ti zveščelec!«

Ubogi učitelj si je zakril obraz z rokama, ko je bil zvedel to delo bivših svojih učencev; solze so se mu, potoku jednako vtile iz ugaslih učij, kakor slabemu detetu.

»Plakati moram še na smrtni postelji« — izpregovoril je s slabim glasom, težko vzdihnil, ko je bil zvedel to o Čičikovu, in dejal je: »Oh, Pavluša, dejte, kako se izpremeni človek! Kako je bil tih in miren, nič divjega ni bilo na njem — svila! Poohóлил se je, silno poohóлил . . . .«

Ne moremo lahko trditi, da je našega junaka priroda bila tako surova in trda in da bi njegovi čuti bili otopéli tako, da bi ne bil poznal ni žalosti, ni usmiljenosti. Tudi Čičikov je čutil to in óno, hotel bi bil takisto pomoči, samo da bi ta pomoč ne bila zahtevala znamenite vsote, da bi ne bilo treba drezati v óne novce, katere je odločil, da se jih ne dotakne; skratka: oča ga je učil: »Beri kopejke!« Ali Čičikov ni imel rad novcev zaradi novcev samih, ni bil ni neusmiljenec, niti skopuh. Nikakor ne, sanjalo se mu je o bodočnosti, ob vseh ugodnostih in životnih dostatkih, o kočiji, ob odlično zgrajenem dómu, o tečnih obedih — to mu je neprestano vrelo po glavi. Da bi se polagoma gotovo dokopati mogel do vsega tega, zato je zberal kopejke in pritraval sebi in drugim. Kadar se je mimo njega pripeljal kak bogatec v lehkí, lepi kočiji, s konji v blesteči opregi, ustavil se je in stal, kakor ukopan, in kakor bi se bil iz dolzega snà prebudil, opomnil je: »Gledite ga, prej je bil navaden kupčijsk pisár, hodil je krog, kakor kak oskubenec!«

Vse, kar se je odlikovalo z bogastvom in z zadovoljnostjo — vse je imelo nánj tak vpliv, da ga sam ni umel.

Ostavil je učilišče, pa ni se hotel oddehniti, tako silno je želel, da bi skoro prišel v službo in se lotil dela. Dasi je imel izbornó izpričilo, vendar je z velikim trudom dobil službo pri guberniškem sodišči. Tudi v dalekih zakotjih je zavetništvo potrebno.

Dobil je neznatno službico s tridesetimi ali štiridesetimi rublji na leto. Čičikov je sklenil, da se goreče posveti tej službi, da vse zmóre in prekósa. A res, pokazal

je neizmerno požrtvovalnost, vstrajnost in omejenost največjih svojih potreb. Od ranega jutra do poznega večera Čičikov ni odnehal nì z duševnimi, nì s telesnimi močmi noben dan, pisal je ves zamaknen v popir, ni hodil domóv, spal je v pisárni na stoleh, obedoval časih družno z vratarji, ali poleg vsega tega je znal na skrbi imeti čistoto, pristojno oblačilo, licu svojemu dajati ugoden izraz in nekaj plemenitega svoji ugibičnosti. Opomniti moramo, da so se drugi uradniki posebno odlikovali z neoglajenostjo in nerazumom: nekateri so imeli obraze podobne slabo pečenemu hlebu, lice je bilo pomakneno na jedno stran, brada zakrivljena na svojo stran; gorénje ustno je bilo podobno mehurju — in vrhu tega je bilo še poklo, skratka: jako so bili grdi!

Govorili so vsi nekako surovo, s takim glasom, kakor bi se bili hoteli s kom pretepati; često so žrtvovali Bahu, kazali so s tem, da je v slovanski prirodi skritih še jako mnogo poganskih ostankov; zdaj pa zdaj so prihajali v pisárno, kakor pravijo, naliti, zato ni bilo prijetno blizu njih in zrak je bil popolnoma nearomatičen.

Med takimi uradniki Čičikov ni mogel ostati skrit — in neodlikovan, čisto nepodoben jim je bil v vsem: po ugodnem lici, po prijaznem glasi in v tem, ker nikakor ni užival močnih pijač. Ali poleg vsega tega je težavna bila njegova služba. Dobil je načelnika — že ostarelega kancelista, ki je bil živ obraz kamenite brezčutnosti in neomajljivosti: večno je bil nepristopen, ni pokazal svoje žive dni nasmeha na obrazi in nikoli nikogar ni vsprejel z vprašanjem o zdravji. Nikdo ni videl, da bi se bil samo jedenkrat vél drugače, nego navadno, bodi že na ulicah, ali domá; da bi bil le jedenkrat pokazal kako udeležstvo, da bi se bil opil ter nasmijal v pijanosti; da bi se bil udal divjemu smehu, kakeršnemu se udaje razbojnik, kadar je pijan; ali nì sence ni bilo v njem ob vsem tem. V njem ni bilo ničesar: nì zločina, nì dobrote, in nekaj strašnega se je kazalo v odsotnosti obeh lastnostij. Njegovo čvrsto marmornato lice, brez vsakeršne ostre nepravilnosti, ni spominjalo na nikakeršno podobnost; njega črte so bile v surovem, ali hladnem razmerju med seboj. Le mnoge osepnice in jamice, ki je bil njega obraz posut ž njimi, vrstile so ga med tiste

obraze, na katere, po národni govorici hudič hodi grah mlatit po nôči. Videti je bilo, da so človeške moči pre-slabe, da bi se približale takemu človeku in si pridobile njegovo naklonjenost: ali Čičikov je vendar poskusil to. Iz početka mu je ugajati jel v vsakojakih malenkostih: premo-tril je natanko, kako so prirezana peresa, ki je pisal ž njimi, vrezal jih je nekoliko po njih obrazi in mu jih položil pod roko vselej, kadar je bilo treba; pihal je in zmétal z njegove mize pesek in tobak; pre-skrbel je o potrebi krpo njegovi črnilnici; iskal mu je čapko, jako gnusobno čapko, da grše morebiti še ni bilo na sveti ter jo vselej malo pred končanim urado-vanjem položil poleg njega; osnažil mu je hrbet, kadar mu ga je stena pobelila, ali vse to ni imelo nikakeršnega prida, kakor bi mu ne bil prav nikakor stregel.

Napósled je Čičikov zvohal njegovo domače in rod-binsko življenje: zvedel je, da ima zrelo hčer takega obraza, kakor bi po nôči grah mlatili na njem.

S te strani je Čičikov pomislil na pristop. Pozvedel je, v katero cerkev hči hodi ob nedeljah, nastavil se ji je vselej čisto oblečen v močno poškropljeni košulji — in trud ni bil nevspešen: omečil se je surovi kancelist, povabil ga je na čaj.

A predno so se v pisárni česa nadejali, dospelo je to daleč tako, da se je Čičikov preselil pod njegovo streho; neogibno potreben mu je bil napósled, kupaval je moko in sladkor, s hčerjo je živel tako, kakor s kako zaročenko, kancelistu je rekal očka in poljubljal mu roko. V pisárni so vsi trdili, da bode konci februarija meseca, pred vélikim postom, svatba.

Stari kancelist je začel ogovarjati načelnika in moledovati zanj, in po kratkem časi je Čičikov sam bil kancelist, služba je bila, kakor nalašč, prazna.

V tem je bila, videlo se je, glavna svrha Čičikova. zveze s starim kancelistom; précej je dal tajno odnesti svoj kovčeg in družega dné je že bil v drugem bivališči. Nehal je starega kancelista imenovati gospoda očko in ni mu več poljubljal roke, o svatbi pa se je okolnost zmela tako, kakor bi ni besede ne bilo o nji nikoli. A kadar se je sestal ž njim, vselej mu je ljubeznivo stiskal roko in povabil ga na čaj, da je stari kancelist navzlic

svoji večni neomajljivosti in trdi hladnodušnosti vselej odmajeval z glavo in godrnjal: »Poohólil se je — poohólil, vražji sin!«

To je bil najtežji prag, kateri je prekoraknil Čičikov. Posléj mu je bilo lože in vse vspešneje. Sedaj je bil človek, ki je vzbujal pozornost. Imel je, česar ta svet potrebuje: prijaznost v občevanji in srčnost o važnih okolnostih.

S prijaznostjo in s srčnostjo je po kratkem časi dobil, kar imenujejo dobro službo, in užival jo je odlično. Treba je znati, da so prav ta čas začeli najstrože preiskavati óne urade, ki so jemali mito (Bestechung). Čičikov se ni zbal preiskav, upotrebljal jih je takoj na svojo korist, s tem je pokazal rusko izumljivost, ki se ojavlja le tačas, kadar beda tlači ljudi. Uredil je to takó-le: kakor hitro je prišel prosilec in z roko segel v žep, zato da bi iz njega prinesel priporočilno pismo s podpisom kneza Kovanskega — tako se izražajo v Ruski — nasmehnil se je Čičikov in rekel: »Ne, ne« — in zadržal mu je roko, »Vi mislite, da jaz . . . ne, ne! To je naša dolžnost, naša zaveza; mi moramo delati brez vsakeršnega mita. Kar se tega tiče, mirni bodite, jutri bode vse dodelano. Dovoljajte, povedite, kje bivate, ni treba truditi se Vam samim, vse Vam pošljemo na dom.«

Očarani prosec se je vračal domóv skoro navdušen in mislil je: »Dejte, to je človek, kakeršnih je treba več! To je dragocen demant!« Ali prosec čaka dan, dva dneva — nihče ne prinese ničesar, tretjega dné tudi ne. Beží v pisárno; tam še niso začeli delati njegove . . . ; napósled beží k dragocenemu demantu.

»Uh, opráščajte!« — izgovarjal se je Čičikov jako uljudno in prijel ga je za obe roci, »imeli smo toliko dela! Ali jutri bode vse dogotovljeno, jutri neomajljivo — dà, vést me peče!«

Vse to je spremljal s čaralnimi gibljaji. Če se je o tem, kakor koli, razgalil v halatu, popravila je to précej roka in pridržala póló. Vendar ne družega, ni tretjega dné prosec ni prejel svojih rečij na dom. Prosec jame premišljati, povpraševati, ali je česa treba — in povedali so: »Treba je pisárjem dati kolikor toliko.«

»Zakaj pa ne?! — Rad dám četrť rublja pisárjem!«
vskrikne prosec.

»No, četrť rublja ne, pač pa petindvajset rubljev.«

»Petindvajset rubljev pisárjem?!« — vskrikne prosec
in se čudi,

»Zakaj se tako srdite?!« — opominjajo mu, »saj
je prav tako: po četrť rublja dobé pisárji, drugo pa
prejme načelnik.«

Nedomišljavi prosec se bje ob čelo in psuje nove
običaje in uljudno, plemenito uradniško občenje. »Prej
si vsaj znal, kaj je bilo treba učiniti: prinesel si prvo-
mestniku rdeč popirček, pa si bil na konji; sedaj pa
moraš dati bel bankovec in še teden dnij izgubiti, predno
pogodiš . . . . da bi vrag odnesel uradniško nesebičnost
in blagodušnost!« Prosec ima napósled prav; a zató
sedaj ni podkupljivih krstov, vsi višji uradniki so naj-
čestitejši in najblagosrčnejši ljudjé: sleparji so le tajniki
in pisárji.

Brzo se je Čičikovu ponudilo plodovitejše polje:
odločili so bili odbor (komisijo), da bi postavil neko
jako veliko državno zgrado. V ta odbor so izvolili tudi
Čičikova, ki je bil jeden najodličnejših njegovih udov.
Odbor se je neutegoma poprijel tega dela.

Šest let neprestano so se zabavali s to zgrado;
vendar, delo je zaviralo ali podnebje, ali je gradivo bilo
táko, državna zgrada se ni dvignila nad temelj. Ali
v tem si je vsak ud tega odbora po mestni stavbi zgradil
na drugem konci mesta lepo hišo, gotovo so tam tla
bila boljša. Že so udje začeli blagostno živeti in skrbeti
za rodbine. Zdaj stoprav je Čičikov jel malo po malo
izvijati se izpod strogih zakonov zatajevalnosti in svoje
neumne požrtvovalnosti. Sedaj stoprav je nehal dolgotrajni
post in pokazalo se je, da Čičikov ni zamétal nikoli raznega
razkošja, kateremu se je znal umikati v ognjenih mladostnih
letih, o katerih noben človek ni popolnoma sam svoj gospod.

Pokazale so se v njem mnoge nepotrebe; najel
je dosti dobrega kuharja, nosil tenke holanške košulje.
Sukna si je kupil takega, kakeršnega ni imel nihče v
vsem guberniji — in posléj je začel nositi največ rjavo
in temno pikasto obleko. Preskrbel si je tudi dva odlična
konja in sam je držal vajeti in priprežnega konja mórál,

da je po stráni nosil glavo. Že se je poprijel običaja, da se je mil z gobo, namočeno v vodi, zmešeno s kolinško vodo, užé je kupaval neko jako drago mijlo, zato da bi si ogladil kožo, že . . . .

A nenadoma so poprejšnjega prvostojnika namestili z novim načelnikom; to je bil vojašk človek, strog, sovražnik vseh mit, prijatelj vsega, kar se zove resnica in pravica. Précej družega dné je oplašil vse, zahteval je račune, nahajal nedostatke, povsod je manjkalo velikih vsot, opazil je précej po mestni zidavi lepo zgrajene uradniške dvorce — in vstala je burja. Uradnikom je pobral službe, njih mestno zidane dómce je uradno zaprl; po vseh so se začeli razni dobrodejni ustavi in učilišča, vsem je bilo tesno, najtesneje pa Čičikovu. Njegov obraz, dasi je bil prijeten, ni ugajal načelniku, zakaj ne, to zna Bog; časih se to godí brez vsakeršnega razloga — dosti je, da je smrtno črtil Čičikova.

Ali ker je novi prvomestnik bil vojščak, ni poznal vseh tajnih uradniških zvijač, in po nekolikem časi so se s pomočjo poštene zunanosti in znanosti privadili vsemu in v njegovo milost ugnezdili se drugi uradniki, in novi pravični načelnik se je skoro nahajal v rokah še večjih slepárjev, o katerih ni zdaleč ni mislil, da so takovi; dà, zadovoljen je bil, da je napósled našel ljudi, kakeršnih je treba, in ni se v šali hvalil, ker ima dar, da zna razlikovati sposobnosti.

Uradniki so brzo spoznali njegovega duha in značaj. Vsi, ki jim je načeloval, preganjali so krivico strašno; povsod in v vsakem oziru so jo zatirali, kakor kakega otoka ribár preganja mesnáto belugo, in preganjali so krivico s takim vspehom, da je po kratkem časi vsak izmed njih imel nekoliko tisoč istine.

O tem so se mnogi poprejšnjih uradnikov zmodrili in dobili so zopet službe. Čičikov pa ni mogel predreti nikakor, dasi je skrbel in se zánj potezal prvi tajnik, ki so ga bila omečila priporočilna pisma kneza Kovanškega — tajnik, ki je popolnoma za nos vodil prvomestnika; vendar v tem slučaju ni mogel pomôči nikakor. Načelnik, če prav so ga za nos vodili (da sam ni znal) — načelnik je bil takov človek, če mu je kaka misel skočila v glavo, tičala mu je v nji tako, kakor železna

zagozda; z ničimer je ni bilo mogoče izbiti iz nje. Vse, kar je mogel storiti premeteni tajnik, bilo je to, da je uničil neugodno služabno izpričilo; ni mogel načelnika geniti drugače, nego s sočutjem, da mu je z živimi bôjami popisal žalostno usodo Čičikova nesrečne rodbine, ki pa je na srečo niti imel ni.

»No, kaj naj bodem začel?!« — opomnil je Čičikov, »pretrgala se je vez, ni pomoči nikakeršne; z jokom ne pobiješ nesreče, lotiti se je treba dela.«

Odločil se je, da novič začne kopati ledino, da se novič oroži s potrpežljivostjo, novič omeji se v vsem, dasi se je bil že nekoliko privadil ugodnosti in razkošju. Moral se je preseliti v drugo mesto in se tam seznaniti. Ali ni se mu nikakor hotelo posrečiti, dve, tri službe je moral premeniti v jako kratkem časi; službe so bile nizke, slabe.

Treba je znati, da je Čičikov bil najpristojnejši človek, kakeršen je kdaj živel na sveti. Če prav se je v začetku življenja svojega moral potikati med preprostim občestvom, vendar je v duši zmerom négoval čistoto, rad je v pisárni imel iz pološčenega lesa mize in da je vse ugajalo očesu. Nikoli v govoru ni zinil nobene nespodobne besede — in razžalilo ga je vselej, kadar je v besedi opazil nedostatek dolžne važnosti do urada in stanú.

Menda bode čitatelju pogodu, če zvé, da je Čičikov vsak drug dan preoblekel belo perilo, poleti, o vročini, pa vsak dan: motil ga je vsak le nekoliko neprijetni duh. Zato je vselej, kadar je Petruška prišel, da ga je slekel in mu čevlje izzul, vijolico vteknil v nos ali poduhal vonjálko (Riechwasser). V mnogem oziru je imel živce občutljive tako, kakor kaka deva; zaradi tega mu je težko bilo, da bi se zopet gibal v ónih krogih, kjer vse po vódkki diši in po neprilicnem življenji.

Dasi tudi si je izbijal to iz glave in se srčil, vendar je mršavel in bleдел od vseh teh neprilik. Že je bil začel debeleti in dobivati tisto prilično zunanost, katero je čitatelj videl, da je imel jo o prvem shodu ž njim. Tačas se je večkrat v zrcalo pogledával, mislil je na mnoge prijetnosti: na soprogo in na dete — in ljubo se je vselej nasmihal po takih mislih. Kadar pa se je zdaj slučajno

pogledal v zrcalo, ni mogel vstrpeti, da bi ne bil vskliknil: »Presveta Mati božja! kako sem grd!« A po tem vskliku se dolgo ni hotel gledati v zrcalu.

Pa vse je radovoljno trpel naš junak — trpel srčno, odločno, in napósled je dobil mitničarsko službo. Povedati moramo, da je ta služba že dolgo bila njegovega srca tajna želja, jedin predmet njegovih mislij. Videl je, kako gizdave inostranske reči imajo carinarski uradniki, kako posodje in raznovrstno tkanino pošiljajo kumam, tetikam in sestram svojim. Marsikaterikrat je že prej vzdihnil in opomnil: »Kdor bi se mogel tja dokopati: meja je blizu, tam so ljudjé izobraženi, kakega tenkega holandskega platna bi človek lahko kupil za male novce!«

Treba je opomniti, da je poleg tega mislil tudi na neko posebno francosko mijlo, ki daje koži nenavadno beloto, licu pa posebno svežest; kako je ime bilo temu mijlu, to Bog zna, ali kar se je Čičikovu dozdevalo, gotovo je domá bilo na meji.

Že dolgo je želel, da bi dobil mitničarsko službo, toda zadrževali so ga razni dobički stavbinskega poverjenstva; Čičikov je po pravici sodil, da samo up v carinsko službo ni nič družega, nego žrjav v zraku, zidarsko poverjenstvo pa senica v roci, kakor prislovica pravi.

Sedaj pa se je odločil, naj velja, kar hoče, da mora dobiti mitničarsko službo, pa jo je tudi res dobil. Nenavadno pridno je zvrševal delo svoje. Zdelo se je, da ga je usoda sama odločila carinarskemu stanu. Nikoli nisi slišal o taki ročnosti, bistrournosti, razsodnosti, niti je nisi videl. V trijeh, štirih tednih se je njegova roka mitničarstvu privadila tako, da je znal vse natanko: da ni meril, ni tehtal, na okó je poznal, koliko aršin sukna ali kakega družega blagá ima kateri kos; vzel je v roko zveženj, pa je znal, koliko ima liber. Kar se je tikalo različnih preiskav, priznavali so njegovi tovariši sami, da ima pasji nos: niso se mogli dosti načuditi, odkod ima toliko potrpežljivosti, da je otipal vsak gómb in vse to zvrševal z mrtvečo hladnokrvnostjo, z neko neverjetno uljudnostjo.

A ko so se tisti, ki jih je preiskaval, jezili, ko so besili in čutili zlobno željo, da bi njegovo prijetno zunanost zbili s pestmi, ni izpremenil ni lica, ni svojih

uljudnih izrazov, le povprašal je: »Ali ne bi izvolili, da bi se potrudili in vstali?« — Ali: »Ne bi li, milostiva, potrudili se ter stopili v drugo sobo? — Tam Vam vse razjasni soproga jednega izmed naših uradnikov.« Ali: »Dovoljajte, da z nožičkom malo prerežem Vašega plašča notranjo podlogo,« pa je o teh besedah iz plašča izvlekel kako tkanino ali kak robec hladnokrvno tako, kakor iz svojega kovčega.

Načelništvo samo se je izrazilo, da je to vrag, a ne človek: Čičikov je preiskaval i kolesa, rudo (Deichsel) in konjska ušesa, in Bog zna, kakove prostore, ki bi pisatelju ni o snù ne prišli na um in kamor smejo in mogó predirati le mitničarski uradniki.

Ubogi popotnik, prišedši čez mejo, ni mogel nekoliko minut osvetiti se o taki preiskavi, otiral si je s čela pot, ki mu je polil vse teló, samo pokrižal se je in žugnil: »No, no!« Njegova okolnost je bila jako podobna okolnosti učenčevi, ki pobegne iz tajne sobe, kamor ga pokliče učitelj, zato da bi ga posvaril, pa ga nenadoma našiba.

V kratkem časi zaradi njega niso mogli nič več živeti tihotapci. Čičikov je bil groza in obupnost vsemu poljskemu židovstvu. Njegova poštenost, nepodmitljivost je bila nezmogljiva in skoro nenatorna. Čičikov si ni sestavil ni najmanjše glavnice od raznega odvzetega blagá in od družih malenkostij, ki jih ne zapisujejo v knjige, zato ne, da se ogibljejo preobilega pisanja. Taka gorečnost in nekoristnost v službi je morala napósled biti splošnega zavzetja predmet in je, to se umeje, prišla tudi načelniku do ušes.

Nadarili so Čičikova, dobil je večjo službo. Malo kesneje je podal načrt, da bi polóvil vse tihotapce, poprosil je le, naj bi mu dali potrebne pomoči, zato da zvrši to nakano. Précej so mu zaupali voditeljstvo in dali neomejeno pravico, da se smé po volji lotiti dela svojega z vsakojakimi pomočki. Po tem je hrepenel Čičikov. Ta čas se je osnovalo silno dobro urejeno tihotapsko društvo, drzovito podjetje, katero je obetalo milijone dobička.

Čičikov je o tem znal že kdaj in poslancem, ki so bili prišli podmitit ga, odgovoril je: »Ni še pravega časa.«

Ker pa so mu bili dali tako znamenito moč, torej je društvu poročil: »Sedaj bi utegnil biti čas.«

Račun je bil natančen. Tù je mogel v letu dni dobiti več, nego bi bil navadno dobil v dvajsetih letih. Prej ni hotel v nikakeršno dotiko priti ž njimi, ker ni bil nič več, nego preprost uradnik, ne bil bi mnogo dobil; a sedaj.... sedaj je to bilo čisto drugače; sedaj je mogel pogodbe staviti. Da bi delo ne imelo nikakeršnih zaprek, pregovoril je nekega uradnika — tovariša svojega, ki se ni ustavljal izkušnjava, dasi je bil že star in sivoglav. Pogodba je bila sklenjena in društvo je začelo delati.

XII.

Sijajno so začeli delo. Čitatelj je gotovo že čul tolikokrat pripovedano povest o bistrournem popotovanji španjskih ovác, ki so čez mejo prišle v dveh kožah, a pod jednim kožuhom so nosile nad milijon brabantskih čipek. Da se Čičikov ni sam udeležil tega podjetja, ne bilo bi se posrečilo nikakor. Po trijih, štirih ovčjih prehodih čez mejo sta Čičikov in tovariš imela vsak po štiri sto tisoč rubljev močno istino. Morebiti je Čičikov imel pol milijona, ker je bil smelejši in skrbnejši.

Bog zna, do katere visoke številke bi bile narasle poblagoslovljene vsote, da hudobni duh ni preprečil vsega tega. Vrag je zmotil oba uradnika, da narávnost povemo, razbésila sta se in razprla, da sama nista znala, zakaj. O nekem živem razgovoru in morebiti tudi o nekoliki opilosti je Čičikov tovariša uradnika imenoval popoviča, in to ga je, dasi je res bil popovsk sin, ni znano, zakaj — razkačilo strašno, da je Čičikovu nenavadno kruto in ostro opomnil: »Ne, lažeš, jaz sem državni svetovalec, pa ne popovič, a ti si to!« Pa je še pridél, da bi ga še huje razžalil, dejal je: »Ti si popovič, jaz ne, ali umeješ?« — Četudi je bil Čičikova močno razžalil s temi besedami, vendar mu to ni bilo dovolj, temveč zatožil ga je tajno načelniku.

Govorili so, da je pravo za pravo njiju razpora kriva bila neka deva, sveža, krepka in, kakor repa, čvrsta po izrazi carinarskih uradnikov; da so bili najeti neki ljudjé, ki bi bili po nôči na temnih ulicah naložili našemu

junaku hrbet — in v tem, ko sta oba uradnika trgala se za devo, udala se je štabnemu kapitanu Samšarevu.

Koliko je tega bilo res, ne znamo jasno, zato čitatelj dostávi sam, česar bi utegnil pogrešati.

Jedro tiči v tem, da so na dan prišle tajne zveze s tihotapci. Dasi je državni svetovalec samega sebe zakopal v zadrege, vendar je bil vesel, da je za sabo potegnil tudi tovariša svojega. Zaprli so oba uradnika in popisali in zapečatili so jima vse, kar sta kje imela. Kakor blisek, zavrela je nevihta obema nad glavama.

Zdaj stoprav sta se izdramila in strahoma opazila, kaj sta storila. Stari uradnik se ni mogel protiviti usodi, poginil je nekje v pozabi, Čičikov pa se je čvrsto upiral. Posrečilo se mu je, skrnil je precejšnjo vsotico novcev, četudi so čutne nosove imeli uradniki, ki so bili došli na preiskavo.

Čičikov je upotrebil vse zvijače bistrega razuma, jako izkušenega, ki je dobro poznal ljudi; tù je vplival z uljudnostjo, tù z genljivo besedo, tega je pokádil z laskavostjo, ki nikdar ne škodi in nikjer, tega je podmitil z novci, skratka: uredil je vse tako, da niso odpustili ga nečastno tako, kakor njegovega tovariša, in da se je ognil krvave sodbe.

Ali ni imel več glavnice, niti razne inozemske róbe, nič mu ni bilo ostalo, vse je našlo druge ljubovnike. Otel je le deset tisoč rubljev, ki je bil dobro zavaroval jih za potrebne ure, dvanajst košulj iz holanškega platna, majhno bričko, v kakeršnih se vozijo samoživci, dva nesvobodna človeka, kočijaža Selifana in slugo Petruško; mitničarski uradniki so mu razven tega ostavili še pet ali šest kosov mijla, ki svežest in beloto daje licu; mijlo so mu uradniki podarili od same dobrotljivosti.

V takih razmerah je sedaj bil naš junak! Taka burja samih nezgod se je vsula na njegovo glavo! To je Čičikov imenoval: v službi trpljenje za pravico. Mislil bi človek, da se je Čičikov po takih nezgodah, izkušnjah nestanovite usode in po tolikih mukah življenja s svojimi obvarovanimi desetimi tisoči rubljev umeknil v mirno zakotje kakega odstranjenega okrožnega mesteca in si tam kupil kako hišico, da sedi pri oknu nizkega dómca v čičevem halatu, da ob nedeljah premišlja rovanje

pijanih kmetov pred ókni, ali da na kratek čas zdaj pa zdaj gré na dvorišče v kokošnjak, zato da svojeróč prime kókoš, da uživa dobro juho, in da tako prebije življenje svoje — ne v hrupu, a po svojem načinu tudi nekoristno ne. Ali vendar ni bilo tako.

Če hočemo pravični biti, moramo priznavati svojega junaka značaju neomajljivo moč. Po vsem tem, kar bi kakega družega človeka — če ne ubilo, vsaj vsekako podrlo mu vso voljo, da bi miroval vse žive dni — po vsem tem ni ugasnila Čičikova neumljiva strast.

Srdil se je in vjedal Čičikov, godrnjal je na ves svet, jezil se je na krivično usodo, hudoval na slepotne ljudi — in ni se mogel vzdržati novih poskušenj, skratka: Čičikov je kazal potrpežljivost, s katero v primerji je ničeva lesena potrpežljivost, ki počiva v počasnem, lenem toku nemške krvi. Čičikova kri pa je živahno igrala zmerom in treba mu je bilo mnogo razumne volje, da bi na uzdi udržal vse to, kar je hotelo vsplamteti in se razliti v svobodno življenje.

Premišljal je in v njegovem premišljanji je bilo mnogo resnice.

»Zakaj prav jaz? — Zakaj je nesreča prav mene vzela na piko? — Kdo sedaj zeva v uradu? — Vsi se trudijo, da bi si kaj preskrbeli. Jaz nisem nikogar pehnil v nesrečo, nisem odrl nobene vdove, nikogar nisem pognal po sveti, vzel sem vselej le tistemu, ki je v preobilosti živel, bral sem tam, kjer bi bral bil vsakdo; da se semtertam nisem okoristil jaz, okoristili bi se bili drugi. Zakaj se drugim dobro godi, a jaz se moram, kakor črv, zvijati v práhu? — Kaj sem sedaj? — Čemu sem? — Kako morem v oči pogledati poštenemu rodbinskemu očetu? — Kako bi ne čutil pekoče vesti, ker znam, da sem nepotrebno breme na sveti? — Kaj porekó otroci moji? — Dejte, porekó: „Naš oča, to govédo, ni ostavil nam nikakeršne imovine!“

Že je znano, da je Čičikov močno skrbel za svoje potomce. Kako nežen predmet je to! Kako globoko bi morda zabrèl marsikdo, da se mu ne posili samo ob sebi vprašanje: »Kaj porekó otroci?« — Bodoči oča je bil podoben oprezni mački, katera samo z jednim očesom škili po stráni, ali ne gleda gospodar odkod, in vse, kar

je blizu nje, urno popada: mijlo, svečo, loj, kanarčka, kar le dobí pod taci, skratka: ni izbirična, ne prizanaša ničemur.

Tako je tožil in plákal naš junak, ali o tem nikakor ni umirala delavnost v njegovi glavi; zmerom je mislil na to, da se loti nečesa, česar koli, iskal je le še nekove osnove.

Novič je Čičikov vstal na delo, novič je začel težavno živeti, novič si je začel pritrjavati v vsem, novič je bil iz višjih priličnih krogov pahnen v prah nižjih stanov. A ko je čakal boljših razmer, moral je prevzeti odvetniško službo, to je stan, ki v Ruski nima še meščanske pravice. Ubozega odvetnika v Ruski stiskajo na vseh straneh, ne česté ga nì uradniki po pisárnah, niti njegovi poveritelji sami, odsojen je, da se plazi in liže po prednjih sobah in da trpi surovosti in druge neugódnosti. Le sila je primórala našega junaka, da se je žrtvoval temu stánu.

Med družimi naročili mu je neka stranka naložila tudi to, da bi v sirotinski zakladnici novcev dobil na pósodo na nekoliko sto duš. Imetje, to je bilo v največjem neredu. Živinska kuga, sleparski oskrbniki, slabe létine, kužne bolezni, ki so pobrale najboljše delavce, in napósled lehkomiselnost pomješčikova, ki si je v Moskvi zgradil dom po najnovejši stavbi in za posobje dal poslednje kopejke, da ni imel za čim obedovati — vse to je zmanjšalo dohodke tako, da ni bilo druge pomoči, nego da zastavi poslednje ostalo imenje. Táko posojilo je tačas bilo še kaj novega, marsikdo se je nánj odločil o velikem strahu. Čičikov je pooblaščen vse natanko preskrbel prej, (brez prejšnjega dogovora se ne dá, kar je znano, pozvedeti niti najmanjša potreba, vlti moraš v vsako grlo najmenj butelijo madejre), in ko je bil vse, ki so o tem imeli kak glas, pridobil, izpregovoril je, da je med drugim še jedna okolnost nevarna, le-tá: da je poginilo pol seljakov, da utegnejo zaradi tega kesneje tožbe . . . .

»Ali še niso izbrisani iz knjig?« — povprašal je tajnik.

»To je, da ne« — odgovoril je Čičikov.

»No, česa se torej bojite?« — povpraša tajnik, »ta je umrl, ta se porája, saj to se često dogája.« Tajnik je znal, kar vidite, rime kovati. V tem je našega junaka razveselila in navdušila neka misel, ki gotovo še nikoli nikomur ni prešinila glave.

»Uh, jaz topoglavec« — opomnil je sam sebi, »iščem rokavic, pa imam obe za pasom! Treba mi je nakupiti mrtvih duš, predno jih izbrišejo iz knjig o novem pregledu; če jih, n. pr. nakupim tisoč, pa mi sirotinski urad 200 rubljev dá na dušo, imel bodem 200.000 rubljev močno glavnico! A sedaj je čas ugoden, nedavno je razsajala kužna bolezen, hvala Bogú, ljudij ni malo pomrlo; pomješčiki so zakartali mnogo, zapravljajo in poženo vse, kakor pristoja; živé v Petrogradu, njih imenja so zapuščena, oskrbnika ima vsakdo takega, na kakeršnega je naletel, davke vsako leto teže plačujejo, radosten mi vsakdo prepusti mrtve duše, da se bode le osebnega davka iznebil, semtertam morebiti iz koga izžmem še kak groš. Res je, da je jako težavno in nevarno, da bi se to ne zvedelo ter bi si novih sitnostij nakopal na glavo. No, zato ima človek razum! A najizvrstneje je to, ker je predmet neverjeten, nihče ne bode verjel in umel, zakaj to delam. Resnica je, brez zemlje se ne dá nič prodáti in ne zastaviti. Saj jaz kupujem na preselitev; sedaj človek lahko zamán dobi zemlje na Tavru in v herzonskem guberniji, tjakaj preselim vse! Dà, v herzonski gubernij, tam naj bodo životarili! A preselitev je mogoče prirediti po zakonu, kakor pristoja, oglasim jo sodiščem. Če bodo hoteli imeti izpričilo o seljaci, zakaj ne, jaz se ne bodem branil, dám jim izpričilo s svojeročnim podpisom kapitana izpravnika. Selu bodemo dali ime Čičikovova naselbina ali po krstnem mojem imeni Pavlovsk.«

Tako se je v glavi našega junaka sestavil ta čudni predmet, ki ne znam, ali mu bodo čitatelji hvaležni zanj, pisatelj mu je hvaležen, da mu je težko povedati, kako. Da Čičikovu ta misel ni prešinila glave, ne bila bi na svet prišla ta resnična povest.

Čičikov se je pokrižal po ruskem običaji in pričel je veliko svoje delo. Na videz, kakor bi bil iskal, kje bi se naselil, prepotoval je mnogo krajev naše carjevine,

zlasti pa óne, ki so več od družih pokrajín trpeli zaradi raznih neugod, zaradi slabih létin, zaradi obile smrti in iz drugih razlogov, skratka: óne pokrajine, kjer bi mogel najugodnejše in ceneje nakupiti potrebnih duš. Čičikov se ni brez razložka oglasil vsakemu pomješčiku, izbéral je ljudi po svoji glavi, to je — tiste, s katerimi je mogel podobne pogodbe sklepati brez velikega truda in ki se je prej seznanil ž njimi, pridobil jih je záse, da je potlej bolj iz prijateljstva nego dobičkarstva kupaval duše.

Zato se čitatelji ne smejo ljutiti na pisatelja, če jim osebe, ki so se dosléj javile, niso bile po volji, ker ni pisateljeva, pač pa Čičikovova krivica to, če so se jim pokazali značaji motni in omahljivi; tù je Čičikov sam gospod, moramo hoditi za njim, kamor in koder se njemu ljubi, da nas vodi.

Takov je naš junak, prav tak, kakeršen je res!

Morda bi ta ali ta rad zvedel, kdo je pravo za pravo kar se tiče npravstvene vlastitosti. Da ni popoln in kreposten junak, to je vidno. Kdo je torej? — Slepár je. Zakaj pa je slepar? — Zakaj bi bili do družih tako strogi? — Dandanes ni več sleparjev na sveti, vsi so le dobrohotni in ugodni ljudjé; jedva bi našel dve, tri osebe, ki bi si dale na nesramni obraz odmeriti javno zausnico; pa tudi te govoré o kreposti. Najpravičneje bi ga imenovali dobrega gospodarja, skrben veleum. Dobiček je kriv vsega; ta zapeljuje v taka dejanja, ki ja imenuje svet jako neblagostna.

Res je to, da ima tak značaj nekaj odbijajočega v sebi — in da čitatelj, ki je v svojem življenji s takim človekom v prijateljskih razmerah in svoj čas jako prijetno preživi ž njim v družbi, da čitatelj tega človeka po stráni pogleduje, če se nenadoma prikaže, da junakuje v kaki povesti ali drami. Moder pa je ta, ki ne prezira ni jednega značaja, temveč uprè vánj svoje motreče oko in predira do najglobočega temlja njegovega dejanja.

Brzo se vse izpreminja v človeku: predno se okreneš, že se ti v notrini vgnezdí črv, ki samovlastno vse sokove življenja obrača v sé. Mnogokrat ónega, ki se je narodil višjim dejanjem, ne oblada velika strast, pač pa ga omami kaka nična želja, ki ga moti, da zablja najvažnejše

in najsvetejše dolžnosti, da le streže dozdevnemu svojemu vzoru.

Kakor pesek v morji, tako množne so človeške strasti in druga se razlikuje od druge; ali so nižje, ali plemenitejše — vse so iz početka človeku pokorne, kesneje pa se izpremené v njegove najstrašnejše in najkrutejše samosilnike. Ali na sveti so strasti, ki jih ne izbéramo svobodno. Mi se ž njimi vređ rodimo in človek nima moči, da bi jih obladal. V njih tiči nekaj, kar nas spremlja vse žive dni ter se neprestano oglašá.

Ta strast mora na zemlji dovršiti svojo usodo: to je tisto: ali kakor kaka vešča, ali kakor sijajna zvezda — vsekako, če prav videzno človeštvu na neumljivo blaginjo.

Morda ima tudi Čičikov táko strast in v njegovi neznatni notranjosti počiva to, česar zahteva od nas, da se v prah grudimo na kolena in molimo nebeško modrost.

No, ne peče me, ker čitatelji ne bodo zadovoljni z našim junakom, boli me to, ker je duša moja krepko uverjena, kako lahko bi junak Čičikov ugajal čitateljem. Da pisatelj le ni pogledal mu globoče v dušo, da ni iz dna njegove duše vzdramil tega, kar je svetu skrito in neznano, da ni izdal njegovih najtajnejših mislij, ki jih človek ne razodevlje nikomur, da jim je pokazal takega, kakeršnega se je razkril vsemu svetu, Manilovu in drugim — vsi čitatelji bi bili jako veseli in lahko bi jim bil zanimiva oseba. Ne bi škodilo, ko bi njegovo lice in ves obraz ne igral, kakor živ, pred očmi; nič bi ne vznemirjalo duše po dokončanem čitanji, čitatelj bi lahko sédel za igralno mizo, za to splošno zanimališče vse Ruske.

Dá, dobri čitatelji moji, vi ne želite, da bi odhaljeno videli človeško bednost (Elend). »Zakaj?« — vprašujete, »na kak namen? — Kakor bi mi ne znali, da je na sveti mnogo ničemnega in glupega? — Saj brez tega tako često vidimo malo tega, kar bi nas tešilo. Pokažite nam rajši kaj krasnega, kaj zanimivega, razmislite nas, da pozabimo vse, kar je puščobno!«

»Zakaj mi pripoveduješ, da gospodarstvo propada?!« — očita pomješčik oskrbniku svojemu, »to znam jaz

brez tebe, ali mi ne moreš kaj zanimivega povedati? — Skrbi, da pozabim to, potlej bodem srečen.«

Tako novce, ki bi se morda ž njimi pomoči dalo opešanemu gospodarstvu, izdajemo za to, da iz spomina brišemo njegovo zločesto stališče. Razum, izvor tolikih pomožnih sredstev, zaziblje se v spanje, imetje prodadé javno — a pomješčik se jame potikati po širem sveti in sila ga zapeljuje v največje mrzkosti, katerih ga je bila prej groza.

Pisatelj mora še od sebe odbiti neko obrekovanje tako imenovanih rodoljubov, ki mirno počivajo po svojih kotih in se zanimajo z do céla postranskimi okolnostimi ter si na tuj račun preskrbé mnogo lepo vsotico; če pa se dogodi kar koli, kar po njih nazoru žali domovino, če se na beli dan prikaže n. pr. kakova knjiga, v kateri je izražena ta ali ta trpka resnica, stéčejo se z vseh stranij, kakor pajci, ki so opazili, da se je v njih mrežo zaplela muha. Rodoljubi začno kričati: »Ali je lepo to, da se takovosti širijo po sveti? — Da pismo glasno govori o tem? — Vse to, kar je napisano v knjigi, vse to se tiče nas — kaj porekó inostranci? — Kakor bi bilo prijetno, če človek slabo sodbo čuje o sebi! Ali to ne boli? — Ali mi nismo rodoljubi?«

Takim modrim opazkam, posebno z ozirom na to, kar o nas govore inostranci, priznavam, da ne vem, kaj bi odgovoril. Morda bi odgovor bila naslednja povesteca: Živela sta v nekem oddaljenem kotu ruske dva človeka. Jeden je bil oča, imel je rodbino, ime mu je bilo Kifa Mokijevič, miren človek je bil in skromen, prebil je svoje življenje v halatu. Ni se pečal mnogo z rodbino svojo; vsa njegova bitnost je bila posvečena transcendentalni (nadčutni) stráni življenja, ukvarjal se je z modroslovskimi vprašanji, kakor ja je imenoval. »Dejte« — govoril je in gori in doli hodil po sobi — »zver, n. pr. rodi se gola. Zakaj pa gola? — Zakaj se ne izleže iz jajca, kakor ptica?« — Kako resničen je izrek: »Čim globoče se zamičeš v natoro, tem menj jo umeješ.«

Tako je mislil modroslovec Kifa Mokijevič. Ali to še ni najvažneje. Drugi bivalec je bil njega sin Mokij Kifovič. Ta je bil, kakor v Ruski govore, velikan, in ko se je njega oča ubijal z rojstvom raznih živalij, hrepenel

je dvajsetletni, širokopleči sin po prostoru in zabavi. Česar se je doteknil, to je pokvaril, ali je roko izključil komu, ali pa je udaril koga po nosi. Domá in v sosedstvu se ga je ogibalo vse — dekla in stražni pes, še postelja v spalnici je škripala in se vdiralá pod njim.

Takov je bil Mokij Kifovič, srca pa je bil dobrega. Pa to še ni najvažneje, to šele pride na vrsto.

»Prosimo te, dragi oče Kifo Mokijevič« — tožili so domači in drugi ljudjé očetu, »kakevega Mokija Kifoviča imaš? — Ob vsakoga zadene, kako je silovit!«

»Dà, malo je objesten, a nič družega« — opomnil je navadno oča, »saj si ne morem pomoči. Prekesno je, da bi ga pretepal, krutost bi mi očitali ljudjé; čestilakomen je, pograjaj ga vpričo družih, mislil bode, da si mu razžalil čast, váruj pa se najbolj javnosti, précej bi to zvedelo mesto in gledali bi ga, kakor kakega besnega psa. Mar mislite, da mene to ne boli? — Ali nisem oča? — Ker se pečam z modroslovstvom, ker mi to jemlje ves čas, ali sem zaradi tega nehal biti oča? — Pozôblji vse vrag, jaz sem in ostanem njegov oča! Mokij Kifovič mi počiva tù-le, v srei!«

Po teh besedah je Kifa Mokijevič vselej močno udaril s pestjó ob prsi in se jako razljutil.

»Če mora ostati pes, vsaj jaz ne razglasim tega, jaz ga ne izdám prvi!«

Ko je tako pokazal očinsko svoje čutje, ostavil je Mokija Kifoviča, da je dalje zvrševal junaška svoja dela; zopet se je vrnil k priljubljenemu svojemu predmetu in nenadoma je opomnil: »No, ko bi slon v jajci prišel na svét, trda bi lupina bila tako, da bi je ne prebila bomba; morali bi izumiti kako novo strelno orodje.«

Tako sta preživéla svoj čas ta dva bivalca mirnega odstranjenega zakotja — bivalca, ki sta se nenadoma prikazala konci naše povesti, pa samo zaradi tega, da bi škomno odgovorila obdolženju nekih iskrenih rodoljubov, ki se še zmerom mirno motijo z modroslovskimi vprašanji, da množé glavnicó svojo na račun nežno ljubljene domovine, ali ne mislijo na to, da bi zlò delali, pač pa na to, da bi učinjeno zlò ostalo tajno in da ne bi govorili o njem. Pa nikakor, rodoljubje ni povod krivenj vaših, za tem se krije čisto nekaj družega.

Zakaj bi se bal to povedati? — Kdo drug, nego pisatelj mora govoriti sveto resnico? — Vi se bojite globoko predirajočega pogleda, vi se bojite sami sebe, da bi kaj natanko in čvrsto premotrili, zato vaše oči samo površno prelétajo vse. Vi se morebiti iz vse duše smejate Čičikovu, morda hvalite pisatelja in opominjate: »Mnoga opomnja pač ni prazna, to utegne biti vesel človek!«

A po teh besedah o podvojeni oholosti mislite sami náse, samoljub smeh igra krog vaših usten in vi dodajete: »Moramo priznavati, da po mnogih pokrajinah bivajo prečudni in presmešni krsti, tudi sleparjev ne manjka!«

Kdo izmed vas, ki ste polni krščanske ponižnosti, če prav ne očito, temveč tiho, o trenutku, ko se osamelo razgovarjate sami s seboj — kdo, če se zamakne v globočino duše svoje — kdo samega sebe povpraša: »Ali ni v meni nekoliko Čičikova? — Dà, kaj še?«

Če mimo pride kak znanec, ki ni v višjem stanu od njega, dregne svojega soseda, smeje se, kar ne pokne, in opomni: »Dej, to je Čičikov, pravi Čičikov je to!«

Dà, skoro teče za njim, pozabi na pristojnost, na dostojanstvo in na starost, véde se tako, kakor kak otrok, podraževa ga in za njim viče: »Resnično, Čičikov! Čičikov! Čičikov!«

* * *

Ali preglasno govorimo, zábili smo, da se budi naš junak, ki je spal ves čas, ko smo govorili o njegovem življenji ter utegnil bi čuti svoje tolikokrat izgovorjeno rodbinsko ime. Naš junak je jako občutljiv človek in nima rad, če kdo o njem ne govori z dostojno čestjó. Čitatelju je malo na mari to, ali se nánj ljuti, ali ne Čičikov, pisatelj pa se nikakor ne želi razpreti s svojim junakom.

»He, he, kaj delaš zopet?!« — kriknil je Čičikov našemu Selifanu. »Ali ne čuješ?«

»Kaj pa je?« — povpraša Selifan počasi.

»Kaj je? — Kukavica, kako voziš? — No, poženi!«

Res je že dolgo naš Selifan sedel in spal, le zdaj pa zdaj se je o polusnu z vajeti na láchko doteknil konj, ki so tudi dremali. Petruška je že davno izgubil svoj

klobuk, Bog zna, kam ga je odnesel veter, sam pa je že dolgo ležal z glavo nazaj naslonjen — Čičikovu na koleni, da ga je gospodar moral drezati s kolenoma. Selifan se je vzdramil, švignil je nekolikokrat progastega, siknil z bičem nad vsemi tremi konji in s tenkim popevajočim glasom opomnil: »Ne bojte se, otročiči!«

Konji so se stresnili, a lehka brička je letela dalje, kakor kako peró. Selifan je samo dvignil bič in viknil: »Hop, hop!« — in se na láhko dvignil na čičaku, ko je trojka dehtela ali na griček, ali v skok bežala nizdolu. Čičikov se je kar smehljal, ko se je zibal na svoji kožnati blazini, jako rad se je vozil brzo. Pa kateri Rus se ne vozi rad naglo? — Kdo ne ljubi nagle vožnje, če ne Rus, ki se rad zasuče in rad poveseľjáči in časih vmes opomni: »Vrag poberi vse!« Ali Rus bi ne ljubil brze vožnje? — Kako bi je ne ljubil, ker v nji neprestano sliši nekaj slavodobitnega, čudovitega?

Videti je, da te je neka neznana moč vzela na svoje peroti — in ti letiš in vse leti s teboj vred brez prestanka: leté vrste, njih kazala, leté ti naproti trgovci v svojih kibitkah, na obeh straneh leti les s temnimi vrstami jélk in smrék, pojó sekire in krokajo krokarji, vsa cesta leti v neko neznano daljo — in nekaj strašnega počiva v tej bliskávicí, o kateri ne utegneš dobro pogledati mimo bežečih predmetov, o kateri se ti zdi, da je nepremično le nebó nad glavo, nepremični da so samo lehkí oblaci, ki jih trga mesec.

O trojka, brzokrila trojka! Kdo te je izmislil? — Videti je na tebi, da si mogla vstati le v smelem národu, samo v národu, ki ne pozná šale in ki se po neizmernih ravnéh razteza po polovici svetá.

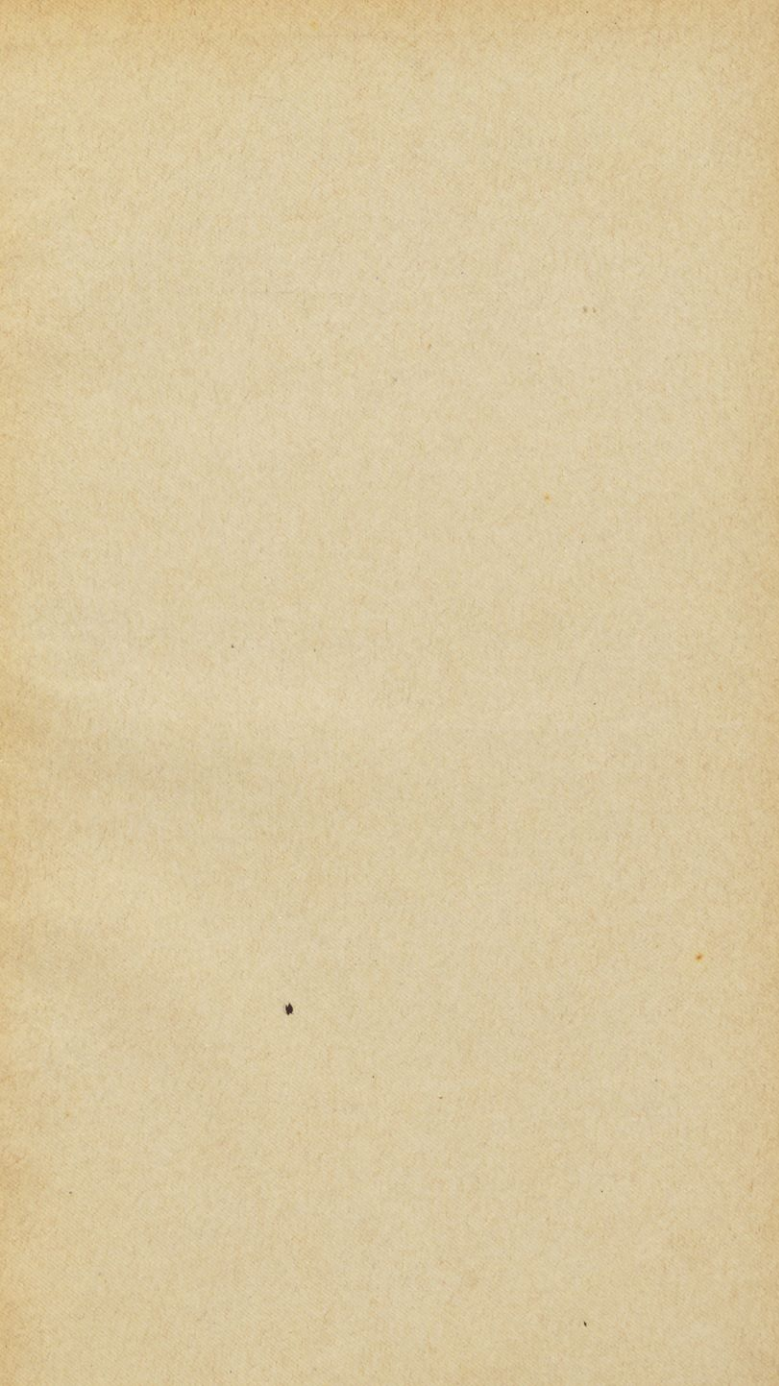
Nisi jako ugodén, ruski kmetski voz, manjka ti železnih vijákov, na brzo te je s sekiro in z dletom iztesal in sestavil okretni jaroslavski zemljak. Jamščik (voznik) nima velikih nemških čevljev: le brado ima in rokavice, in vrag zna, na čem sedi; ali ko se malo pridvigne, ko dvigne bič in zapoje pesemco — letí voz, kakor viher, koles vidiš samo šine, zemlja se trese, oplašen vskrikne in ustavi se pešec! A trojka letí, letí, letí! . . . V dalji pa je videti samo oblak lehkega práha in črta, ki gine in gine na obzoru.

Ali ne letiš naprej tudi ti, slavna Ruska, tako, kakor lehkokrila, nedohitna trojka? — Praši se cesta pod teboj, pokajo mostovi, vse ostaja za tabo.

Gledalca mami to božje čudo, ustavi se: Ali je to z néba padli blisek? — Kaj znači to strah vzbujajoče gibanje? — Kakova tajna moč je dana tem — svetu neznanim konjem? — Uh, kakovi konji so to? — Ali se vihri skrivajo v grivah vaših? — Ali je bistro uho vsaka vaša žilica? — Čuli ste iz višine znano pesem — združeno napnite medna svoja tela, da se izpremenite v dolgo črto, da po zraku odletite navdušeni po Bogu, ne da bi se zemlje dotikali s kopiti! . . . .

Kam letiš, Ruska? — Odgovôri! Ni odgovora! Čudovito popevajo trojkini zvonci, zrak stoče, vstaja nevihta; Ruska leti ob zemlji mimo, umičejo se ji drugi národi in države, ne zadržujejo je prav nič.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075001

